

Klimata un enerģētikas ministrija

“Zaļā budžeta” ietvara izstrāde un ieteikumu sagatavošana tā ieviešanai valsts budžeta veidošanas un izpildes procesā

Noslēguma ziņojums

Pētījums tiek finansēts no Norvēģijas finanšu instrumenta finansētās programmas “Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās tām un vide” projekta Nr.LV-CLIMATE-0001 “Klimata pārmaiņu politikas integrācija nozaru un reģionālajā politikā” līdzekļiem”.

KPMG Baltics SIA

2024. gada 25. marts

Šajā ziņojumā ir 189 lapas un 12 pielikumi

Terminu un saīsinājumu skaidrojums

AER	Atjaunojamie energoresursi
ANM	Atveseļošanās un noturības mehānisms
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ANP	Atveseļošanās un noturības plāns
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
"brūns"	Ietekme uz vidi tiek novērtēta kā negatīva
CO₂	Oglekļa dioksīds
COFOG	Valdības mērķu klasifikācija pēc funkcijām
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
CSRD	Korporatīvās ilgtspējas ziņošanas direktīva
DG ECFIN	Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāts
DRN	Dabas resursu nodoklis
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona
EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ES KF	Eiropas Savienības Kohēzijas fonds
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ETS	Eiropas Savienības Emisijas kvotu tirdzniecības sistēma
EUR	Euro
FM	Finanšu ministrija
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IKT	Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
KEM	Klimata un enerģētikas ministrija
Klimata likumprojekts	Klimata likuma likumprojekts, projekta ID: 21–TA–6. Pieejams: Klimata likums (mk.gov.lv) [aplūkots 14.11.2023.]
KPMG	KPMG Baltics SIA
Latvija2030	Latvijas Ilgtspējīgas attīstības plāns līdz 2030. gadam
LM	Labklājības ministrija
MK	Ministru kabinets

NAP	Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)". 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija.
NBK	"Nenodarīt būtisku kaitējumu"
NEKP	Ministru kabineta rīkojums Nr.46 "Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030.gadam". 04.02.2020. spēkā stājusies redakcija.
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
OMA	Oglekļa mazietilpīga attīstība
Parīzes nolīgums	Likums "Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Parīzes nolīgumu". 09.02.2017. spēkā stājusies redakcija.
Pielāgošanās plāns	Ministru kabineta rīkojums Nr.380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam". 17.07.2019. spēkā stājusies redakcija.
Plānošanas likums	Attīstības plānošanas sistēmas likums. 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija.
Regula Nr.2021/1119	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1119 (2021. gada 30. jūnijs), ar ko izveido klimatneitralitātes panākšanas satvaru un groza Regulas (EK) Nr. 401/2009 un (ES) 2018/1999 ("Eiropas Klimata akts").
Saeima	Latvijas Republikas Saeima
SEG	Siltumnīcefekta gāzes
SFDR	Ilgtspējīga finansējuma informācijas atklāšanas regula
Stratēģija	Ministru kabineta informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam". 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija.
TAP portāls	Tiesību aktu projektu publiskais portāls
TS	Tehniskā specifikācija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VK	Valsts kanceleja
VPP	Ministru kabineta rīkojums Nr.583 "Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027.gadam". 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija.
“zaļš”	Ietekme uz vidi tiek novērtēta kā pozitīva
ZIZIMM	Zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība
ZM	Zemkopības ministrija

Saturs

1.	Apraksts par Latvijas valsts budžetu	9
1.1.	Budžeta definīcija un mērķis	9
1.2.	Budžeta izstrāde un apstiprināšana Latvijā	10
1.3.	Budžeta procesa posmi	11
2.	Latvijas valsts budžeta izstrādāšanas un izpildes kārtības sasaiste ar klimata politikas plānošanas dokumentiem	20
2.1.	Politikas plānošana	20
2.2.	Latvijas valsts budžeta un politikas plānošanas dokumentu mijiedarbība	25
3.	Likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" analīze	35
3.1.	Klimata pasākumu atspoguļojums 2023. gada budžetā	35
3.2.	Klimata politikas pasākumu atspoguļojums KEM 2023. gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā	40
3.3.	Klimata politikas pasākumu atspoguļojums VARAM 2023. gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā	45
3.4.	Klimata politikas pasākumu 2023. gada budžetā kopsavilkums	54
4.	Secinājumi un ieteikumi par valsts budžeta likuma paskaidrojumiem un klimata politikas pasākumu kategorizēšanu un uzskaiti	57
4.1.	Budžeta likuma paskaidrojumu pilnveidošana	57
4.2.	Normatīvā regulējuma par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām pilnveidošana	58
4.3.	Par valsts budžeta plānošanas un izpildes ietekmi uz noteiktajiem klimata mērķiem 2030.gadam	59
5.	Par OECD "zaļā budžeta" ietvaru	66
5.1.	OECD "Zaļā budžeta" veidošanas principi	66
5.2.	OECD "zaļā budžeta" ietvara pamatelementi	68
5.3.	OECD dalībvalstu prakse "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā	69
5.4.	EK "zaļā budžeta" plānošanas ietvars	75
5.5.	ES Taksonomijas vienotā kritēriju sistēma	77
6.	"Zaļā budžeta" pieeja: Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas pieredze	82
6.1.	Dānija	83
6.2.	Norvēģija	87
6.3.	Zviedrija	92

6.4.	Izvēlēto valstu “zaļā budžeta” pieejas ieviešanā identificētās priekšrocības un trūkumi	95
7.	Latvijai atbilstošākā “zaļā budžeta” pieeja un galvenie izaicinājumi tās ieviešanai	100
7.1.	Latvijai atbilstošākā “zaļā budžeta” pieeja	100
7.2.	Galvenie izaicinājumi Latvijas kontekstā	101
8.	“Zaļā budžeta” ietvara ieviešanas nepieciešamība Latvijas valsts budžeta plānošanā un izpildē	112
8.1.	Starptautiskajos tiesību aktos definētās prasības	113
8.2.	Latvijas nacionālās apņemšanās un to izpilde	115
8.3.	“Zaļā budžeta” ietvara ieviešanas nepieciešamība Latvijā	118
9.	Galvenie “zaļā budžeta” ietvara mērķi, principi un jēdzieni	123
9.1.	OECD un EK “zaļā budžeta” principi un ietvarstruktūras	125
9.2.	“Zaļā budžeta” ietvara metodes un instrumenti	127
9.2.1.	“Zaļā budžeta” marķēšanas metodoloģiskie aspekti	128
10.	Ceļa kartes izstrāde “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai Latvijā	132
10.1.	Izaicinājumi “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai Latvijā	132
10.2.	Veismīgas “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas priekšnoteikumi	135
10.3.	Ceļa karte “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai Latvijā	136
	Literatūras saraksts	149
1.	pielikums Ministriju 2023. gada budžetā klimata politikas īstenošanai novirzītie izdevumi	152
2.	pielikums Budžeta cikls un “zaļā budžeta” plānošana, valstu prakse	153
3.	pielikums “Zaļā budžeta” plānošanā iesaistītās puses visos budžeta cikla posmos, valstu prakse	156
4.	pielikums Budžeta cikls salīdzinājumā ar zaļo budžeta plānošanu Zviedrijā	158
5.	pielikums Budžeta cikls salīdzinājumā ar zaļo budžeta plānošanu Dānijā	159

6.	pielikums Budžeta cikls salīdzinājumā ar zaļo budžeta plānošanu Norvēģijā	160
7.	pielikums ES "zaļā budžeta" veidošanas ietvarstruktūras elementi	161
8.	pielikums "Zaļās" budžeta pozīcijas: DG ECFIN izstrādātais paraugsaraksts	162
9.	pielikums "Brūnās" budžeta pozīcijas: DG ECFIN izstrādātais paraugsaraksts	172
10.	pielikums Ekspertu vērtējums par "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu	176
11.	pielikums Ekspertu vērtējums par vēlamajiem instrumentiem un metodoloģiju	178
12.	pielikums Ekspertu vērtējumā un darbseminārā minētie lielākie šķēršļi un izaicinājumi "zaļā budžeta" ieviešanai Latvijā	181

Tabulu rādītājs

Tabulas ievadziņojumā:

Tabula Nr. 1 Budžeta funkcionālās klasifikācijas kodi

Tabulas starpziņojumā:

Tabula Nr. 2 - “Zaļā budžeta” instrumentu izmantošana Norvēģijā, Zviedrijā un Dānijā

Tabulas noslēguma ziņojumā:

Tabula Nr. 3 Tiesību akti, politikas dokumenti un programmas, kas nosaka “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas nepieciešamību Latvijā

Tabula Nr. 4 Francijas piemērs budžeta izdevumu marķēšanai: piešķirtie punkti un krāsu kods atbilstoši to ietekmei uz katru vides mērķi

Tabula Nr. 5 Par klimata politikas ieviešanu atbildīgās institūcijas Latvijā

Attēlu rādītājs

Attēli ievadziņojumā:

Attēls Nr. 1 Maksimāli pieļaujamais budžeta izdevumu kopapjoms

Attēls Nr. 2 Prioritāro pasākumu priekšlikumu iesniegšana, vērtēšana un apstiprināšana

Attēls Nr. 3 Vidēja termiņa budžeta plānošana

Attēls Nr. 4 Valsts budžets 2023. gadam

Attēls Nr. 5 Valsts budžeta izdevumi atbilstoši funkcionālajām kategorijām no 2022. līdz 2025. gadam, milj. eiro

Attēls Nr. 6 Programmas galvenās aktivitātes - 01.00.00 "Valsts pētījumi klimata un enerģētikas jomā"

Attēls Nr. 7 Programmas galvenā aktivitāte - 02.00.00 "Iemaksas starptautiskajās organizācijās"

Attēls Nr. 8 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 33.01.00 "Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta administrācija"

Attēls Nr. 9 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 33.02.00 "Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta projekti"

Attēls Nr. 10 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 69.06.00 "Mērķa "Eiropas teritoriālā sadarbība" pārrobežu sadarbības projekti"

Attēls Nr. 11 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 71.06.00 "Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti"

Attēls Nr. 12 Programmas galvenās aktivitātes - 97.00.00 "Nozaru vadība un politikas plānošana"

Attēls Nr. 13 Apakšprogrammas galvenā aktivitāte - 21.20.00 "Iemaksas starptautiskajās organizācijās"

Attēls Nr. 14 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 70.06.00 "LIFE programmas projekti"

Attēls Nr. 15 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 71.06.00 Norvēģijas finanšu instrumenta finansētās programmas "Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanas tām un vide (LV-CLIMATE)" īstenošana

Attēls Nr. 16 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 71.06.00 "Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti"

Attēli starpziņojumā:

Attēls Nr. 17 - OECD "zaļā budžeta" ietvars

Attēls Nr. 18 - "Zaļā budžeta" veidošanas prakse OECD dalībvalstīs (2020. gada jūnijs)

Attēls Nr. 19 - "Zaļā budžeta" instrumentu izmantošana dažādos budžeta etapos

Attēls Nr. 20 - "Zaļā budžeta" instrumentu izmantošana dažādos budžeta etapos

Attēls Nr. 21 - OECD “Zaļā budžeta” veidošanas indekss, 2022

Attēli noslēguma ziņojumā:

Attēls Nr. 22 Pētījuma struktūra

Attēls Nr. 23 Latvijas klimata un vides politikas plānošanas dokumentu sasaiste

Attēls Nr. 24 OECD “zaļā budžeta” ietvars

Attēls Nr. 25 Piemērs Francijas “zaļā budžeta” marķēšanas pieejai*

Attēls Nr. 26 “Zaļā budžeta” ietvara pieejas Latvijā – pamata līmenis

Attēls Nr. 27 “Zaļā budžeta” ietvara ieviešana Latvijā – izvērsta līmenis

Ievadziņojuma kopsavilkums latviešu valodā

Projekta 1. posmā sagatavots detalizēts apraksts par Latvijas valsts budžeta veidošanas, izpildes un uzraudzības kārtību, veikta normatīvā regulējuma analīze attiecībā uz klimata un vides mērķiem, sasniedzamiem rādītājiem un to finansējuma avotiem Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam un nacionāla līmeņa klimata politikas plānošanas dokumentos, kas vērsti uz klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā un klimatnoturīguma nodrošināšanu. Tāpat ievadziņojumā ietverta 2023. gada valsts budžeta un budžeta ietvara 2023., 2024. un 2025. gadam analīze, aprakstot klimata politikas mērķu un pasākumu atspoguļojumu tajā, kā arī vērtējot šādas informācijas ieguves iespējas klimata politikas pasākumu plānošanas un uzskaites vajadzībām. Tā rezultātā izstrādāti vairāki secinājumi attiecībā uz klimata politikas plānošanas dokumentiem un to sasaisti ar valsts budžeta plānošanu Latvijā.

Latvijas politikas plānošanas dokumentu analīzes rezultātā secināts, ka pienākums par klimata politikas īstenošanu Latvijā sadalās uz vairākām ministrijām un institūcijām. Balstoties uz likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" un tā pielikumu, kas ietver valsts pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu atšifrējumu pa programmām un apakšprogrammām, detalizētu analīzi, un atbilstoši valsts budžeta izdevumu funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām cenšoties identificēt tādas programmas, apakšprogrammas un pasākumus, kas vērsti uz klimata politikas mērķu sasniegšanu, KPMG secina, ka šobrīd nepastāv tāda izdevumu klasifikācijas sistēma vai metode, kas ļautu šo uzdevumu izpildīt vienkāršā, skaidri saprotamā veidā.

Lai nodrošinātu budžeta līdzekļu uzskaiti, iespēju analizēt budžeta līdzekļu izlietojumu un iespēju sniegt sabiedrībai pārskatāmu informāciju par piešķirtiem valsts budžeta līdzekļiem klimata politikas mērķu sasniegšanai, nepieciešams papildināt un uzlabot esošo vai izstrādāt un ieviest jaunu valsts izdevumu klasifikācijas metodi, kas ļautu skaidrāk nodalīt budžeta līdzekļus, kas novirzīti klimata politikas mērķu īstenošanai.

Lai veicinātu klimata mērķa sasniegšanu, nepieciešams ieviest efektīvu un pārredzamu klimata politikas budžeta plānošanu, uzskaiti un kontroli, sasaistīt mērķus un finanšu piešķirumus ar konkrētiem rezultātiem rādītājiem, kā arī piešķirt mērķu izpildei nepieciešamo finansējumu.

levadziņojuma kopsavilkums angļu valodā

In the 1st stage of the project, a detailed description of the Latvian state budget planning, execution and monitoring procedure was prepared, along with an analysis and description of the main climate and environmental goals, achievable indicators and their funding sources in the Latvian National Development Plan 2021-2027 and national-level climate policy planning documents, which are aimed at achieving climate neutrality in 2050 and ensuring climate resilience. Also, the introductory report includes an analysis of the state budget for 2023 and the budget framework for 2023, 2024 and 2025, describing the reflection of climate policy goals and measures in it, as well as evaluating the possibilities of obtaining such information for the purposes of planning and accounting for climate policy measures. As a result, several conclusions have been drawn up regarding climate policy planning documents and their connection with state budget planning in Latvia.

As a result of the analysis of Latvia's climate-related policy planning documents, it was concluded that the responsibility for the implementation of climate policy in Latvia is divided among several ministries and institutions. Based on a detailed analysis of the Law on the State Budget for 2023 and the Budgetary Framework for 2023, 2024 and 2025 and its annexes, which contain a breakdown of the State Budget's revenue and expenditure by programmes and sub-programmes, and an attempt to identify programmes, sub-programmes and measures, according to the functional and economic categories of State Budget expenditure, which are aimed at achieving climate policy objectives, KPMG concludes that there is currently no expenditure classification system or method that would allow this task to be accomplished in a simple, clear and transparent way. It also concludes that the responsibility for implementing climate policy is spread across a number of ministries and institutions.

In order to ensure accountability of budgetary resources, the possibility to analyse the use of budgetary resources and the possibility to provide transparent information to the public on the budgetary resources allocated to the achievement of climate policy objectives, it is necessary to amend and improve the existing or develop and implement a new method of classification of public expenditure that would allow for a clearer separation of budgetary resources allocated to the implementation of climate policy objectives.

To contribute to the achievement of climate goals, more effective and transparent climate budgeting, accounting and monitoring, linking targets and financial allocations to specific performance indicators, and allocating the necessary funding to meet the targets are needed.

leavadziņojuma ievads

Pamatojoties uz 2023. gada 21. augustā noslēgto līgumu starp KPMG Baltics SIA un Klimata un enerģētikas ministriju par "Zaļā budžeta" ietvara izstrādi un ieteikumu sagatavošanu tā ieviešanai valsts budžeta plānošanas un izpildes procesā, kas tiek realizēts Norvēģijas finanšu instrumenta 2014. - 2021. gada perioda programmas "Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās tām un vide" iepriekš noteiktā projekta Nr. LV-CLIMATE-0001 "Klimata pārmaiņu politikas integrācija nozaru un reģionālajā politikā" ietvaros, KPMG sagatavojis 1. posma nodevumu (turpmāk – leavadziņojums) par Latvijas valsts budžeta veidošanas un izpildes ietekmes uz klimata politikas mērķu sasniegšanas novērtējumu atbilstoši tehniskās specifikācijas 4.1. – 4.4. apakšpunkta, 7.2. un 7.3. apakšpunkta prasībām.

Ievadziņojuma mērķis ir sagatavot Latvijas valsts budžeta veidošanas un izpildes ietekmes uz klimata politikas mērķu sasniegšanu novērtējumu un likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" analīzi, lai nodrošinātu budžeta līdzekļu uzskaiti, iespēju analizēt budžeta līdzekļu izlietojumu un iespēju sniegt sabiedrībai pārskatāmu informāciju par piešķirtiem valsts budžeta līdzekļiem klimata politikas mērķu sasniegšanai, sniedzot argumentētus secinājumus un ieteikumus normatīvā regulējuma par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām pilnveidošanai.

KPMG sagatavotais leavadziņojums ietver:

- Detalizētu aprakstu par Latvijas valsts budžetu – tā struktūru, plānošanas un izpildes procesiem, atbildīgajām institūcijām, izmantotajām IKT sistēmām, papildinot to ar uzskatāmām infografikām un piemēriem;

- Normatīvā regulējuma analīzi par valsts budžeta izstrādāšanas un izpildes kārtību, novērtējot valsts budžeta plānošanas (t.sk. priekšlikumu prioritārajiem pasākumiem) un izpildes sasaisti ar klimata politikas mērķiem, kas ietverti NAP un nacionāla līmeņa klimata politikas plānošanas dokumentu (Pielāgošanās plāna, NEKP, VPP) rīcības virzienu uzdevumos un pasākumos, kas vērsti uz klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā un klimatnoturīguma nodrošināšanu;

- Likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" analīzi, novērtējot likuma paskaidrojumos ietverto informāciju par plānotajiem pasākumiem, programmām, apakšprogrammām, ieguldījumiem, kas vērsti uz klimata politikas mērķu sasniegšanu, un tiem piešķirto budžeta līdzekļu apmēru, kā arī sniedzot ieteikumus likuma paskaidrojumu pilnveidošanai, lai tajos atspoguļotu detalizētu informāciju par piešķirtiem valsts budžeta līdzekļiem klimata politikas mērķu sasniegšanai. Tāpat novērtējot arī šī likuma paskaidrojuma sadaļā "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums" iekļauto informāciju par piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem tādiem pasākumiem, kas vērsti uz klimata politikas mērķu sasniegšanu;

- Ieteikumus normatīvā regulējuma par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām pilnveidošanai, ietverot tajā atsevišķu kategoriju budžeta izdevumiem, kas vērsti uz klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā un klimatnoturīguma nodrošināšanu;

- Argumentētus secinājumus par valsts budžeta plānošanas un izpildes ietekmi uz noteiktajiem klimata mērķiem 2030. gadam, lai virzītos uz klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā un klimatnoturīguma nodrošināšanu.

Balstoties uz Parīzes nolīgumu, ES nosprausto zaļo kursu, kas definēts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2021/1119, kas aizstāj un groza Regulas (EK) Nr. 401/2009 un (ES) 2018/1999, kā arī VPP, kas izdala atsevišķi, tādas vides jomas kā klimats, ūdens, zemes dzīles, gaiss, atkritumi un resursi, šī lewadziņojuma ietvaros ar klimata politiku saprotam:

Valsts rīcībpolitika, kas tiek īstenota, lai veicinātu klimata pārmaiņu mazināšanu un cīnītos ar klimata pārmaiņu radītajām sekām, piemēram, intensīviem karstuma viļņiem, savvaļas ugunsgrēkiem un plūdiem, kā arī, lai sasniegtu Parīzes nolīgumā nosprausto ilgtermiņa mērķi attiecībā uz gaisa temperatūras kāpuma iegrožošanu.

Klimata politika ietver tādas darbības, kas veicina virzību uz klimatneitralitāti, klimatnoturīgu attīstību un klimatneitrālu ekonomiku.

Klimata politika neietver tādas darbības, kas saistītas ar ūdens un zemes dzīļu resursu pārvaldību, atkritumu apsaimniekošanu, gaisa kvalitātes uzlabošanu un piesārņojumu mazināšanu, un citām vides politikā iekļautajām jomām, ciktāl tās tieši nemazina klimata pārmaiņu radītās sekas vai neveicina Parīzes nolīgumā nosprausto mērķu sasniegšanu (turpmāk – klimata politikas darba definīcija).

Ierobežojumi

Izvērtējums sagatavots saskaņā ar nosacījumiem, kas ietverti 2023. gada 21. augusta līgumā, kas noslēgts starp KPMG Baltics SIA un Klimata un enerģētikas ministriju, un tie jāskata šajā līgumā ietvertu nosacījumu kontekstā.

Sniegtā pakalpojuma ietvaros un tā rezultātā KPMG neizsaka atzinumu vai jebkāda cita veida apliecinājumu par šajā novērtējumā ietvertu informāciju, un KPMG veiktais darbs nav revīzija vai pārbaude, kas veikta atbilstoši Starptautiskajiem revīzijas standartiem vai citiem apliecinājuma standartiem.

leavadziņojumā pielietotā metodoloģija

Lai izpildītu projektā izvirzītos darba uzdevumus, kas ietver Latvijas valsts budžeta veidošanas un izpildes ietekmes uz klimata politikas mērķu sasniegšanu novērtējumu, projekta īstenošanā izmantotas pielāgotas informācijas, datu ieguves un analīzes metodes:

- Dokumentu analīze: veicot detalizētu izpēti par Latvijas valsts budžeta veidošanas un izpildes procesiem un atbildīgajām institūcijām, izmantojot oficiālus dokumentus, Ministru kabineta izdotus noteikumus, instrukcijas, un Finanšu ministrijas un Valsts kases gatavotus ziņojumus un prezentācijas;
- Likumu un MK noteikumu analīze: pārskatot un analizējot valsts budžeta veidošanu un finanšu vadību saistītos likumus un noteikumus, kā arī veicot Likuma par budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam, tā pielikumu un paskaidrojumu analīzi,
- Klimata politikas normatīvā regulējuma analīze: novērtējot un aprakstot nospraustos mērķus, uzdevumus un atbildīgās institūcijas klimata jomā, kas ietver Latvijas nacionālā attīstības plāna 2021.-2027.gadam (NAP), Latvijas stratēģijas klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam, Latvijas nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021.-2030.gadam (NEKP), Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāna laika posmam līdz 2030.gadam un Vides politikas pamatnostādņu 2021.-2027.gadam analīzi.

Pielietota analītiskā metode, lai identificētu, pētītu valsts budžeta izdevumus klimata politikas jomā un to sasaisti ar klimata politikas plānošanas dokumentiem. Pēc iegūtās analīzes ar sintēzes un deduktīvās pētniecības metodes palīdzību identificēti potenciālās nesakritības un šķēršļi plānoto pasākumu veikšanai klimata jomā.

1. Apraksts par Latvijas valsts budžetu

Latvijas valsts budžeta izstrādes, apstiprināšanas un atskaitīšanās prasība ir nostiprināta Latvija Satversmes 66. pantā. Latvijas valsts budžeta un pašvaldību izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību, kā arī atbildību budžeta procesā detalizēti nosaka Likums par budžetu un finanšu vadību.¹

Katru gadu MK izstrādā, Saeima apstiprina un Valsts prezidents saskaņā ar Likumā par valsts budžetu un finanšu vadību noteikto kārtību izsludina valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru, nosakot valsts pamatfunkciju un prioritāro pasākumu īstenošanai pieejamā budžeta apmēru un līdzekļu sadalījumu.

Veidojot valsts budžetu, saskaņā ar Latvijas tiesību aktu hierarhiju, ir vērā ņemami gan Latvijas nacionālie tiesību akti, gan tās saistības, ko Latvijas ir uzņēmusies starpvalstu līgumu veidā pēc to stāšanās spēkā. Piemēram, līdz ar iestāšanos ES un Līguma par Eiropas Savienību un līguma par Eiropas Savienības darbību ratificēšanas, Latvija ir uzņēmusies pildīt ar dalību šajā organizācijā saistītās saistības, tai skaitā, kas attiecas uz Latvijas budžeta plānošanu un izpildi.

Lai sekmētu ilgtspējīgu valsts attīstību, makroekonomisko stabilitāti un samazinātu ārējo faktoru negatīvu ietekmi uz tautsaimniecību, Latvijā 2013. gadā apstiprināts Fiskālās disciplīnas likums, kura mērķis ir noteikt tādus fiskālās politikas principus un nosacījumus, kas nodrošina ekonomikas ciklā sabalansētu budžetu. Šis likums nosaka fiskālās politikas principus, tās plānošanas un īstenošanas instrumentus, fiskālās disciplīnas ievērošanas uzraudzību, kā arī paredz fiskālos nosacījumus, kas ievērojami vidēja termiņa budžeta ietvara likuma un gadskārtējā valsts budžeta likuma, un to grozījumu sagatavošanā un izpildē.

Turpmākajā tekstā atrodams detalizētāks skaidrojums par valsts budžeta veidošanu Latvijā, kā arī informācija par galvenajām atbildīgajām institūcijām, kas iesaistītas Latvijas valsts budžeta plānošanā, apstiprināšanā un izpildē.

1.1. Budžeta definīcija un mērķis

Kā to nosaka Likums par budžetu un finanšu vadību, budžets ir līdzeklis valsts politikas realizācijai ar finansiālām metodēm, kas ir valdības finansiālās darbības un vadības pamatā. Budžeta mērķis ir noteikt un pamatot, kādi līdzekļi nepieciešami valdībai, citām valsts institūcijām un pašvaldībām to valsts pienākumu izpildei, kuru finansēšana noteikta ar likumdošanas aktiem, nodrošinot, lai tajā laikposmā, kuram šie līdzekļi paredzēti, izdevumus segtu atbilstoši ieņēmumi.² Budžeta izstrādē, apstiprināšanā un izpildē ir jāņem vērā nepieciešamība nodrošināt vispārējo ekonomisko līdzsvaru.

Budžetu iedala valsts budžetā un pašvaldību budžetos, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetos un budžeta nefinansēto iestāžu budžetos, kur saskaņā ar Likumu par budžetu un finanšu vadību³:

¹ Likums par budžetu un finanšu vadību. Pieejams: [Likums par budžetu un finanšu vadību](#), līdz 31.12.2023. spēkā esošā redakcija

² Likums par budžetu un finanšu vadību. Pieejams: [Likums par budžetu un finanšu vadību](#), līdz 31.12.2023. spēkā esošā redakcija

³ Likums par budžetu un finanšu vadību. Pieejams: [Likums par budžetu un finanšu vadību](#), līdz 31.12.2023. spēkā esošā redakcija

- Valsts budžets sastāv no pamatbudžeta, speciālā budžeta, ziedojumiem un dāvinājumiem;
- Pašvaldību budžeti sastāv no pamatbudžeta, ziedojumiem un dāvinājumiem.

Likuma par valsts budžetu un finanšu vadību 7.pants nosaka, ka **ar pamatbudžetu** ir saprotama tā budžeta daļa, kuru veido dotācija no vispārējiem ieņēmumiem, dotācija īpašiem mērķiem, ieņēmumi no maksas pakalpojumiem un citi pašu ieņēmumi, transferti, ārvalstu finanšu palīdzība, izdevumi, kurus paredzēts segt no šiem ieņēmumiem, kā arī valsts budžeta aizdevumi un valsts budžeta aizdevumu atmaksas. Savukārt **speciālais budžets** ir valsts sociālajai apdrošināšanai paredzēta valsts budžeta daļa, kas ietver likumā paredzētu valsts budžeta izdevumu segšanu no īpašiem mērķiem iezīmētiem ieņēmumu avotiem, aizņēmumus no valsts pamatbudžeta un atmaksu valsts pamatbudžetam, kas detalizētāk aprakstīts likuma 8. pantā.

1.2. Budžeta izstrāde un apstiprināšana Latvijā

Valsts budžeta izstrādē ir iesaistītas vairākas institūcijas, kurām budžeta izstrādes, apstiprināšanas un izpildes procesā ir paredzēta konkrēta loma un atbildība. Vadošā par finanšu plānošanu atbildīgā institūcija Latvijā ir **FM**, kas veido valsts nodokļu politiku, izstrādā gadskārtējo valsts budžetu, vada ES struktūrfondus, kā arī uzrauga valsts makroekonomisko attīstību. Kārtējā valsts budžeta izstrādes procesā FM aktualizē makroekonomiskās attīstības prognozes, nosaka fiskālo telpu un aprēķina fiskālos ierobežojumus. Sadarbībā ar nozaru ministrijām FM aprēķina bāzes izdevumu apmērus un veic ikgadējo izdevumu pārskatīšanu. FM arī ir atbildīga par budžeta pieprasījumu apkopošanu no nozaru ministrijām, iesniegto pieteikumu prioritārajiem pasākumiem izvērtēšanu, un, visbeidzot, likumprojekta par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvara sagatavošanu, ko tā iesniedz izskatīšanai Ministru kabinetā.

Valsts budžeta izstrādes procesā **nozaru ministrijas un citas centrālās valsts iestādes** piedalās bāzes izdevumu aprēķināšanā un izdevumu pārskatīšanā, sagatavo priekšlikumus prioritārajiem pasākumiem, kā arī sagatavo un FM iesniedz budžeta pieprasījumus atbilstoši valsts politikas plānošanas dokumentiem, tajos nospraustajiem stratēģiskajiem mērķiem, uzdevumiem un valdības pieņemtajiem lēmumiem. Valsts budžetam nonākot izskatīšanā Ministru kabinetā, nozaru ministrijas un citas centrālās valsts iestādes piedalās valsts budžeta likumprojekta apspriešanā.

MK uzdevums valsts budžeta veidošanas procesā ir apstiprināt valsts fiskālos mērķus un Stabilitātes programmu, pieņemt lēmumu par atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem turpmākajiem gadiem, kā arī sagatavot un iesniegt apstiprināšanai Saeimā likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru.

Saeima izskata MK sagatavoto likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru, sniedz priekšlikumus budžeta projekta pilnveidei. Saeima izskata un pieņem valsts budžetu divos lasījumos. Ja Saeima, balsojot par Ministru kabineta iesniegto valsts budžeta projektu pirmajā vai otrajā lasījumā, to noraida, uzskatāms, ka izteikta neuzticība MK.

Valsts budžeta likums par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru stājas spēkā pēc tam, kad to ir parakstījis **Latvijas Valsts prezidents**.

1.3. Budžeta procesa posmi

Likums par budžetu un finanšu vadību nosaka atbildīgās puses par budžeta izstrādi, kā arī posmus, kādā notiek budžeta izstrāde, apstiprināšana, izpilde, atskaitīšanās un atbildība par budžeta izpildi⁴.

- **Budžeta izstrāde** - Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes saskaņā ar budžeta sagatavošanas grafiku izstrādā un iesniedz FM valsts budžeta pieprasījumus, kas sagatavoti atbilstoši budžeta pieprasījumu izstrādāšanas pamatprincipiem.⁵ FM apkopotos priekšlikumus iesniedz izvērtēšanai Ministru kabinetā.
- **Apstiprināšana** - Ministru kabineta iesniegto valsts budžeta likumprojektu (budžeta likumprojektu paketi) Saeima pārbauda un apstiprina likumdošanas kārtībā divos lasījumos.
- **Izpilde** - Valsts kase, kas ir FM padotībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, no valsts budžeta asignē un veic maksājumus noteiktiem mērķiem, veic valsts budžeta izpildes un uzskaites, valsts parāda vadības un normatīvajos aktos noteiktās ES politiku instrumentu maksājumu iestādes funkcijas, kā arī citas normatīvos aktos noteiktās funkcijas valsts budžeta izpildes jomā.
- **Atskaitīšanās un Atbildība** - Kā ceturtais un piektais posms budžeta procesā izdalāma budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī to kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, atskaitīšanās un atbildība par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem. Tālākajā tekstā augstāk minētie budžeta procesa posmi ir izklāstīti detalizētākā veidā.

1.3.1. Budžeta izstrāde

Kārtējā gada sākumā Ministru kabinets apstiprina valsts budžeta sagatavošanas grafiku, kam seko Latvijas Republikas finanšu ministra ziņojums Saeimas sēdē par Latvijas Stabilitātes programmu⁶, makroekonomiskās attīstības scenāriju, fiskālās politikas stratēģiju un vidēja termiņa mērķiem, kā arī par iespējamiem valsts budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem.

Laika posmā no finanšu ministra ziņojuma Saeimas sēdē (aprīlī) līdz kārtējā gada vasaras beigām FM apkopo nozaru ministriju iesniegtos priekšlikumus par prioritārajiem pasākumiem un veic ikgadēju budžeta izdevumu pārskatīšanu atbilstoši valdības nospraustajiem mērķiem un prioritārajiem pasākumiem. (Grozījumi, kas Likumā par budžetu un finanšu vadību ievieša pantu par valsts budžeta pārskatīšanu, tika apstiprināti 2015.gada 30.novembrī ar mērķi kāpināt publisko izdevumu efektivitāti, veicinot orientēšanos uz politikas un darbības rezultātiem, regulāri un sistemātiski

⁴ Likums par budžetu un finanšu vadību. Pieejams: [Likums par budžetu un finanšu vadību](#), līdz 31.12.2023. spēkā esošā redakcija

⁵ Ministru kabineta 2023.gada 22.septembra instrukcija Nr.4 "Instrukcija par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem". Pieejams: [Instrukcija \(likumi.lv\)](#)

⁶ Finanšu ministrija: "Latvijas Stabilitātes programma": "Latvijas Stabilitātes programma ir atvijas Stabilitātes programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku un tiek sagatavots, vadoties pēc Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām. Stabilitātes programma ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu." Pieejams: [Latvijas Stabilitātes programma](#) [aplūkots 14.11.2023.]

pārvērtējot iepriekšējo gadu prioritātes un nodrošinot labākus politikas rezultātus ar mazākiem ieguldījumiem).

Saskaņā ar MK apstiprināto budžeta sagatavošanas grafiku FM sniedz ziņojumu MK, kas, vadoties no saņemtās informācijas, kārtējā gada vasaras beigās pieņem lēmumu par valsts budžeta “bāzes izdevumiem” un atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem, nosakot maksimālos pieļaujamos izdevumus kārtējā gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā.

1.3.1.1. Maksimāli pieļaujamais izdevumu kopapjoms

Maksimāli pieļaujamo izdevumu kopapjomu FM aprēķina, pamatojoties uz likumu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievērojot valstī noteiktos fiskālos nosacījumus, ja tādi tiek pieņemti normatīvajos aktos vidēja termiņa budžeta plānošanas vai fiskālās disciplīnas jomā.

Detalizētu kārtību, kādā nosakāms maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei vidējam termiņam, nosaka 2023. gada 17. janvārī apstiprinātie Ministru kabineta noteikumi Nr. 15, kas izdoti saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 18. panta ceturto daļu⁷.

Attēls Nr. 1 Maksimāli pieļaujamais budžeta izdevumu kopapjoms

Valsts budžeta izdevumu plānošana saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 5. pantu notiek MK noteiktā kārtībā, kādā ministrijas un citas centrālās valsts iestādes plāno, īsteno, uzrauga un uzskaita valsts **budžeta programmu (apakšprogrammu)** rezultātus un to rādītājus. Ar budžeta programmu saprotama savstarpēji saistītu, uz kopēju mērķi orientētu pasākumu vai pakalpojumu kopums, kurš tiek plānots, izpildīts, uzskaitīts un kontrolēts no budžeta finansētās institūcijās un par kura izpildi atbild budžeta izpildītāji.

Nozaru ministrijas, veidojot valsts pamatbudžetam plānoto budžeta programmu (apakšprogrammu) struktūru, ievēro budžeta programmu (apakšprogrammu) veidošanas pamatprincipus, kas aprakstīti Ministru kabineta instrukcijā Nr.4, kas izdota saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 2. panta trešo daļu. Valsts budžeta

⁷ Ministru kabineta 2023.gada 17.janvārī pieņemtie noteikumi Nr.15 “Maksimāli pieļaujamā valsts budžeta izdevumu kopapjoma un katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei paredzētā izdevumu kopējā apjoma noteikšanas kārtība vidējam termiņam”. Pieejami: [MK noteikumi Nr.15 \(likumi.lv\)](#), 03.06.2023. spēkā stājusies redakcija.

plānošanā tiek izmantota "Vienotā valsts budžeta plānošanas un izpildes informācijas sistēma".

1.3.1.2. Budžeta paskaidrojumi

Apkopojot informāciju par nozaru ministriju priekšlikumiem kārtējā gada valsts budžetam, FM izstrādā likumprojektu, kurā noteikts to līdzekļu apjoms, kas nākamajā saimnieciskajā gadā apropriācijas kārtībā piešķirams katrai izdevumu kategorijai saskaņā ar budžeta klasifikāciju, norādot katras kategorijas līdzekļu izmantošanas mērķi.

Budžeta paskaidrojumu mērķis ir nodrošināt informāciju par budžetu kā līdzekli valdības politikas īstenošanai. Tādā veidā, kā to skaidro FM⁸, sabiedrībai tiek nodrošināta saprotama un pilnvērtīga informācija par plānotajiem budžeta resursiem, tiek atklāta saikne starp stratēģiskās plānošanas dokumentiem un budžeta resursiem, kā arī tiek nodrošināta orientēšanās uz politisko mērķu sasniegšanu. Budžeta paskaidrojumu galvenais elements (kopš 2017.gada) ir politikas un resursu vadības karte, kas tiek gatavota par katru darbības jomu, ietverot plānu vidējam termiņam un datus par iepriekšējo gadu. Politikas un resursu vadības kartē ietverama šāda informācija: **mērķis** (ko plānots sasniegt konkrētā darbības jomā); **politikas efektivitātes rādītāji** (izriet no politikas plānošanas dokumentiem); **resursi** (izdevumi, darbinieku skaits, infrastruktūra, materiālie un nemateriālie aktīvi); **darbības rādītāji** un **kvalitātes rādītāji**.

1.3.1.3. Prioritāro pasākumu priekšlikumu iesniegšana un vērtēšana

Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes iesniedz priekšlikumus par prioritārajiem pasākumiem budžeta sagatavošanas grafikā noteiktajā termiņā. Priekšlikumus par prioritārajiem pasākumiem sagatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā⁹, Nacionālā aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, tostarp ņemot vērā nepieciešamību veikt budžeta iestāžu administratīvās spējas stiprināšanas pasākumus.

Kā tas uzsvērts, FM sagatavotajā pārskatā par budžeta plānošanu Latvijā¹⁰, iesniedzot un izvērtējot ministriju un citu centrālo valsts iestāžu iesniegtos priekšlikumus prioritārajiem pasākumiem, uzsvars tiek likts uz konkrēto pasākumu ieguldījumu Latvijas ekonomikas attīstībā un strukturālo reformu īstenošanā. Šajā procesā ir uzsvērtā saikne starp prioritārajiem pasākumiem politikas mērķu īstenošanai, kā arī sasniedzamajiem rezultātiem.

⁸ Finanšu ministrija: "Valsts budžets: "Budžeta process Latvijā (PDF)". Pieejams: [Budžeta process Latvijā \(fm.gov.lv\)](https://fm.gov.lv)

⁹ Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027_PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv)

¹⁰ Finanšu ministrija: "Valsts budžets: "Budžeta process Latvijā". Pieejams: [Budžeta process Latvijā \(fm.gov.lv\)](https://fm.gov.lv)

Attēls Nr. 2 Prioritāro pasākumu priekšlikumu iesniegšana, vērtēšana un apstiprināšana

Prioritāro pasākumu priekšlikumu iesniegšana, vērtēšana un apstiprināšana

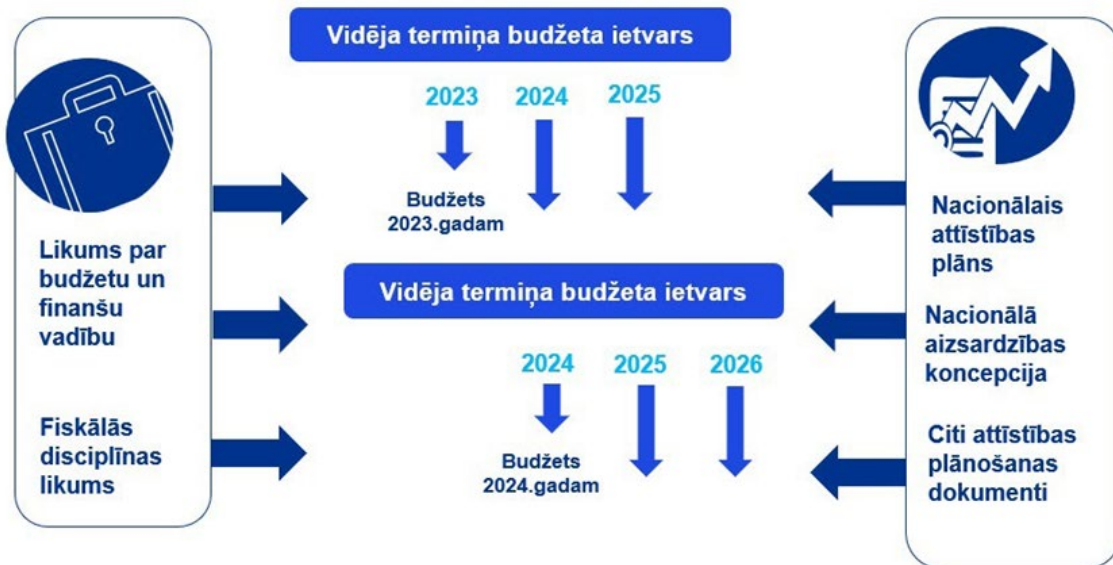

1.3.1.4. Vidēja termiņa budžeta plānošana

Kopš 2013. gada Latvijā ir ieviesta vidējā termiņa budžeta ietvars, kas paredz budžeta plānošanu trīs gadu periodā, sasaistot to ar attīstības plānošanas dokumentiem un nodrošinot pieejamu resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā. Atbilstoši Likumā par budžetu un finanšu vadību noteiktajam, vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidējs termiņš ir triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Vidējā termiņa budžeta plānošana pakļaujas 2013. gadā pieņemtajai Fiskālās disciplīnas likumā noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, tādā veidā nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Fiskālās disciplīnas likumā ir noteikti būtiskākie fiskālās politikas principi un fiskālie nosacījumi atbildīgas un pārdomātas fiskālās politikas realizēšanai un kura pamatā ir nosacījums par ekonomiskajā ciklā sabalansētu vispārējās valdības budžetu.

Attēls Nr. 3 Vidēja termiņa budžeta plānošana

Līdz ar Fiskālās disciplīnas likuma stāšanos spēkā Latvijas budžeta izstrādē tiek ievēroti šādi fiskālās disciplīnas noteikumi:

- **Budžeta bilances noteikums** nosaka, ka vispārējās valdības strukturālais budžeta deficīts nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP. Ja tas notiek (izvairīšanās klauzulas, neparedzēti notikumi), nākotnes balance jāplāno tādā veidā, lai koriģētu novirzi līdz normālam līmenim;
- **Izdevumu noteikums** – vispārējās valdības reālais izdevumu pieaugums nepārsniedz vidējo potenciālo IKP pieaugumu;
- **Parāda noteikums** – vispārējās valdības parāds nedrīkst pārsniegt 60% no IKP.

Fiskālās disciplīnas likums arī nosaka jaunā budžeta ietvara pārmantošanas principu no spēkā esošā budžeta ietvara, kā arī valsts budžeta likuma grozījumu un budžeta izpildes ierobežojumus, kas izriet no valsts budžeta likuma prasībām, un valdības lēmumu ar fiskālu ietekmi ierobežojumus, paredzot izņēmuma noteikumus un mehānismus attiecībā uz visu iepriekšminēto situācijas izlīdzināšanai ekonomiskā cikla ietvaros. Sākot no 2023. gada valsts gadskārtējais budžets un vidēja termiņa ietvars ir integrēti vienā likumā kā viens no otra neatņemama budžeta likuma sastāvdaļa.

1.3.2. Budžeta apstiprināšana

Ņemot vērā valsts makroekonomiskās prognozes un ievērojot Latvijas Stabilitātes programmā izklāstīto valdības budžeta fiskālās politikas stratēģiju un vidēja termiņa mērķus, FM sagatavo valsts budžeta likumprojektu, balstoties uz budžeta pieprasījumiem, ko iesniegušas nozaru ministrijas. Ministru kabinets iesniedz valsts budžeta likumprojektu un pavadošo likumprojektu paketi Saeimai līdz 15. oktobrim, bet Saeimas vēlēšanu gadā - ne vēlāk kā četrus mēnešus pēc tam, kad jaunievēlētā Saeima izteikusi Ministru kabinetam savu uzticību.

Saeimas loma valsts budžeta apstiprināšanā nostiprināta Satversmes 66. pantā, nosakot, ka Saeima ik gadus pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz Ministru kabinets. Valsts budžeta projektu Saeima izskata divos lasījumos. Saeimas apstiprināto valsts budžeta likumu (budžeta likumu paketi) izsludina Satversmē noteiktajā kārtībā. Ja Saeima

Ministru kabineta iesniegto valsts budžeta projektu pirmajā vai otrajā lasījumā noraida, uzskatāms, ka valdībai ir izteikta neuzticība. Tādā gadījumā Ministru kabinets atkāpjas un strādā līdz jaunas valdības apstiprināšanai.

1.3.3. Budžeta izpilde

Budžeta izpildē iesaistītās institūcijas sagatavo un apstiprina valsts budžeta programmu, apakšprogrammu un pasākumu tāmes, nodrošinot valsts budžeta līdzekļu efektīvu un racionālu izlietojumu atbilstoši paredzētajiem mērķiem un sasniedzamajiem rezultātiem. Kā tas noteikts Likumā par budžetu un finanšu vadību¹¹, budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus. Budžeta iestādes var uzņemties papildu valsts budžeta ilgtermiņa saistības vienīgi ES politikas instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos projektos un pasākumos, ja pieņemts attiecīgs Ministru kabineta lēmums.

Latvijas valsts budžeta izpildes kārtībā ir izklāstīta Likuma par budžetu izstrādi un finanšu vadību 4. nodaļā, nosakot FM padotībā esošās Valsts kases lomu valsts budžeta izpildē, kas ietver valsts budžeta asignējumu un maksājumu veikšanu noteiktiem mērķiem, valsts budžeta izpildes un uzskaites veikšanu, valsts parāda vadības un normatīvajos aktos noteiktās ES politiku instrumentu maksājumu iestādes funkciju, kā arī citu normatīvajos aktos noteiktu funkciju īstenošanu.

1.3.3.1. Budžeta klasifikācijas sistēma

Budžeta plānošanas, uzskaites un pārskatu gatavošanas vajadzībām ir ieviesta budžeta ieņēmumu un izdevumu klasifikācijas sistēma, kas detalizēti aprakstīta MK noteikumos. Izdevumu klasifikācija iedalās **ekonomiskā, funkcionālā un institucionālo sektoru** klasifikācijā.

Budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši **ekonomiskajām kategorijām**, kas detalizēti parakstīta MK 2005. gada 27. decembrī pieņemtajos noteikumos Nr.1031¹², veido grupas, kas raksturo izdevumu veidu pēc ekonomiskās būtības, kā piemēram, uzturēšanas izdevumi (kārtējie izdevumi; procentu izdevumi; subsīdijas, dotācijas un sociāla rakstura maksājumi un kompensācijas; kārtējie maksājumi ES budžetā un starptautiskajai sadarbībai, transferti viena budžeta veida ietvaros un uzturēšanas izdevumi starp budžeta veidiem), kapitālie izdevumi (pamatkapitāla veidošana, kapitālo izdevumu transferti) un pārējie izdevumi, kas veidojas pēc uzkrāšanas principa un nav klasificēti iepriekš.

Budžeta **funkcionālā klasifikācija**, kas detalizēti aprakstīta 2005. gadā 13. decembrī pieņemtajos MK noteikumos Nr. 934¹³, kodificē izdevumu veidus atbilstoši funkcionālajām kategorijām, nodrošinot budžeta līdzekļu izpildes analīzi, statistiskās informācijas sistematizēšanu, apkopošanu un analīzi. Klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām veido pēc administratīvās, funkcionālās un nozares

¹¹ Likums par budžetu un finanšu vadību. Pieejams: [Likums par budžetu un finanšu vadību](#), līdz 31.12.2023. spēkā esošā redakcija

¹² Ministru kabineta 2005.gada 27.decembrī pieņemtie noteikumi Nr.103234 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši ekonomiskajām kategorijām". Pieejami: [MK noteikumi Nr.1031 \(likumi.lv\)](#), 08.10.2021. spēkā stājusies redakcija

¹³ Ministru kabineta 2005.gada 13.decembrī pieņemtie noteikumi Nr.934 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām". Pieejami: [MK noteikumi Nr.934 \(likumi.lv\)](#), 01.01.2022 spēkā stājusies redakcija

pazīmēm noteiktas pozīcijas. Kā piemērs, kods 01.000 ir attiecināms uz vispārējo valdības dienestu darbību, kas ietver izpildvaru (t. sk. Ministru kabineta, ministriju un pašvaldību darbību), likumdošanas varu, finanšu un fiskālo darbību (t.sk. Finanšu un fiskālo darbību un pakalpojumu vadību, valsts līdzekļu un vispārējā valdības parāda pārvaldīšanu, nodokļu sistēmas piemērošanas darbību, valsts un pašvaldību revīzijas, koordinācijas, kontroles un grāmatvedības dienestu u.c.), kods 02.000 un tā apakškodi ir attiecināmi uz valsts aizsardzības jomu; kods 03.000 ir attiecināms uz sabiedrisko kārtību un drošību, tai skaitā tiesu sistēmas darbību; 04.000 uz ekonomisko darbību, savukārt 05.000 uz vides aizsardzību. Pārējie izdevumu funkcionālie kodi ir uzskaitīti pievienotajā tabulā nr. 1.

Tabula Nr. 1 Budžeta funkcionālās klasifikācijas kodi

Kods	Koda nosaukums
01.000	Vispārējie valdības dienesti
02.000	Aizsardzība
03.000	Sabiedriskā kārtība un drošība
04.000	Ekonomiskā darbība
05.000	Vides aizsardzība
06.000	Teritoriju un mājokļu apsaimniekošana
07.000	Veselība
08.000	Atpūta, kultūra un reliģija
09.000	Izglītība
10.000	Sociālā aizsardzība

Budžeta **institucionālo sektoru klasifikācija**, kas veidota saskaņā ar 2013.gada 21.maija Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu Nr. 549/2013 par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā (turpmāk – regula Nr. 549/2013) un normatīvajiem aktiem budžeta un finanšu vadības jomā, ir detalizēti aprakstīta 2013.gada 10.decembrī pieņemtajos MK noteikumos Nr. 1456¹⁴.

Šo klasifikāciju veido institucionālie sektori, apakšsektori un atsevišķu apakšsektoru papildu dalījums, kuros grupē institucionālas vienības ar līdzīgām ekonomiskajām funkcijām un mērķiem atbilstoši to pamatdarbībai. Katra institucionālā vienība ir piederīga tikai vienam sektoram un apakšsektoram. Klasifikācijai izmanto septiņu zīmju kodu (pielikums). Klasifikācijas kods parāda institucionālās vienības piederību rezidentiem, nerezidentiem, valstu grupai, sektoram, tā apakšsektoram un papildu dalījumam.

¹⁴ Ministru kabineta 2013.gada 10.decembrī pieņemtie noteikumi Nr.1456 “Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju”. Pieejami: [MK noteikumi Nr.1456 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/1456), 01.01.2014 spēkā stājusies redakcija

1.3.3.2. Vienotā valsts budžeta plānošanas un izpildes informācijas sistēma

Budžeta izpildes pakalpojumus Valsts kase klientiem nodrošina elektronisko pakalpojumu veidā, piešķirot asignējumus un dotācijas no vispārējiem ieņēmumiem, nodrošinot maksājumu pakalpojumus, gatavojot valsts un pašvaldību budžetu izpildes pārskatus, kā arī valsts budžeta maksājumus administrējošās institūcijas ar informāciju par iemaksātajiem nodokļiem, nodevām un citiem valsts budžeta ieņēmumiem. Valsts budžeta izpilde tiek organizēta vienotā naudas līdzekļu konta ietvaros, kas pasaules praksē atzīta par efektīvāko finanšu vadības nodrošināšanas metodi.

Kā tas norādīts Valsts kases darbības pārskatā¹⁵, Valsts kase savu likumā deleģēto funkciju atbalstam ir izveidojusi stabilu, integrētu un drošības prasībām atbilstošu valsts nozīmes informācijas sistēmu kopumu. Valsts kase elektroniskos pakalpojumus attīsta, balstoties uz aprobētām tehnoloģijām, pēc iespējas sekmējot standartizētu un strukturētu datu apmaiņu starp Valsts kasi un klientu, tādējādi nodrošinot augstu pakalpojumu elektronizācijas pakāpi un efektīvu datu izmantošanu.

Valsts budžeta efektīvākai plānošanai uz SAP programmproduktu bāzes ir izstrādāta Vienotā valsts budžeta plānošanas un izpildes informācijas sistēma, kas nodrošina pilnu valsts budžeta vadības ciklu – no budžeta plānošanas līdz tā izpildei un izpildes uzraudzībai. Šāda sistēma ir izstrādāta gan FM plānošanas funkciju veikšanai, gan valsts budžeta iestāžu budžeta izpildei. Kā tas norādīts Valsts kases pārskatā šīs institūcijas Datu noliktava (SAP BW) 2022. gadā ir migrēta uz HANA datu bāzi, ievērojami paaugstinot esošo risinājumu veikspēju un sniedzot plašas iespējas turpmākā datu analīzes risinājumu izstrādē.

Vienotā valsts budžeta plānošanas un izpildes informācijas sistēma maksājumu informācijas apstrādē pielāgota SWIFT ISO 2022 standarta formātam. Vienotais Valsts kases e-pakalpojumu portāls Valsts kases pakalpojumu portāls, kas ietver pārskatu, plānu, aizņēmumu, pieteikumu un maksājumu elektroniskos risinājumus, nodrošina ērtu lietotāju autentifikāciju ar Latvija.lv atbalstītajiem elektroniskās identifikācijas līdzekļiem, vienotu navigāciju starp pakalpojumiem un mūsdienīgu, lietojamības prasībām atbilstošu dizainu, kā arī nepārtrauktu pieejamību un lietošanu.

Ministrijas un to padotības iestādes finansēšanas plānu projektu sagatavošanai, apstiprināšanai un iesniegšanai Valsts kasē var izmantot vienotās datu vadības sistēmas pakalpojumu "Plāni", uz kā pamata Valsts kase piešķir asignējumus un dotācijas no vispārējiem ieņēmumiem. 2022. gadā "Plāni" pakalpojumu izmantoja 723 lietotāji un caur to apstrādāti tuvu pie 3000 pamatbudžeta un speciālā budžeta finansēšanas plāni. Budžeta iestāžu finanšu un budžeta izpildes datu pārvaldībai ir izstrādāts pakalpojums "Pārskati", caur kuru iespējams iesniegt un parakstīt budžeta iestāžu mēneša, ceturkšņa un gada pārskatus, nodrošinot abpusēju administratīvo un laika resursu ekonomiju. "Pārskati" risinājumu valsts budžeta līdzekļu izlietojuma uzraudzībai un kontrolei 2022. gadā izmantoja astoņas ministrijas un centrālās valsts iestādes: FM, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija, Satiksmes ministrija, VARAM, VK un Centrālā vēlēšanu komisija.

1.3.4. Budžeta atskaitīšanās un atbildība

Lai nodrošinātu budžeta līdzekļu izlietošanas kontroli un dotu iespēju veikt nepieciešamo analīzi atbilstoši administratīvajām, funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām, Ministru kabinets nosaka budžetu (valsts budžeta un pašvaldību budžetu)

¹⁵ Valsts kase: "Valsts kases 2022.gada darbības pārskats". Pieejams:
[Valsts kases pārskats 2022 LV.pdf](#)

ieņēmumu, izdevumu, sektoru un finansēšanas klasifikāciju². Budžetu izdevumu klasifikācija kodificē izdevumu veidus atbilstoši funkcionālajām kategorijām, lai nodrošinātu budžeta līdzekļu izpildes analīzi, statistiskās informācijas sistematizēšanu, apkopošanu un analīzi.

Lai informētu sabiedrību par iestādes darbības mērķiem un rezultātiem, kā arī par piešķirto valsts budžeta līdzekļu izlietošanu iepriekšējā gadā, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes, visas to padotībā esošās budžeta finansētās institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības līdz pārskata gadam sekojošā gada 1. jūlijam sagatavo gada publiskos pārskatus un mēneša laikā pēc sagatavošanas publicē tos savā tīmekļvietnē. Pēc budžeta gada beigām Ministru kabinets Saeimai apstiprināšanai iesniedz pārskatu par budžeta izpildi.

Lai nodrošinātu caurspīdību budžeta plānošanā un izpildē, informācija par valsts budžetu un valsts budžeta finansētām programmām un apakšprogrammām ir atrodama FM mājas lapā. Lai veicinātu sabiedrības iespējas iepazīties ar valsts budžeta prioritātēm un piešķirto finansējumu, kopš 2017. gada FM mājas lapā atrodams "interaktīvai budžets", kas sniedz ieskatu, kādās jomās un kādā apmērā tiek ieguldīta Latvijas nodokļu maksātāju nauda un ārvalstu finansējums, kā arī kādi ir šo pasākumu sagaidāmie rezultāti. Infografika veidota četros līmeņos, pirmajā līmenī ļaujot interesentam iepazīties ar galvenajām valsts budžeta finansētajām programmām un tām novirzīto finansējuma apjomu. Otrajā un trešajā līmenī iespējams iepazīties ar detalizētāku informāciju par izdevumiem katrā no nozarēm, tai skaitā to finansējuma avotu. Savukārt ceturtajā līmenī iespējams iepazīties ar rezultātiem, kas sagaidāmi no valsts budžeta līdzekļu ieguldīšanas konkrētajā jomā.

Infografikas un vizualizācijas par valsts budžetu tiek publicētas tīmekļa vietnēs, sociālajos tīklos, pilsētvidē un medijos, kā arī jaunieši tiek iesaistīti dažādos pasākumos – "Ēnu diena", "Atvērto durvju diena" u.c., lai nodrošinātu to, ka visa informācija par valsts budžetu ir publiski pieejama, uzskatāma un saprotama ikvienam.

2. Latvijas valsts budžeta izstrādāšanas un izpildes kārtības sasaiste ar klimata politikas plānošanas dokumentiem

2.1. Politikas plānošana

Šīs levdziņojuma 2.nodaļas saturā sīkāk apskatīts politikas plānošanas process, politikas plānošanas dokumentu statuss un to atrašanās tiesību aktu hierarhijā, kā arī veikts politikas plānošanas dokumentu klimata jomā pārskats un to satura sasaiste ar valsts budžeta plānošanu, gan attiecībā uz finansējuma avotu, gan klimata politikai paredzēto finansējuma apjomu.

Ievadziņojumā tika aplūkoti sekojoši politikas plānošanas dokumenti: 1) Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam (NAP), 2) Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam (Stratēģija), 3) Latvijas nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam (NEKP), 4) Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030.gadam (Pielāgošanās plāns), 5) Vides politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (VPP), kā arī 6) sniegts ieskats Klimata likumprojekta izvirzīto mērķu saturā.

KPMG veiktās analīzes pamatā ir pašlaik spēkā esošie normatīvie akti, kā arī dokumentu aktuālās redakcijas. Šie normatīvie akti un citi aplūkoti dokumenti var tikt grozīti retrospektīvi un/vai prospektīvi, un jebkuri grozījumi var ietekmēt mūsu secinājumu pamatotību. Ņemot vērā dažādās normatīvo aktu un to piemērošanas interpretācijas, nav iespējams garantēt, ka iestādes vai arī tiesa piekritīs mūsu interpretācijai pat tādos apstākļos, kad, mūsuprāt, būs skaidri redzams, ka mūsu viedoklis ir pareizs.

KPMG norāda, ka apskatīto politikas plānošanas dokumentu klāsts nav un nevar tikt uzskatīts par visaptverošu klimata jomā, ņemot vērā klimata politikas straujo aktualitātes pieaugumu un šīs jomas implementēšanu arī dažādu citu politikas plānošanas dokumentu saturos. Tāpat, KPMG uzsver, ka levdziņojuma iesniegšanas brīdī Latvijas nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam (NEKP) ir nodots saskaņošanai EK, kā arī Klimata likuma likumprojekts ir izstrādes stadijā.

2.1.1. Politikas plānošanas process

- 2.1.1.1 Politikas plānošanas process ietver sevī noteiktu kārtību, kuras ietvaros izpildvaras līmenī tiek izstrādāti priekšlikumi un pasākumi sociāli ekonomisko problēmu risināšanai. Šie priekšlikumi un pasākumi tiek veidoti saskaņā ar politiskajās vadlīnijās noteiktajiem mērķiem un prioritātēm, kas strukturētā veidā ietverti politikas plānošanas dokumentos.
- 2.1.1.2 Politikas plānošanas galvenais mērķis ir skaidri, strukturēti un saprotami apkopot informāciju par konkrētās jomas šī brīža situāciju un problēmām, ar kurām tā saskaras. Apkopojot informāciju, politikas plānošanas process paredz noteikt attiecīgās jomas turpmāko attīstību un iezīmēt risinājumu problēmām, kuras tikušas identificētas. Tādējādi, lai nostiprinātu plānotās iniciatīvas, tās tiek dokumentētas politikas plānošanas dokumentos, nosakot piedāvāto pasākumu izpildes termiņus un par pasākumu izpildi atbildīgās personas¹⁶.

¹⁶ Ministru kabinets: "Politikas plānošana". Pieejams: [Latvijas Republikas Ministru Kabinets: Politikas plānošana \(mk.gov.lv\)](https://mk.gov.lv)

- 2.1.1.3 Politikas plānošanas process Latvijā tiek regulēts atbilstoši Plānošanas likumā ietvertajām prasībām. Plānošanas likuma mērķis ir sekmēt valsts ilgtspējīgu un stabilu attīstību, nosakot attīstības plānošanas sistēmu.

Plānošanas likuma 3.panta otrā daļa paredz, ka attīstības plānošanas sistēma aptver ne tikai politikas un teritorijas attīstības plānošanu, bet nodrošina attīstības plānošanas sasaisti ar finanšu plānošanu.¹⁷

- 2.1.1.4 Tādējādi no Plānošanas likuma būtības ir secināms, ka politikas plānošanas process ir uz mērķi un rezultātu orientētu pasākumu kopums, kas nosaka politikas īstenošanai un uzraudzībai nepieciešamās darbības ne tikai Saeimā, bet arī MK un citās valsts pārvaldes institūcijās.¹⁸

- 2.1.1.5 Politikas plānošanas procesā parasti tiek ietverti šādi posmi:

- Situācijas analīze;
- Problēmu un iespējamo risinājumu noteikšana;
- Ietekmes sākotnējais izvērtējums;
- Politikas plānošanas dokumenta saskaņošana un apstiprināšana;
- Lēmuma par finanšu resursa piešķiršanu pieņemšana;
- Politikas īstenošana un uzraudzība;
- Politikas sasniegto rezultātu ietekmes izvērtējums.

- 2.1.1.6 Politikas plānošanas process norisinās pirms tiesiskā regulējuma izstrādes procesa, lai, izstrādājot tiesību aktu projektus, tiktu ņemti vērā politikas plānošanas dokumentos ietvertie mērķi, kā arī apstiprinātie risinājumi. Šāda pieeja ļauj normatīvajam regulējumam būt atbilstošam attiecīgā perioda, jomas vai problēmas saturam¹⁹.

2.1.2. Politikas plānošanas sistēma

- 2.1.2.1 Plānošanas likuma 8.pants nosaka, ka politika (gan nozaru, gan starpnozaru griezumā) Latvijā tiek plānota trīs dažādos termiņos: 1) ilgtermiņā (līdz 25 (divdesmit pieciem) gadiem), 2) vidējā termiņā (līdz septiņiem gadiem), kā arī 3) īstermiņā (līdz trīs gadiem). Šie termiņi neizslēdz izstrādāt plānošanas dokumentus konceptuāla lēmuma pieņemšanai vai nacionālas pozīcijas formulēšanai.²⁰

- 2.1.2.2 Kā norādīts iepriekš, neatkarīgi no termiņa, politikas plānošanas dokumentos tiek ietverti priekšlikumi sociāli ekonomisko problēmu risināšanai un politisko vadlīniju dokumentos vai citos attīstības plānošanas dokumentos noteikto mērķu un attīstības prioritāšu sasniegšanai, kā arī problēmu risinājumu ietekmes novērtējumu, akcentējot šo mērķu sasniegšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus, to avotus un, kā arī par uzdevumu izpildi atbildīgās institūcijas.

¹⁷ Attīstības plānošanas sistēmas likums, 3.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](#), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

¹⁸ Attīstības plānošanas sistēmas likums, 1.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](#), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

¹⁹ Ministru kabinets: "Politikas plānošana". Pieejams: Latvijas Republikas Ministru Kabinets: Politikas plānošana (mk.gov.lv). Ministru kabinets: "Politikas plānošana". Pieejams: [Latvijas Republikas Ministru Kabinets: Politikas plānošana \(mk.gov.lv\)](#)

²⁰ Attīstības plānošanas sistēmas likums, 8.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](#), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

- 2.1.2.3 Plānošanas likuma 6.pants izšķir dažādus attīstības plānošanas dokumentu veidus, piemēram, politikas plānošanas dokumentus, institūciju vadības dokumentus un teritorijas attīstības plānošanas dokumentus. Tādējādi, ir būtiski akcentēt, ka politikas plānošanas dokuments ir izrietošs rezultāts, īstenojot Plānošanas likumā ietvertās kompetences.²¹
- 2.1.2.4 Lai gan Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums nenosaka tiešu politikas plānošanas dokumentu atrašanos normatīvo aktu hierarhijā, Plānošanas likuma 9.pants nosaka, ka, izstrādājot attīstības plānošanas dokumentus, t.sk., politikas plānošanas dokumentus, tos ir pienākums savstarpēji saskaņot un ievērot ilgtermiņa konceptuālo dokumentu "Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā".
- Tāpat Plānošanas likuma 9.pants norāda, kāda pieeja ir jāīsteno nosakot politikas plānošanas dokumentu hierarhiju. Hierarhiski augstākais ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments ir Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Savukārt, hierarhiski augstākais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments ir NAP.²²
- Tas nozīmē, ka vidēja termiņa politikas plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentiem. Savukārt, īstermiņa politikas plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentiem. Attiecīgi NAP ir pakārtots Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijai.
- Līdz ar to vietējā līmeņa attīstības plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti reģionālā un nacionālā līmeņa politikas plānošanas dokumentiem. Savukārt, reģionālā līmeņa politikas plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti nacionālā līmeņa politikas plānošanas dokumentiem.
- Tādējādi katra politikas plānošanas dokumenta hierarhija ir nosakāma atbilstoši Plānošanas likuma 9.panta saturam.²³
- 2.1.2.5 Kopš 2023.gada 1.septembra MK apstiprinātie politikas plānošanas dokumenti un to īstenošanas informatīvie ziņojumi ir pieejami ne tikai VK uzturētajā "Politikas plānošanas dokumentu datubāzē" POLSIS arhīvā, bet arī valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Latvijas Vēstnesis" sistematizētajā tīmekļvietnē "Likumi.lv".²⁴

2.1.3. Klimata politikas plānošanas dokumentu nozīme Latvijas valsts budžeta veidošanā

- 2.1.3.1 Lai identificētu un pārvaldītu valsts budžeta ieņēmumus un izdevumus, kas saistīti ar klimata politikas mērķiem, un attiecīgi ieguvumus vai zaudējumus no tiem, nepieciešams tos pārskatāmi novērtēt ikgadējā un vidēja termiņa valsts budžeta izstrādes un izpildes procesā. Kopš 2015.gada OECD piedāvā un attīsta "Zaļā budžeta" koncepciju, kas tiek implementēta vairāku tās dalībvalstu budžeta plānošanas dokumentos, kā arī budžeta plānošanas procesos.

Saskaņā ar OECD 2021.gada ziņojumu par "Zaļā budžeta" iniciatīvu, "Zaļā budžeta" plānošana nozīmē budžeta pārvaldības instrumentu izmantošanu, lai saskaņotu izdevumu un ieņēmumu procesus ar klimata un citiem vides mērķiem, sistemātiski

²¹ Attīstības plānošanas sistēmas likums, 6.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

²² Attīstības plānošanas sistēmas likums, 9.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

²³ Turpat

²⁴ Ministru kabineta 2021.gada 7.septembra noteikumi Nr.606 "Ministru kabineta kārtības rullis", 197.punkts. Pieejams: [Ministru kabineta kārtības rullis \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 01.09.2023. spēkā stājusies redakcija

izskatot esošos un iespējamus fiskālos pasākumus un politikas, lai integrētu uz vidi un klimatneitralitāti vērstu pieeju valsts budžetā.²⁵

Līdzīgi arī 2019.gada EK paziņojumā par Zaļo kursu ir uzsvērts, ka plašāka “Zaļā budžeta” plānošanas izmantošana palīdzēs mērķtiecīgāk novirzīt valsts ieguldījumus, izdevumus un nodokļu ieņēmumus uz zaļajām prioritātēm un izvairīties no videi nedraudzīgu pasākumu subsidēšanas. Tas nozīmē, ka klimata dimensijas iekļaušana, piemēram, vidējā termiņa valsts budžeta plānošanas dokumentos, nodokļu politikas novērtēšanā un ilgtermiņa ilgtspējības analīzē var palīdzēt ekonomikas pārveidē, virzoties uz tās ilgtspējību un klimatneitralitāti.²⁶

Aplūkojot ne tikai OECD un EK pieņemtos ziņojumus, iniciatīvas un citus dokumentus, bet arī dažādu Latvijas politikas plānošanas dokumentu saturu, kuros uzskaitīto OECD un EK dokumentu saturs ir vai tiek iestrādāts, ir novērojams, ka tieši klimata politika pievērš centrālo uzmanību klimatam draudzīga budžeta veidošanas principiem, ņemot vērā, ka valsts budžets ir uzskatāms par būtisku atslēgas elementu, kā valdība plāno savas politiskās ambīcijas.

2.1.3.2 Latvija, līdzīgi kā citas valstis, balstoties ne tikai uz OECD ziņojumu un EK paziņojumu saturu, bet arī uz Parīzes nolīgumu²⁷, kā arī tās patstāvīgo līdzdalību ES politisko mērķu un prasību izpildei, pieņem dažādus plānošanas dokumentus attiecībā uz novēroto klimata problēmu saasināšanos pasaulē. 2020.gada sākumā ne tikai tika apstiprināta Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, bet arī pieņemta “Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam”.²⁸

Šobrīd Latvijas galvenie klimata politikas plānošanas dokumenti ir sekojoši:

- Ar Saeimas lēmumu apstiprinātais: “Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.- 2027.gadam” (NAP)²⁹;
- MK informatīvais ziņojums: “Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam” (Stratēģija)³⁰;
- MK rīkojums: “Latvijas nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.- 2030.gadam” (NEKP)³¹;
- MK rīkojums: “Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030.gadam” (Pielāgošanās plāns)³²;

²⁵ OECD: Green budgeting: Towards Common Principles, 9.lpp. Pieejams:

<https://www.oecd.org/gov/budgeting/green-budgeting-towards-common-principles.pdf>

²⁶ COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”, 18.lpp. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0014.02/DOC_1&format=PDF

²⁷ Likums “Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Parīzes nolīgumu”. Pieejams: [Parīzes nolīgums \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/parizes-noligums), 09.02.2017. spēkā stājusies redakcija

²⁸ Ministru kabineta informatīvais ziņojums “Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam”. Pieejams: [Stratēģija \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/strategija), 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija

²⁹ Saeimas paziņojums “Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)”. Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/nap2027), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027 PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/nap2027-pdf)

³⁰ Ministru kabineta informatīvais ziņojums “Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam”. Pieejams: [Stratēģija \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/strategija), 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija

³¹ Ministru kabineta rīkojums Nr.46 “Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030.gadam”. Pieejams: [NEKP \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/nekp), 04.02.2020. spēkā stājusies redakcija

³² Ministru kabineta rīkojums Nr.380 “Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam”. Pieejams: [Pielāgošanās plāns \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/pelagosanas-plans), 17.07.2019. spēkā stājusies redakcija

- MK rīkojums: "Vides politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam" (VPP)³³;
- U.c. materiāli, kā arī normatīvo aktu projekti klimata pārmaiņu jomā.

Esošajā situācijā Stratēģija un NEKP kā ilgtermiņa politikas plānošanas dokumenti ir pakārtoti Latvijas ilgtspējas attīstības stratēģijai. Savukārt, Pielāgošanās plāns un VPP kā vidēja termiņa politikas plānošanas dokumenti ir pakārtoti NAP.

Tāpat nepieciešams akcentēt, ka vidēja termiņa politikas plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentiem³⁴.

- 2.1.3.3 Politikas plānošanas dokumenti ietver sevī daudz mērķu, sasniedzamos rezultātus un provizoriskos plānus, Plānošanas likuma 13.panta pirmā daļa paredz, ka politikas plānošanas dokuments stājas spēkā vienlaikus ar tiesību aktu, ar kuru tas apstiprināts. Tas nozīmē, ka valsts un pašvaldību institūcijām Latvijā, pildot tām noteiktos uzdevumus, ir saistoši apstiprinātie politikas plānošanas dokumenti.³⁵
- 2.1.3.4 Pārsvarā šie tiesību akti tieši neparedz negatīvas sekas, ja politikas plānošanas dokumentā nospraustie mērķi netiek sasniegti, taču valstij (valsts un pašvaldību institūcijām) ir jāņem vērā, ka šo dokumentu neievērošana un nepildīšana var rezultēties sankciju piemērošanā (piemēram, ES līmenī). Tāpat tas var negatīvi ietekmēt ne tikai sabiedrības uzticēšanos valsts varai, bet arī Latvijas virzību uz valsts ilgtermiņa attīstības plānā nosprausto mērķu sasniegšanu, valsts un sabiedrības labklājību, Latvijas iespējas piekļūt finanšu resursiem vai atbalsta pasākumiem (piemēram, ES fondu līdzekļiem), kā arī ierobežot turpmākās starptautiskas sadarbības iespējas un pasliktināt valsts reputāciju.
- 2.1.3.5 Latvijā valsts budžeta plānošanas un izstrādes procesā klimata politikas plānošanas dokumentiem ir liela nozīme, jo, balstoties uz tajos ietverto informāciju, tiek pieņemti politiski un administratīvi lēmumi, t.sk. cik lielā apjomā ir iespējams piešķirt finansējumu izvirzīto prioritāro mērķu sasniegšanai (pat vairākus gadus uz priekšu). KPMG uzsver, ka apskatīto politikas plānošanas dokumentu saturu nevar uzskatīt tikai par rekomendējoša rakstura vadlīnijām. Atbilstoši Attīstības plānošanas sistēmas likuma mērķim un ietvertajam regulējumam, valsts un pašvaldības iestādēm, pildot tām ar normatīvajiem aktiem noteiktos uzdevumus (t.sk. finanšu plānošanas procesā), ir pienākums ievērot politikas plānošanas dokumentus.
- 2.1.3.6 Nacionālā līmenī klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanas virzieni ir samērā plaši un sarežģīti, iekļaujot dažādus uzdevumus, kas vērsti uz norādītajos klimata politikas plānošanas dokumentos nosprausto mērķu sasniegšanu. Līdz ar to ir būtiski apskatīt budžeta plānošanas un izstrādes procesa soļus un to mijiedarbību ar klimata politikas plānošanas dokumentiem.

³³ Ministru kabineta rīkojums Nr.583 "Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027.gadam". Pieejams: [Vides pamatnostādnes \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/381128/vides-politikas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam), 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija

³⁴ Attīstības plānošanas sistēmas likums, 9.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/381128/attistibas-planosanas-sistemam-likums), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

³⁵ Attīstības plānošanas sistēmas likums, 13.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/381128/attistibas-planosanas-sistemam-likums), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

2.2. Latvijas valsts budžeta un politikas plānošanas dokumentu mijiedarbība

2.2.1. Latvijas valsts budžets un Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam

- 2.2.1.1 Saeima 2020.gada 2.jūlijā ar lēmumu Nr.418/Lm13 ir apstiprinājusi "Latvijas Nacionālo attīstības plāno 2021.-2027.gadam" (NAP). NAP ir uzskatāms par hierarhiski augstāko vidējā termiņa attīstības plānošanas dokumentu.³⁶ NAP apstiprina MK un Saeima. NAP ir pienākums īstenot visām ministrijām, plānojot savu darbu un nozaru politikas.

NAP nosaka nozīmīgākos valsts budžeta ieguldījumus Latvijas attīstībā septiņu gadu periodā. Tas ietver valsts attīstības prioritātes, mērķus un investīciju virzienus, kā arī plānotās reformas un politikas izmaiņas. NAP īsteno galvenokārt ar publiskiem resursiem, to atbalsta arī privātais un pašvaldību finansējums (citos gadījumos arī ES fondu resursi).

- 2.2.1.2 NAP noteiktie stratēģiskie mērķi tiek izmantoti visā plāna darbības periodā, vērtējot un saskaņojot dažādu nozaru rīcībpolitikas un budžeta pieprasījumus, nosakot pārvaldības procesus un izstrādājot nozaru stratēģijas. Tas nozīmē, ka jebkurš cits politikas plānošanas dokuments tiek veidots atbilstoši NAP saturam un noteiktajiem mērķiem, tādējādi hierarhiski pakārtojot tos zem NAP.

- 2.2.1.3 NAP saturs tiek pakārtots vairākām prioritātēm, nosakot to mērķi un rīcības virzienus. Klimata tematika ir atrodamā NAP prioritātē "Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība", kas paredz, ka šīs prioritātes mērķis ietver dzīves vides kvalitātes uzlabošanu līdzsvarotai reģionu attīstībai. Lai noteikto mērķi sasniegtu, NAP ietverts rīcības virziens "Daba un vide – "Zaļais kurss"".³⁷

- 2.2.1.4 Attiecībā uz NAP rīcības virzienu "Daba un vide – "Zaļais kurss"", par tā mērķi noteikta resursu efektīva un klimatnoturīga attīstība, lai Latvija sasniegtu klimata, enerģētikas, gaisa piesārņojuma samazināšanas, ūdens stāvokļa uzlabošanās un atkritumu apsaimniekošanas nacionālos mērķus un nodrošinātu vides kvalitātes saglabāšanu un uzlabošanu, kā arī dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu. Tāpat NAP uzsvērts bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas pienākums, īstenojot ilgtspējīgas dabas resursu apsaimniekošanas un enerģētikas politiku.

Lai sasniegtu NAP rīcības virziena "Daba un vide – "Zaļais kurss"" mērķi, dokumentā ir piedāvāts veicamo uzdevumu apraksts, kas ietver tādus pasākumus, kā piemēram, tautsaimniecības SEG emisiju samazināšana, gaisa kvalitātes uzlabošana, vietējo un bioresursu efektīvāka izmantošana, zemes dzīļu resursu apzināšana u.c. uzdevumus. Būtiski akcentēt, ka NAP ne tikai izklāsta īstenojamo uzdevumu, bet arī paskaidro tā saturu un sasniegšanā izmantojamās metodes vai pieejas.

- 2.2.1.5 NAP finansēšanas kārtību nosaka Likums par budžetu un finanšu vadību.³⁸ Atbilstoši katra gada apstiprinātajam budžeta sastādīšanas grafikam MK apstiprina aktualizētu vidēja termiņa (vismaz vēl trīs gadu griezumā uz priekšu) budžeta mērķu, prioritāro attīstības virzienu, valdības fiskālās politikas mērķu, IKP prognožu, valsts budžeta

³⁶ Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.-2027.gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/na/2020/07/07/na2027), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027_PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/na/2020/07/07/na2027.pdf)

³⁷ Saeimas apstiprinātā PDF versija "Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam (NAP2027)" 57.lpp. Pieejams: [NAP2027_PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/na/2020/07/07/na2027.pdf), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija

³⁸ Likums par budžetu un finanšu vadību. Pieejams: [Likums par budžetu un finanšu vadību \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/na/2023/12/31/likums-par-budzetu-un-finansu-vadibu), līdz 31.12.2023. spēkā esošā redakcija

ieņēmumu prognožu, kā arī valsts budžeta finansiālās bilances apjomu, ievērojot fiskālās disciplīnas prasības.³⁹

- 2.2.1.6 NAP aptvertā perioda laikā rīcības virziena "Daba un vide – "Zaļais kurss"" pasākumu īstenošanai indikatīvi pieejamais finanšu apjoms tiek paredzēts aptuveni 1370,45 milj. EUR apmērā. Plānots, ka šī summa (gandrīz visiem plānotajiem pasākumiem) veidosies no valsts budžeta, ES fondu līdzekļiem un citiem finanšu avotiem. ES fondu līdzekļus nav plānots piesaistīt pasākuma "Zemes dzīļu resursu apzināšana, izpēte, apsaimniekošanas plānošana vietējo resursu ilgtspējīgai izmantošanai un pārvaldībai" īstenošanai.⁴⁰

Būtiski akcentēt, ka NAP iezīmē indikatīvo valsts vidēja termiņa attīstības finansējumu, tajā nosprausto mērķu, prioritāšu un rīcības virzienu īstenošanai. NAP ieviešana neizslēdz citu MK nosprausto mērķu finansējuma palielinājumu, ja tas notiek fiskāli atbildīgas valsts budžeta politikas ietvaros.

Lēmumi par finanšu resursiem tiek pieņemti ikgadējā valsts budžeta un vidēja termiņa budžeta ietvara sagatavošanas procesā, balstoties uz NAP indikatīvo finanšu plānojumu. Ņemot vērā prognozēto IKP izaugsmes tempu 2021.–2027.gadam, kopējais papildus pieejamais valsts budžeta finansējums attiecīgajā periodā prognozējams līdz pat aptuveni 2,2 miljardiem EUR. Protams, šī finansējuma ietvaros būs nepieciešams sabalansēts vispārējās valdības izdevumu sadalījums pa visiem pārvaldības līmeņiem (valsts, pašvaldības, neatkarīgās institūcijas).

- 2.2.1.7 NAP paredz valsts un sabiedrības līdzdalību tā realizēšanā, attiecībā uz klimata jautājumiem NAP nosaka konkrētas atbildīgās un līdzatbildīgās institūcijas. Par NAP rīcības virziena "Daba un vide – "Zaļais kurss"" pasākumu īstenošanas atbildīgajām institūcijām savas darbības jomas ietvaros tiek noteiktas dažāda līmeņa publiskās pārvaldes institūcijas, tai skaitā, VK, VARAM, EM, FM, Zemkopības ministrija, Satiksmes ministrija, Labklājības ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Iekšlietu ministrija, Veselības ministrija, pašvaldības, Pārresoru koordinācijas centrs, kā arī Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija. Katrai no šīm institūcijām ir uzticēts pasākums, kas lielākoties atbilst to darbības veidam.

Atbilstoši NAP rīcības virzienā "Daba un vide – "Zaļais kurss"" ietvertajai informācijai, atbildīgajām institūcijām ir pienākums pasākumu īstenošanā sadarboties ar līdzatbildīgajām institūcijām. Pie līdzatbildīgajām institūcijām, bez jau iepriekš nosauktajām, ir minētas arī tādas institūcijas, kā Kultūras ministrija un pašvaldības plānošanas reģioni.

- 2.2.1.8 Attiecībā uz NAP realizāciju tā saturā tiek paredzēts, ka būtiska loma NAP izpildes uzraudzības un novērtēšanas procesā ir Saeimai. Pēc NAP apstiprināšanas MK ir pienākums reizi divos gados iesniegt izskatīšanai Saeimā vienotu un savstarpēji integrētu ziņojumu par NAP līdzšinējo īstenošanas procesu un valsts ilgtspējīgu attīstību. Šis ziņojums ļauj izvērtēt attīstības plānošanas dokumentu īstenošanas gaitu gan mērķu, gan uzdevumu līmenī, kā arī kalpo par pamatu iespējamiem grozījumiem tajos, ja atbildīgajām institūcijām, izvērtējot pārskata periodā valstī un ārējā vidē notikušās pārmaiņas, radušies pamatoti argumenti šādu grozījumu veikšanai.

³⁹ Saeimas apstiprinātā PDF versija "Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam (NAP2027)" 98.lpp. Pieejams: [NAP2027_PDF \(likumi.lv\)](#), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija

⁴⁰ Saeimas apstiprinātā PDF versija "Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam (NAP2027)" 62.lpp. Pieejams: [NAP2027_PDF \(likumi.lv\)](#), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija

2.2.2. Latvijas valsts budžets un Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam

- 2.2.2.1 MK 2020.gada 28.janvārī ir pieņēmis informatīvo ziņojumu "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam" (Stratēģija). Konkrētā Stratēģija ir uzskatāma par ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentu, kas izstrādāta, lai vienlaicīgi ar klimata pārmaiņu ierobežošanu un samazināšanu vairotu Latvijas tautsaimniecības ekonomisko konkurētspēju.⁴¹
- 2.2.2.2 Par Stratēģijas virsmērķi ir izvirzīta Latvijas klimatneitralitāte 2050.gadā. Tā kā OMA īstenošanas galamērķis ir Latvijas klimatneitralitātes sasniegšana, Stratēģijā tiek uzsvērts, ka būtiski ir ne tikai samazināt SEG emisijas, bet arī veicināt CO₂ piesaisti.
- 2.2.2.3 Stratēģijas izstrādes nepieciešamība ir noteikta vairākos starptautiskos un ES līmeņa dokumentos. Pirms Stratēģijas pieņemšanas Latvijas nacionālā līmeņa politikas plānošanas dokumenti nepiedāvāja pilnvērtīgi izstrādātus OMA virzienus un vienotu rīcībpolitiku SEG emisiju samazināšanai. Tādējādi ar Stratēģiju apkopoti un papildināti nacionāla līmeņa politikas plānošanas dokumentos, kā arī dažādu nozaru plānošanas dokumentos jau šobrīd ietvertie attīstības virzieni.
- 2.2.2.4 Stratēģija paredz iespējamus risinājumus, kas palīdzētu OMA attīstības nodrošināšanai, kā, piemēram, pētniecības aktualizēšana, visaptverošas energoefektivitātes nodrošināšana, kā arī mežu ilgtspējīga apsaimniekošana u.c. risinājumus. Taču visi Stratēģijā minētie sasniedzamie rezultāti ir jāskata kopsakarā ar to īstenošanas iespējām.
- 2.2.2.5 Šī brīža Stratēģijas saturs attēlo tikai prognozēto nepieciešamo investīciju apjomu, kas, salīdzinot ar bāzes scenāriju, laika periodā līdz 2050.gadam ir aptuveni 16 miljardi EUR (2010.gada salīdzināmajās cenās) jeb ~1,35 % vidēji gadā no IKP laika periodā (2020.-2050.gadam). Tāpat, lai uz nākotni piesaistītu papildu investīcijas, Stratēģijā ir iekļauts ierosinājums apdomāt, īstenot vai orientēties uz dažādu aizdevumu veidiem, piemēram, veidojot nacionālu energoefektivitātes fondu, attīstot publiskā un privātā sektora partnerības institūtu, kā arī "zaļo" obligāciju attīstīšanu u.c.⁴²
- Tāpat Stratēģija iekļauj sevī vispārīgu plānu, veicināt izpratni, iesaisti, kā arī konsekvētu rīcību ne tikai no valsts, bet arī no pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām, komersantiem, pētniekiem un Latvijas iedzīvotājiem kopumā.
- 2.2.2.6 Līdz ar to, Stratēģijā minētie aspekti, plānotie risinājumi un to īstenošanai nepieciešamie finanšu līdzekļi ir tikai provizoriski. Ņemot vērā, ka Stratēģija ir informatīvs ziņojums un tajā noteiktie risinājumi ir pietiekami plaši, Stratēģijas saturā ir noteikts, ka Stratēģijas izvērtēšanā VARAM iesniedz MK informatīvo ziņojumu par Stratēģijas īstenošanas un rezultātīvo rādītāju sasniegšanu.

Tāpat Stratēģijā ir noteikts, ka Stratēģiju pārskata līdz 2029.gada 1.janvārim, un vēlāk ik pēc desmit gadiem. Stratēģiju ir iespēja pārskatīt biežāk, iesniedzot pamatojumu (informatīvo ziņojumu) MK. Tas nozīmē, ka nākamais Stratēģijas pārskats VARAM ir jāsgatavo un MK ir jāiesniedz EK līdz 2029.gada 1.janvārim.⁴³

⁴¹ Ministru kabineta informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam". Pieejams: [Stratēģija \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija

⁴² Ministru kabineta informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam" 7.nodaļas 7.2.punkts. Pieejams: [Stratēģija \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija

⁴³ Ministru kabineta informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam" 7.nodaļas 7.3.punkts. Pieejams: [Stratēģija \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija

- 2.2.2.7 Nozīmīgi akcentēt, ka izstrādes procesā esošā Klimata likumprojekta noteiktais mērķis ir saskaņots ar Stratēģijā ietvertu mērķi, kas nozīmē, ka Klimata likumprojekta pieņemšanas gadījumā Stratēģijas saturs tiks pārņemts uz normatīvo aktu, nosakot esošās prasības par obligātām noteiktām valsts un pašvaldību institūcijām.⁴⁴

2.2.3. Latvijas valsts budžets un Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam

- 2.2.3.1 MK 2020.gada 4.februārī ir izdevis rīkojumu Nr.46 par "Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.-2030.gadam" (NEKP). NEKP nosaka Latvijas valsts enerģētikas un klimata politikas pamatprincipus, mērķus un rīcības virzienus turpmākajiem desmit gadiem, ņemot vērā ieskicētos ilgtermiņa attīstības virzienus.⁴⁵
- 2.2.3.2 NEKP ilgtermiņa mērķis ir, uzlabojot enerģētisko drošību un sabiedrības labklājību, ilgtspējīgā, konkurētspējīgā, izmaksu efektīvā, drošā un uz tirgus principiem balstītā veidā, veicināt klimatneitrālas tautsaimniecības attīstību Latvijā. Lai īstenotu NEKP noteikto virsmērķi, ir nepieciešams: veicināt resursu efektīvu izmantošanu, kā arī to pašpieietiekamību un dažādību, kā arī nodrošināt resursu, it īpaši fosilu un neilgtspējīgu resursu, patēriņa būtisku samazināšanu un vienlaicīgu pāreju uz ilgtspējīgu, atjaunojamu un inovatīvu resursu izmantošanu, nodrošinot vienlīdzīgu pieeju energoresursiem visām sabiedrības grupām. Tāpat virzībā uz mērķi nepieciešams stimulēt tādas pētniecības un inovācijas attīstību, kas veicina ilgtspējīga enerģētikas sektora attīstību un klimata pārmaiņu mazināšanu. NEKP mērķu sasniegšanai ir noteikti 12 rīcības virzieni.
- 2.2.3.3 NEKP 4.pielikums paredz plānotos pasākumus, kas būtu nepieciešami, lai īstenotu tajā nosprausto mērķi. Tāpat NEKP ir nodefinēti politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji, kas ietver: 1) resursu efektīvas izmantošanas veicināšanu, kā arī to pašpieietiekamību un dažādību; 2) resursu, un it īpaši fosilu un neilgtspējīgu resursu patēriņa samazināšanu; 3) pētniecības un inovāciju attīstības stimulēšanu; 4) NEKP norādīto Latvijas enerģētikas un klimata politikas mērķu sasniegšanu.

Salīdzinājumā ar citiem politikas plānošanas dokumentiem, NEKP 4.pielikums sevī ietver ne tikai veicamo horizontālo pasākumu aprakstu un rīcības virzienus, bet arī sniedz ieskatu par izpildi raksturojošajiem rezultatīvajiem rādītājiem, kas atbildīgajām un līdzatbildīgajām institūcijām kopīgi būtu jāsasniedz. Šādi izpildes raksturojošie rezultatīvie rādītāji ir, piemēram, vismaz četrus tiesību aktu izstrāde, pētījumu veikšana, vismaz desmit vienošanās noslēgšana u.c. rādītāji.

- 2.2.3.4 Kā norādīts iepriekš, NEKP 4.pielikums apraksta veicamos horizontālos pasākumus, kas sevī ietver, piemēram, vienošanās par energoefektivitātes uzlabošanas nepieciešamību, uzlabojumus energoietāpījumu uzskaites sistēmā, kā arī pienākumu veicināt atjaunīgo resursu, kā piem., biogāzi un biometāns ražošanu. Attiecībā uz aktivitātēm, kuras jau ir realizēšanas procesā, NEKP paredz rīcības virzienus, kas, galvenokārt, uzsver nepieciešamību turpināt jau iesāktās darbības.
- 2.2.3.5 Šie pasākumi ietver un ir saistīti ar aktivitātēm, kas jau tiek realizētas, piemēram, civilā aizsardzība, pretplūdu pasākumi, piekļuve dzeramajam ūdenim, u.c. pasākumi. Kā arī

⁴⁴ Klimata likuma likumprojekts, projekta ID: 21-TA-6. Pieejams: [Klimata likums \(mk.gov.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/21-ta-6) [aplūkots 14.11.2023.]

⁴⁵ Ministru kabineta rīkojums Nr.46 "Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030.gadam". Pieejams: [NEKP \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/21-ta-6), 04.02.2020. spēkā stājusies redakcija

aktivitātēm, kuras vēl būtu jāievieš, piemēram, dažādu apmācību un pētījumu izstrāde, dažādu monitoringa sistēmu izveide, kas ļautu sabiedrībai iegūt papildus informāciju par jautājumiem, kas skar klimata pārmaiņas u.c. aktivitātes.

- 2.2.3.6 Ņemot vērā, ka NEKP 4.pielikums ietver daudz un dažādus pienākumus, kā arī rīcības virzienus, finansējuma nodrošināšanai plānots piesaistīt gan valsts, gan pašvaldību budžeta finansējumu (t.sk. nacionālo līdzfinansējumu no ES struktūrfondiem pieejamā finansējuma), tāpat, pēc nepieciešamības plānots piesaistīt citus finansējuma avotu līdzekļus, t.sk. privāto kapitālu, atkarībā no plānotā pasākuma rakstura.⁴⁶

Jautājums par papildu valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu (ja tādi būs atzīstami par nepieciešamiem) NEKP ieviešanai, ir vērtējams NEKP īstenošanas gaitā. Šo jautājumu MK skatīs kopā ar visu ministriju un centrālo valsts iestāžu iesniegtajiem prioritāro pasākumu pieteikumiem gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta un vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekta sagatavošanas un izskatīšanas procesā atbilstoši valsts budžeta finansiālajām iespējām.

Būtiski akcentēt, ka NEKP ir ietverta atruna, ka finansējuma sadalījums pa nozarēm vai pa atbildīgajām ministrijām nav ieteicams, ņemot vērā apsvērumu, ka NEKP noteiktie mērķi un darbības nevar būt sadalāmas pa nozarēm, bet ir īstenojami ciešā starpnozaru sadarbībā.

- 2.2.3.7 Lai arī NEKP paredz katra pasākuma iespējamo finansējuma apjomu un tā avotu, joprojām turpinās diskusijas par ES dalībvalstīm pieejamo ES struktūrfondu apjomu, t.sk. par ES KF finansējumu 2021.–2027.gada plānošanas periodam un atbalsta tvērumu. Latvijā ES struktūrfondu: ERAF, ESF un ES KF finansējuma sadalījumu 2021.–2027.gada plānošanas periodam tiek plānots balstīt uz NAP prognozēto nepieciešamā finansējuma apjomu. Tādējādi NEKP minētais finansējuma avots atbalsta programmām, kuru īstenošanai plānots piesaistīt minēto finansējumu, ir uzskatāms par indikatīvu.

- 2.2.3.8 Attiecībā uz NEKP 4.pielikumā ietvertajiem pasākumiem, katram no tiem ir noteikta atbildīgā un līdzatbildīgā institūcija. Nacionālā enerģētikas un klimata padome ir noteikta x par atbildīgo institūciju NEKP īstenošanas un uzraudzības koordinēšanā.⁴⁷ Bez Nacionālā enerģētikas un klimata padomes, pie atbildīgajām institūcijām attiecībā uz noteiktu pasākumu īstenošanu ir minētas VK, VARAM, EM, FM, Satiksmes ministrija, Zemkopības ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Veselības ministrija, Labklājības ministrija, Pārresoru koordinācijas centrs, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, kā arī Lielo pilsētu asociācija. Katrai no šīm institūcijām ir uzticēts kāds ar enerģētiku un klimatu saistīts pasākums vai pasākumu kopums, kas lielākoties atbilst to darbības veidam.

Atbilstoši NEKP 4.pielikumam, atbildīgās institūcijas pasākumu īstenošanā sadarbosies ar līdzatbildīgajām institūcijām. Pie līdzatbildīgajām institūcijām, bez jau nosauktajām institūcijām, ir minētas arī tādas institūcijas, kā Tieslietu ministrija (Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latvijas Vēstnesis"), Plānošanas reģioni, CSP, Valsts zemes dienests, Autotransporta direkcija, kā arī Latvijas Pašvaldību savienība.

- 2.2.3.9 Attiecībā uz NEKP realizāciju, tā saturā ir noteikts pienākums EM un VARAM koordinēt

⁴⁶ Ministru kabineta rīkojums Nr.46 "Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030.gadam" 4.pielikums: "Plānotās rīcībpolitikas un to īstenošanas pasākumi". Pieejams: NEKP (likumi.lv), 04.02.2020. spēkā stājusies redakcija

⁴⁷ Informāciju par Nacionālās enerģētikas padomes sastāvu skatīt: Ministru kabineta rīkojums Nr.609 "Par Nacionālo enerģētikas un klimata padomi" 1.punkts. Pieejams: [Nacionālā enerģētikas un klimata padome \(likumi.lv\)](http://Nacionālā_enerģētikas_un_klimata_padome_likumi.lv), 03.12.2019. spēkā stājusies redakcija

NEKP aktualizēšanu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2018.gada 11.decembra Regulu 2018/1999 par enerģētikas savienības un rīcības klimata politikas jomā pārvaldību un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr.663/2009 un (EK) Nr.7 15/2009, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 94/22/EK, 98/70/EK, 2009/31/EK, 2009/73/EK, 2010/31/ES, 2012/27/ES un 2013/30/ES, Padomes Direktīvas 2009/119/EK un (ES) 2015/652 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr.525/2013. Ekonomikas ministram bija pienākums nodrošināt aktualizētā NEKP projekta iesniegšanu EK līdz 2023.gada 30.jūnijam.

- 2.2.3.10 Pēc KPMG rīcībā esošās informācijas, ekonomikas ministrs ir iesniedzis EK aktualizēto (MK apstiprināto) NEKP projektu. Uz šī leņķa ziņojuma sastādīšanas brīdi, EK nav sniegusi savu viedokli par aktualizētā NEKP saturu. Vēlāka EK viedokļa saņemšana var mainīt šī leņķa ziņojuma saturu.

2.2.4. Latvijas valsts budžets un Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030.gadam

- 2.2.5.1 MK 2019.gada 17.jūlijā ir izdevis rīkojumu Nr.380 par "Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030.gadam" (Pielāgošanās plāns). Pielāgošanās plāns nosaka tā virsmērķi, piecus stratēģiskos mērķus tā sasniegšanai, 14 rīcības virzienus un 89 veicamos pasākumus.⁴⁸

- 2.2.5.2 Par Pielāgošanās plāna virsmērķi ir noteikta nepieciešamība, mazināt klimata negatīvo pārmaiņu ietekmi uz Latvijas cilvēku, tautsaimniecību, infrastruktūru, apbūvi un dabu, kā arī veicināt klimata pārmaiņu radīto iespēju izmantošanu. Lai sasniegtu Pielāgošanās plānā minēto virsmērķi, tajā ir noteikti vairāki stratēģiskie mērķi, kas sevī ietver ideju par to, ka: 1) cilvēks, neatkarīgi no dažādiem personiskiem faktoriem, ir pasargāts no klimata pārmaiņu nelabvēlīgās ietekmes; 2) tautsaimniecība spēj pielāgoties klimata pārmaiņu nelabvēlīgajām ietekmēm un izmantot to sniegtās iespējas; 3) infrastruktūra ir klimatnoturīga un plānota atbilstoši iespējamajiem klimatriskiem; 4) Latvijas daba un kultūrvēsturiskās vērtības ir saglabātas un klimata pārmaiņu ietekme uz tām mazināta, un visbeidzot 5) ir nodrošināta zinātniski pamatota informācija, kas veicina pielāgošanos klimata pārmaiņām.

- 2.2.5.3 Pielāgošanās plāna 1.pielikums paredz pasākumus identificēto rīcības virzienu īstenošanai. Šie pasākumi ir attiecināmi uz jautājumiem kā, piemēram, civilā aizsardzība, pretplūdu pasākumi, piekļūstamība dzeramajam ūdenim, u.c. virzieni. Pielāgošanās plāna 1.pielikumā paredzētie pasākumi ietver arī aktivitātes, kuras tikai būtu jāievieš, piemēram, dažādu apmācību un pētījumu izstrāde, dažādu monitoringa sistēmu izveide, kas ļaus sabiedrībai iegūt papildus informāciju par jautājumiem, kas skar klimata pārmaiņas u.c.

Pielāgošanās plāna 1.pielikums ietver daudz dažādus pasākumus Pielāgošanās plānā identificēto rīcības (stratēģisko mērķu) virzienu īstenošanai, taču daudzi no šiem pasākumiem praksē jau tiek īstenoti, lielākoties pieprasot rīcību, situācijas vai noteiktā pasākuma uzlabošanai vai pilnveidei.

- 2.2.5.4 Pielāgošanās plāna ieviešanas pasākumus plānots īstenot izmantojot gan valsts un pašvaldību budžeta finansējumu, gan piesaistot ES un citu avotu finanšu līdzekļus, kā arī privāto kapitālu.

⁴⁸ Ministru kabineta rīkojums Nr.380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam". Pieejams: [Pielāgošanās plāns \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 17.07.2019. spēkā stājusies redakcija

Tas nozīmē, ka Pielāgošanas plānā ietvertos pasākumus galvenokārt (iespēju robežās) plāno īstenot piešķirtā valsts budžeta līdzekļu ietvaros, kā arī piesaistot ES un citu avotu finanšu līdzekļus t.sk. privāto kapitālu, atkarībā no pasākuma rakstura.

Jautājums par papildu valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu (ja tādi būs atzīstami par nepieciešamiem) Pielāgošanas plāna ieviešanā atbildīgajām institūcijām Pielāgošanas plānā iekļauto pasākumu īstenošanai ir vērtējams Pielāgošanas plāna īstenošanas gaitā. Šo jautājumu MK skatīs kopā ar visu ministriju un centrālo valsts iestāžu iesniegtajiem prioritāro pasākumu pieteikumiem gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta un vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekta sagatavošanas un izskatīšanas procesā atbilstoši valsts budžeta finansiālajām iespējām.

- 2.2.5.5 Tādējādi nepieciešamā finansējuma apjoms Pielāgošanas plānā noteikto mērķu un tajā ietverto rīcības virzienu īstenošanai nav specifiski norādīts, ņemot vērā, ka šis ir ilgtermiņa (līdz 2030.gadam) politikas plānošanas dokuments un klimata pārmaiņu prognozēs ir vērojama nenoteiktība.
- 2.2.5.6 EK ir publicējusi priekšlikumus ES daudzgadu finanšu budžetam 2021.-2027.gada periodam, kurā paredzēts klimata pārmaiņu aktivitātēm novirzīt 25% kopējā pieejamā finansējuma dažādos fondos. Lai arī ES daudzgadu finanšu budžets vēl nav apstiprināts un precīzi saplānots, jau šobrīd ir paredzams, ka klimata pasākumiem, t.sk. pielāgošanās klimata pārmaiņām pasākumiem, finansējums būs pieejams arī no šī finansējuma avota.⁴⁹
- 2.2.5.7 Attiecībā uz Pielāgošanas plāna 1.pielikumā ietvertajiem pasākumiem, katram no tiem ir noteikta atbildīgā un līdzatbildīgās institūcija. VARAM ir noteikta par atbildīgo institūciju Pielāgošanas plāna ieviešanas koordinēšanā, taču bez VARAM, pie atbildīgajām institūcijām ir minēta arī Iekšlietu ministrija, Veselības ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Labklājības ministrija, EM, FM, Zemkopības ministrija, Kultūras ministrija, Satiksmes ministrija, kā arī Slimību profilakses un kontroles centrs. Katrai no šīm institūcijām ir uzticēts kāds pasākums vai pasākumu kopums, kas lielākoties atbilst to darbības veidam.
- Atbilstoši Pielāgošanas plāna 1.pielikumam, atbildīgās institūcijas pasākumu īstenošanā sadarbosies ar līdzatbildīgajām institūcijām. Pie līdzatbildīgajām institūcijām, bez jau minētajām atbildīgajām institūcijām ir minētas arī tādas institūcijas kā VK, pašvaldības, Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi, Latvijas vides aizsardzības fonds, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests, Vispārējās, profesionālās un augstākās izglītības iestādes, pašvaldību sociālās aprūpes iestādes, Latvijas Vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, Pārtikas un veterinārais dienests, Valsts augu aizsardzības dienests, Dabas aizsardzības pārvalde, Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs, Lauku atbalsta dienests, Latvijas valsts meži, Latvijas Valsts mežzinātnes institūts "Silava", Rīgas Stradiņa universitāte, Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības vides zinātniskais institūts BIOR, kā arī mežu īpašnieki un apsaimniekotāji.
- 2.2.5.8 Attiecībā uz Pielāgošanas plāna realizāciju, tā saturā ir noteikts pienākums VARAM, kā arī citām atbildīgajām un līdzatbildīgajām institūcijām, līdz 2026.gada 31.decembrim iesniegt MK informatīvo vidusposma ziņojumu par Pielāgošanas plāna ieviešanas gaitu un līdz 2031.gada 31.decembrim iesniegt informatīvo gala ziņojumu par Pielāgošanas plāna īstenošanu un sasniegtajiem rezultātiem.

⁴⁹ Ministru kabineta rīkojums Nr.380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam" III. sadaļa "Ietekmes novērtējums uz valsts un pašvaldību budžetu". Pieejams: [Pielāgošanās plāns \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 17.07.2019. spēkā stājusies redakcija

2.2.5. Latvijas valsts budžets un Vides politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam

- 2.2.5.1 MK 2022.gada 31.augustā ir izdevis rīkojumu Nr.583 "Par Vides politikas pamatnostādnēm 2021.-2027.gadam" (VPP). VPP ir vides aizsardzības nozares vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments. Tas izstrādāts atbilstoši Stratēģijā un NAP noteiktajām prioritātēm un Eiropas "Zaļā kursa" stratēģiskiem mērķiem. VPP mērķi nacionālajā līmenī ir pakārtoti Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijai līdz 2030. gadam un NAP ieviešanai.⁵⁰
- 2.2.5.2 VPP paredz četrus vides politikas mērķus, kuri izriet no NAP stratēģiskajiem mērķiem un, attiecībā uz klimatu, no vides aizsardzības prioritātēm klimata jomā līdz 2050.gadam. Par vides politikas mērķiem ir noteikti šādi mērķi: 1) virzīties uz klimatneitralitāti un klimatnoturīgumu; 2) veicināt ilgtspējīgu resursu izmantošanu un pāreju uz cirkulāro ekonomiku; 3) saglabāt un atjaunot ekosistēmas un bioloģisko daudzveidību; 4) samazināt piesārņojumu.
- 2.2.5.3 Atbilstoši vides politikas mērķiem, VPP ir izvirzīti 30 apakšmērķi. Klimata pārmaiņu jomā VPP ir izvirzīti divi apakšmērķi:
- 1) Nodrošināt Latvijas virzību uz klimatneitralitātes sasniegšanu;
 - 2) Veicināt klimatnoturīgumu un pielāgošanos klimata pārmaiņām.
- Atbilstoši katram no diviem apakšmērķiem klimata pārmaiņu jomā ir izvirzīti sasniedzamie rezultāti rādītāji uz 2024. un 2027.gadu: 1) samazinātas SEG emisijas; 2) samazinātas SEG emisijas no ne-ETS darbībām; 3) ikgadēji nodrošināts references līmenis; 4) pētījumu izstrāde un datu apkopošana, lai veicinātu virzību uz klimatneitralitāti.
- Tāpat VPP ir iekļautas deviņas vides pārvaldības jomas, starp kurām kā vides pārvaldības joma ir iekļauta arī klimata pārmaiņu joma.
- 2.2.5.4 Papildus tam VPP ir izvirzīti 49 rīcības virzieni un konkrēti uzdevumi katram no virzieniem. Uzdevumiem ir noteikts izpildes termiņš, atbildīgās un līdzatbildīgās institūcijas, indikatīvais finansējuma avots un sasaiste ar VPP politikas rezultātu un rezultatīvo daļu.
- Attiecībā uz klimatu īpaši vērā ņemams 1., 2., 3., 4., 9. un 22. rīcības virziens, kuri attiecīgi paredz: nodrošināt sistemātisku, regulāru un mērķtiecīgu piesārņojuma emisiju novērojumu, mērījumu un analīžu veikšanu; samazināt SEG emisijas visos tautsaimniecības sektoros; palielināt CO₂ piesaisti; mazināt Latvijas cilvēku, tautsaimniecības, infrastruktūras, apbūves un dabas ievainojamību pret klimata pārmaiņu ietekmēm; samazināt gaisu piesārņojošo vielu emisijas enerģijas ražošanas sektorā, kā arī nodrošināt pielāgošanās klimata pārmaiņām un plūdu riska pārvaldību.
- 2.2.5.5 Tāpat VPP ir iekļauti ne tikai vides aizsardzības principi, kuri ir noteikti Vides aizsardzības likumā⁵¹, bet arī definēti papildus principi: 1) saskaņota vides politikas integrācija visu nozaru politikās un ilgtspējīgās investīcijās (finansējumā), kas sniedz pienesumu virzībai uz klimatneitralitāti; 2) ekonomikas izaugsmes atsaistīšana no resursu patēriņa, kas balstās uz noslēgta cikla dabas resursu apriti ražošanā un

⁵⁰ MK rīkojums Nr.583. "Par Vides politikas pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam". Pieejams: [Par Vides politikas pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam \(likumi.lv\)](#). 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija

⁵¹ Vides aizsardzības likums, 3.pants. Pieejams: Vides aizsardzības likums (likumi.lv). 29.11.2006. spēkā stājusies redakcija

fundamentālām pārmaiņām sabiedrības patēriņā un domāšanā; 3) digitalizācijā un datos balstīta lēmumu pieņemšana visos pārvaldības līmeņos.

- 2.2.5.6 VPP 5.pielikums ietver indikatīvu ietekmes novērtējumu uz valsts un pašvaldību budžetu. Indikatīvais novērtējums uz valsts un pašvaldību budžetu ir iedalīts atbilstoši VPP izvirzītajiem rīcības virzieniem. Katram rīcības virzienam ir norādīts kopējais plānotais finansējums 2021., 2022. un 2023.gadam un nepieciešamais papildu finansējums 2022., 2023., 2024., 2025., 2026. un 2027.gadam, kā arī šī finansējuma avots. Savukārt kopējā attiecīgā rīcības virziena finansējuma summa ir detalizēti sadalīta atbilstoši katram rīcības virziena uzdevumam.

Kā norādīts iepriekš, katram VPP rīcības virziena uzdevumam ir paredzēts indikatīvais finansējuma avots. VPP rīcības virziena uzdevumiem, kur kā indikatīvais finansējuma avots norādīts valsts budžets, VPP pasākumu īstenošana notiks esošā valsts budžeta līdzekļu ietvaros, pašvaldību finansējums un līdzfinansējums (tai skaitā, valsts budžeta vai pašvaldību budžeta līdzfinansējums ES fondu (vai citu ārvalstu finanšu palīdzības) finansētu projektu ietvaros) ir atkarīgs no reāliem projektiem un pieejamajiem finansējuma avotiem.⁵²

Savukārt, VPP rīcības virzienu uzdevumiem, kur kā indikatīvais finansējuma avots norādīts pašvaldību budžets, VPP pasākumu īstenošana notiks esošo pašvaldību budžeta līdzekļu ietvaros, nepieciešamības gadījumā piesaistot ārēju finansējumu, kas atkarīgs no reāliem projektiem un pieejamajiem finansējuma avotiem.⁵³

Kā minēts iepriekš, papildus indikatīvajam ietekmes novērtējumam uz valsts un pašvaldību budžetu, VPP ir ietverts arī indikatīvais ārējais finansējums atsevišķu VPP rīcības virzienu uzdevumu ieviešanai. Attiecībā uz ārējā finansējuma piesaisti tiek norādīts, ka uz izstrādes brīdi zināmais finansējuma apjoms, citas summas nav prognozējamas, jo tās ir atkarīgas no konkursu uzsaukumiem un konkrētiem projektiem. Informāciju attiecībā uz ārējo finansējumu VPP rīcības virzienu uzdevumu izpildei ir jāsniedz atbildīgajām un līdzatbildīgajām nozaru ministrijām un iestādēm.

Atbilstoši VPP, uzdevumu īstenošana, kuriem kā finansējuma avots ir paredzēts valsts budžets, ir nodrošināma no valsts budžeta līdzekļiem, atbilstoši iespējām. Tāpat ir norādīts, ka, ja būs nepieciešami papildus valsts budžeta līdzekļi uzdevumu īstenošanai 2023.gadā un turpmākajos gados, tad tas tiks izskatīts gadskārtējā valsts budžeta un vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekta sagatavošanas un izskatīšanas procesā kopā ar visu ministriju un visu centrālo valsts iestāžu iesniegtajiem prioritāro pasākumu pieteikumiem atbilstoši valsts budžeta finansiālajām iespējām.

- 2.2.5.7 Par atbildīgajām institūcijām VPP ieviešanas koordinēšanā, atbilstoši to kompetencei, ir noteiktas VARAM, EM, FM, Satiksmes ministrija, Veselības ministrija, Zemkopības ministrija, kā arī Izglītības ministrija un to padotībā esošās iestādes. Bez jau minētajām institūcijām, pie atbildīgajām institūcijām attiecībā uz konkrēta uzdevuma īstenošanu, ir nosauktas arī tādas institūcijas kā pašvaldības, Valsts vides dienests, CSP, Latvijas Vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, Dabas aizsardzības pārvalde, Latvijas Universitātes Bioloģijas institūts, Latvijas Hidroekoloģijas institūts, nevalstiskās organizācijas, kā arī zinātniskās institūcijas. Katrai no šīm institūcijām ir uzticēts kāds ar

⁵² MK rīkojums Nr.583. "Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam" III nodaļa "Rīcības virzieni un uzdevumi", 1.Rīcības virziens, skaidrojumi. Pieejams: [Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/381122/par-vides-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam). 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija

⁵³ MK rīkojums Nr.583. "Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam" III nodaļa "Rīcības virzieni un uzdevumi", 4.Rīcības virziens, skaidrojumi. Pieejams: [Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/381122/par-vides-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam). 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija

enerģētiku un klimatu saistīts pasākums vai pasākumu kopums, kas lielākoties atbilst to darbības veidam.

Atbilstoši VPP 1., 2., 3., 4., 9. un 22. noteiktajiem klimata rīcības virzieniem atbildīgās institūcijas pasākumu īstenošanā sadarbosies ar līdzatbildīgajām institūcijām. Pie līdzatbildīgajām institūcijām, bez jau minētajām atbildīgajām institūcijām ir minētas arī tādas institūcijas, kā Iekšlietu ministrija un tās padotībā esošās iestādes, Latvijas Valsts mežzinātnes institūts "Silava", Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests, Latvijas Lauksaimniecības universitāte (kopš 2022. gada – Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte), kā arī Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības vides zinātniskais institūts BIOR.

- 2.2.5.8 Pirmais informatīvais ziņojums VARAM sadarbībā ar atbildīgajām un līdzatbildīgajām institūcijām par 2021., 2022., 2023. un 2024. gadu jā sagatavo līdz 2025. gada 1. oktobrim. Savukārt par 2025., 2026. un 2027. gadu – līdz 2028. gada 1. jūlijam.

Atbildīgajām institūcijām informācija par paredzēto vides monitoringa uzdevumu izpildi jā iesniedz VARAM par 2021., 2022., 2023., un 2024. gadu līdz 2025. gada 1. augustam. Savukārt par 2025. un 2026. gadu – līdz 2027. gada 1. jūlijam.

3. Likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" analīze

Saskaņā ar Latvijas valsts budžeta izstrādes un apstiprināšanas kārtību, 2023.gada 9. martā Saeima pieņēma likumu "**Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam**", kas stājas spēkā 2023. gada 22. martā un būs spēkā līdz 2025. gada 31. decembrim. Likums nosaka, ka ar tā sagatavošanu un ar valsts budžetu saistīto lēmumu pieņemšanu un rīcību īsteno Fiskālās disciplīnas likumā noteiktos fiskālās politikas principus un šādus vidēja termiņa budžeta politikas prioritāros attīstības virzienus 1) drošības; 2) izglītības; 3) enerģētikas; 4) konkurētspējas, un 5) dzīves kvalitātes, cilvēka un sabiedrības veselības jomās.

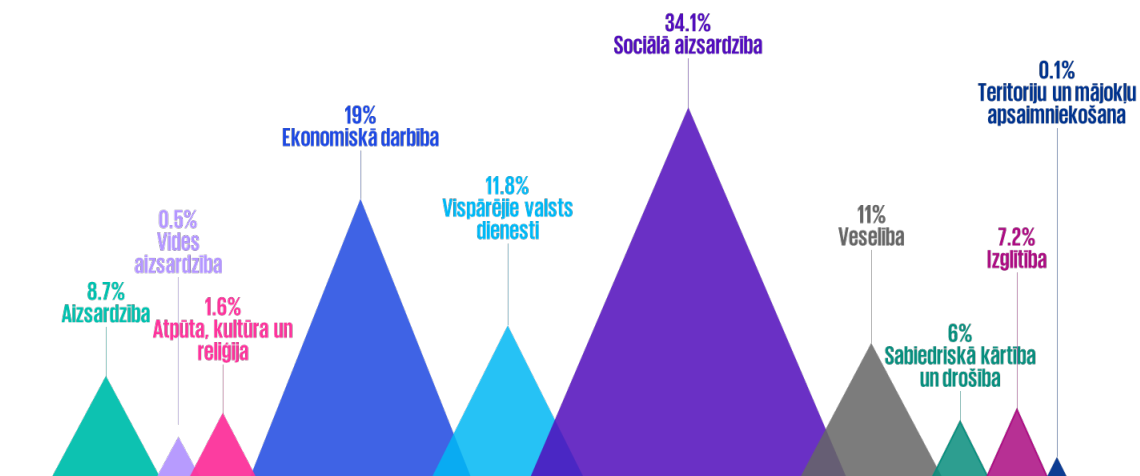
Šā likuma sagatavošanā izmantota IKP prognoze 2015. gada salīdzināmajās cenās 2023. gadam 28 mljrd. 490 milj. eiro apmērā (faktiskajās cenās - 42 mljrd. 617 milj. eiro, 2024. gadam 29 mljrd. 349 milj. eiro (faktiskajās cenās - 44 mljrd. 911 milj.) apmērā un 2025. gadam 30 mljrd. 226 milj. eiro (faktiskajās cenās - 47 mljrd. 479 milj.) apmērā. Likums nosaka Latvijas finansiālās bilances apjomu un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu 2023., 2024. un 2025. gadam. Likums apstiprina valsts budžetu 2023. gadam, paredzot ieņēmumus 12 mljrd. 722 milj. eiro apmērā, bet izdevumus 14 mljrd. 674 milj. eiro apmērā. Latvijas valsts budžets 2023. gadam arī nosaka maksimālo valsts parādu 2023. gada beigās 19 mljrd. 200 milj. eiro nominālvērtībā.

3.1. Klimata pasākumu atspoguļojums 2023. gada budžetā

2023. gadā valsts budžeta izdevumi ir plānoti 14 673,7 milj. eiro apmērā, kas sadalīti dažādu valsts pārvaldes funkciju un prioritāro pasākumu īstenošanai saskaņā ar valsts funkcionālo klasifikācijas sistēmu⁵⁴, kas aptver tādas jomas kā vispārējo valsts dienestu darbība; aizsardzība; sabiedriskā kārtība un drošība; ekonomiskā darbība; vides aizsardzība; teritoriju un mājokļu apsaimniekošana; veselība; atpūta, kultūra un reliģija; izglītība un sociālā aizsardzība. Šo izdevumu sadalījums pa kategorijām ir aplūkojams Attēlā Nr. 4.

⁵⁴ Ministru kabineta 2005.gada 13.decembrī pieņemtie noteikumi Nr.934 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām". Pieejami: [MK noteikumi Nr.934 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/10000/noteikumi-par-budzetu-izdevumu-klasifikaciju), 01.01.2022 spēkā stājusies redakcija

Attēls Nr. 4 Valsts budžets 2023. gadam⁵⁵

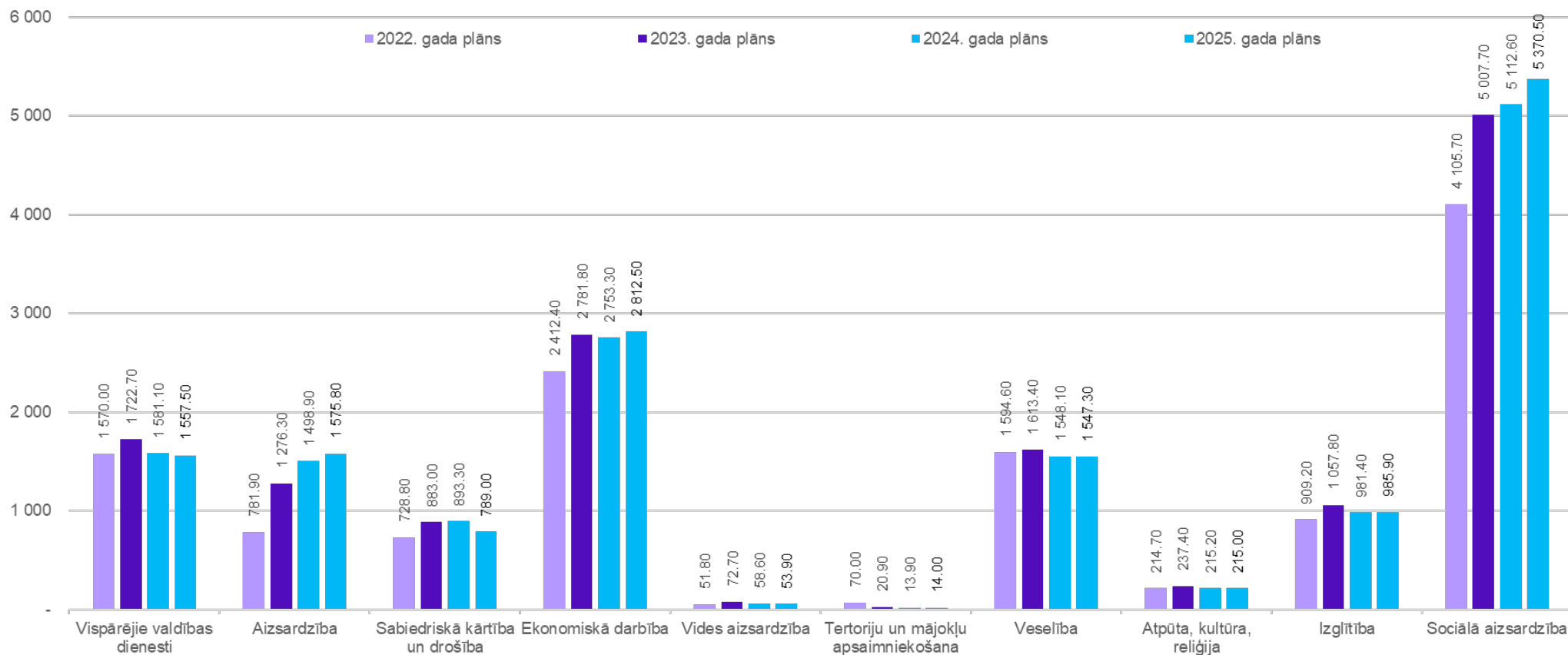
No visām izdevumu kategorijām 2023. gadā vislielākais finansējums ir paredzēts **Sociālās aizsardzības** programmām, kam 2023. gada budžetā paredzēti 5 mljrd. 7,7 miljoni EUR jeb 34,1% no valsts budžeta. **Ekonomiskās darbības** programmām paredzēti 2 mljrd. 781,9 mlj. EUR jeb 19% no budžeta izdevumiem, kas ietver izdevumus Tautsaimniecības, Lauksaimniecības un Transporta programmām, apakšprogrammām un pasākumiem. **Vispārējo valsts dienestu** darbībai piešķirts 1 mljrd. 722,7 mlj. EUR jeb 11,8% no budžeta izdevumiem. To skaitā 7,4% (1 mljrd. 82 mlj.) atvēlēti ES fondu maksājumiem, dotācijām pašvaldībām, valsts ieņēmumu un muitas politikas nodrošināšanai, zinātnei u.c. jomām; 4% (586 mlj.) paredzēti valsts parāda vadībai un iemaksām ES budžetā, bet 0,4% (54,3 mlj.) - Valsts prezidenta kancelejas, Saeimas un Ministru kabineta darbības nodrošināšanai. Tāpat valsts budžetā 11% izdevumu (1 mljrd. 613,4 mlj.) atvēlēti veselībai, valsts aizsardzībai - 8,7% (jeb 1 mljrd. 276,3 mlj.), bet sabiedriskās kārtības nodrošināšanai – 6% (883 mlj.). No 2023. gada budžeta izdevumiem, vides aizsardzībai ir novirzīti 72,7 mlj. eiro jeb 0,5%.

Valsts budžeta izdevumu plānojums vidējā termiņā ir aplūkojams pievienotajā attēlā Nr. 5⁵⁶, kas iezīmē būtisku izdevumu pieaugumu sociālās aizsardzības un valsts aizsardzības pasākumiem.

⁵⁵ Finanšu ministrija: "Budžets2023: ""Infografikas: 2023.gada valsts budžets". Pieejams: [Infografika \(FM.lv\)](#)

⁵⁶ Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzību un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#).

Attēls Nr. 5 Valsts budžeta izdevumi atbilstoši funkcionālajām kategorijām no 2022. līdz 2025. gadam, milj. eiro

Budžetu izdevumu klasifikācijā vides aizsardzības programmas un apakšprogrammas iezīmētas ar kodu **05.000**. Dažādu vides aizsardzības apakšprogrammu uzskaitē izveidotas apakškategorijas, kuru atšifrējums ir uzskaitīts zemāk⁵⁷:

- **05.100 – Atkritumu apsaimniekošana** - uzskaita atkritumu savākšanu, apstrādi, pārstrādi, tai skaitā sadedzināšanu, uzglabāšanu un apglabāšanu, kā arī subsīdijas, lai atbalstītu šādu sistēmu darbību, būvniecību, uzturēšanu vai uzlabošanu;
- **05.200 – Notekūdeņu apsaimniekošana** - uzskaita notekūdeņu savākšanas (kanalizācijas) sistēmu darbību un piesārņota ūdens apstrādi un subsīdijas, lai atbalstītu šādu sistēmu darbību, būvniecību, uzturēšanu vai uzlabošanu;
- **05.300 – Vides piesārņojuma novēršana un samazināšana** - uzskaita darbības, kas saistītas ar integrēto piesārņojuma kontroli un novēršanu, gaisa aizsardzību, klimata pārmaiņu samazināšanu, augsnes, virszemes un pazemes ūdens resursu aizsardzību, trokšņa, vibrācijas un smaku samazināšanu, piesārņoto teritoriju izpēti, attīrīšanu, kodoldrošību un aizsardzību pret radiāciju. Ietver arī subsīdijas darbībām, kas saistītas ar piesārņojuma novēršanu, samazināšanu un kontroli;
- **05.400 – Bioloģiskās daudzveidības un ainavas aizsardzība** - uzskaita darbības saistībā ar faunas un floras sugu aizsardzību, tajā skaitā izzudušu sugu atkārtotu ieviešanu un apdraudētu sugu atjaunošanu, izplatības vietu aizsardzību, tajā skaitā dabas parku un rezervātu pārvaldību un ainavu estētiskās vērtības aizsardzību, tajā skaitā bojātu ainavu atjaunošanu, lai nostiprinātu to estētisko vērtību, pamestu šahtu un karjeru rehabilitāciju, kā arī subsīdijas darbībām, kas saistītas ar bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzību un saglabāšanu;
- **05.500 – Vides aizsardzības lietišķie pētījumi un attīstība** - uzskaita ar vides aizsardzību saistītajos lietišķajos pētījumos un eksperimentālajā attīstībā iesaistītu valdības institūciju darbību un subsīdijas, lai atbalstītu praktiskos pētījumus un eksperimentālo attīstību, kas saistīta ar vides aizsardzību un kuru veic pētniecības institūti un citas organizācijas;
- **05.600 – Pārējā citur neklasificētā vides aizsardzība** - uzskaita tādu darbību vadību, regulēšanu, uzraudzību, kas saistītas ar vides aizsardzības veicināšanu - vispārējas politikas, plānu, programmu un budžetu izstrādāšana, vadība, koordinācija un uzraudzība; vides aizsardzības pakalpojumu nodrošināšanai nepieciešamo normatīvo aktu un standartu sagatavošana un ieviešana; vispārējas informācijas, tehniskas dokumentācijas un statistikas veidošana un izplatīšana par vides aizsardzību, kā arī vides aizsardzības pakalpojumus, kurus nevar attiecināt uz 05.100, 05.200, 05.300, 05.400 vai 05.500 funkcijas kodu.

No augstāk uzskaitītajiem apakškodiem un to paskaidrojumiem redzams, ka klimata pārmaiņu mazināšanas pasākumi ietverti klasifikācijā ar kodu 05.300, kas ietver **vispārējus vides piesārņojuma novēršanas un samazināšanas pasākumus**. Blakus klimata pārmaiņu mazināšanas pasākumiem zem šī koda uzskaitīti arī tādi pasākumi, kā integrēto piesārņojuma kontrole un novēršana; augsnes, virszemes un pazemes ūdens

⁵⁷ Ministru kabineta 2005.gada 13.decembrī pieņemtie noteikumi Nr.934 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām". Pieejami: [MK noteikumi Nr.934 \(likumi.lv\)](#), 01.01.2022 spēkā stājusies redakcija

resursu aizsardzību; trokšņa, vibrācijas un smaku samazināšana, piesārņoto teritoriju izpēte, attīrīšana, kodoldrošība un aizsardzība pret radiāciju, būtiski apgrūtinot klimata politikai piešķirto līdzekļu identificēšanu, uzskaiti un analīzi.

Aplūkojot Valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam, tai skaitā, detalizēti iepazīstoties ar Valsts pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu atšifrējumu pa programmām un apakšprogrammām (1.pielikums), ir konstatējams, ka ar šādu kodu 05.300 no 2023. gada valsts budžeta nav atlasītas programmas un apakšprogrammas kā atbilstošas un netiek uzskatītas par attiecināmām pēc KPMG klimata politikas darba definīcijas.

Nemot vērā, ka virzība uz klimatneitralitāti ir iekļauta Nacionālajā attīstības plānā kā viens no valsts rīcības virzieniem sadaļā "Daba un vide – "Zaļais kurss"⁵⁸, kam pakārtoti izstrādāti vairāki politikas plānošanas dokumenti, paredzot īstenot dažādus pasākumus virzībā uz klimatneitralitāti un nosakot atbildīgās institūcijas, tad darba uzdevuma izpildei esam pievērsušies padziļinātai budžeta paskaidrojumu analīzei, cenšoties tajās identificēt ar klimata politikas mērķu īstenošanu saistītās programmas, apakšprogrammas un pasākumus, ko, kā konstatēts iepriekšējā rindkopā, nav iespējams noskaidrot ar citiem paņēmieniem.

Tālākas datu uzskaites un analīzes vajadzībām šī pētījuma ietvaros izstrādāta šāda **klimata politikas darba definīcija**:

Klimata politika ir valsts rīcībpolitika, kas īstenoja, lai veicinātu klimata pārmaiņu mazināšanu un cīnītos ar klimata pārmaiņu radītajām sekām, piemēram, intensīviem karstuma viļņiem, savvaļas ugunsgrēkiem un plūdiem, kā arī, lai sasniegtu Parīzes nolīgumā nosprausto ilgtermiņa mērķi attiecībā uz gaisa temperatūras kāpuma iegrožošanu. Klimata politika ietver tādas darbības, kas veicina virzību uz **klimatneitralitāti, klimatnoturīgu attīstību un klimatneitrālu ekonomiku**. Klimata politika neietver tādas darbības, kas saistītas ar ūdens un zemes dzīļu resursu pārvaldību, atkritumu apsaimniekošanu, gaisa kvalitātes uzlabošanu un piesārņojumu mazināšanu, un citām vides politikā iekļautajām jomām, ciktāl tās tieši nemazina klimata pārmaiņu radītās sekas vai neveicina Parīzes nolīgumā nosprausto mērķu sasniegšanu.

Atlasot ar klimata pasākumu īstenošanu saistītās programmas un apakšprogrammas 2023. gada valsts budžeta izvērsumā, padziļināta uzmanība tika pievērsta tām valsts budžeta institūcijām, kurām šī pētījuma ietvaros aplūkotajos politikas plānošanas dokumentos deleģēta konkrēta atbildība vai līdzatbildība par klimata politikas pasākumu īstenošanu. To skaitā minama, VARAM, EM, Zemkopības ministrija, Satiksmes ministrija, Iekšlietu ministrija, Labklājības ministrija, kā arī Izglītības un zinātnes ministrija, Veselības ministrija un Kultūras ministrija.

Caurskatot visu minēto ministriju iesniegtos valsts budžeta paskaidrojumus, tikai četras no 14 ministrijām valsts budžetā 2023. gadam un budžeta ietvarā 2023., 2024. un 2025. gadam uzrāda programmas, apakšprogrammas un pasākumus, kas saistāmi ar klimata politikas mērķu īstenošanu. To skaitā minama VARAM, EM, Zemkopības ministrijā un, visbeidzot, Klimata un enerģētikas ministrija (KEM), kas izveidota 2023. gada janvārī, reorganizējot EM un VARAM. Nemot vērā KEM neseno izveidi, šajā pētījumā aplūkotajos politikas plānošanas dokumentos tā netiek minēta, bet līdz ar ministrijas izveidi, tai ir uzticēta vadošā loma klimata un enerģētikas politikas jomu pārvaldībā Latvijā. Iepazīstoties ar pārējo ministriju sagatavotajiem 2023. gada budžeta

⁵⁸ Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/374444/nacionals-attistibas-planu-2021-2027-gadam), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027 PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/374444/nacionals-attistibas-planu-2021-2027-gadam-nap2027-pdf)

paskaidrojumiem, tajos nebija atrodamas programmas vai apakšprogrammas, kuru aprakstos būtu minēta atsauce vai sasaiste ar klimata mērķu un klimata politikas pasākumu īstenošanu.

3.2. Klimata politikas pasākumu atspoguļojums KEM 2023. gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā

2023. gada 1. janvārī izveidotā Klimata un enerģētikas ministrija, ir Latvijā vadošā iestāde klimata un enerģētikas politikas jomu pārvaldībā, kuras uzdevumos ietilpst izstrādāt un pārraudzīt īstermiņa un ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentus klimata un enerģētikas jomās, organizēt un koordinēt normatīvo aktu īstenošanu, kā arī nodrošināt ārvalstu un citu finanšu instrumentu finansēto klimata un enerģētikas projektu plānošanu, vērtēšanu, ieviešanu, uzraudzību un kontroli. Tāpat KEM uzticēts uzdevums nodrošināt Latvijas siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju un piesaistes inventarizācijas un ziņošanas sistēmas darbību un pilnveidošanu, kā arī Latvijas saistību izpildi visu ziņojumu iesniegšanā ES, ANO, UNFCCC u.c., un koordinēt starptautisko līgumu un konvenciju īstenošanu, pārstāvēt valsts intereses starptautiskajās organizācijās un ES institūcijās klimata un enerģētikas jomās.

Kā tas norādīts KEM iesniegtajos budžeta paskaidrojumos, par ministrijas galvenajiem uzdevumiem 2023. gadā ar valsts budžeta līdzekļiem plānots realizēt šādus pasākumus:

1. nodrošināt Latvijas virzību uz klimatneitralitāti 2050. gadā;
2. veicināt Latvijas klimatnoturību;
3. nodrošināt Emisijas kvotu izsolišanas instrumenta darbību Latvijā;
4. nodrošināt Modernizācijas fonda ieviešanu Latvijā;
5. pilnveidot nacionālo regulējumu atjaunīgās enerģētikas jomā, veicinot atjaunīgās enerģijas pašpatēriņa attīstību un mazinot barjeras bezemisiju tehnoloģiju attīstībai;
6. veicināt iekšzemes atjaunīgo energoresursu izmantošanu, sekmējot industriālā mēroga vēja parku attīstību;
7. īstenot aktivitātes, tai skaitā nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos un NEKP Latvijai juridiski saistošo klimata un atjaunīgās enerģijas mērķu sasniegšanas nodrošināšanai;
8. veikt nepieciešamos pasākumus energoapgādes drošuma nodrošināšanai, vienlaikus rūpējoties par adekvātām energoresursu un energoapgādes pakalpojumu cenām galalietotājiem.

Klimata un enerģētikas ministrijas sagatavotajos 2023. gada budžeta paskaidrojumos⁵⁹, minētas vairākas programmas, apakšprogrammas un pasākumi, kas saistāmi ar klimata politikas mērķu īstenošanu. To skaitā minamas šādas programmas:

01.00.00 "Valsts pētījumi klimata un enerģētikas jomā"

⁵⁹ Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 20.Klimata un enerģētikas ministrija". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

Programmas mērķis ir nodrošināt finansējumu pētījumiem un no tiem izrietošo pasākumu īstenošanai klimata un enerģētikas jomā, lai īstenotu ilgtspējīgu, izmaksu efektīvu, inovatīvu, tautsaimniecības vajadzībām un ES regulējumam atbilstošu klimata un enerģētikas politiku⁶⁰.

Attēls Nr. 6 Programmas galvenās aktivitātes - 01.00.00 “Valsts pētījumi klimata un enerģētikas jomā”

01	Realizēt pētījumus, kas nepieciešami ES noteiktā regulējuma efektīvai pārņemšanai nacionālajā regulējumā attiecībā uz dažādu praktisku risinājumu ieviešanu un pareizākās pieejas izvēli tādos aspektos kā vienotais kontaktpunkts elektroenerģijas ražošanas iekārtu ieviešanai, Sociālā klimata fonda ieviešanas pasākumu efektivitātes novērtēšanai, oglekļa ieviedkorekcijas mehānisma funkciju nodrošināšanai, Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) paplašināšanai (informācijas iegūšana, uzskaitē, apkopošana, darbību monitorings, prognozēšana, plānošana un lēmumu ietekmes vērtēšana), energokopienų attīstībai Latvijā u.c.;
02	Realizēt pētījumus, kas nepieciešami tālākas energoapgādes infrastruktūras attīstības perspektīvu izvērtēšanai no drošības, finanšu un tehniskajiem aspektiem un šīs infrastruktūras ieviešanai izveidojamā/pilnveidojamā tiesiskā ietvara analīze gan attiecībā uz vidējā termiņā apskatītiem risinājumiem kā sauszemes un atkrasts vēja elektrostacijas, Skultes sašķidrinātās dabasgāzes terminālis, gan ilgtermiņa projektiem kā atomelektrostacija un ogļūdeņražu ieguve jūrā;
03	Realizēt pētījumus, kas vērsti uz Nacionālā enerģētikas un klimata plāna izstrādi, tostarp gan analītiskās bāzes izveide, gan lēmumu pieņemšanas atbalsta sistēmas izveide klimata un enerģētikas politikas mērķu noteikšanai, ieviešanai un uzraudzībai;
04	Realizēt pētījumus enerģētiskās drošības rīcībpolitikas analīzei sistēmiska tiesību aktu un enerģētiskās krīzes rīcības mehānismu ietvara izveidošanai atbilstoši ES prasībām un nacionālajai un reģionālajai gāzapgādes un elektroapgādes specifikai.

Kā programmas rezultāts un rezultatīvie rādītāji tiek minēti - nacionālās enerģētikas sistēmas attīstības scenāriju modelēšanas rīka izstrāde, NEKP pārskatītās redakcijas apstiprināšana, klimata un enerģētikas politikas mērķu ieviešanas uzraudzības mehānisma izveide un energoapgādes infrastruktūras attīstības perspektīvas izvērtēšana no drošības, finanšu un tehniskajiem aspektiem un šīs infrastruktūras ieviešanai izveidojamā/pilnveidojamā tiesiskā ietvara analīze. Papildinot sasniedzamos darbības rezultātus trīs gadu periodā, KEM budžeta paskaidrojumos min enerģētiskās drošības rīcībpolitikas sistēmisku tiesību aktu un enerģētiskās krīzes rīcības mehānismu izveidi atbilstoši ES prasībām un nacionālajai un reģionālajai gāzapgādes un elektroapgādes specifikai. Papildus tam KEM trīs gadu periodā plāno nodrošināt ES regulējuma pārņemšanu attiecībā uz vienotā kontaktpunkta ieviešanu katrā dalībvalstī elektroenerģijas ražošanas veicināšanai, oglekļa ieviedkorekcijas mehānisma darbība nodrošināšanu un sociālā klimata fonda efektīvu funkcionēšanu, kā arī ETS paplašināšanu⁶¹.

02.00.00 “Iemaksas starptautiskajās organizācijās”

⁶⁰ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 20.Klimata un enerģētikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁶¹ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 20.Klimata un enerģētikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

Programmas mērķis ir nodrošināt iespēju nozaru speciālistiem pārstāvēt Latvijas valsts intereses starptautiskajās organizācijās, programmas galveno aktivitāti var skatīt attēlā nr. 7.⁶²

Attēls Nr. 7 Programmas galvenā aktivitāte - 02.00.00 “Iemaksas starptautiskajās organizācijās

01

Veikt iemaksas starptautiskajās organizācijās (Eiropas Enerģētikas Harta, Starptautiskā Atjaunojamo energoresursu aģentūra (IRENA), ANO konvencija par klimata pārmaiņām Kioto protokols, Iemaksa Kioto elastīgo mehānismu darbībai, Latvijas dalības maksājums Starptautiskās rīcības programmas klimata jomā), nodrošinot dalību un Latvijas valsts interešu pārstāvēšanu.

33.00.00 “Emisijas kvotu izsoļu ieņēmumu instrumenti”; Šai programmai ir divas apakšprogrammas:

- 33.01.00 “Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta administrācija”, šīs apakšprogrammas mērķis ir nodrošināt Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta (turpmāk – EKII) vadību un īstenošanu (galvenās aktivitātes skat. attēlā nr. 8.).

Attēls Nr. 8 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 33.01.00 “Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta administrācija”

01

Nodrošināt Latvijas dalību ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ES ETS), emisijas kvotu izsoļu administratīvo procesu nodrošināšana, t.sk. dalība Kopīgā iepirkuma nolīguma par kopēju izsoles platformu iepirkumu Kopīgā iepirkuma vadības komitejā (JPSC – CAP) un bezmaksas emisijas kvotu piešķiršanas nodrošināšana stacionāro iekārtu un gaisa kuģu operatoriem;

02

Nodrošināt MK noteikumu projektu izstrādi par projektu iesniegumu konkursiem, nodrošināt projektu īstenošanas uzraudzību un projektu finanšu izlietojuma pareizības kontroli, kā arī projektu rezultātu monitoringu;

03

Nodrošināt ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām un tās Kioto protokola saistību, kā arī citu starptautisko saistību izpildi klimata politikas jomā, t.sk. pārstāvēt Latvijas intereses starptautiskās un ES klimata politikas attīstīšanā, kā arī sagatavot saistību izpildei nepieciešamos attīstības plānošanas dokumentus, normatīvos aktus, pētījumus, ziņojumus, vadlīnijas, novērtējumus un metodikas.

Šīs apakšprogrammas darbības rezultāti ir izsolītas emisijas kvotas un aviācijas emisijas kvotas un apkopots emisijas kvotu apjoms, sagatavoti SEG inventarizācijas un prognožu ziņojumi⁶¹.

- 33.02.00 “Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta projekti”, šīs apakšprogrammas mērķis ir siltumnīcefekta gāzu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām veicināšana emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta ietvaros (galvenās aktivitātes skat. attēlā nr. 9)⁶³;

⁶² Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 20.Klimata un enerģētikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁶³ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 20.Klimata un enerģētikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

Attēls Nr. 9 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 33.02.00 “Emisijas kvotu izolīšanas instrumenta projekti”

Finansējuma piešķiršana EKII finansēto projektu īstenošanai šādās jomās:

01	SEG emisiju samazināšana vai ierobežošana enerģētikas, rūpniecības, transporta, lauksaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas nozarēs, arī tādu projektu un finanšu instrumentu finansēšana, kuru mērķis ir: • paaugstināt ēku vai tehnoloģisko iekārtu un transportlīdzekļu energoefektivitāti; • paplašināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu; • veicināt pielāgošanos klimata pārmaiņām nacionālā un reģionālā mērogā, tai skaitā tādu projektu finansēšanai, kuros paredzēta pilotpasākumu īstenošana ekstremālo laikapstākļu negatīvās ietekmes mazināšanai un novēršanai;
02	SEG samazināšanas vai ierobežošanas iespēju, kā arī iespēju pielāgoties klimata pārmaiņām palielināšanai, arī tādu projektu un finanšu instrumentu finansēšanai, kuru mērķis ir: • izstrādāt vides tehnoloģijas, kas nodrošina energoefektivitātes paaugstināšanu, atjaunojamo energoresursu izmantošanu, SEG emisijas samazināšanu tehnoloģiskajos procesos vai pielāgošanos klimata pārmaiņām; • īstenot klimata politikas pasākumus, kas vērsti uz SEG emisijas samazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām, kā arī sagatavot integrēšanai dažādās nozarēs nepieciešamos pētījumus, plānošanas un tehniskos dokumentus; • īstenot izglītojošus pasākumus, kuru rezultātā uzlabojas sabiedrības izpratne un zināšanas par klimata pārmaiņām un pasākumiem, kas veicami, lai tās mazinātu un nodrošinātu pielāgošanos klimata pārmaiņām, un kuri veicina patērētāju paradumu maiņu, kā arī sekmē zemas oglekļa emisijas ekonomikas attīstību Latvijā.

Šīs apakšprogrammas darbības rezultāti ir īstenoti projekti, kas veicina CO₂ emisiju samazināšanu.

- **69.00.00 “Mērķa “Eiropas teritoriālā sadarbība” pārrobežu sadarbības programmu, projektu un pasākumu īstenošanā;**

- **69.06.00 “Mērķa “Eiropas teritoriālā sadarbība” pārrobežu sadarbības projekti”**, šīs apakšprogrammas mērķis ir sistemātiski turpināt iesaisti starptautiskajā, Ziemeļeiropas mēroga sadarbības programmā ar mērķi veicināt efektīvu, caurskatāmu un laicīgu pāreju atjaunīgo energoresursu izmantošanai, kā arī izstrādāt plānu mūsdienīgu enerģijas ražošanas un izmantošanas tehnoloģiju pakāpeniskai ieviešanai Baltijas Jūras reģiona valstīs, nosakot konkrētus rīcības virzienus un veicamās aktivitātes (galvenās aktivitātes skat. attēlā nr. 10)⁶⁴.

⁶⁴ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 20.Klimata un enerģētikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

Attēls Nr. 10 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 69.06.00 “Mērķa “Eiropas teritoriālā sadarbība” pārrobežu sadarbības projekti”

Projekta ES Baltijas Jūras Stratēģija: Politikas Jomas “Enerģētika” koordinēšana (#A007PAEnergy) ietvaros:

01	Izpētīt atjaunīgo energoresursu izmantošanas jomas no efektivitātes un potenciāli īstenojamo projektu skatupunkta;
02	Identificēt soļus efektīvākai atjaunīgo energoresursu balstītu enerģijas ražošanas jaudu ieviešanas īstenošanai Latvijā un plašāka Baltijas Jūras reģionā no pārrobežu sadarbības jomu identificēšanas skatupunkta;
03	Noteikt rekomendējamus rīcības virzienus un identificēt iespējamās starptautiskās sinerģijas.

- **71.00.00 “Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansēto programmu, projektu un pasākumu īstenošana”;**

- *71.06.00 “Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti”*, šīs apakšprogrammas mērķis ir klimata pārmaiņu ierobežošana un klimatnoturības veicināšana (galveno aktivitāti skat. attēlā nr. 11);

Attēls Nr. 11 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 71.06.00 “Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti”

01	Sistemātisku pasākumu ieviešana klimata politikas mērķu sasniegšanai, īstenojot iepriekš noteiktu projektu, kurš veicinās klimata pārmaiņu politikas integrāciju nozaru un reģionālajā politikā.
----	--

Īstenotais projekts apakšprogrammas ietvaros ir Projekts Nr. LV-CLIMATE-0001 “Klimata pārmaiņu politikas integrācija nozaru un reģionālajā politikā”.

- **97.00.00 “Nozaru vadība un politikas plānošana”**, šīs programmas mērķis ir nodrošināt enerģētikas un klimata politikas plānošanu (galvenās aktivitātes skat. attēlā nr. 12.).

Attēls Nr. 12 Programmas galvenās aktivitātes - 97.00.00 “Nozaru vadība un politikas plānošana”

Izstrādāt un nodrošināt politikas īstenošanu šādās kompetencesjomās:

01	Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021. – 2030. gadam pasākumu īstenošana;
02	Progresu ziņojumu un plānošanas dokumentu sagatavošana un iesniegšana EK;
03	Nacionālo pozīciju, instrukciju un rīcībpolitikas atzinumu izstrāde, saskaņošana un iesniegšana kompetentajiem ārlietu dienestiem;
04	ES regulējuma pārņemšana nacionālajā likumdošanā;
05	Nacionālo tiesību aktu pārskatīšana ar mērķi sekmēt Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021. – 2030. gadam sekmīgu ieviešanu;
06	Nacionālo tiesību aktu izstrāde ar mērķi sekmēt atjaunīgo energoresursu izmantošanu un veicināt iekšzemes resursu balstītās enerģijas ražošanu;
07	Nacionālo tiesību aktu izstrāde ar mērķi sekmēt principa “energoefektivitāte pirmajā vietā” sekmīgu ieviešanu;
08	Nacionālo tiesību aktu izstrāde ar mērķi reglamentēt modernu, drošu un izmaksu efektīvu energosistēmu attīstību saskaņā ar topošajām Eiropas Savienības līmeņa prasībām;
09	Dalība Ziemeļvalstu – Baltijas vienotajā pētniecības programmā enerģētikā;
10	Valsts pārvaldes pakalpojuma “Atļauju izsniegšana elektroenerģijas ražošanas jaudu palielināšanai vai jaunu ražošanas iekārtu ieviešanai” sniegšana elektroenerģijas ražotājiem.

Izskatot Klimata un enerģētikas ministrijas budžeta programmas un apakšprogrammas, kuru mērķis un galvenās aktivitātes ir saistītas ar klimata politikas mērķu sasniegšanu, tām no Klimata un enerģētikas ministrijas 2023. gada budžeta ir novirzīti sekojoši izdevumi (skatīt 1.pielikumu: Ministriju 2023. gada budžetā klimata politikas īstenošanai novirzītie izdevumi).

3.3. Klimata politikas pasākumu atspoguļojums VARAM 2023. gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā

Saskaņā ar Vides un reģionālās ministrijas budžeta paskaidrojumos ietverto informāciju, VARAM darbības jomas, kas attiecas uz klimata politikas īstenošanu, ir⁶⁵:

- **Nozares vadība un politikas plānošana**, politikas mērķis ir nodrošināt labu vides kvalitāti, ierobežojot un novēršot vides piesārņojumu, saglabāt bioloģisko daudzveidību un veicināt Latvijas virzību uz klimatneitralitāti, un pret klimata pārmaiņām noturīgu attīstību; reģionu potenciāla attīstība un ekonomisko atšķirību mazināšana, paaugstinot iekšējo un ārējo konkurētspēju, kā arī nodrošinot teritoriju specifiskai atbilstošus risinājumus apdzīvojuma un dzīves vides attīstībai; Eiropas digitālā vienotā tirgus stratēģijas ieviešana, attīstot digitālo pakalpojumu vidi un tās izmantošanu;

⁶⁵ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 21.Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

paaugstināt resora darbības efektivitāti, t.sk. mazinot administratīvo slogu; nodrošināt nodarbināto profesionalitātes celšanu⁶⁶;

- **Vides politikas īstenošana**, politikas mērķis ir oglekļa mazietilpīga, resursu efektīva un klimatnoturīga attīstība, lai Latvija sasniegtu klimata, enerģētikas, gaisa piesārņojuma samazināšanas, ūdeņu stāvokļa uzlabošanās un atkritumu apsaimniekošanas nacionālos mērķus un nodrošinātu vides kvalitātes saglabāšanu un uzlabošanu un īstenotu drošas un kvalitatīvas, tai skaitā bioloģiskas pārtikas apriti, kā arī dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu, nodrošināt labu vides kvalitāti, ierobežojot un novēršot vides piesārņojumu, saglabāt bioloģisko daudzveidību un veicināt Latvijas virzību uz klimatneitralitāti un pret klimata pārmaiņām noturīgu attīstību⁶⁷;

- **Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošana, Latvijas bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, vides izpratnes un atbildības motivācijas veidošana sabiedrībā**, politikas mērķis ir bioloģiskās daudzveidības saglabāšana, kas balstīta zinātniskajos pētījumos, līdzsvarojot ekoloģiskās, ekonomiskās un sociālās intereses, nodrošināt labu vides kvalitāti, ierobežojot un novēršot vides piesārņojumu, saglabāt bioloģisko daudzveidību un veicināt Latvijas virzību uz klimatneitralitāti un pret klimata pārmaiņām noturīgu attīstību⁶⁸;

- **Reģionu attīstības, teritoriālās sadarbības, publisko pakalpojumu un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (turpmāk – IKT) politikas īstenošana**, politikas mērķis ir reģionu potenciāla attīstība un ekonomisko atšķirību mazināšana⁶⁹.

2023. gada VARAM galvenie plānotie pasākumi, kas minēti ministrijas iesniegtajos budžeta pieprasījuma paskaidrojumos, ir sekojoši⁷⁰:

1. dabas kapitāla un ilgtspējīgu vides ekosistēmu pārvaldībā:

- ieviest VPP⁷¹ plānotos pasākumus;
- veikt likuma "Par piesārņojumu" reformu, turpinot darbu pie jauna Piesārņojuma novēršanas likuma un Gaisa aizsardzības likuma izstrādes;
- ieviest "Atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021. – 2028. gadam" plānotās aktivitātes, veicinot dalītās savākšanas sistēmas pilnveidošanu un samazinot apglabājamo atkritumu apjomu;
- ieviest rīcības plānā pārejai uz aprites ekonomiku 2020. – 2027. gadam plānotās aktivitātes;

⁶⁶ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija: "Institūcijas vadības dokumenti: "Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas darbības stratēģija 2020.-2022.gadam"". Pieejams: [Institūcijas vadības dokumenti \(VARAM\)](#).

⁶⁷ Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](#), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027 PDF \(likumi.lv\)](#)

⁶⁸ Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](#), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027 PDF \(likumi.lv\)](#)

⁶⁹ Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija: "Institūcijas vadības dokumenti: "Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas darbības stratēģija 2020.-2022.gadam"". Pieejams: [Institūcijas vadības dokumenti \(VARAM\)](#).

⁷⁰ Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 21.Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁷¹ Ministru kabineta rīkojums Nr.583 "Par Vides politikas pamatnostādņu 2021.–2027.gadam". Pieejams: [Vides pamatnostādnes \(likumi.lv\)](#), 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija

- attīstīt uz riska izvērtējumu balstītu vides politiku;
- nodrošināt sugu un biotopu saglabāšanu, pilnveidojot īpaši aizsargājamo dabas teritoriju Natura 2000 tīklu;

- pilnveidot kompensāciju mehānismu;

2. reģionu un pašvaldību līdzsvarotā attīstībā:

- izveidot stabilu un demokrātisku pašvaldību sistēmu un stiprināt labu pārvaldību pašvaldībās;
- veikt Administratīvi teritoriālās reformas ieviešanu un uzraudzību;
- nodrošināt līdzsvarotu reģionu attīstību;
- sniegt atbalstu pašvaldībām krīzes vadībā;
- nodrošināt līdzsvarotu jūras un zemes pārvaldību;
- sekmēt uz datiem balstītu lēmumu pieņemšanu;
- īstenot publisko pakalpojumu pārvaldības reformu;
- nodrošināt Eiropas Teritoriālās sadarbības programmas finansēto reģionālās attīstības un pārrobežu sadarbības atbalsta pasākumu plānošanu, ierosināšanu, vadību un koordināciju Latvijā;
- nodrošināt EEZ finanšu instrumenta reģionālās attīstības un starptautiskās sadarbības atbalsta pasākumu vadību un ieviešanu;

3. digitālajā pārvaldē – pārmaiņu virzītājs:

- nodrošināt sabiedrības un pārvaldes digitālās spējas – gatavību nākotnes izaicinājumiem;
- nodrošināt modernus, ērtus un pieejamus, profesionāli pārvaldītus valsts pakalpojumus sabiedrībai;
- nodrošināt modernu, profesionāli attīstītu un saimnieciski organizētu valsts IKT nodrošinājumu;
- nodrošināt digitālās un datu ekonomikas attīstībā balstītu izaugsmi;

4. pārvaldes pilnveidē:

- veidot attīstību uz pārmaiņām un komunikāciju ar sabiedrību – attīstot ministrijā zaļo domāšanu, nodrošinot viedo attīstību, veicinot nulles birokrātiju, īstenojot energoefektivitātes pasākumus;
- pilnveidot cilvēkkapitālu un nodrošināt tā attīstību uz pārmaiņām – attīstot darbinieku iesaistīšanos un labbūtību, nodrošinot atalgojumu atbilstoši valstī pieņemtajam regulējumam, daloties ar zināšanām, t.sk. īstenojot starptautisko sadarbību.

2023. gada budžeta paskaidrojumos VARAM uzskaita šādas budžeta programmas un apakšprogrammas, kuru mērķis un galvenās aktivitātes ir saistītas ar

klimata politikas mērķu sasniegšanu⁷².

- **21.20.00 "Iemaksas starptautiskajās organizācijās"**, šīs apakšprogrammas mērķis ir nodrošināt Latvijas Republikas dalībvalsts iemaksu veikšanu starptautiskajās organizācijās. Šīs apakšprogrammas galveno aktivitāti skatīt attēlā nr. 13.⁷³

Attēls Nr. 13 Apakšprogrammas galvenā aktivitāte - 21.20.00 "Iemaksas starptautiskajās organizācijās"

01

Veikt iemaksas starptautiskajās organizācijās (Eiropas Meteoroloģisko satelītu izmantošanas organizācija (EUMETSAT), Apvienoto Nāciju Organizācija (ANO), t.sk. iemaksas "ANO konvencija par klimata pārmaiņām Kioto protokols, iemaksa Kioto elastīgo mehānismu darbībai", Starptautiskā atomenerģijas aģentūra (SAEA), Vispasaules meteoroloģijas organizācija (WMO), Helsinku Konvencijas sekretariāts (HELCOM), Baltijas jūras reģiona dienas kārtības 21.gs. sekretariāts, Eiropas vidējā termiņa laika prognožu centrs (ECMWF), Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD), ES vides institūciju asociācija (IMPEL), Eiropas plastmasas pakta darbības nodrošināšanai).

Šīs apakšprogrammas darbības rezultāti ir nodrošinātas Latvijas iemaksas starptautiskajās organizācijās⁷⁴.

- **70.06.00 "LIFE programmas projekti"**, šīs apakšprogrammas mērķis ir atbilstoši VPP⁷⁵ attīstīt, aprobēt un veicināt inovatīvus un izmaksu efektīvus aktuālu vides, dabas un klimata jomas problēmu risinājumus, piesaistot Eiropas Kopienas LIFE programmas finansējumu un nodrošināt Latvijas līdzdalību Eiropas Kopienas vides finanšu instrumenta LIFE programmā.

⁷² Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 21.Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁷³ Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 21.Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁷⁴ Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 21.Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁷⁵ Ministru kabineta rīkojums Nr.583 "Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027.gadam". Pieejams: [Vides pamatnostādnes \(likumi.lv\)](#), 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija

Attēls Nr. 14 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 70.06.00 “LIFE programmas projekti

01	Veicināt virzību uz resursu izmantošanas ziņā efektīvu un pret klimata pārmaiņām noturīgu zemu oglekļa emisiju ekonomiku, uz vides aizsardzību un vides kvalitātes uzlabošanu, kā arī bioloģiskās daudzveidības izzušanas apturēšanu un daudzveidības atjaunošanu, tostarp atbalstot Natura 2000 un novēršot ekosistēmu degradāciju;
02	Uzlabot vides un klimata politikas un tiesību aktu izstrādi, īstenošanu un izpildi, rosināt un veicināt vides un klimata mērķu iekļaušanu un integrēšanu citos politikas virzienos;
03	Ar dažādiem pasākumiem samazināt atkritumu rašanos, kas uzlabo materiālu reģenerāciju un apriti un samazina vidi un oglekļa emisijas ekonomikas pēdas nospiedumu, pilnībā īstenojot Atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021. – 2028. gadam noteiktos pasākumus;
04	Izveidot un demonstrēt raksturīgo saikni starp pilnībā funkcionējošām dabiskajām ekosistēmām un ekonomiskajiem ieguvumiem vietējām kopienām, ar dažādiem līdzekļiem atjaunojot ekosistēmas funkcijas trīs Natura 2000 teritorijās Latvijā un Lietuvā un uzlabojot to aizsardzības statusu;
05	Atjaunot 700 hektārus ES nozīmes aizsargājamās dzīvotnes “Parkveida pļavas un ganības” platību Latvijā un Igaunijā un izveidot atbalsta sistēmu šo platību ilgtspējīgai apsaimniekošanai, izstrādājot apsaimniekošanas vadlīnijas parkveida pļavām, kas balstās projektā uzkrātajās zināšanās un izveidojot sadarbības tīklu starp zemes īpašniekiem, apsaimniekotājiem un dabas aizsardzības institūcijām parkveida pļavu apsaimniekošanas veicināšanai un zināšanu pārmaiņai;
06	Paaugstināt Latvijas un Igaunijas pilsētu pielāgotību ekstremāliem laikapstākļiem, veicinot dabā balstīto risinājumu izmantošanu, digitālo risinājumu ieviešanu un kapacitātes paaugstināšanu pašvaldībās, sekmējot pašvaldību spēju funkcionēt ekstremālos laikapstākļos (karstuma viļņi, lietusgāzes, vēju plūdi u.c.) ar zaļās infrastruktūras risinājumu palīdzību.

Par šo apakšprogrammas izpildi ir atbildīga VARAM, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, Dabas aizsardzības pārvalde, Valsts vides dienests. Apakšprogrammas ietvaros ir sekojoši projekti, kas saistīti ar klimata pārmaiņām, klimata noturību un citiem ar klimatu saistītiem jautājumiem.:

1. *Projekts “Klimata atbildīga lauksaimniecība Latvijā (CRAFT)”;*
2. *Projekts “Klimata pārmaiņu samazināšanas iespēju demonstrēšana auglīgās organiskajās augsnēs Baltijas valstīs un Somijā LIFE18 CCM/LV/001158-LIFE OrgBalt”;*
3. *Projekts “Dabā balstītu un viedo risinājumu portfeļa izstrāde un demonstrēšana pilsētu klimata noturības uzlabošanai Latvijā un Igaunijā (LIFE LATESTadapt)”.*

- 71.06.00 Norvēģijas finanšu instrumenta finansētās programmas “Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanas tām un vide (LV-CLIMATE)” īstenošana, šīs apakšprogrammas mērķis ir mazināt klimata pārmaiņas un uzlabot vides kvalitāti.

Attēls Nr. 15 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 71.06.00 Norvēģijas finanšu instrumenta finansētās programmas “Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanas tām un vide (LV-CLIMATE)” īstenošana

01	Vides stāvokļa uzlabošana piesārņotajās teritorijās un integrētu sabiedrības izpratnes veicināšanas pasākumu īstenošana, īstenojot atklātā konkursa projektus, kuru ietvaros tiks veikta sanācija vēsturiski piesārņotās teritorijās un informēta sabiedrība par sanācijas pasākumu ietekmi vides kvalitātes uzlabošanā un piesārņojuma riska samazināšanā;
02	Divpusējo attiecību stiprināšana, īstenojot sadarbības projektus, pieredzes un labās prakses apmaiņu, sasniedzot kopīgus rezultātus un lielāku savstarpēju sapratni starp Donorvalsti un Latviju;
03	Piesārņoto vietu pārvaldības informācijas sistēmas, kas līdzšinējo piesārņoto vietu reģistrāciju un informācijas apriti dokumentu veidā aizstāj ar visaptverošu piesārņoto vietu informācijas un datu iesniegšanas, pārbaudes un akceptēšanas procesa digitalizāciju, izveidošana.

Apakšprogrammas izpildītājs ir VARAM, kā arī Valsts vides dienests un apakšprogrammas ietvaros tiek īstenots sekojošs projekts, kas saistīts ar klimata pārmaiņu mazināšanu vai pielāgošanos tām:

1. Projekts “Klimata pārmaiņu politikas integrācija nozaru un reģionālajā politikā” ieviešanai.

Iepriekš uzskaitīto VARAM programmu un apakšprogrammu, kas vērsti uz klimata politiku mērķu sasniegšanu, novirzītos izdevumus to izpildei var skatīt 1.pielikumā: Ministriju 2023. gada budžetā klimata politikas īstenošanai novirzītie izdevumi

Klimata politikas pasākumu atspoguļojums EM 2023. gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā EM darbības jomas⁷⁶:

- **Nozares vadība un politikas plānošana**, politikas mērķis ir nodrošināt Latvijas industriālā kapitāla attīstību, veidojot komercdarbības attīstībai labvēlīgu vidi, turpinot atbalstīt investīcijas lielos, eksportspējīgos, tautsaimniecībai nozīmīgos projektos un jaunu konkurētspējīgu uzņēmumu veidošanā, kā arī jaunu tirgu apgūšanā;

- **Uzņēmējdarbības konkurētspējas atbalsts**, politikas mērķis ir nodrošināt Latvijas ekonomikas transformāciju un eksporta izaugsmi, veicinot augstas pievienotās vērtības investīcijas Latvijā;

- **Tautsaimniecības noturība un investīciju piesaiste enerģētiskajai neatkarībai**, politikas mērķis ir paaugstināt tautsaimniecības konkurētspēju, sekmējot enerģētisku neatkarību⁷⁷;

- **Būvniecības un mājokļu politikas īstenošana**, politikas mērķis ir investīcijām labvēlīgu vidi, pilnveidojot un digitalizējot būvniecības procesu, kā nekustamā īpašuma attīstīšanas procesa būtisku posmu, un veicinot tā vienveidīgu piemērošanu visā Latvijas teritorijā, kā arī atbalstīt mājokļu pieejamību;

⁷⁶ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 12.Ekonomikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁷⁷ Ministru kabineta rīkojums Nr.46 “Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030.gadam”. Pieejams: [NEKP \(likumi.lv\)](#), 04.02.2020. spēkā stājusies redakcija

- **Iekšējā tirgus uzraudzība**, politikas mērķis ir nodrošināt drošu, noteiktām būtiskajām prasībām atbilstošu, preču un pakalpojumu pieejamību Latvijas tirgū t.sk. digitālajā vidē;

- **Oficiālās statistikas nodrošināšana**, politikas mērķis ir modernizēt oficiālās statistikas nodrošināšanu, ieviešot e-risinājumus, attīstīt metodoloģiju, paaugstināt atbilstību kvalitātes prasībām un mazināt administratīvo slogu uzņēmējiem;

- **Konkurences politikas īstenošana**, politikas mērķis ir nodrošināt iespēju katram tirgus dalībniekam veikt ekonomisko darbību brīvas un godīgas konkurences apstākļos, veicinot konkurences attīstību visās tautsaimniecības jomās sabiedrības interesēs.

2023. gada EM galvenie pasākumi ir sekojoši⁷⁷:

1. identificēt konkrētās investīciju vajadzības tautsaimniecībā, piesaistīt ārvalstu investorus un īstenot pasākumus vienota Latvijas valsts tēla attīstībai;

2. veicināt augstu sasniegumu zinātnes un pētniecības projektu īstenošanu, kā arī lielo investīciju projektu attīstību ekonomikas transformācijai;

3. īstenot aktivitātes, kas vērstas uz cilvēkkapitāla stratēģijas attīstību, analizēt situāciju Latvijā darbaspēka pieejamības jomā un plānot pasākumus, kas sekmētu darbaspēka ģeogrāfisko mobilitāti, prasmju un iemaņu attīstību atbilstoši mainīgajām darba tirgus prasībām, kā arī veicinātu iedzīvotāju izpratni par mūžizglītības lomu;

4. nodrošināt Atvērēšanas fonda un ES fondu 2021. – 2027. gadam plānošanas perioda programmu izstrādi un īstenošanu uzņēmumu digitālajai transformācijai, produktivitātes kāpināšanai un energoefektivitātei, kā arī nodrošināt īstermiņa eksporta kredīta garantiju pieejamību uzņēmumiem ES un OECD valstīs;

5. nodrošināt oficiālās statistikas modernizāciju un kvalitatīvu datu ražošanu atbilstoši lietotāju interesēm, mazinot administratīvo slogu uzņēmējiem, kā arī attīstīt sadarbību ar partneriem un īstenot pasākumus datu pieejamības veicināšanai;

6. veicināt jaunuzņēmumu nozares ekonomisko attīstību, ārvalstu investīciju piesaisti agrīnās un sēklas stadijas jaunuzņēmumiem, investoru kustības attīstību Latvijā, finansējumu riska kapitāla ekosistēmas attīstībai;

7. atvieglot ģimenēm ar bērniem iespēju nodrošināt aizdevumus mājokļa iegādei vai būvniecībai;

8. turpināt būvniecības procesa pilnveidošanu un vienkāršošanu, panākot caurspīdīgu, īsu, vienveidīgu un efektīvu būvniecības ieceres īstenošanas elektronisko administratīvo procesu, attīstot Būvniecības informācijas sistēmu, kā arī veicināt būvniecības procesa un būvju kvalitāti;

9. atklāt un preventīvi novērst būtiskus konkurences pārkāpumus, tirgus kropļojumus un nepieļaut tirgus koncentrācijas nelabvēlīgu ietekmi, kā arī ieviest efektīvu uzraudzību konkurences neitralitātes jomā;

10. efektivizēt uz riska vadības principiem preču un pakalpojumu tirgus uzraudzību, bīstamo iekārtu un metroloģisku uzraudzību, stiprināt būvizstrādājumu

kontroli, kā arī īstenot patērētāju tiesību uzraudzību, stiprinot uz sadarbību un labprātīgām darbībām vērstas procedūras;

11. nodrošināt atbalstu mājsaimniecību lietotājiem un uzņēmumiem elektroenerģijas un dabasgāzes cenas, kā arī centralizētās siltumapgādes pakalpojuma cenas sadārdzinājuma kompensēšanai;

12. nodrošināt pakāpenisku enerģētikas sektora pāreju uz ilgtspējīgu resursu izmantošanu, sekmējot elektroapgādes sistēmas drošumu, kā arī samazināt enerģētiskās nabadzības riskus, sniedzot atbalstu sociāli neaizsargātākajai sabiedrības daļai.

2023. gadam EM ir izveidotas šādas budžeta programmas un apakšprogrammas, kuru mērķis un galvenās aktivitātes ir saistītas ar klimata politikas mērķu īstenošanu⁷⁸.

- **71.00.00 “Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansēto programmu, projektu un pasākumu īstenošana”**

Šai programmai ir budžeta programmai ir viena apakšprogramma.

- **71.06.00 “Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti”**

Šīs apakšprogrammas mērķis ir veicināt videi draudzīgākas inovācijas, IKT un dzīves līmeņa izstrādes jomu atbalstošas tehnoloģijas, kā rezultātā paaugstinātos Latvijas uzņēmumu konkurētspēja, un uzlabot klimata pārmaiņu politikas plānošanas konsekvenci un atbilstību valstiskā līmenī, kā arī palielināt tās integrāciju nozaru un reģionālajā politikā⁷⁹ (galvenās apakšprogrammas aktivitātes skatīt attēlā Nr. 16).

Attēls Nr. 16 Apakšprogrammas galvenās aktivitātes - 71.06.00 “Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti”

01	Īstenot Norvēģijas finanšu instrumenta 2014. – 2021. gada plānošanas perioda programmu “Uzņēmējdarbības attīstība, inovācijas un MVU (Business Development, Innovation and SMEs)”;
02	Izstrādāt reģionālo datu vākšanas un ziņošanas sistēmu, lai veicinātu reģionālo klimata pārmaiņu politikas plānošanu un ieviešanu.

Par šīs apakšprogrammas izpildi ir atbildīgas Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, CSP, EM.⁸⁰

EM 2023. gada budžeta izdevumus, kas ir novirzīti klimata politikas īstenošanai var skatīt 1.pielikumā: Ministriju 2023. gada budžetā klimata politikas īstenošanai novirzītie izdevumi.

⁷⁸ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 12.Ekonomikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁷⁹ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 12.Ekonomikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁸⁰ Finanšu ministrija: “Budžets2023”: Likuma “Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam” paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. “Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 12.Ekonomikas ministrija”. Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

Klimata politikas pasākumu atspoguļojums Zemkopības ministrijas 2023. gada budžetā un vidēja termiņa budžeta ietvarā Zemkopības ministrijas darbības jomas ir⁸¹:

- **Nozaru uzņēmējdarbības attīstības veicināšana**, šīs politikas mērķis ir sekmēt ilgtermiņā konkurētspējīgas – ekonomiski efektīvas un uz tirgu orientētas – uzņēmējdarbības attīstību, ievērojot reģionāli līdzsvarotas attīstības principus;
- **Pārtikas un dzīvnieku barības nekaitīguma, pārtikas higiēnas un kvalitātes, dzīvnieku veselības, veterināro zāļu drošuma, dzīvnieku labturības un aizsardzības nodrošināšana**, šīs politikas mērķis ir veicināt nekaitīgas un kvalitatīvas pārtikas un dzīvnieku barības apriti, drošu veterināro zāļu apriti un augstu dzīvnieku veselības un labturības līmeni;
- **Nozaru vadība un politikas plānošana**, šīs politikas mērķis ir efektīvi un kvalitatīvi nodrošināt Zemkopības ministrijas darbību un īstenošanu;
- **Dabas resursu saglabāšana**, šīs politikas mērķis ir nodrošināt dabas resursu gudru izmantošanu un ilgtspējīgu apsaimniekošanu atbilstoši Zaļā kursa mērķiem;
- **Cilvēkresursu un pētījumu attīstības veicināšana**, šīs politikas mērķis ir sekmēt iedzīvotāju spēju, prasmju un zināšanu attīstību, tā radot plašākas iespējas ienākumu gūšanai un nodarbinātībai laukos;

Zemkopības ministrijas galvenie pasākumi 2023. gadā⁸²:

1. nodrošināt ES un valsts finansējuma pieejamību un atbalstu nozaru uzņēmējiem;
2. Kopējās lauksaimniecības politikas Stratēģiskā plāna 2023. – 2027. gadam ietvaros veikt tiešos maksājumus (no 2023. – 2027. gadam finansējumu 1,714 miljardi eiro apgūs ieviešot 25 tiešo maksājumu intervences-shēmas), sniegt investīciju atbalstu lauksaimniecības produktu pārstrādei, ražošanas jaudu palielināšanas projektiem ar izteiktu eksporta potenciālu, kā arī nodrošināt atbalstu saražotās produkcijas kopīgai virzībai uz tirgu ražotāju organizācijām augļu un dārzeņu, labības, piena, cūkgaļas, liellopu gaļas un pākšu dārzeņu nozarēs;
3. veicināt mazo ražotāju, t.sk. lauksaimniecības un pārtikas produktu ražotāju, produkcijas realizācijas iespējas mazumtirdzniecības sistēmā;
4. turpināt īstenot ES Skolas apgādes programmas ar augļiem, dārzeņiem un pienu Latvijā, lai Skolu apgādes programmu ar augļiem, dārzeņiem un pienu ietvaros vismaz 90% pirmsskolas un 1.-9. klašu skolēni saņemtu bezmaksas svaigus augļus, dārzeņus un pienu;
5. veicināt konceptuāli ēšanas paradumu maiņu skolās un bezatlikuma

⁸¹ Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 16.Zemkopības ministrija". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

⁸² Finanšu ministrija: "Budžets2023": Likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" paskaidrojumi. II. Valsts budžets 2023.gadam, Pielikums 5.3. "Izdevumu politikas virzienu un izdevumu atbilstoši funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām kopsavilkums: 16.Zemkopības ministrija". Pieejams: [Budžets2023 \(FM\)](#)

ēdiena patēriņu, maksimāli samazinot produktu piegādes ķēdes garumu

6. sagatavot un EK iesniegt pieprasījumu grozīt Latvijas KLP stratēģisko plānu, lai pilnveidotu tā nosacījumus;

7. veicināt augstu sabiedrības un dzīvnieku veselības aizsardzības līmeni, ievērojot "vienas veselības" pamatprincipus un sasniedzot Eiropas zaļā kursa mērķus atbilstoši stratēģijai "No lauka līdz galdam", tostarp nodrošinot nekaitīgu un kvalitatīvu vietējo pārtikas produktu ražošanu, nekaitīgas dzīvnieku barības ražošanu un augstu dzīvnieku aizsardzības un labturības prasību piemērošanas līmeni;

8. sekmēt vienotu informācijas sistēmas izveidi par lauksaimniecības zemi, lai nodrošinātu informācijas pieejamību ilgtspējīgai augsnes apsaimniekošanai;

9. pilnveidot resora institūciju materiāltehnisko bāzi, paaugstinot sniegto pakalpojumu kvalitāti un nodrošinot informācijas sistēmu darbības nepārtrauktību un atbilstību mūsdienu veikspējas, drošības un savietojamības prasībām;

10. veicināt vietējās izcelsmes pārtikas produktu lielāku pārstāvību zaļajos publiskajos iepirkumos;

11. nodrošināt zivju resursu ilgtspējīgu pārvaldību un zivsaimniecības konkurētspējas veicināšanu, kā arī veicināt publisko iekšējo ūdeņu apsaimniekošanas uzlabošanu.

2023. gadam Zemkopības ministrija ir piešķīrusi papildu finansējumu prioritārajam pasākumam no 2023. līdz 2025. gadam, kur pasākuma mērķis un darbības rādītājus var sasaistīt ar klimata politikas mērķu realizāciju (skatīt pielikumu A: Ministriju 2023. gada budžetā klimata politikas īstenošanai novirzītie izdevumi).

Šī pasākuma sagaidāmie darbības rezultāti, kas saistīti ar klimata politikas mērķu sasniegšanu ir atbalsta saņēmēju skaits lauku attīstības intervencēs (vides un klimata mērķu sasniegšanai, augsta pievienotā vērtība, aprites ekonomika) un meža ieaudzēšanas platība, nodrošinot CO₂ piesaisti.

3.4. Klimata politikas pasākumu 2023. gada budžetā kopsavilkums

Centienos likuma "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam" paskaidrojumu sadaļā atbilstoši valsts budžeta izdevumu funkcionālajām kategorijām identificēt tādas programmas, apakšprogrammas un pasākumus, kas vērsti uz klimata politikas mērķu sasniegšanu, esam konstatējuši, ka šobrīd nepastāv tāda izdevumu klasifikācijas sistēma vai metode, kas ļautu šo uzdevumu izpildīt vienkāršā, skaidri saprotamā veidā.

Izmantojot dažādas pieejas, iegūstami ļoti atšķirīgi rezultāti. Proti, Valsts pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu atšifrējumā pa programmām un apakšprogrammām (A pielikums) meklējot izdevumus, kas minēti ar kodu **05.300** (kas ietver klimata pārmaiņu samazināšanu), konstatējams, ka 2023. gada budžetā nav nevienas programmas, apakšprogrammas vai pasākuma, kas būtu atbilstošas un attiecināmas uz šī darba ietvaros izmantoto klimata politikas definīciju.

Ja datu meklēšanai tiek izmantota paplašinātais vides aizsardzības kods **05.000**, tad konstatējams, ka vides aizsardzības pasākumiem 2023. gada budžetā ir atvēlēti **72,7**

miljoni EUR, kas veido 0,5% no kopējiem valsts budžeta izdevumiem 2023. gadā. Tomēr, kā tas ir aprakstīts iepriekšējā apakšnodaļā, kods 05.000 aptver virkni apakšprogrammu un pasākumu, kam nav tiešas saistības ar klimata politiku un pasākumiem, kas veicinātu Latvijas virzību uz klimatneitralitāti, klimatnoturīgu attīstību un klimatneitrālu ekonomiku.

Tikai lasot dažādu ministriju, kurām Latvijas politikas plānošanas dokumentos ir paredzēta konkrēta atbildība par klimata pasākumu ieviešanu, budžeta paskaidrojumus, iespējams iegūt pārskatu, par faktisko klimata politikas īstenošanai paredzēto finansējumu valsts budžetā 2023. gadam un budžeta ietvarā 2023., 2024. un 2025. gadam. Šādā veidā budžeta paskaidrojumos identificējot pasākumus, kas attiecināmi uz klimata politikas īstenošanu, redzams, ka 2023. gadā šim mērķim Latvijas valsts budžetā paredzēti **37 350 297 EUR**, kas parādās četru ministriju – KEM, VARAM, EM un Zemkopības ministrijas īstenotajās programmās un apakšprogrammās. Tas veido **0,3% no kopējiem budžeta izdevumiem 2023. gadā.** Pilns pārskats par atlasītajām programmām, apakšprogrammām un pasākumiem, kas iekļautas augstāk minētajā aprēķinā, ir pieejams Pielikumā A.

Šajā procesā redzams, ka visbiežāk izmantotais funkcionālās klasifikācijas kods, zem kura klasificētas ar klimata politikas īstenošanu saistītas apakšprogrammas un pasākumi, ir 05.600 – "Pārējā citur neklasificētā vides aizsardzība". Vienlaikus, caurskatot budžeta paskaidrojumus, konstatējams, ka pasākumi, kas attiecināmi uz klimata politikas īstenošanu, parādās arī zem tādiem apakškodiem, kā 04.100 - vispārēja ekonomiska, komerciāla un nodarbinātības darbība 04.300 - kurināmais un enerģētika. Pēdējie divi funkcionālās klasifikācijas kodi 04.100 un 04.300 ir attiecināmi uz "Ekonomiskā darbība" kategoriju, kas tiek uzskaitīti atsevišķi no vides aizsardzības pasākumiem. Kā piemērs šeit minams Klimata un enerģētikas programma ar funkcionālo klasifikācijas kodu 04.300 - "Valsts pētījumi klimata un enerģētikas jomā", kas aptver gan enerģētiku, gan klimatu.

Kā tas redzams valsts budžeta paskaidrojumos par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam, Klimata un enerģētikas ministrija šobrīd īsteno visvairāk programmas un apakšprogrammas (10 no 13), kas vērstas uz klimata politikas mērķu sasniegšanu, uz ko attiecināmi 99% procenti no Klimata un enerģētikas ministrijas budžeta izdevumiem 2023. gadā. VARAM budžetā ir identificējamās trīs apakšprogrammas, kas ir vērstas uz klimata politikas mērķu sasniegšanu, no 48 programmām un apakšprogrammām. No 2023. gada VARAM kopējiem budžeta izdevumiem 2023. gadā 12% ir attiecināmi klimata pasākumiem.

EM 2023. gadā īsteno Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētus projektus, kas ietver pasākumus, kas ir vērsti uz klimata pārmaiņu politikas plānošanas konsekvences un atbilstības valstiskā līmenī uzlabošanu. Šim mērķim 2023. gada budžetā paredzēti 3 904 250 EUR, kas klasificēti zem koda 04.100.

Savukārt Zemkopības ministrijas budžeta paskaidrojumos pie prioritārajiem pasākumiem, kam piešķirts papildus finansējums, minēta Lauku attīstības atbalsta politikas pasākumi, kas tiek īstenoti Kopējās lauksaimniecības politikas Stratēģiskā plāna 2023.- 2027. gadam ietvaros ar mērķi nodrošināt ES tiesību aktos un EK rekomendācijās Latvijai saistībā ar Eiropas Zaļo kursu noteiktos rezultātus paaugstinātajām vides un klimata ambīcijām, kā arī lauksaimniecības digitalizācijai.

Jāvērš uzmanība, ka šai programmai nav paredzēti līdzekļi 2023. gada budžetā, bet ir iezīmēts šim mērķim paredzēti izdevumi 2024. un 2025. gada budžeta ietvarā, attiecīgi

19 085 000 EUR un 38 915 000 EUR apmērā. Budžeta paskaidrojumos nav atrodams funkcionālais kods, zem kā plānots šos izdevumus klasificēt.

Caurskatot Likuma “Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam” paskaidrojumus, konstatējām, ka ministrijas, kuru budžetā ir ietvertas ar klimata politikas realizāciju saistītas programmas, apakšprogrammas un pasākumi, atsaucēs uz politikas plānošanas dokumentiem min NAP2027, Vides politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam, kā arī Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021. – 2030. gadam.

4. Secinājumi un ieteikumi par valsts budžeta likuma paskaidrojumiem un klimata politikas pasākumu kategorizēšanu un uzskaiti

Balstoties uz likuma "Par valsts budžetu 2023.gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025.gadam" (turpmāk arī – Budžeta likums) un tā 4.pielikuma, kas ietver valsts pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu atšifrējumu pa programmām un apakšprogrammām, detalizētu analīzi, un atbilstoši valsts budžeta izdevumu funkcionālajām un ekonomiskajām kategorijām cenšoties identificēt tādas programmas, apakšprogrammas un pasākumus, kas vērsti uz klimata politikas mērķu sasniegšanu, esam konstatējuši, ka šobrīd nepastāv tāda izdevumu klasifikācijas sistēma vai metode, kas ļautu šo uzdevumu izpildīt vienkāršā, skaidri saprotamā veidā:

- Neviena no šobrīd izmantojamiem valsts budžeta klasifikācijas instrumentiem nedod iespēju iegūt pilnīgu, saprotamu un viegli izsekojamu informāciju par klimata politikas īstenošanai pieejamo līdzekļu apmēru valsts budžetā un vidējā termiņa budžeta ietvarā;
- Klimata politikas pasākumu īstenošanā saskaņā ar NAP un klimata politikas plānošanas dokumentiem ir iesaistītas vairākas nozaru ministrijas un citas valsts institūcijas. Turklāt, klimata politika cieši savijas ar citām nozaru politikām, kā piemēram, ar vides aizsardzību un enerģētikas politiku, kas konstatējams arī budžeta paskaidrojumos, kur klimata politikas pasākumi ir atrodamī daudzu nozaru ministriju izdevumu uzskaitē. Līdz ar to nav iespējams par klimata politikas īstenošanai pieejamiem resursiem spriest pēc kādai konkrētai nozares ministrijas darbībai atvēlētā budžeta.
- Kā to secinām no virspusējas citu saistītu tēmu (piemēram, enerģētikas) izpēti, klimata politikas pasākumi cieši savijas un daļēji arī pārklājas ar Latvijas enerģētikas politikas mērķiem, uzdevumiem un rīcības virzieniem.

4.1. Budžeta likuma paskaidrojumu pilnveidošana

Budžeta likumam pievienotie ministriju iesniegtie budžeta paskaidrojumi un Politikas un resursu vadības kartes nodrošina kritiski svarīgu informāciju budžeta programmu un apakšprogrammu analīzes vajadzībām, ietverot informāciju par atbildīgo institūciju darbības jomām, mērķiem un galvenajiem plānotajiem pasākumiem, kā arī šo mērķu izpildei pieejamiem resursiem (izdevumi, darbinieku skaits, infrastruktūra, materiālie un nemateriālie aktīvi). Politikas un resursu vadības kartes ietver atsauces uz politikas plānošanas dokumentiem, lēmumiem, saskaņā ar kuriem veiktas izmaiņas izdevumos. Tāpat Politikas un resursu vadības kartes ietver politikas efektivitātes, darbības un kvalitātes rādītājus, ko iespējams izmantot programmu un apakšprogrammu efektivitātes vērtēšanai.

Budžeta programmu (apakšprogrammu) paskaidrojumi sniedz papildus informāciju par programmas mērķiem un galvenajām aktivitātēm, identificējot arī galvenos programmas izpildītājus. Šī informācija ir īpaši noderīga, meklējot ar klimata politikas ieviešanu saistītus pasākumus daudzu ministriju budžeta paskaidrojumos, kas nav nolasāmi programmu un apakšprogrammu nosaukumos un funkcionālajos kodos. Tomēr jāatzīmē, ka ne vienmēr pašreizējā informācijas izklāsta veidā, kur programmas

aptver dažādas politikas (piemēram, klimatu un enerģētiku, vides aizsardzību un ar to saistītos klimata pasākumus) iespējams nodalīt, cik daudz no programmas, apakšprogrammas vai pasākumiem paredzētajiem līdzekļiem ir attiecināmi tieši uz klimata politikas īstenošanu un rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Tāpat esošajos paskaidrojumos nav iespējams noteikt, vai konkrētie programmu un apakšprogrammu pasākumi ir tiešā veidā attiecināmi uz klimatu, daļēji attiecināmi vai tiem ir netieša ietekme uz klimata politikas mērķu un uzdevumu īstenošanu.

Lai uzlabotu izdevumu klasificēšanu un informācijas nolasīšanu tādu ministriju darbībā, kuru pārziņā ir vairākas darbības jomas (piemēram, klimats un enerģētika, vides aizsardzība un reģionālā attīstība), vēlams identificēt veidu, kā proporcionāli sadalīt un attiecināt izdevumus (pieejamos resursus) uz dažādu jomu darbību un nosprausto mērķu īstenošanu. Būtu lietderīgi izvērtēt, vai ir iespējams budžeta paskaidrojumos norādīt, vai konkrētu programmām, apakšprogrammu un pasākumu izdevumi ir tiešā veidā attiecināmi ir klimata pārmaiņu mazināšanu, daļēji attiecināmi vai tiem ir netieša ietekme uz klimata politikas mērķu un uzdevumu īstenošanu.

4.2. Normatīvā regulējuma par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām pilnveidošana

Atsaucoties uz 2019.gada 11.decembra EK paziņojumu par “Eiropas zaļo kursu”⁸³, kas nosprauž mērķi līdz 2050.gadam padarīt Eiropu par pirmo klimatneitrālo pasaules daļu, un 2021.gada 30.jūnijā apstiprināto Eiropas Parlamenta un Padomes regulu Nr.2021/1119, ar ko tiek izveidota sistēma klimatneitralitātes sasniegšanai un grozīta Regula Nr. 2018/1999/ES⁸⁴ (Eiropas Klimata likums), nosakot juridiski saistošu ES līmeņa mērķi sasniegt klimatneitralitāti vismaz līdz 2050.gadam, lai nodrošinātu **skaidru, saprotamu** un **pārredzamu** plānošanas un uzskaites iespēju attiecībā uz klimata politikas pasākumiem Latvijas valsts budžeta plānošanā, uzskaitē un kontrolē, ir nepieciešams:

- Izstrādāt skaidru un saprotamu klimata politikas definīciju, kas ļautu datu uzskaites un kontroles nolūkā saprotami, pārredzami un konsekventi nodalīt klimata politikas pasākumus no citiem saistītiem (piemēram, vides aizsardzības) pasākumiem;
- Papildināt un uzlabot esošo vai izstrādāt un ieviest jaunu valsts izdevumu klasifikācijas metodi, kas ļautu skaidrāk nodalīt budžeta līdzekļus, kas novirzīti klimata politikas mērķu īstenošanai, par pamatu izmantojot skaidri definētus kritērijus, kādi pasākumi ir attiecināmi uz klimata politiku un kādi nav (piemēram, sasaiste ar SEG emisiju samazinājumu);
- Papildinot esošo vai izstrādājot jaunu klasifikācijas metodi, paredzēt iespēju duālai pasākumu novērtēšanas un klasificēšanas iespējai attiecībā uz mērķu un uzdevumu izpildi, kam ir vienlaicīga ietekme uz dažādu mērķu izpildi (piemērs, atjaunīgo energoresursu ieviešanas pasākumi, kas veicina gan Latvijas enerģētisko neatkarību, tā arī virzību uz klimatneitralitāti);
- 2021.gada jūnijā apstiprinātās Eiropas Parlamenta un Padomes regulas

⁸³ COM (2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas zaļais kurss". Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0014.02/DOC_1&format=PDF

⁸⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1119 (2021. gada 30. jūnijs), ar ko izveido klimatneitralitātes panākšanas satvaru un groza Regulas (EK) Nr. 401/2009 un (ES) 2018/1999 ("Eiropas Klimata akts"). Pieejams: [Regula \(EUR-LEX\)](#), 29.07.2021 spēkā stājusies redakcija

Nr.2021/1119 prasību izpildes nolūkā, ieteicams vērtēt citu valsts budžeta izdevumu **pozitīvo** un **negatīvo** ietekmi uz klimatu regulā nosprausto mērķu īstenošanu.

4.3. Par valsts budžeta plānošanas un izpildes ietekmi uz noteiktajiem klimata mērķiem 2030.gadam

Parīzes nolīgums, Eiropas Savienības uzsāktais "Zaļais kurss" un virzība uz klimatneitralitātes sasniegšanu 2050.gadā un klimatnoturīgumu pieprasa aktīvu Eiropas Savienības dalībvalstu līdzdalību šo mērķu īstenošanā, nosakot dalībvalstīm saistošus mērķus un robežrādītājus, kas jāsasniedz konkrētā laika periodā klimata mērķu izpildē.

Latvijas politikas plānošanas dokumentos klimatneitralitātes mērķis ir nosprausts "Latvijas stratēģijā klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam", kurā tiek lēsts, ka salīdzinot ar bāzes scenāriju, klimatneitralitātes mērķa sasniegšanai laika periodā no 2020. līdz 2050.gadam būtu jāatvēl aptuveni 16 miljardi EUR (2010.gada salīdzināmajās cenās) jeb vidēji ~1,35 % gadā no IKP. Kā tas aplēsts iepriekšējā nodaļā, šobrīd faktiskais klimata politikas īstenošanai atvēlētais finansējums 2023.gada valsts budžetā ir 37 miljoni 350 tūkstoši, kas veido 0,3% no kopējiem valsts budžeta izdevumiem.

Papildus tam, ka šobrīd klimatneitralitātes mērķu realizācijai paredzētais finansējums krietni atpaliek no tā, kas indikatīvi iezīmēts kā nepieciešamais finansējums klimatneitralitātes sasniegšanai, citi apstākļi, kas ietekmē šīs jomas attīstību saistās ar klimata politikas pārvaldību, izdevumu plānošanu un uzskaiti Latvijas valsts budžetā. Esošā budžeta veidošanas un uzskaites prakse Latvijā, kas detalizēti aprakstīta šī pētījuma izklāstā, šobrīd liedz vieglā, pārskatāmā un saprotamā veidā iegūt pilnīgu priekšstatu par klimata politikas pasākumu realizācijai pieejamo finansējumu un neveicina pārredzamu un efektīvu klimata politikas pasākumu plānošanu, uzskaiti un kontroli.

Klimats vai klimata politikas pasākumi valsts izstrādātajā valsts budžeta funkcionālajā klasifikācijas sistēmā šobrīd netiek izdalīti kā atsevišķa uzskaites vienība. Skatoties uz valsts izstrādāto funkcionālo klasifikācijas sistēmu, klimata politika vistiešāk sasaistīta ar vides politikas mērķiem un pasākumiem, kas daļēji atspoguļojas arī funkcionālo kodu un apakš kodu sistēmā. Tāpat, vērtējot analizēto Latvijas politikas plānošanas dokumentu saturu, ir secināms, ka klimata politikas īstenošanā politikas plānošanas dokumenti paredz klimata jomas sasaisti ar dažādām citām, piemēram, vides un enerģētikas jomām. Papildus apgrūtinājumu klimata politikas efektīvai realizācijai rada tās sadrumstalotā pārvaldība, proti, liels atbildīgo institūciju skaits, kas kombinācijā ar pārredzamības trūkumu, apgrūtina iespēju īstenot efektīvu, caurspīdīgu un uz ES nosprausto klimata mērķu realizāciju orientētu politiku.

Politikas dokumenti nosaka atbildīgās, līdzatbildīgās, kā arī monitorējošās institūcijas, kuru skaitā minētas gan ministrijas un citas tiešās pārvaldes iestādes, tostarp pakļautības, padotības un valsts akciju sabiedrības, kuras tiek finansētas no valsts budžeta, gan mežu īpašnieki un apsaimniekotāji, kā arī nevalstiskās organizācijas u.c., kuras valsts budžeta līdzekļus pirmsšķietami nesaņem.

Vienlaikus politikas plānošanas dokumenti jautājumā par klimatu un uz to attiecināmu pasākumu veikšanu neatspoguļo precīzu uzraudzības un informēšanas

sistēmu jeb savstarpēji saskaņotu mērauklu, kā monitorējošā iestāde spēs uzraudzīt un pieprasīt atgriezenisko saisti par plānotā finansējuma piesaisti vai izlietošanu, pasākumu izpildes ietvaros, vai tajā ietvertu soļu izpildi.

Attiecībā uz finansējuma apjomu politikas plānošanas dokumenti ne vienmēr ietver precīzas vai prognozējamās summas, kuras tiktu vai vajadzētu novirzīt noteiktā klimata pasākuma īstenošanai. Lielākoties finansējuma avots ir tikai prognozējams, kas pie attiecīga pamatojuma var būt uzskatāms par atbilstošu reālajai situācijai. Tāpat nav skaidri noteikts, kā būtu jānotiek atbildīgo institūciju budžetu sasaistei, monitorēšanai un tajā ietvertu prioritāšu izvērtēšanai ar politikas plānošanas dokumentos ietvertu finansējuma apjomu veicamajiem pasākumiem.

Lai veicinātu ES nosprausto klimata mērķa sasniegšanu, nepieciešams veicināt efektīvāku un pārredzamāku klimata politikas budžeta plānošanu, uzskaiti un kontroli, sasaistīt mērķus un finanšu piešķirumus ar konkrētiem rezultātiem rādītājiem, kā arī piešķirt mērķu izpildei nepieciešamo finansējumu.

Starpziņojuma kopsavilkums latviešu valodā

Projekta 2. posmā izstrādāts starpziņojums, kas aptver "zaļā budžeta" ietvara, metožu un ieviešanas instrumentu aprakstu, labās prakses piemēru analīzi, kā arī ieteikumus atbilstošākajai "zaļā budžeta" pieejai un tās ieviešanas mehānismam Latvijā.

Starpziņojumā ietverts OECD "zaļā budžeta" ietvara, metožu un instrumentu, kā arī "zaļā budžeta" kategoriju iezīmēšanas vadlīniju apraksts. Tāpat tas iekļauj EK "zaļā budžeta" pieejas un ieviešanas prakses analīzi, kā arī EK "zaļā budžeta" pamatprincipu ietvarstruktūras aprakstu. Kā labās prakses piemēri Starpziņojumā apskatītas trīs Ziemeļvalstis - Dānija, Norvēģija un Zviedrija, kas pielieto daudzskaitlīgu "zaļā budžeta" instrumentu un metožu loku. Balstoties šo valstu pieredzē un izvērtējot to izveidotā ietvara priekšrocības un trūkumus, pētījumā sniegti ieteikumi Latvijai atbilstošākās "zaļā budžeta" metodes, pieejas un ieviešanas mehānisma izvēlei, ieskicējot arī galvenos izaicinājumus "zaļā budžeta" ietvara īstenošanā Latvijā.

Latvijas situācijā, sperot pirmos soļus "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā, konceptuāli lietderīgi ir OECD izstrādātās ietvarstruktūras četri pamatelementi. Vienlaikus Latvijai operacionāli kā atspēriena punkts var kalpot EK "zaļā budžeta" ietvarstruktūrā aprakstītā pirmā līmeņa pieeja ar pamatpasākumu kopumu, kas var palīdzēt valstij uzsākt ceļu uz budžeta plānošanas procesu sasaisti ar klimata un vides mērķiem. Metodoloģiski raugoties, tas nozīmē budžeta iezīmēšanas praksi, iezīmējot vides un klimata ietekmes ziņā pozitīvos izdevumus un ieņēmumus, identificējot tos ikgadēji valsts budžetā un atspoguļojot tos arī budžeta izpildes rezultātos. Pārskatāmā nākotnē, atkarībā no Latvijas klimata ambīcijām un gatavības, iespējama pāreja uz nākamo līmeni, kad iezīmēti tiek arī valsts budžeta pozīcijas, kam ir negatīva ietekme, un aplēses ietekmei uz klimatu parādās ne tikai budžeta likumprojektā, bet arī valsts vidēja termiņa plānošanas dokumentos.

Kā aprakstīts 1. posma levdziņojumā, Latvijā klimata un vides jautājumu risināšanā ir iesaistīts liels institūciju sastāvs, tāpēc ir svarīgi ieviest uzskatāmu un saprotamu stratēģisko ietvaru ar skaidriem mērķiem un sasniedzamajiem rezultātiem, nodrošinot to sasaisti ar valsts budžeta plānošanas, izpildes, uzraudzības un ziņošanas procesiem, kā arī nosakot par konkrēto uzdevumu īstenošanu atbildīgās institūcijas un amatpersonas. Svarīgi ir arī izveidot sasaisti ar EK ieviesto "zaļā budžeta" praksi, tai skaitā dažādu aktivitāšu klasificēšanu, vadoties pēc to ietekmes uz klimata un vides mērķiem.

Starpziņojuma kopsavilkums angļu valodā

The report, formulated during the second phase of the project, encompasses the framework, methods, and tools of "green budgeting", an analysis of best practices, along with recommendations for the optimal "green budget" approach and its implementation mechanism in Latvia.

The study includes the OECD's description of the "green budget" framework, methods, and instruments, as well as guidelines for tagging budget categories. The report also incorporates an analysis of the EU's "Green budgeting" reference framework. As examples of best practices, the report examines three Nordic countries - Denmark, Norway, and Sweden - which use a variety of "green budgeting" instruments and methods. Based on the experience of these countries and evaluating the advantages and disadvantages of their framework, the report provides recommendations for Latvia on the most appropriate methods, approaches, and implementation mechanisms for the "green budget", outlining the main challenges for implementation.

In the case of Latvia, conceptual elements of the OECD-developed framework structure are considered useful as the country takes initial steps in implementing the "green budget" framework. Operationally, the first level (*essential*) approach described in the EU's "green budget" framework can serve as a reference point for Latvia, including a set of key actions that can help the country embark on the path of integrating the budget planning process with climate and environmental goals. Methodologically, this involves the practice of budget tagging, highlighting favourable expenditures and revenues in terms of environmental and climate impact, identifying them annually in the state budget, and reflecting them in budget execution results. In the foreseeable future, depending on Latvia's climate ambitions and readiness, a transition to the next level (*developed*) is possible, where state budget items with unfavourable impact are also identified, and the impact on climate is assessed not only in the budget bill but also in medium-term planning documents.

As described in the Report of Phase 1 of this project, Latvia involves numerous institutions in addressing climate and environmental issues. Therefore, it is essential to introduce a clear and understandable strategic framework with specific goals and achievable results, ensuring its connection with state budget planning, implementation, monitoring, and reporting processes, as well as specifying responsibilities for the implementation of specific tasks by accountable institutions and officials. It is also crucial to establish a link with the EU-introduced practice of "green budgeting", including the classification of various activities based on their impact on climate and environmental goals.

STARPZIŅOJUMA IEVADS

Pamatojoties uz 2023. gada 21. augustā noslēgto līgumu starp KPMG Baltics SIA un Klimata un enerģētikas ministriju par "zaļā budžeta" ietvara izstrādi un ieteikumu sagatavošanu tā ieviešanai valsts budžeta plānošanas un izpildes procesā, kas tiek realizēts Norvēģijas finanšu instrumenta 2014. – 2021. gada perioda programmas "Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās tām un vide" iepriekš noteiktā projekta Nr. LV–CLIMATE–0001 "Klimata pārmaiņu politikas integrācija nozaru un reģionālajā politikā" ietvaros, KPMG sagatavojis 2. posma nodevumu (turpmāk – Starpziņojums), kas ietver "zaļā budžeta" ietvara, metožu un ieviešanas instrumentu aprakstu, trīs labās prakses piemēru "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā analīzi un ieteikumus atbilstošākajai "zaļā budžeta" pieejai un tās ieviešanas mehānismam Latvijā atbilstoši tehniskās specifikācijas 4.5., 4.6. un 4.7. apakšpunktu prasībām.

Kopš 2019. gada 11. decembrī Eiropas Komisija (nāca klajā ar paziņojumu par "Eiropas zaļo kursu"⁸⁵, ar ko tā nosprauda mērķi līdz 2050. gadam padarīt Eiropu par pirmo klimatneitrālo pasaules daļu, Eiropas Savienība (ES) ir spērusi mērķtiecīgus soļus, lai caur regulu, direktīvu un dažādu programmu pakotni šo mērķi pārvērstu konkrētā un rezultātu vērstā rīcības plānā. To skaitā minama 2021. gada jūnijā apstiprinātā Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 2021/1119, ar ko grozīta Regula⁸⁶ (Eiropas Klimata likums), kas nosaka juridiski saistošu Eiropas Savienības līmeņa mērķi sasniegt klimatneitralitāti līdz 2050. gadam.

Sasaistē ar šo mērķi ES 2021. gadā pieņēmusi Pielāgošanās klimata pārmaiņām stratēģiju⁸⁷, kas par mērķi izvirzījusi panākt ES klimatnoturību līdz 2050. gadam, uzsvāru liekot uz viedākas, sistēmiskākas un ātrākas pielāgošanās nodrošināšanu. Minētā stratēģija, cita starpā, nosaka, ka ES "ikvienu jaunu investīciju un rīcībpolitikas lēmumu vajadzētu pieņemt klimatiski informēti (*climate-informed*) un atbilstoši nākotnes attīstības scenārijiem un situācijai (*future-proof*)". Turpmākajā tekstā tiks aplūkotas Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*Organization for Economic Co-operation and Development* / OECD) un EK izstrādātas pieejas, kā minēto ar klimata pārmaiņām saistīto mērķu izpildē izmantot valsts budžeta instrumentus, identificējot un novērtējot to saistību ar klimata un vides mērķu izpildi.

KPMG sagatavotais Starpziņojums ietver:

- OECD "zaļā budžeta" ietvara, metožu un instrumentu⁸⁸ un "zaļā budžeta" kategoriju iezīmēšanas vadlīniju aprakstu⁸⁹;
- EK "zaļā budžeta" pieejas aprakstu un ieviešanas praksi, atsauces uz ES Taksonomijas regulējumu, kā arī "nenodarīt būtisku kaitējumu" principa ieviešanu un

⁸⁵ COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas zaļais kurss", kurā izklāstīts ceļvedis virzībai uz jaunu Eiropas izaugsmes politiku. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0014.02/DOC_1&format=PDF

⁸⁶ Eiropas parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1119. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>

⁸⁷ ES pielāgošanās klimata pārmaiņām stratēģija.

Pieejams: eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0216&from=EN.

⁸⁸ Paris Collaborative on Green Budgeting (2017): OECD Green Budgeting Framework– highlights. Pieejams: [OECD–Green–Budgeting–Framework–Highlights.pdf](https://www.oecd.org/green-budgeting/OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf).

⁸⁹ OECD (2021) Green Budget Tagging: Introductory Guidance & Principles. Pieejams: [Tables and Graphs | Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd.org/green-budgeting/Tables-and-Graphs-Green-Budget-Tagging-Introductory-Guidance-and-Principles/).

- ievērošanu saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānisma regulu un ar to saistītajiem tehniskajiem norādījumiem (2021/C58/01)⁹⁰;
- EK "zaļā budžeta" pamatprincipu ietvarstruktūras⁹¹ un Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāta (DG ECFIN) sagatavoto budžeta pozīciju sarakstu aprakstu, kuru ietekmi uz klimatu varētu uzskatīt par pozitīvu ("zaļu") vai negatīvu ("brūnu")⁹²;
 - trīs ES un/vai Eiropas Ekonomiskās zonas (EEZ) dalībvalstu kā labās prakses piemēru aprakstu un "zaļā budžeta" pieejas ieviešanas analīzi, kā arī priekšrocību un trūkumu identificēšanu;
 - balstoties uz tehniskās specifikācijas 4.5. – 4.6. apakšpunktā veikto "zaļā budžeta" ietvaru un pieeju novērtējumu un labās prakses piemēru analīzi, argumentētus ieteikumus atbilstošākās "zaļā budžeta" metodes, pieejas un tās ieviešanas mehānisma izvēlei, galvenos izaicinājumus tās ieviešanai Latvijā.

Ierobežojumi

Izvērtējums sagatavots saskaņā ar nosacījumiem, kas ietverti 2023. gada 21. augusta līgumā, kas noslēgts starp KPMG Baltics SIA un Klimata un enerģētikas ministriju, un tie jāskata šajā līgumā ietvertos nosacījumu kontekstā.

Sniegtā pakalpojuma ietvaros un tā rezultātā KPMG neizsaka atzinumu vai jebkāda cita veida apliecinājumu par šajā novērtējumā ietverto informāciju, un KPMG veiktais darbs nav revīzija vai pārbaude, kas veikta atbilstoši Starptautiskajiem revīzijas standartiem vai citiem apliecinājuma standartiem.

⁹⁰ Komisijas paziņojums "Tehniskie norādījumi par principa "nenodarīt būtisku kaitējumu" piemērošanu saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānisma regulu" (2021/C 58/01). Pieejams: [EUR-Lex – 52021XC0218\(01\) – EN – EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

⁹¹ European Commission: *Green budgeting in the EU*. Pieejams: [Green budgeting in the EU – European Commission \(europa.eu\)](#).

⁹² European Commission: *Green budgeting in the EU*. Pieejams: [Green budgeting in the EU – European Commission \(europa.eu\)](#).

Starpziņojumā pielietotā metodoloģija

Lai izpildītu 2. posmā izvirzītos darba uzdevumus, kas ietver OECD un EK pieejas "zaļā budžeta" ietvara, tai skaitā pielietoto metožu un instrumentu, aprakstu, trīs valstu pieredzes apskatu un analīzi "zaļā budžeta" ieviešanā, kā arī argumentētus secinājumus ietvara ieviešanai Latvijā, šī projekta īstenošanā izmantotas pielāgotas informācijas, datu ieguves un analīzes metodes, tai skaitā:

- **OECD vadlīniju un pētījumu analīze par "zaļā budžeta" ieviešanas praksi:** veicot OECD pieejas un prakses izpēti "zaļā budžeta" jomā;
- **ES regulu, direktīvu un citu saistītu dokumentu analīze:** veicot detalizētu analīzi par EK izstrādātajām vadlīnijām "zaļā budžeta" ieviešanai, ES Taksonomijas regulas un deleģēto aktu prasībām, ES Atjaunošanas un noturības mehānisma tehnisko vadlīniju analīzi attiecībā uz "nenodari būtisku kaitējumu" principa ievērošanu Atjaunošanas un noturības plāna pasākumu īstenošanā;
- **citu valstu budžeta procesu, normatīvā regulējuma un klimata politikas aprakstošo dokumentu analīze:** caurlūkojot un analizējot "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas pieeju un praksi atlasītajās OECD dalībvalstīs, to skaitā Dānijā, Norvēģijā un Zviedrijā;
- **intervijas:** atsevišķās situācijās pētījuma procesā veiktas intervijas ar ārvalstu ekspertiem, kas iesaistīti un pārzina šo valstu budžeta veidošanas procesus un kārtību, tai skaitā, kas attiecas uz "zaļā budžeta" tēmu;
- **salīdzinošā analīze:** caurlūkojot un aprakstot kopīgo un atšķirīgo aplūkotajos labās prakses piemēros, identificējot to galvenās priekšrocības un trūkumus un attiecinot šo valstu pieredzi uz Latvijas situāciju un iespējam pieredzes un labās prakses pārnesei.

Pielietota analītiskā metode, lai identificētu, aprakstītu un analizētu OECD un Eiropas Komisijas pieeju "zaļā budžeta" ietvaram, kā arī analizētu tā ieviešanu vairākās valstīs, identificējot konkrētās pieejas priekšrocības un trūkumus un vērtējot, vai un kādā veidā tās būtu attiecināmas un pārnesamas uz Latviju.

5. Par OECD "zaļā budžeta" ietvaru

OECD, kas apvieno 38 attīstītākās valstis pasaulē, meklējot risinājumus, kā starptautisko klimata un vides mērķu un apņemšanos īstenošanai izmantot valstu rīcībā esošos budžeta plānošanas mehānismus, ir nākusi klajā ar "zaļā budžeta" koncepciju, ko tā attīstīta kopš 2015. gada, identificējot pasākumus budžeta plānošanas jomā, ar kuru palīdzību iespējams veicināt klimata un vides mērķu izpildi.

Visas OECD dalībvalstis ir apņēmušās pildīt Parīzes nolīgumu attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu un samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas. Par "zaļā budžeta" izstrādi dēvētā procesa ietvaros klimata un vides apsvērumi tiek integrēti valsts budžeta plānošanas, izstrādes, izpildes un uzraudzības procesos, sasaistot valsts, valsts budžeta izdevumu un ieņēmumu procesus un fiskālo politiku ar klimata un vides mērķiem. Šāda pieeja, citu starpā, nodrošina iespēju identificēt un uzskaitīt budžeta izdevumus, kas valsts budžetā novirzīti klimata un vides mērķiem, kā arī vērtēt šo pasākumu ietekmi uz valsts budžetu un otrādi.

Kā tas secināts OECD ziņojumā, šādā veidā valstis var ne tikai veicināt klimata un vides mērķu izpildi, bet arī stiprināt valstu noturību pret nākotnes satricinājumiem un mazināt šādu satricinājumu riskus. Trīs galvenie stratēģiskie virzītājspēki "zaļā budžeta" ieviešanai ir OECD dalībvalstu centieni veicināt videi draudzīgas politikas veidošanu, palīdzēt izpildīt starptautiskās saistības un sasniegt valstu apņemšanās un mērķus⁹³. Tā, piemēram, Franciju veikt budžeta izdevumu iezīmēšanu, vadoties pēc to ietekmes uz klimatu un vidi, vada vēlme nodrošināt lielāku caurspīdību un atbildību par valsts īstnotajiem pasākumiem klimata un vides aizsardzības jomā. Savukārt, Īriju spert soļus "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas virzienā motivējušas prasības, kas izriet no zaļo obligāciju mehānisma izmantošanas ilgtspējīga finansējuma piesaistei.

5.1. OECD "Zaļā budžeta" veidošanas principi

OECD apkopotā informācija liecina, ka šobrīd nepastāv viena vienota pieeja, kā ietvert un atspoguļot klimata un vides mērķus valsts budžeta plānošanas un uzskaites procesā⁹⁴. Lielākās atšķirības rada apstākļi, ka dažādām valstīm ir atšķirīgas prioritātes, budžeta plānošanas un uzskaites prakse, kā arī atšķirīga sadarbības pakāpe un pieejamās informācijas apjoms minēto mērķu īstenošanai.

Lai veicinātu klimata un vides apsvērumu iekļaušanu valsts budžeta plānošanas procesā, OECD 2017. gadā izveidoja sadarbības formātu pieredzes apmaiņai "zaļā budžeta" jomā (*OECD Paris Collaborative on Green Budgeting*). Šīs sadarbības ietvaros OECD apkopojusi septiņus pamatprincipus "zaļā budžeta" ieviešanai:

- 1) "Zaļās" pieejas definēšana, kas ietver uz rezultātu orientētu pieeju "zaļā" finansējuma piešķirumos;
- 2) "Zaļās" pieejas integrēšana visās valdības politikās;
- 3) Attiecināmo valdības apņemšanos salāgošana ar valsts budžeta plānošanas procesiem;

⁹³ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD countries*, 16. lpp. Pieejams: [Executive Summary | Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)

⁹⁴ OECD (2022), *Green budgeting: A way forward*, 18.lpp. Pieejams: [Green budgeting: A way forward | READ online \(oecd-ilibrary.org\)](#)

- 4) Konsekventas pieejas īstenošana prioritāšu nospraušanā attiecībā uz klimata un vides mērķu īstenošanu;
- 5) “Zaļā budžeta” priekšlikumu vērtēšana, vadoties pēc to ietekmes uz klimata un vides mērķiem;
- 6) Pastāvošā budžeta ietvara izmantošana “zaļā budžeta” īstenošanai;
- 7) Pārredzamības un atbildības prasību ieviešana “zaļo” iniciatīvu īstenošanā.

Zemāk nedaudz izvērstākā veidā izskaidroti OECD identificētie “zaļā budžeta” ieviešanas principi.

- 1) Uz rezultātu vērsta budžeta plānošanas pieeja paredz izstrādāt indikatorus, informācijas ieguves metodes un nosaka datu vākšanas biežumu, kā arī informācijas pārbaudes pasākumus. Uz rezultātu vērsta pieeja izšķir īstermiņa rezultātu (*outputs*) un vidēja un ilgtermiņa rezultātus (*outcomes*), kā arī atsevišķi izdala ilgtermiņa ietekmes (*impact*) dimensiju budžeta plānošanas procesos un pasākumos. Šāda uz rezultātu vērsta pieeja budžeta pasākumu plānošanā saskaņā ar OECD palīdz mazināt zaļmaldināšanas riskus, ar ko tiek saprasti reālajai situācijai neatbilstoši apgalvojumi par pasākumu pozitīvo ietekmi uz klimata un vides mērķiem⁹⁵. Lai to mazinātu, uz rezultātiem vērsta pieeja liek uzsvāru uz izmērāmiem un pārbaudāmiem datiem attiecībā uz konkrētā priekšlikuma ietekmi uz klimata un vides mērķiem. OECD dalībvalstis, kas īsteno “zaļā budžeta” pieeju, īpašu uzmanību velta uz kapitāla ieguldījumiem, kas vērsti uz klimata un vides mērķu sasniegšanu, realizējot dažādus infrastruktūras projektus.
- 2) OECD vērš uzmanību uz to, ka klimata un vides apsvērumi ir jāņem vērā ne tikai attiecībā uz jaunām budžeta izdevumu pozīcijām, bet arī attiecībā uz jau esošajām politikām un budžeta pasākumiem. **Tāpat OECD norāda, ka klimata un vides apsvērumi sniedzas pāri vienas par klimatu un vidi atbildīgās ministrijas darbības robežām un ir attiecināmi arī uz citu nozaru ministriju darbību un īstenotajiem pasākumiem.** Tā piemēram, Dānijā, Francijā un Norvēģijā ietekmes uz vidi novērtējums ir daļa no jauno politikas iniciatīvu novērtēšanas budžeta izstrādes un apstiprināšanas procesā.
- 3) Lai politikas plānošana būtu koordinēta, OECD norāda uz nepieciešamību nodrošināt dažādu valdības apņemšanos un saistību savstarpēju salāgošanu, kā piemēram, valsts fiskālās politikas un pasākumu salāgošanu ar valsts saistībām klimata jomā, piemēram, attiecībā uz maksimālo pieļaujamo siltumnīcefekta gāzu (turpmāk – SEG) emisiju apjomu, kas noteikts šo valstu apstiprinātajos “oglekļa budžetos”.
- 4) Konsekventas pieejas īstenošana prioritāšu nospraušanā attiecībā uz klimata un vides mērķu īstenošanu paredz nospraust skaidrus un saprotamus kritērijus, pēc kuriem vadīties nospraužot prioritātes budžeta lēmumu pieņemšanas procesā. Šajā kontekstā noderīgs rīks ir taksonomija jeb budžeta izdevumu klasifikācijas sistēma, vadoties pēc to ietekmes uz valdības nosprausto mērķu īstenošanu, kas tiek izmantota un attiecināta uz visiem budžeta izdevumiem. Šādu pieeju īstenojušas vairākas OECD dalībvalstis, kas ieviesušas izdevumu iezīmēšanu (*tagging*).

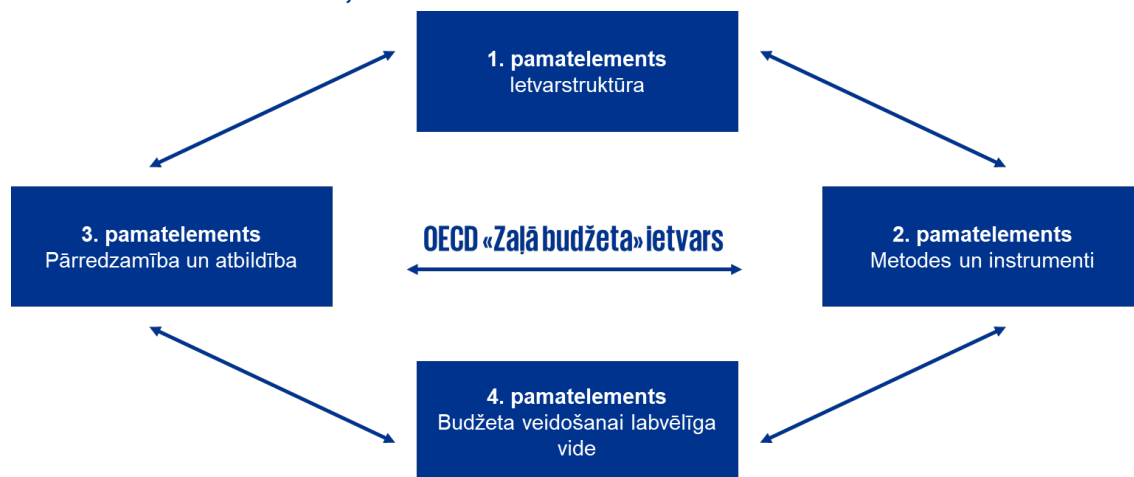
⁹⁵ OECD (2022): *Green budgeting: A way forward*, 19.lpp. Pieejams: [Green budgeting: A way forward | READ online \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/governance/green-budgeting-a-way-forward_45888888)

- 5) Budžeta priekšlikumu vērtēšana veicama, vērtējot to ietekmi uz nosprausto mērķu sasniegšanu.
- 6) Pastāvošā budžeta ietvara izmantošana “zaļā budžeta” īstenošanai paredz klimata un vides mērķu integrēšanu jau esošā budžeta plānošanas ietvarā, nevis jauna budžeta izstrādi, kas ietver fiskālo risku pārvaldību, vidēja un ilgtermiņa fiskālās ietekmes un rezultātu novērtējumu. “Zaļā budžeta” veidošana ir saistoša pārraudzības institūcijām, tādām kā fiskālām padomēm, revīzijas iestādēm un standartu noteicējiem.
- 7) Lai ievērotu pārredzamības un atbildības principu “zaļo iniciatīvu” ieviešanā, atbilstoši pasākumi nepieciešami gan budžeta plānošanas, gan uzraudzības un ziņošanas praksē. Šajā jomā būtiska loma paredzēta centrālajai finanšu administrācijai, izstrādājot vadlīnijas un prasības atbildīgajām nozaru ministrijām un to pārraudzībā esošām iestādēm attiecībā uz budžeta izdevumu plānošanu un ziņošanu, salāgojot to ar valsts nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā.

5.2. OECD “zaļā budžeta” ietvara pamatelementi

OECD izstrādātais “zaļā budžeta” ietvars (sk. attēlu Nr. 1). atspoguļo OECD konceptuālu pieeju “zaļā budžeta” ieviešanai valstīs, kuras ir apņēmušās pildīt Parīzes nolīgumu attiecībā uz klimata pārmaiņu iegrožošanu. OECD izstrādātais “zaļā budžeta” ietvars sastāv no četriem pamatelementiem, kas nepieciešami, lai nodrošinātu veiksmīgu klimata un vides aspektu integrēšanu budžeta plānošanas procesos.

Attēls Nr. 17 - OECD “zaļā budžeta” ietvars

1. pamatelements: Stratēģiskā ietvarstruktūra sniedz informāciju par valsts nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā, kā arī ievieš atbilstošu normatīvo bāzi un nosaka atbildīgās institūcijas par “zaļā budžeta” ieviešanu. Stratēģiskā ietvarstruktūra ir viena no svarīgākajām komponentēm efektīvai “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai nacionālā mērogā.

Spēcīgas “zaļā budžeta” stratēģiskās ietvarstruktūras galvenais elements ir skaidra institucionālā kārtība. Galvenā loma saistībā ar “zaļā budžeta” plānošanu OECD valstīs parasti ir centrālajai budžeta iestādei (*angl. – Central Budget Authority vai CBA*),

kā arī citiem valdības aktoriem. Piemēram, Īrijas Publisko iepirkumu un reformu ministrija (*angl. – Department of Public Expenditure and Reform*) vada “zaļā budžeta” iezīmēšanas procesu, ko tā īsteno ar Vides, klimata un sakaru ministrijas (*angl. – Department of Environment, Climate and Communications*) atbalstu. Savukārt, Zviedrijā par atsevišķu budžeta pasākumu ietekmes uz vidi novērtējumu ir atbildīgas vairākas valsts aģentūras, Zviedrijas Vides aizsardzības aģentūrai darbojoties koordinatora lomā un gatavojot vispārēju ziņojumu valdībai.

Saistībā ar stratēģisko ietvarstruktūru, OECD atzīmē atsevišķu tās dalībvalstu īstenoto pieeju “zaļā budžeta” ietvarā iesaistīt ne tikai nacionālo, bet arī subnacionālo (reģionālo un pašvaldību) pārvaldes līmeni, ņemot vērā, ka pēc OECD datiem, 55% tēriņu un 64% investīciju klimata un vides aizsardzības pasākumos notiek subnacionālā līmenī⁹⁶.

2. pamatelements: “zaļā budžeta” veidošanas metodes un instrumenti, ko piemēro katra valsts, ir atšķirīgas, bet to mērķis ir palīdzēt apkopot pierādījumus par budžeta politikas saskanību ar vides un klimata mērķiem, kas izklāstīti stratēģiskajā ietvarstruktūrā (1. pamatelementā). OECD apraksta dažādus instrumentus, kas tiek izmantoti “zaļā budžeta” veidošanā, to skaitā minama budžeta izdevumu iezīmēšana, vadoties pēc šo pozīciju ietekmes uz klimata un vides mērķu sasniegšanu. Tāpat šajā instrumentārijā ietilpst *ex ante* novērtējums, kas apzīmē budžeta pasākumu novērtēšanu pirms konkrēta pasākuma pieņemšanas un ieviešanas, kā arī *ex post* novērtēšana, kas attiecināma uz budžeta pasākumu novērtēšanu pēc tā īstenošanas, analizējot sasniegtos rezultātus un salīdzinot tos ar datiem pirms pasākumu ieviešanas. Augstāk nosauktās, kā arī virkne citas “zaļā budžeta” metodes un instrumenti ir aprakstīti nākamajā nodaļā.

3. pamatelements: “zaļā budžeta” veidošanas uzticamību var veicināt ar pārredzamības un atbildības principu ieviešanu praksē. To iespējams panākt, publicējot informāciju, kas atvieglo “zaļā budžeta” plānošanas gaitā savāktās informācijas neatkarīgu pārbaudi. Lielākā daļa OECD valstu, kas veido “zaļo budžetu”, veic pasākumus, lai nodrošinātu pārredzamību un atbildību par šo veidošanas praksi (2021. gadā to darīja 13 no 14 valstīm). Dānijā, piemēram, tiek publicēts atsevišķs ziņojums, kurā uzsvērtā aplēstā ietekme saistībā ar oglekļa emisijām, tikmēr Zviedrijā informācija tiek sniegta kā daļa no mērķu kopuma saistībā ar vides kvalitāti vai ilgtspējīgu attīstību.

4. pamatelements: “zaļā budžeta” veidošanai labvēlīga vide, kas palīdz nodrošināt, ka ieviešanas procesā tiek ievērota konsekvence un veikti uzlabojumi. Visbiežāk sastopamie elementi, kas ieviesti, lai nodrošinātu labvēlīgu vidi “zaļā budžeta” veidošanai, ir atbilstošas apmācības procesa īstenotāju zināšanu un prasmju vairošanai, koordinācijas mehānismu ieviešana starp dažādām ministrijām un ieinteresētajām pusēm, skaidras vadlīnijas “zaļā budžeta” ieviešanas procesā, kā arī uz rezultātu orientēta pieeja budžeta plānošanā, kas veicina valsts budžeta sasaisti ar valsts nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā.

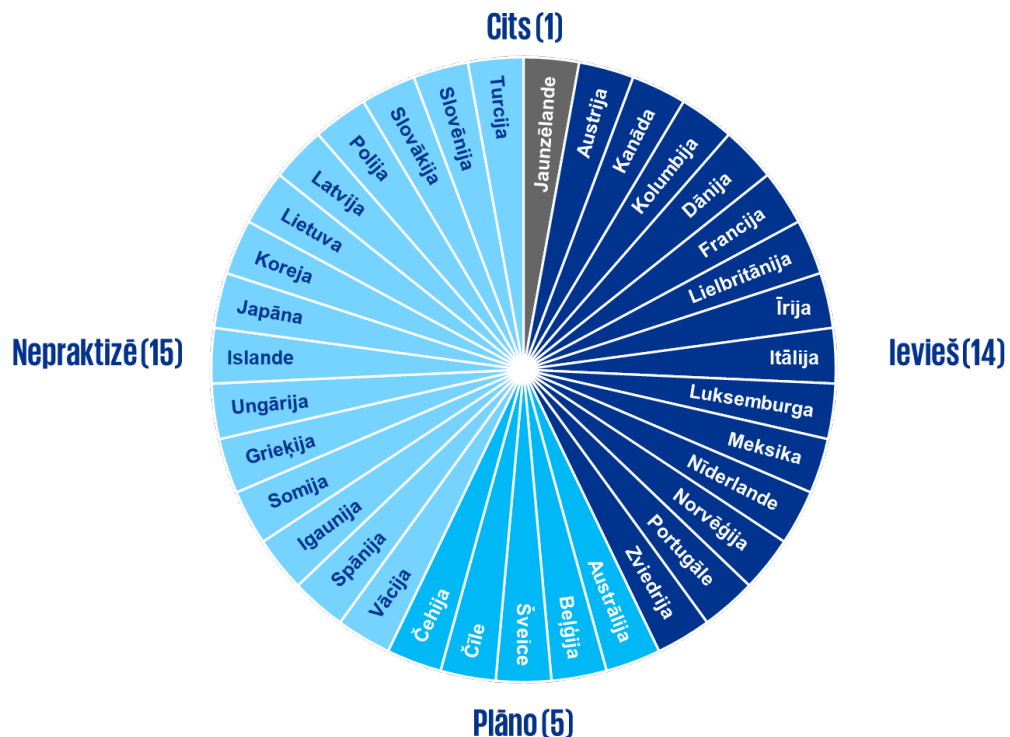
5.3. OECD dalībvalstu prakse “zaļā budžeta” ietvara ieviešanā

“Zaļā budžeta” veidošanas prakse dažādās OECD valstīs ir ļoti atšķirīga un vienots ieviešanas modelis nepastāv. Saskaņā ar OECD aptauju, 2022. gadā divas trešdaļas dalībvalstu izmantoja kādu no “zaļā budžeta” ietvara instrumentiem (24 no 36),

⁹⁶ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)

salīdzinājumā ar 40% gadu iepriekš⁹⁷, kad to īstenoja 14 no 35 OECD dalībvalstīm. 2021. gadā kādu no “zaļā budžeta” instrumentiem izmantoja 14 OECD dalībvalstīs (sk. attēlu Nr. 2), un vēl 5 valstis (Čīle, Grieķija, Latvija, Polija un Slovēnija) tobrīd bija izteikušas plānus nākotnē ieviest “zaļā budžeta” plānošanu. Latvija vēl ir tikai sākumposmā un tobrīd vēl nebija izstrādājusi detalizētu plānu “zaļā budžeta” ieviešanai.

Attēls Nr. 18 - “Zaļā budžeta” veidošanas prakse OECD dalībvalstīs (2020. gada jūnijs)

Kā to norāda OECD, “zaļā budžeta” izstrāde ir jauna prakse, kas šobrīd dinamiski attīstās, valstīm cenšoties sasniegt starptautiski nospraustos klimata un vides mērķus. Lielākā daļa OECD valstu, kas praktizē “zaļā budžeta” veidošanu, 2021. gadā puda gatavību to turpināt un attīstīt nākotnē (13 no 14 valstīm). Vienlaikus OECD 2021. gadā rīkotā aptauja liecināja, ka tobrīd lielākais šķērslis “zaļā budžeta” ieviešanai bija resursu un atbilstošas un aprobētas metodoloģijas trūkums, ko OECD piedāvā risināt caur tās īstenoto un šajā pētījumā aprakstīto sadarbības formātu⁹⁸.

Puse no dalībvalstīm, kas praktizēja “zaļā budžeta” veidošanu (7 valstis), OECD 2021. gadā rīkotajā aptaujā puda novērojumu, ka šī prakse ir ietekmējusi atsevišķas vai visas nozares, veicinot klimata un vides aspektu integrēšanu politikas plānošanā un resursu piešķirumos⁹⁹. Dānijā “zaļā budžeta” veidošana ir palīdzējusi izcelt budžeta pasākumu lietderību vides mērķu sasniegšanā. Savukārt Zviedrijā “zaļā budžeta” ieviešanas rezultātā ir uzlabojusies ziņošanas prakse par progresu vides mērķu

⁹⁷ OECD (2023), “Green budgeting” in *Government at a Glance 2023*, OECD Publishing, Paris. Pieejams: [Government at a Glance 2023](#).

⁹⁸ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*, 37. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#).

⁹⁹ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*, 33. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#).

sasniegšanā, kas savukārt nodrošinājusi lielāku pārredzamību jautājuma izskatīšanai parlamentā (*Riksdag*), liecina OECD aptaujas rezultāti¹⁰⁰.

5.3.1. “Zaļā budžeta” ietvara metodes un instrumenti

Lai nodrošinātu valsts budžeta plānošanas, izpildes un uzraudzības procesu sasaisti ar klimata un vides mērķiem, OECD dalībvalstis izmanto dažādus to rīcībā esošus instrumentus un metodes, kuru izvēle ir atkarīga no valstī jau spēkā esošās budžeta plānošanas prakses, kā arī valstī pastāvošajiem vides un klimata politikas iespējotājiem. Proti, valstīs, kur jau ieviesta spēcīga uz rezultātu vērsta budžeta plānošanas prakse, pastāv iespēja papildināt to ar mērķiem un indikatoriem, kas vērsti uz klimata un vides mērķu īstenošanu, un tādā veidā īstenojot, tā saukto, budžeta izdevumu iezīmēšanu. Savukārt, spēcīgas vides politikas novērtēšanas prakses esamība nodrošina iespēju to attiecināt arī uz valsts budžeta plānošanas, izpildes un uzraudzības procesiem.

OECD savos pētījumos norāda, ka valstīm, kas ir uzsākušas “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu, ir lietderīgi atlasīt vispiemērotākos “zaļā budžeta” instrumentus, vadoties pēc to pielietojuma dažādos budžeta izstrādes un lēmumu pieņemšanas etapos (skatīt attēlu Nr. 3).

Attēls Nr. 19 - “Zaļā budžeta” instrumentu izmantošana dažādos budžeta etapos

Avots: OECD (2021), *Green Budgeting in OECD countries*, OECD Publishing.

5.3.1.1. “Zaļā budžeta” iezīmēšana

OECD sagatavotais ziņojums ““Zaļā budžeta” iezīmēšanas vadlīnijas un principi” apraksta pieeju “zaļā budžeta” iezīmēšanai, kas ļauj valstu valdībām nodrošināt, ka lēmumi par valsts budžetu palīdz sasniegt kopējo mērķi – pielāgoties klimata pārmaiņām, mazināt tās, labāk aizsargāt bioloģisko daudzveidību un vidi.

“Zaļā budžeta” iezīmēšana ir rīks, kas ietver katra atsevišķa budžeta pasākuma novērtēšanu un “iezīmēšanu” atkarībā no tā, vai tas palīdz vai traucē sasniegt klimata un vides mērķus. “Zaļie” mērķi var attiekties uz klimatu vai citām vides jomām, piemēram, bioloģisko daudzveidību, izaicinājumiem, kas skar gaisa kvalitāti un ūdens pieejamību un kvalitāti. “Zaļā budžeta” iezīmēšana ir īpaši noderīgs rīks, lai vairotu izpratni par to, kā lēmumi par valsts budžetu ir sasaistīti ar valsts nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā¹⁰¹. Vienlaikus tā var palīdzēt gan

¹⁰⁰ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*, 34. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#).

¹⁰¹ OECD (2021), *Green budget tagging: Introductory Guidance & Principles*. Pieejams: [Executive summary | Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)

mobilizēt resursus, gan uzlabot valdības politikas un īstenoto rīcībpolitiku pārredzamību un atbildību attiecībā uz publisko līdzekļu izmantošanu un nosprausto mērķu izpildi, nodrošinot labāku uzraudzību un ziņošanu.

Lai valsts varētu uzsākt un īstenot “zaļā budžeta” iezīmēšanu, OECD norāda uz nepieciešamību skaidri identificēt tā ieviešanas iemeslus, norādot, kādu “problēmu” ar to mēģina atrisināt. Kā to norāda OECD, “zaļā budžeta” iezīmēšanai nevajadzētu būt atsevišķam instrumentam, bet tā visefektīvāk darbojas kā daļa no plašākas pieejas “zaļā budžeta” veidošanai ar spēcīgu stratēģisko ietvarstruktūru. Galvenie ieguvumi no “zaļā budžeta” iezīmēšanas instrumenta ieviešanas ir:

- informētības uzlabošana;
- valdības rīcības pārredzamības nodrošināšana;
- resursu mobilizēšana;
- klimata pārmaiņu politikas un starptautisko saistību klimata jomā uzraudzības un ziņošanas uzlabošana¹⁰².

“Zaļā budžeta” pozīciju definēšana nav vienkāršs uzdevums, ņemot vērā, ka šobrīd nepastāv vienotas starptautiski saskaņotas un atzītas “zaļo” izdevumu definīcijas un klasifikācijas metodes. Pēc būtības “zaļās” budžeta pozīcijas ir budžeta izdevumi, kas dod pozitīvu pienesumu klimata un vides mērķu izpildē, neatkarīgi no tā, vai tie ir mērķi, kas saistīti ar klimata pārmaiņu mazināšanu vai pielāgošanos tām, vai ar citiem vides aspektiem, kā piemēram, ekosistēmām, bioloģisko daudzveidību, ūdens apsaimniekošanu, gaisa kvalitāti, jūras resursu aizsardzību, piesārņojuma novēršanu u.tml. Tas ietver arī dažādas “zaļās krāsas nokrāsas”, ņemot vērā, cik lielā mērā budžeta pozīcija rada pozitīvu ietekmi klimata un vides mērķu realizāciju¹⁰³.

5.3.1.2. *Ex ante* novērtējums

OECD apraksta tās dalībvalstu praksi veikt *ex ante* ietekmes uz vidi novērtējumu pirms budžeta pieņemšanas un ieviešanas, kas kopā ar *ex post* novērtējumu ir visbiežāk izmantotā “zaļā budžeta” ieviešanas metode. Ar tās palīdzību valsts var iegūt teorētisku novērtējumu par budžeta programmu ietekmi uz klimatu un vidi, kas savukārt var ietekmēt lēmuma pieņemšanu attiecībā uz valsts budžetu.

Ex ante novērtējums sasaistē ar “zaļā budžeta” izstrādi paredz veikt pirmreizēju ietekmes uz klimata un vides mērķiem novērtējumu pirms budžeta pasākuma īstenošanas. Šādu pieeju iespējams īstenot attiecībā uz visām vai atsevišķām valsts rīcībpolitikām, kurām potenciāli ir nozīmīga ietekme uz klimatu un vidi. Tas var ietvert gan pozitīvas, gan negatīvas ietekmes analīzi, kas saistāma ar konkrētām budžeta programmām un pasākumiem.

Tāpat *ex ante* novērtējums var ietvert alternatīvu risinājumu izpēti, kas dotu vislielāko ietekmi uz klimata un vides mērķu īstenošanu, tai skaitā attiecībā uz SEG emisiju samazināšanu, pielāgošanos klimata pārmaiņām u.tml. Vienlaikus OECD

¹⁰² UNDP (2019), “Knowing what you spend: A guidance note for governments to track climate finance in their budgets”, *Climate Change Financing Framework Technical Note Series*, United Nations Development Programme. Pieejams: [Knowing What You Spend: A guidance note for governments to track climate change finance in their budgets | United Nations Development Programme \(undp.org\)](https://www.undp.org/publications/knowing-what-you-spend-a-guidance-note-for-governments-to-track-climate-change-finance-in-their-budgets)

¹⁰³ Inderst, G., C. Kaminker and F. Stewart (2012), “Defining and measuring green investments: Implications for institutional investors’ asset allocations”, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 24, OECD Publishing, Paris. Pieejams: [WP_24 Defining and Measuring Green Investments.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/publications/wp_24_defining_and_measuring_green_investments.pdf)

norāda, ka bieži "zaļā budžeta" iezīmēšana norit pēc tam, kad budžets ticis jau apstiprināts, un līdz ar to nenodrošinot iespēju iekļaut ietekmes uz vidi apsvērumus budžeta plānošanas procesā¹⁰⁴.

5.3.1.3. *Ex post novērtējums*

Ex post novērtējums klimata un vides jomā attiecas uz novērtējumu, kas tiek veikts pēc konkrētas budžeta programmas īstenošanas, lai izvērtētu tās faktisko ietekmi uz klimata un vides mērķu īstenošanu un secinātu, vai sākotnēji nospraustie mērķi ir sasniegti. Šādu novērtējumu ir iespējams veikt gan valsts īstenojamajām rīcībpolitikām kopumā, gan arī atsevišķi izdalot rīcībpolitikas, kurām potenciāli ir vislielākā ietekme uz klimatu un vidi.

Ex post novērtējums ir svarīgs instruments, kas sniedz precīzāku ietekmes novērtējumu nekā to nodrošina *ex ante* novērtēšanas pieeja. Tas ļauj izdarīt secinājumus no pieredzes un uzlabot turpmākos pasākumus klimata un vides jomā. Tas vienlaikus veicina atbildīgu un ilgtspējīgu pieeju klimata un vides politikas izstrādē un budžeta plānošanā. Lai nodrošinātu maksimāli atbildīgu pieeju budžeta plānošanā, OECD norāda, ka ir lietderīgi veikt gan *ex ante*, gan *ex post* novērtējumus¹⁰⁵, kas dod ieskatu valdības plānos attiecībā uz publiskā finansējuma izlietojumu, gan arī ļauj izsecināt, vai valdība ir piešķīrusi resursus iepriekš nospraustajiem mērķiem un sasniegusi plānotos rezultātus.

Saskaņā ar OECD 2021. gadā veikto aptauju¹⁰⁶, lielākā daļa valstu šobrīd veic "zaļā budžeta" iezīmēšanu *ex ante* novērtēšanas procesā. Savukārt Itālija ieviesusi praksi veikt budžeta iezīmēšanu gan pirms, gan pēc budžeta programmu ieviešanas.

5.3.1.4. *Vides izmaksu un ieguvumu analīze*

Vides izmaksu un ieguvumu analīze paredz regulāru izmaksu un ieguvumu analīzes piemērošanu projektiem vai rīcībpolitikām, kuru mērķis ir apzināti uzlabot vidi vai kuri kādā mērā netieši ietekmē dabisko vidi.

5.3.1.5. *Oglekļa emisiju novērtējumi un oglekļa emisiju izcenošanas instrumenti*

OECD dalībvalstis īsteno vairākus pasākumus, kas vērsti uz CO₂ emisiju novērtēšanu sasaistē ar konkrētiem valsts īstenojamiem budžeta pasākumiem. Šādu praksi iespējams attiecināt ne tikai uz atsevišķām budžeta pozīcijām un īstenojamiem pasākumiem, bet arī attiecībā uz valsts budžetu kopumā. Tāpat atsevišķas valstis izmanto oglekļa emisiju ēnu izmaksu (*shadow price of carbon*) aprēķinus, kas palīdz novērtēt oglekļa emisiju finansiālo ietekmi uz klimata pārmaiņām¹⁰⁷. Šī pieeja paredz hipotētisku izmaksu noteikšanu oglekļa emisijām, padarot CO₂—ietilpīgas aktivitātes un

¹⁰⁴ OECD (2021) Green Budget Tagging: Introductory Guidance & Principles. Pieejams: [Tables and Graphs | Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#).

¹⁰⁵ OECD, (2021): Green Budgeting in OECD Countries, 25. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#).

¹⁰⁶ OECD, (2021): Green Budgeting in OECD Countries, 25. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#).

¹⁰⁷ OECD (2021), Green Budgeting in OECD Countries, 40. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#).

projektus mazāk pievilcīgus un iezīmējot, piemēram, investīcijas projektos, kas saistīti ar atjaunīgo enerģiju, ekonomiski dzīvotspējīgākas¹⁰⁸.

Lai veicinātu oglekļa emisiju samazinājumu, vairākas OECD dalībvalstis izmanto oglekļa emisiju cenu noteikšanas instrumentus (tostarp degvielas un oglekļa nodokļus, emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS)), kas paredz ar nodokļu un ETS palīdzību noteikt cenu siltumnīcefekta gāzu SEG emisijām. Šāda veida oglekļa izcenošanas mehānismi veicina to, ka emisiju radītāji ir motivēti samazināt emisiju apjomu, veicot ieguldījumus inovācijā un dekarbonizācijas risinājumos.

5.3.1.6. Citi "zaļā budžeta" instrumenti

Augstāk aprakstīti visbiežāk izmantotie "zaļā budžeta" instrumenti, tomēr pieejamo "zaļā budžeta" metožu un instrumentu klāsts ir daudz plašāks, kas aptver gan budžeta ieņēmumu daļu, gan izdevumu daļu:

- videi kaitīgu subsīdiju pārskatīšana, kas aptver tīši vai netīši vidi ietekmējošu subsīdiju pārvērtēšanu. To regulāra pārskatīšana var ietvert ziņojumu vai katalogu, kurā novērtē subsīdijas (gan fiskālos izdevumus, gan tiešās subsīdijas) attiecībā uz to ietekmi uz vidi un finansiālo ietekmi uz valsts budžetu, un klasificē tās videi kaitīgās, videi draudzīgās, nenoteiktās vai neitrālās subsīdijās;
- videi kaitīgu nodokļu izdevumu pārskatīšana, tai skaitā nodokļu izdevumu un subsīdiju pārskatīšana, kam ir potenciāli negatīva ietekme uz valsts nospraustajiem klimata un vides mērķiem;
- "zaļās" perspektīvas iekļaušana izdevumu pārskatā, kas paredz izdevumu pārskatīšanas procesā līdztekus efektivitātes apsvērumiem iekļaut apsvērumus par budžeta pasākumu ietekmi uz valsts vides un klimata mērķiem (piemēram, iekļaujot vides un ilgtspējas kritērijus kā atsevišķu analīzes dimensiju izdevumu pārskatīšanas procesā);
- klimata apsvērumu iekļaušana ilgtermiņa fiskālās ilgtspējas analīzē jeb novērtējuma veikšana attiecībā uz valsts ilgtermiņa fiskālo ilgtspēju, "fiskālajiem riskiem" un ietekmi uz budžetu, ko rada potenciāli postoši un mainīgi vides faktori, piemēram, ekstrēmi laikapstākļi un/vai pakāpeniska vides transformācija temperatūras izmaiņu dēļ (šis instruments var iekļaut ziņojumus, kuros izceltas izmaksas, kas saistītas ar pielāgošanās klimata pārmaiņām un to seku mazināšanas politikas pasākumiem);
- "zaļās" perspektīvas iekļaušana darbības rezultātu noteikšanā vai budžeta plānošanā, kas paredz ieviest minimālās prasības attiecībā uz valsts budžeta mērķu sasaisti ar Klimata un vides politiku;
- vides audits vai validācija, ar ko tiek saprasta neatkarīga, objektīva *ex post* valsts budžeta analīze, ko budžeta procesa ietvaros veic kompetenta institūcija (ne centrālā budžeta lēmēj institūcija) par to, cik efektīvi tiek atbalstīti vides mērķi, īstenojot ikgadējā budžetā un / vai daudzgadu dokumentos izklāstīto politiku. To parasti veic augstākā revīzijas iestāde vai, iespējams, klimata / vides uzraudzības iestādes;

¹⁰⁸ Bennet, Vanora (2019). *What is Carbon Shadow Pricing?* European Bank for Reconstruction and Development. Pieejams: [What is shadow carbon pricing? \(ebrd.com\)](https://ebrd.com/what-is-shadow-carbon-pricing/)

- bioloģiskās daudzveidības / ekosistēmu pakalpojumu cenu noteikšana, kas attiecināma uz ārējo, ar bioloģisko daudzveidību saistīto faktoru (aptver sugas un ekosistēmas, piemēram, mežus, savvaļas dzīvniekus, zivis, mitrājus, koraļļu rifus) izmantošanu un to sniegto ekosistēmu pakalpojumu atbilstošu cenu noteikšanu. To var veikt, izmantojot tādas politikas instrumentus kā nodokļi (piemēram, pesticīdiem un mēslošanas līdzekļiem), nodevas un maksājumi (piemēram, par medībām, zveju un aizsargājamo teritoriju izmantošanu), tirdzniecības atļaujas (piemēram, par zveju, gruntsūdeņu izmantošanu) un videi draudzīgas subsīdijas;
- "zaļā budžeta" līdzsvara balance jeb balance, kurā uzrādīti aktīvi un pasīvi saistībā ar dabas resursiem un vidi kopumā, kā arī novērtējums par vides politikas potenciālo ietekmi uz publiskā sektora finansiālo stāvokli.

OECD dalībvalstu vidū izplatītākie "zaļā budžeta" veidošanas instrumenti ir *ex ante* vai *ex post* ietekmes uz vidi novērtējumi un vides izmaksu un ieguvumu analīze, kas liecina, ka pašreizējie vides politikas analīzes instrumenti tiek iekļauti budžeta procesā. Lielākajā daļā OECD valstu (13 no 14 valstīm, kas praktizē "zaļā budžeta" plānošanu) ir ieviesti procesi, kuru mērķis ir nodrošināt pārredzamību un atbildību attiecībā uz "zaļā budžeta" veidošanas praksi¹⁰⁹.

No 2021. gadā 14 OECD aptaujātajām valstīm, kas uz to brīdi bija ieviesušas "zaļā budžeta" ietvaru, lielākā daļa (12 valstis) tā īstenošanā izmantoja vairāk nekā vienu instrumentu vai metodi. Kā liecina 2021. gadā veikta OECD dalībvalstu aptauja¹¹⁰, vidēji valstis izmanto aptuveni sešus dažādus "zaļā budžeta" instrumentus vai metodes, kamēr Lielbritānija izmantoja desmit, savukārt Īrija – deviņus dažādus "zaļā budžeta" instrumentus.

5.4. EK "zaļā budžeta" plānošanas ietvars

Īstenojot ES nospraustos mērķus klimata jomā, 2022. gada janvārī EK nāca klajā ar savu "zaļā budžeta" plānošanas ietvaru, kas balstās uz OECD "zaļā budžeta" ietvarstruktūru un pamatprincipiem¹¹¹. Šāda no OECD patapināta ietvara izveidi EK skaidro ar diviem apsvērumiem. No vienas puses, tādā veidā EK plāno nodrošināt "zaļā budžeta" instrumentāriju ES dalībvalstīm, kuras vēlas ieviest "zaļā budžeta" ietvaru vai arī uzlabot to esošo praksi. No otras puses, lai arī šī procesa mērķis nav ieviest vienu vienotu un standartizētu "zaļā budžeta" metodi ES dalībvalstīs, tomēr šādā veidā EK cer veicināt zināmu konvergenci "zaļā budžeta" ieviešanā. Tas būtu noderīgi, vērtējot ES dalībvalstu īstenotos pasākumus, kas vērsti uz ES nosprausto klimata un vides mērķu īstenošanu.

Kā to norāda EK, galvenā atšķirība starp OECD un EK piedāvāto pieeju ir pieejas tvērums. Kamēr OECD pieeja piedāvā plašu "zaļā budžeta" veidošanas definīciju un līdz ar to arī plašu "zaļā budžeta" instrumentu un metožu klāstu lēmumu pieņemšanas

¹⁰⁹ OECD (2020): OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary.

Pieejams: [591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org/dataoecd/59/12/2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf).

¹¹⁰ OECD (2021): Green Budgeting in OECD countries, 24. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](https://oecd.org/dataoecd/11/12/2021-green-budgeting-in-oecd-countries-en.pdf).

¹¹¹ European Commission (2022). Green budgeting in the EU. Pieejams: [European Union Green Budgeting Reference Framework](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/green-budgeting-in-the-eu).

vajadzībām, tikmēr EK savu pieeju raksturo kā "operacionālu"¹¹². EK piedāvātā "zaļā budžeta" ietvarstruktūra ietver šādus galvenos elementus:

- 1) vides mērķu tvērumu;
- 2) metodoloģiju, kas tiek izmantota, lai novērtētu budžeta politikas atbilstību vides mērķiem;
- 3) sasniedzamos rezultātus;
- 4) pārvaldību, nosakot katras iesaistītās puses pienākumus un atbildības;
- 5) procesu pārredzamību un atbildību.

Kā to atzīst EK, "zaļā budžeta" ieviešana paredz jaunas pieejas un procedūru ieviešanu nacionālā budžeta izstrādes procesā, kas prasa laiku un resursus. Apzinoties ieguldāmā darba apjomu, EK piedāvā trīs "zaļā budžeta" ieviešanas pakāpes, vadoties pēc ES dalībvalstu gatavības līmeņa un ambīcijām ieviest "zaļā budžeta" ietvara elementus nacionālā budžeta veidošanas procesā. Pirmais līmenis kā pamata līmenis paredz ieviest tikai būtiskākos elementus, kas nepieciešami jebkurai valstij, kura ir apņēmusies izmantot "zaļā budžeta" ietvaru. Otrais līmenis paredz izvērstu (*developed*) "zaļā budžeta" ieviešanu, savukārt trešais – visaptverošu (*advanced*) pieeju "zaļā budžeta" ietvara īstenošanai. Pielikumā Nr. 6 atrodams konspektīvs pārskats par dažādiem EK "zaļā budžeta" ieviešanas līmeņiem.

Pirmā līmeņa "zaļā budžeta" ietvars paredz uzskaitīt valsts budžeta ieņēmumus un izdevumus, kuriem ir pozitīva ietekme uz klimatu un vidi (ne tikai tos, kas ir ietverti vides aizsardzības programmās). Izvērstā pieeja paredz aplūkot gan budžeta ieņēmumus, gan izdevumus, kuriem ir gan pozitīva, gan negatīva ietekme uz klimatu un vidi. Savukārt visaptverošā pieeja "zaļā budžeta" ieviešanā paredz visu galveno vides mērķu, budžeta pozīciju un plašu publiskā sektora spēlētāju ietveršanu "zaļā budžeta" plānošanā, īstenošanā un uzskaitē. Tas ieskaita gan tādu budžeta ieņēmumu un izdevumu, gan arī nodokļu izdevumu novērtēšanu, kam ir gan pozitīva, gan negatīva ietekme uz klimata un vides mērķiem.

EK "zaļā budžeta" ietvars arī piedāvā metodoloģiju, ar kuras palīdzību vērtēt valsts budžeta atbilstību un salāgotību ar valsts ilgtermiņa mērķiem. Pamata un izvērsta pieeja paredz veikt "zaļā budžeta" iezīmēšanu, kas veikta, novērtējot konkrēto budžeta pozīciju ietekmi uz vidi. Savukārt visaptverošā pieeja paredz šādu iezīmēšanu veikt kontekstā ar *ex ante* un *ex post* ietekmes novērtējumiem. Vienlaikus EK aicina ES dalībvalstīs veikt sava nacionālā budžeta novērtējumu pēc iespējas augstākā detalizācijas pakāpē, novērtējot konkrētas programmas un apakšprogrammas, kā arī izdevumu un ienākumu kategorijas, kam ir gan pozitīva, gan negatīva ietekme uz klimata un vides mērķiem.

EK aicina ES dalībvalstīs izstrādāt nacionāla mēroga pieeju vai administratīvu dokumentu attiecībā uz "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas praksi, nosakot "zaļā budžeta" izstrādes saturu un laika grafiku. EK paredz, ka pamatlīmenī ES dalībvalstīm jāizstrādā vienota un konsekventa pieeja izdevumu klasificēšanā, kā arī jāatspoguļo "zaļie" elementi valsts budžeta plānošanā un realizācijā. Tikmēr visaptverošajā līmenī ES dalībvalstīm jāveic prognozes un plānošana daudzgadu griezumā un jāaptver ne tikai publiskās pārvaldes institūcijas, bet arī no budžeta finansēto institūciju un valsts kapitālsabiedrību izdevumi.

¹¹² European Commission (2022). Green budgeting in the EU. Pieejams: [European Union Green Budgeting Reference Framework](#).

5.5. ES Taksonomijas vienotā kritēriju sistēma

Centienos veicināt kapitāla plūsmu uz ilgtspējīgām un videi draudzīgām nozarēm un darbībām, ES ir izstrādājusi Taksonomiju jeb vienotu kritēriju sistēmu, kuras mērķis ir pēc vienotiem kritērijiem ļaut identificēt un klasificēt, kuras ekonomiskās darbības var uzskatīt par ilgtspējīgām.

ES Taksonomija ir **klasifikācijas sistēma**, kas apstiprināta 2020. gadā ES regulas un Deleģēto aktu formātā, klasificējot dažādas saimnieciskās darbības atbilstoši to vides ilgtspējai. ES Taksonomija nosaka vienotu kritēriju un robežvērtību sistēmu, kas palīdz finanšu un nefinanšu uzņēmumiem novērtēt un noteikt, vai to finansētās un īstenotās darbības ir iespējams uzskatīt par ekoloģiski ilgtspējīgām, vai tās būtiski sekmē ES nosprausto vides mērķu sasniegšanu un pāreju uz ilgtspējīgu ekonomiku. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852 (2020. gada 18. jūnijs) nosprauž sešus vides mērķus: 1) klimata pārmaiņu mazināšanu; 2) pielāgošanos klimata pārmaiņām; 3) ūdens un jūras resursu ilgtspējīgu izmantošanu un aizsardzību; 4) pāreju uz aprites ekonomiku; 5) piesārņojuma novēršanu un kontroli; 6) bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu. Reizē ar vides mērķu izpildi ES Taksonomija pieprasa ievērot “nenodari būtisku kaitējumu” principu attiecībā uz vides mērķu izpildi, kā arī nodrošināt minimālo sociālo aizsardzības pasākumu ievērošanu. Lai arī ES Taksonomija primāri izstrādāta priekš finanšu iestādēm un uzņēmumiem, tomēr tā var būt noderīga arī publiskā sektora vajadzībām.

Attēls Nr. 20 - “Zaļā budžeta” instrumentu izmantošana dažādos budžeta etapas

Regulā, ar ko ES izveidots Atveseļošanās un noturības mehānisms¹¹³ (ANM), kura mērķis veicināt ES ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, ir noteikts, ka ikviens no Atveseļošanās un noturības plānā (ANP) iekļautajiem pasākumiem (t.i., ikviena reforma un ikviena investīcija) atbilst principam “nenodari būtisku kaitējumu” (NBK) vides mērķiem Taksonomijas 17. panta izpratnē¹¹⁴. Detalizētāks apraksts, ko nozīmē NBK

¹¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/241 (2021. gada 12. februāris), ar ko izveido Atveseļošanās un noturības mehānismu. Pieejama: [Atveseļošanās un noturības mehānisma regula](#).

¹¹⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852 (2020. gada 18. jūnijs). Pieejama: [ES Taksonomijas Regula](#).

attiecībā uz ANM, aprakstīts EK izdotajos tehniskajos norādījumos (2021/C58/01)¹¹⁵ un ietver šādus punktus:

1. darbību uzskata par tādu, kas nodara būtisku kaitējumu klimata pārmaiņu mazināšanai, ja tā rada ievērojamas SEG emisijas;
2. darbību uzskata par tādu, kas nodara būtisku kaitējumu attiecībā uz mērķi "pielāgošanās klimata pārmaiņām", ja tā izraisa pašreizējā klimata un gaidāmā klimata nelabvēlīgās ietekmes palielināšanos uz pašu darbību vai uz cilvēkiem, dabu vai aktīviem (6);
3. darbību uzskata par tādu, kas nodara būtisku kaitējumu ilgtspējīgai ūdens un jūras resursu izmantošanai un aizsardzībai, ja tā kaitē ūdensobjektu labam stāvoklim vai to labam ekoloģiskajam potenciālam, ieskaitot virszemes ūdeņus un gruntsūdeņus, vai jūras ūdeņu labam vides stāvoklim;
4. darbību uzskata par tādu, kas nodara būtisku kaitējumu aprites ekonomikai, ieskaitot atkritumu rašanās novēršanu un to reciklēšanu, ja tā rada būtisku neefektivitāti materiālu izmantošanā vai dabas resursu tiešā vai netiešā izmantošanā, vai ja tā būtiski palielina atkritumu rašanos, sadedzināšanu vai apglabāšanu, vai ja atkritumu ilgtermiņa apglabāšana var radīt būtisku un ilgtermiņa kaitējumu videi;
5. darbību uzskata par tādu, kas nodara būtisku kaitējumu piesārņojuma novēršanai un kontrolei, ja tās rezultātā būtiski pieaug piesārņotāju emisijas gaisā, ūdenī vai zemē;
6. darbību uzskata par tādu, kas nodara būtisku kaitējumu bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzībai un atjaunošanai, ja tā būtiski kaitē ekosistēmu labam stāvoklim un izturēspējai vai kaitē dzīvotņu un sugu, t. sk. ES nozīmes dzīvotņu un sugu, aizsardzības statusam.

Lai gan saskaņā ar EK tehniskajiem norādījumiem ES dalībvalstīm ir jāsniedz NBK novērtējums par ikvienu savā ANP ietvertu pasākumu, pasākumiem, kuriem nav paredzamas ietekmes uz visiem vai dažiem no sešiem vides mērķiem vai tā ir nebūtiska, EK pieļauj izmantot vienkāršotu pieeju, sniedzot īsu pamatojumu. Tikmēr veicot investīcijas un reformas citās jomās, kā piemēram, enerģētika, transports, atkritumu apsaimniekošana, rūpniecība, kur ir lielāks risks ietekmēt vienu vai vairākus vides mērķus, ir jāveic NBK novērtējums. EK uzsver – attiecībā uz ANP "nenodari būtisku kaitējumu" novērtējums nav jāveic plāna vai atsevišķu plāna komponentu līmenī, bet gan atsevišķu pasākumu līmenī. Pasākums saskaņā ar ANM (t.i. ieguldījums vai reforma) ir intervence, kas var būt saimnieciska darbība vai kas var izraisīt saimnieciskas darbības (to izmaiņas)¹¹⁶. ANM kontekstā ES dalībvalstīm NBK novērtējums jāveic ne vien par investīcijām, bet arī par reformām. ANM kontekstā NBK novērtējumam nozīmīgas ir gan pasākuma tiešās un primārās netiešās sekas, kur pirmās atspoguļo pasākuma ietekmi projekta vai sistēmas līmenī, kas radies pasākuma īstenošanas laikā. Savukārt primārās netiešās sekas "var atspoguļot ietekmi, kas rodas ārpus šiem projektiem vai sistēmām

¹¹⁵ European Commission (2021). Commission Notice Technical guidance on the application of 'do no significant harm' under the Recovery and Resilience Facility Regulation 2021/C 58/01. Pieejams: [Commission Notice Technical guidance](#).

¹¹⁶ European Commission (2021). Commission Notice Technical guidance on the application of 'do no significant harm' under the Recovery and Resilience Facility Regulation 2021/C 58/01. Pieejams: [Commission Notice Technical guidance](#).

un var iestāties pēc pasākuma īstenošanas vai ārpus ANM laika grafika, taču ir pamatoti paredzamas un būtiskas"¹¹⁷.

Lai atvieglotu ES dalībvalstīm NBK novērtēšanu un izklāstu, Komisija ir sagatavojusi kontrolsarakstu, kas dalībvalstīm būtu jāizmanto, lai pamatotu analīzi par to, kā katrs pasākums ir saistīts ar "nenodari būtisku kaitējumu" principa ievērošanu.

EK vērš uzmanību, ka dalībvalstīm, īstenojot ANM pasākumus, nav obligāti jāatsaucas uz ES Taksonomijas "tehniskās pārbaudes kritērijiem", lai pamatotu atbilstību NBK principam, bet tās tos var izmantot, ja uzskata par lietderīgu, klasificējot saimnieciskās darbības pēc to snieguma klimata un vides mērķu īstenošanā. Attiecībā uz saimnieciskajām darbībām, kurām nav tehnoloģiski un ekonomiski realizējamas alternatīvas ar nelielu ietekmi uz vidi, saskaņā ar EK tehniskajiem norādījumiem dalībvalstis var pierādīt, ka pasākums nenodara būtisku kaitējumu, piemērojot labākos nozarē pieejamos vidiskā snieguma rādītājus.

5.5.1. EK pieeja budžeta kategoriju iezīmēšanai

Vides novērtējumu regulāra iekļaušana kārtējā budžeta veidošanas procesā, tostarp attiecībā uz tām politikas jomām, kas rada kaitējumu, var būt izaicinoša. Lai veiktu šo visaptverošo novērtējumu, var būt nepieciešams iesaistīt lielu darbinieku skaitu, kuriem ir pieredze ietekmes novērtējumu veikšanā, zināšanas un ekspertīze vides jomā, kā arī laiks un finanšu resursi, kas ne vienmēr var būt pieejami nozaru ministrijās. Ārējo ekspertu iesaistīšana un jau esošo "zaļā budžeta" veidošanas rīku izmantošana atvieglo procesu, palīdz nodrošināt konsekvenču starp dažādām "zaļajām" praksēm un definīcijām valsts līmenī un novērst centienu dublēšanos valdības ietvaros. Tāpat metodoloģiju izstrāde, pamatojoties uz starptautisku paraugpraksi un pamatnostādņēm, var ietaupīt laiku un resursus un palīdzēt nodrošināt metožu salīdzināmību dažādās valstīs. Turklāt lielākā daļa prakses un rīku ir izstrādāti, lai novērtētu "zaļo" ietekmi. Tomēr, rūpīgi izvērtējot budžeta politiku, būtu jāņem vērā arī "brūnā" vai, iespējams, negatīvā ietekme uz vidi, ko rada konkrēta politika. Šī jaunā dimensija palielinātu uzdevuma sarežģītību, kā arī tā politisko nozīmi¹¹⁸.

Budžeta pozīciju ietekme uz vidi izriet no prognozes par to, kā konkrētā izdevumu pozīcija varētu ietekmēt klimata un vides mērķus. Atšķirībā no ietekmes, šāda prognoze nav balstīta uz konkrētu kvantitatīvu rādītāju aplēsēm, bet drīzāk uz kvantitatīvu rādītāju novērtēšanu un *ex ante* novērtējumu par to, kas varētu būt "zaļš" vai "brūns". Lai identificētu "zaļās" budžeta pozīcijas, dažādās dalībvalstīs tiek izmantotas vairākas pieejas, kas liecina par to, ka katrā dalībvalstī ir sava definīcija terminam "zaļš". Dažās valstīs, lai novērtētu ieguldījumu vides jomā, tiek veikta detalizēta budžeta iezīmēšana (piemēram, Francijā, Īrijā, Itālijā un ES budžetā), kas ietver visa budžeta vai tā ievērojamas daļas novērtēšanu, apzinot un novērtējot šo izdevumu ietekmi uz vidi, kur ar "zaļu" tiek atzīmēti izdevumi, kas veicina klimata un vides mērķus, savukārt, ar "brūnu" – kas kaitē klimata un vides mērķu sasniegšanai. Citās valstīs tā vietā tiek norādīti tikai konkrēti vides budžeta piešķirumi, veicot tā saucamo "vienkāršoto iezīmēšanu" (piemēram, Somijā). Budžeta pozīcijas visbiežāk tiek identificētas programmu un apakšprogrammu ietvaros, kas apgrūtina salīdzinājumu starp valstīm, jo atšķiras pieejas, kā tos atspoguļot. Vairumā gadījumu tiek ziņots tikai par plānotajiem izdevumiem, jo īpaši

¹¹⁷ European Commission (2021). Commission Notice Technical guidance on the application of 'do no significant harm' under the Recovery and Resilience Facility Regulation 2021/C 58/01. Pieejams: [Commission Notice Technical guidance](#).

¹¹⁸ European Commission, Pojar, S. (2022). Environmental Assessments within Green Budgeting. Pieejams: [Environmental Assessments within Green Budgeting – European Commission \(europa.eu\)](#).

par tiem, kas saistīti ar "zaļo" ietekmi, bet par "brūno" ietekmi vai ieņēmumiem, tostarp nodokļu izdevumiem, saskaņā ar EK veiktu aptauju ES dalībvalstīs ziņo ievērojami retāk¹¹⁹.

Lai atbalstītu dalībvalstis to "zaļā budžeta" veidošanas prakses attīstīšanā, EK Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāts (angl. – *Directorate-General for Economic and Financial Affairs – DG ECFIN*) ir izveidojis budžeta pozīciju sarakstu, kuru neto ietekmi uz vidi kopumā var uzskatīt par "zaļu", kā arī pozīciju sarakstu, kuru neto ietekme kopumā būtu klasificējama kā klimata un vides mērķiem kaitīga jeb "brūna". Citiem vārdiem, "zaļi" pasākumi attiecināmi uz tādiem pasākumiem, kuru ieviešanas rezultātā ir redzama tieša vai netieša pozitīva ietekme uz klimata vai citu vides mērķu sasniegšanu, tai skaitā tiek minami, tādi pasākumi, kā SEG emisiju samazināšana, energoresursu ietaupījums, pāreja uz atjaunīgiem energoresursiem. Savukārt "brūns" tiek attiecināts uz pasākumiem, kas rada tiešu kaitējumu klimata vai vides mērķiem, vai arī veicina tiem to īstenošanai nelabvēlīgas vides vai apstākļu rašanos.

DG ECFIN uzsver, ka šie divi izstrādātie saraksti (definēti kā "zaļais saraksts" un "brūnais saraksts") ir tikai indikatīvi un nav visaptveroši. Atšķirībā no budžeta iezīmēšanas šie saraksti neatpoguļo visu budžeta pozīciju labvēlīgo vai nelabvēlīgo ietekmi uz vidi, bet sniedz tikai dažus galvenos "pārsvarā zaļo" un "pārsvarā brūno" budžeta pasākumu piemērus. Šo sarakstu galvenais mērķis ir sniegt dalībvalstīm pamatinformāciju, kas varētu kalpot par sākumpunktu, lai izstrādātu savu budžeta pozīciju klasifikācijas un iezīmēšanas metodoloģiju¹²⁰.

Abi saraksti ir sastādīti, vispirms ņemot vērā dalībvalsts iespējamo budžeta struktūru, kur tā daļēji atspoguļo valdības mērķu klasifikāciju pēc funkcijām (angl. – *Classification of the Functions of Government - COFOG*), kur budžeta pozīcijas tiek klasificētas pēc sektoriem, kā piemēram transports vai izglītība, un tālāk pēc nozarēm, kategorijām un apakškategorijām. Šī sarakstu struktūra neatbilst nevienas konkrētas dalībvalsts budžetam, tā ir elastīga un to var pielāgot dažādu ES dalībvalstu budžeta pozīciju klasificēšanas vajadzībām¹²¹.

EK Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāta sagatavotajos sarakstos¹²² iekļauto pasākumu atlasei ir noteikti vērtēšanas kritēriji.

Pirmkārt, sarakstos netiek iekļauti pasākumi, kuru ietekmi varētu uzskatīt par nekonkrētu vai neskaidru. Tas attiecināms, piemēram, uz hidroelektrostacijām, kurām ir pozitīva ietekme uz klimatu un negatīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību. Pamatojoties uz iepriekšminēto pamatojumu, sarakstos nav iekļauts neviens pasākums saistībā ar atomenerģiju. Līdzīgs lēmums pieņemts attiecībā uz jaunu ēku būvniecību. Lai gan labvēlīgu ietekmi uz klimatu var paskaidrot, pievienojot klāt vārdu "energoefektīvs", tomēr ietekme uz bioloģisko daudzveidību joprojām var būt negatīva, tāpēc šie pasākumi nav iekļauti starp "zaļām" izdevumu pozīcijām.

Otrkārt, sarakstos nav ņemtas vērā dažādas "zaļās" vai "brūnās" dimensijas, jo pasākumiem var būt ļoti atšķirīga ietekme uz vidi. Atbilstošā budžeta iezīmēšanā varētu ņemt vērā atšķirīgo ietekmi, izmantojot, piemēram, procentuālo vērtību.

¹¹⁹ European Commission, Bova, E. (2021). Green Budgeting Practices in the EU: A First Review. Pieejams: [Green Budgeting Practices in the EU: A First Review – European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/green-budgeting-practices-in-the-eu-a-first-review).

¹²⁰ European Commission (2022). Lists of green and brown budgetary items: explanatory notes, Pieejams: [explanatory note green and brown lists.pdf \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/explanatory-note-green-and-brown-lists).

¹²¹ European Commission (2022), Lists of green and brown budgetary items: explanatory notes. Pieejams: [explanatory note green and brown lists.pdf \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/explanatory-note-green-and-brown-lists).

¹²² European Commission (2022), Lists of green and brown budgetary items: explanatory notes. Pieejams: [explanatory note green and brown lists.pdf \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/explanatory-note-green-and-brown-lists).

Treškārt, “zaļais” saraksts neietver “zaļināšanas” pasākumus, kas klasificējami kā “brūni”, bet piesārņo mazāk nekā pašlaik izmantotie resursi. Piemēram, gāzes apkures sistēmas, kas rada mazāku piesārņojumu nekā apkures iekārtas, kas tiek darbinātas ar oglēm.

Visbeidzot, sarakstā par “brūnām” darbībām tiek uzskatītas dažas budžeta pozīcijas, kurām nav alternatīvu, piemēram, subsīdijas gaisa transportam, izdevumi, kas saistīti ar militāro nozari, vai subsīdijas fosilajam kurināmajam derīgo izrakteņu ieguvē un ražošanā, kur nepastāv citas “zaļākas” alternatīvas. Tāpēc, apsverot nodokļu līmeni, ir svarīgi risināt konkrētas darbības vai produkta ārējo ietekmi, lai nodrošinātu, ka šī pozīcija ir efektīva un lietderīga.

Pielikumā Nr. 7 un 8 pievienoti EK identificētie piemēri “zaļo” un “brūno” budžeta pozīciju iezīmēšanai, kas sadalīti pa sektoriem, kategorijām un apakškategorijām.

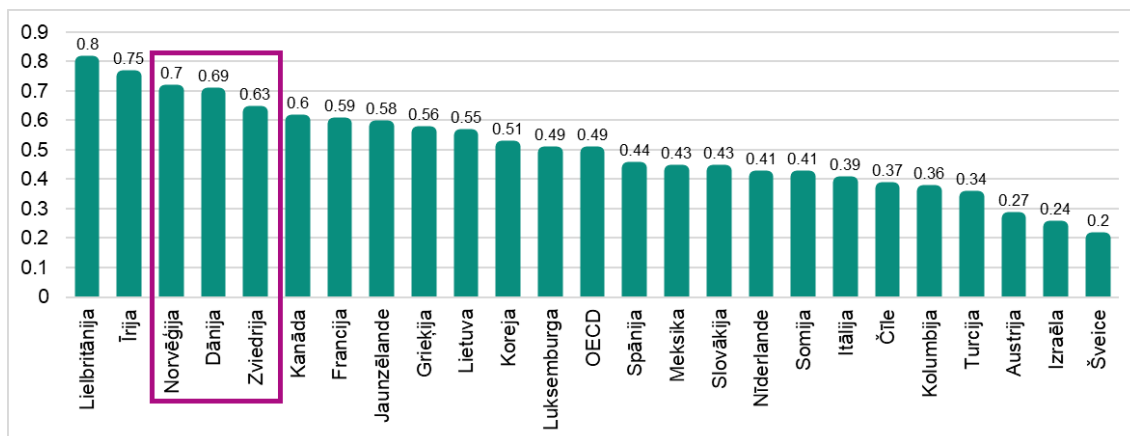
6. “Zaļā budžeta” pieeja: Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas pieredze

Budžets ir galvenais instruments, kas ļauj valstij plānot un pārvaldīt savus resursus. Nodrošinot pietiekamu finansējumu “zaļām” aktivitātēm un vienlaikus samazinot finansējumu darbībām, kas ir kaitīgas klimata un vides mērķiem, valstis ļauj šim instrumentam strādāt, lai radītu klimata ziņā noturīgu un ilgtspējīgu ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda (CO₂) emisiju līmeni. Pirmie soļi budžeta “zaļināšanā” ar ANO Attīstības programmas palīdzību noritēja 2011. gadā Nepālā – valstī, kas ir izteikti pakļauta klimata pārmaiņām¹²³. Patlaban vairāk nekā 60 valstis ir radušas dažādus veidus, kā piemērot “zaļo” domāšanu valsts budžeta veidošanā¹²⁴.

No ES/EEZ dalībvalstu vidus izvēloties trīs labās prakses piemērus, par galveno kritēriju šī starpziņojuma ietvaros kalpoja plašas iestrādes “zaļā budžeta” ietvara ieviešanā un izvēsta uzraudzības prakse. Būtisks faktors bija dažādība gan administratīvajā pieejā, gan metožu un instrumentu klāstā, ļaujot līdz ar šo valstu analīzi iepazīt kopskaitā deviņus OECD aplūkotos un aprakstītus “zaļā budžeta” instrumentus. Nozīmīga ir arī dažādo valsts pārvaldes institūciju iesaiste un savstarpējā sadarbība.

Kā bāzes saraksts paraugprakses identificēšanai un atlasei šī pētījuma ietvaros kalpoja OECD publicētais “Zaļā budžeta” veidošanas indekss 2022. Tas sagatavots, balstoties uz OECD veiktu dalīborganizāciju aptauju, kurā aplūkota OECD dalībvalstu “zaļā budžeta” veidošanas prakse saskaņā ar četrām OECD nodefinētajām dimensijām, kas saskan ar OECD “Zaļā budžeta ietvara” četriem pamatelementiem. OECD “Zaļā budžeta” veidošanas indeksā katrai no četrām dimensijām attiecināta vienāda vērtība 0.25. Apkopojot rezultātus par visām četrām dimensijām, augstākā iegūstamā vērtība indeksā ir 1, zemākā 0. Attēlā Nr. 3 pieejams pilns pārskats par valstu novietojumu OECD sagatavotajā “Zaļā budžeta” veidošanas indeksā 2022.

Attēls Nr. 21 - OECD “Zaļā budžeta” veidošanas indekss, 2022

¹²³ Government of Nepal et al., (2011), *Climate Public Expenditure and Institutional Review* (CPEIR). Nepal. Pieejams: [climate_public_expenditure.pdf \(npc.gov.np\)](https://climatepublicexpenditure.pdf(npc.gov.np)).

¹²⁴ Institute for Climate Economics (2023), *Greener, better, stronger: factors for the successful implementation of green budgeting in EU Member States*. Pieejams: [Greener-better-stronger-Factors-for-the-successful-implementation-of-green-budgeting-in-EU-Member-States-au1906.pdf \(europa.eu\)](https://greener-better-stronger-factors-for-the-successful-implementation-of-green-budgeting-in-EU-Member-States-au1906.pdf(europa.eu)).

“Zaļā budžeta” veidošanas indeksā 2022. gadā Norvēģija, Dānija un Zviedrija, kas atlasītas padziļinātai izpētei, ieņēma attiecīgi trešo, ceturto un piekto vietu starp OECD valstīm.

Ziemeļvalstis un Latviju vieno ciešas politiskās, ekonomiskās un kultūrvēsturiskās saites, kā arī kopīga vēlme nodrošināt stabilitāti, drošību un labklājību reģionā un plašāk¹²⁵. Pēc valstu novietojuma, iedzīvotāju blīvuma, piederības starptautiskajām organizācijām starp Latviju ar Ziemeļvalstīm velkamas daudzas paralēles. Lai arī tādi rādītāji kā IKP uz vienu iedzīvotāju vai ieņemtā vieta ANO Tautas attīstības indeksā savstarpēji patlaban nav salīdzināmi, Baltijas reģions kopumā stratēģiski ir iezīmējis virzību uz attīstītajām Ziemeļvalstīm. Starp abiem reģioniem pastāv regulārs politiskais dialogs, praktiskā pieredzes apmaiņa un sadarbība, kuru ir potenciāls paplašināt un padziļināt arī “zaļā budžeta” veidošanas jomā.

Raugoties uz šī starpziņojuma ietvaros aplūkoto trīs valstu praksi “zaļā budžeta” ieviešanā, OECD un EK 2020. gadā īstenota aptauja apkopo, kādas metodes un instrumentus uz to brīdi izmantoja katra no trīs aplūkotajām valstīm (skatīt Tabulu Nr.1). Jāņem vērā, ka starpposmā, iespējams, šo metožu un instrumentu loks varētu būt paplašinājies, ko OECD un EK varētu atspoguļot nākamajās īstenotajās aptaujās.

Tabula Nr. 2 - “Zaļā budžeta” instrumentu izmantošana Norvēģijā, Zviedrijā un Dānijā

	Ex ante vai ex post novērtējums	Vides izmaksu un ieguvumu analīze	Ogļekļa emisiju novērtējums	Ogļekļa cenu noteikšanas instrumenti	Vides nodokļu reforma	Ex ante vai ex post zaļā budžeta iezīmēšana	Ogļekļa emisiju ēnu izmaksas	Statistiski zaļā iezīmēšana / ziņošana	Videi kaitīgu nodokļu izdevumu / subsīdiju pārskatīšana	Zaļā perspektīvas integrēšana izdevumu pārskatīšanā	Klimata apsvērumu iekļaušana ilgtermiņa fiskālās līgspējas analīzē	Budžeta vides audits vai validācija	Bioloģiskās daudzveidības / ekosistēmu izmaksu noteikšana
Norvēģija	■	■	■	■	■	■	■	■					
Dānija	■	■	■		■		■					■	
Zviedrija	■	■	■	■	■		■						

Avots: OECD (2021). Green Budgeting in OECD countries, OECD Publishing.

Turpmākajā tekstā piedāvāts izvērstāks ieskats, kā trīs no atlasītajām OECD dalībvalstīm, starp kurām divas ir ES dalībvalstis, ievieš “zaļā budžeta” ietvaru savā darbībā.

6.1. Dānija

Dānijā ir 5,8 miljoni iedzīvotāju (1,3% no ES kopējā iedzīvotāju skaita), un gadā katrs no tiem rada 8,2 tonnas CO₂, kas ir nedaudz zem ES vidējā rādītāja (8,4 t). Valsts sevi pozicionē kā klimata pārmaiņu pirmrindnieci, un ceļā uz klimatneitralitāti būtiskie

¹²⁵ Ārlietu ministrija, Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbība (2023). Pieejams: [Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbība | Ārlietu ministrija \(mfa.gov.lv\)](https://mfa.gov.lv).

nacionālie atskaides punkti Dānijā fiksēti 2020. gadā pieņemtajā Klimata likumā, kas paredz līdz 2030. gadam samazināt SEG emisijas par 70% (salīdzinot ar 1990. gadu), savukārt klimatneitralitāti sasniegt vismaz līdz 2045. gadam (iepriekš plānotā 2050. gada vietā). Katram piecu gadu periodam ir noteikti arī emisiju samazināšanas apakšmērķi¹²⁶.

Kopš 2005. gada Dānijai ir izdevies samazināt CO₂ emisijas uz vienu iedzīvotāju par 36%¹²⁷. Viena laikus, kā uzsvērts Dānijas Klimata programmā, valsts SEG emisijas veido 0,1% no kopējām pasaules emisijām, un tā par savu uzdevumu uzskata iedvesmot ar piemēru un šādi sniegt artavu starptautiskajai izpratnei un ambīcijām klimata jomā¹²⁸. Klimata jautājumos Dānijā par būtisku ietekmes pusi uzskatāma pilsoniskā sabiedrība – 72% iedzīvotāju sagaida, ka valdība risinās klimata pārmaiņu izaicinājumus¹²⁹. Šo izaicinājumu risināšanā ir paredzēta nozīmīga loma ne vien Dānijas Klimata, enerģētikas un apgādes ministrijai, Klimata pārmaiņu padomei, Dānijas Enerģētikas aģentūrai, bet arī Finanšu ministrijai, kā arī Dānijas parlamentam un tā komisijām.

6.1.1. Normatīvie akti un administratīvās procedūras

Klimata politikas īstenošanu Dānijā regulē Klimata likums. Darbs pie "zaļā budžeta" formāli nav sasaistīts ar valsts budžeta ciklu, bet, kā tas aplūkojams pielikumā Nr. 4, abi procesi norit paralēli. Valsts budžeta izstrādes sākums ir janvārī, maijā nozaru ministrijas gatavo budžeta pieprasījumus, kurus apkopo un iesniedz Finanšu ministrijai, lai tā vasaras posmā sagatavotu likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam un augustā to prezentētu Dānijas parlamentam (*Folketinget*). Tam seko debates Dānijas parlamentā līdz decembrim, kad tiek pieņemts nākamā gada valsts budžets. Tikmēr paralēli rit "zaļā budžeta" veidošanas darbs. Februārī neatkarīgā Klimata pārmaiņu padome publicē savu statusa ziņojumu, aprīlī ar ikgadējo ziņojumu *Klimata statuss un prognozes* klajā nāk Dānijas Enerģētikas aģentūra, kas ziņojumā novērtē jau pastāvošo iniciatīvu ietekmi uz klimatu un prognozē turpmāko attīstību, tostarp nacionālo SEG emisiju apjomu. Šī ziņojuma rezultāti tiek iekļauti Klimata, enerģētikas un apgādes ministrijas gatavotajā Klimata programmā, kurā iezīmēta Dānijas esošā situācija attiecībā uz ES un nacionālo klimata un vides mērķu īstenošanu. Klimata, enerģētikas un apgādes ministrs Klimata programmu parlamentam prezentē kārtējā gada septembrī¹³⁰.

Novembrī, kamēr parlamentā norisinās debates par valsts budžetu, Klimata pārmaiņu padome sniedz savu skatījumu par klimata ziņojumu. Savukārt decembrī, pēc budžeta pieņemšanas, klimata, enerģētikas un apgādes ministrs parlamentam ziņo par iepriekšējā gadā īstenotās klimata politikas rezultātiem un atbild uz deputātu jautājumiem. Šis solis ļauj parlamentam izvērtēt, vai valdības iniciatīvas strādā pietiekami efektīvi, lai nodrošinātu Dānijas nosprausto klimata un vides mērķu īstenošanu. Nepieciešamības gadījumā Klimata, enerģētikas un apgādes ministrija tiek aicināta nākt klajā ar papildus iniciatīvām. Paralēli šim procesam, katrs jauns budžeta priekšlikums, kas potenciāli var ietekmēt klimatu un/vai vidi, Dānijā ir jāizvērtē, tostarp,

¹²⁶ European Parliament (2021), *Climate Action in Denmark*. Pieejams: [Climate action in Denmark \(europa.eu\)](https://climate.ec.europa.eu/en/parliamentary-action-in-denmark).

¹²⁷ European Parliament (2021), *Climate Action in Denmark*. Pieejams: [Climate action in Denmark \(europa.eu\)](https://climate.ec.europa.eu/en/parliamentary-action-in-denmark).

¹²⁸ Danish Ministry of Climate, Energy and Utilities (2020), *Climate Programme*. Pieejams: [ClimateProgramme2020–Denmarks–LTS–under–the ParisAgreement December2020 .pdf \(unfccc.int\)](https://climate.ec.europa.eu/en/parliamentary-action-in-denmark).

¹²⁹ European Parliament (2021), *Climate Action in Denmark*. Pieejams: [Climate action in Denmark \(europa.eu\)](https://climate.ec.europa.eu/en/parliamentary-action-in-denmark).

¹³⁰ European Commission, Pojar, S. (2023). *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://climate.ec.europa.eu/en/parliamentary-action-in-denmark).

izmantojot *ex ante* vides ietekmes novērtējumu¹³¹. Novērtējumu, atkarībā no situācijas, sniedz gan nozaru ministrijas un ar tām saistītās iestādes, piemēram, Klimata, enerģētikas un apgādes ministrija un tās pārraudzībā esošā Enerģētikas aģentūra, gan citas organizācijas ar ekspertīzi kādā specifiskā jomā¹³².

Kā uzsver EK, lai efektīvi īstenotu "zaļā budžeta" ieviešanu, būtiska ir pārliecinoša vadība un koordinācija starp visām ietekmes pusēm. Tam palīdz nacionāla mēroga ietvara izstrāde, kurā skaidri definētas visu pušu – Finanšu ministrijas, nozaru ministriju, neatkarīgo pārraudzības institūciju u.c. – lomas un atbildības. Dānijā centrālā atbildība par "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu gulstas uz Finanšu ministrijas pleciem, bet koordinatora lomu uzņemas Klimata, enerģētikas un apgādes ministrija. Jaunas programmas un politikas tiek vērtētas Dānijas valdības komitejās (piemēram, Koordinācijas komitejā, Ekonomikas komitejā, kuru vada finanšu ministrs vai "Zaļajā komitejā", kuru vada klimata, enerģētikas un apgādes ministrs un kura tika izveidota 2019. gadā, lai nodrošinātu klimata un vides faktoru integrēšanu un atspoguļošanu dažādās valsts rīcībpolitikās)¹³³.

Strādājot pie ilgāka termiņa iniciatīvām konkrētās nozarēs (enerģētika, rūpniecība utt.), iesaistītās puses sagatavo budžeta priekšlikumus, kuru gaidāmo socioekonomisko un klimata ietekmi vērtē Dānijas parlaments un ar tiem iepazīstina ikgadējā ziņojumā. *Ex ante* ietekmes uz vidi novērtējumu veic katrai jaunai rīcībpolitikai vai instrumentam, kam var būt potenciāla ietekme uz klimata vai vides mērķiem. Šāds process Dānijā tika ieviests vēl pirms Klimata likuma pieņemšanas 2020. gadā un tas ir formalizēts vispārējās vadlīnijās socioekonomisko seku novērtēšanai. Iepriekšpieminēto *ex ante* novērtējumu veic Dānijas Enerģētikas aģentūra sadarbībā ar konkrētām ministrijām un vadoties pēc Finanšu ministrijas izstrādātām vadlīnijām. Tās paredz, ka ikvienai jaunai politikas iniciatīvai, kas varētu ietekmēt klimatu un/vai vidi, nepieciešams veikt arī SEG emisiju novērtējumu¹³⁴.

Salīdzinot "zaļā budžeta" ietvara uzraudzību dažādās ES valstīs, EK norāda – novērojamas dažādas pieejas un bieži izvērtēšana nenorit sistemātiski. Dānijas gadījumā izvērtēšanas procesa divi galvenie aktori ir Dānijas Enerģētikas aģentūra un neatkarīgā Klimata padome. Parlaments iesaistās un reaģē uz abu institūciju ziņojumiem, kuros tiek analizēts, kāda atdeve bijusi jau īstenotajām aktivitātēm un vai patlaban spēkā esošās iniciatīvas ir pietiekamas, lai valsts sasniegtu tās nospraustos mērķus klimata un vides jomā. Papildus tam, novērtējumu pēc savas metodoloģijas sniedz arī neatkarīga ekonomikas komiteja¹³⁵.

Konsekventa ziņošana par rezultātiem, daloties ar metodoloģiju un datiem, vairo visu iesaistīto pušu uzticību procesam. Dānija piekopj starp ES valstīm visizplatītāko pieeju un galvenos ar klimatpolitikas īstenošanu saistītos sasniegumus un datus publisko kā pielikumu budžeta likumprojektam. Pārskatāmību var veicināt arī trešo pušu

¹³¹ European Commission, Pojar, S. (2023). *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://europea.eu).

¹³² European Commission, Pojar, S. (2023). *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://europea.eu).

¹³³ European Commission, Pojar, S. (2023). *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://europea.eu).

¹³⁴ European Commission, Pojar, S. (2023). *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://europea.eu).

¹³⁵ European Commission, Pojar, S. (2023). *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://europea.eu).

– pilsoniskās sabiedrības, domnīcu, klimata padomju un citu – iesaistīšana debatēs par fiskālās politikas “zaļināšanu”. Dānijā pirms likumdošanas izmaiņu prezentēšanas parlamentam norit konsultācijas ar attiecīgās nozares pilsoniskās sabiedrības organizācijām, tostarp uzņēmējdarbības vides pārstāvjiem. Konsultācijas norit arī ar Pilsoņu asambleju (*Citizens’ Assembly / Borgertinget*), kuru veido 99 ģeogrāfiski un demogrāfiski atšķirīgu pilsoņu kopums un kuri sniedz skatījumu un ieteikumus saistībā ar klimata izaicinājumiem¹³⁶, kā arī ar Jaunatnes Klimata padomi (*Youth Climate Council*)¹³⁷.

6.1.2. Pielietotās “zaļā budžeta” metodes un instrumenti

Papildus stratēģiskajam ietvaram piemērotu metožu un instrumentu izvēle ir nākamais faktors, kas nosaka, cik veiksmīgi dažādās dalībvalstīs izdodas iedzīvināt budžeta “zaļināšanu”. Kā atspoguļots tabulā Nr. 1, starp trīs analizētajām valstīm atšķiras daļa instrumentu, kas tiek izmantoti “zaļā budžeta” pieejas ieviešanai un uzraudzībai. Visbiežāk “zaļā budžeta” instrumenti tiek izmantoti valsts budžeta sagatavošanas fāzē, lai valsts budžetā identificētu un atbilstoši atspoguļotu iniciatīvas un apsvērumus, kam ir potenciāla ietekme uz klimata vai vides mērķiem. Dānijā kopumā tiek izmantotas sešas metodes un instrumenti no OECD aprakstīto metožu un instrumentu klāsta, kas atbilst “zaļā budžeta” praktizējošo OECD valstu vidējam rādītājam¹³⁸. Taču jānorāda – kā ar visām jaunām un straujā attīstībā esošām tendencēm, pielietotais “zaļā budžeta” instrumentu loks katrā konkrētā valstī ir mainīgs lielums.

Dānija atsevišķiem budžeta pasākumiem veic **ex ante ietekmes uz vidi novērtējumu**, kas paredz novērtēt pasākumus pirms to iekļaušanas budžetā, lai nodrošinātu, ka tiek ņemta vērā konkrēto iniciatīvu un pasākumu potenciālā ietekme uz klimatu un vidi. Šādu iepriekšēju ietekmes uz vidi novērtējumu var veikt vai nu regulāri attiecībā uz visām politikas jomām, vai arī izlases veidā (piemēram, attiecībā uz politikas jomām, kas varētu radīt būtisku ietekmi uz klimatu vai klimatu)¹³⁹.

Dānijā tiek veikta arī regulāra **vides izmaksu un ieguvumu analīze** projektiem vai politikas virzieniem, kuru mērķis ir apzināti uzlabot vidi vai kuri kādā mērā netieši ietekmē dabisko vidi¹⁴⁰. OECD norāda, ka Dānijā tiek veikts arī **oglekļa emisiju novērtējums** jeb aplēsto SEG emisiju novērtējums, kas saistīts ar visu budžetu¹⁴¹. Paralēli 2022. gadā Dānijā sperts politiski izaicinošs solis – īstenotas **“zaļās” nodokļu reformas**, kuru ietvaros ievērojami paaugstināts nodoklis Dānijā bāzētajiem uzņēmumiem, paredzot 100 eiro nodokli par katru emitēto CO₂ tonnu 2030. gadā līdzšinējo 24 eiro vietā¹⁴².

¹³⁶ Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, Borgertinget (2023). Pieejams: [Borgertinget \(kefm.dk\)](https://kefm.dk)

¹³⁷ European Commission, Pojar, S. (2023). *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://europa.eu).

¹³⁸ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD countries*. Pieejams: [Executive Summary | Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org).

¹³⁹ OECD (2020), *OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary*. Pieejams: [591912–2020–green–budgeting–survey–glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org) Pieejams: [591912–2020–green–budgeting–survey–glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org).

¹⁴⁰ OECD (2020), *OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary*. Pieejams: [591912–2020–green–budgeting–survey–glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org) Pieejams: [591912–2020–green–budgeting–survey–glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org).

¹⁴¹ OECD (2020), *OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary*. Pieejams: [591912–2020–green–budgeting–survey–glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org) Pieejams: [591912–2020–green–budgeting–survey–glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org).

¹⁴² Finansministeriet, Regeringen indgår bred aftale om en ambitiøs grøn skattereform, (2022). Pieejams: [Regeringen indgår bred aftale om en ambitiøs grøn skattereform \(fm.dk\)](https://fm.dk).

Dānija liek lietā arī **oglekļa emisiju ēnu izmaksu novērtējumu**, kas paredz SEG emisiju cenas pievienošanu programmām un ieguldījumiem, lai palīdzētu novērtēt konkrētās rīcībpolitikas vērtību saistībā ar klimata mērķu sasniegšanu¹⁴³. Vienlaikus **izdevumu pārskatīšanas procesā tiek pielietota “zaļā” perspektīva**, kas nozīmē, ka līdztekus efektivitātes apsvērumiem tiek skatīta arī budžeta pasākumu ietekme uz Dānijas vides un klimata mērķiem¹⁴⁴.

Jebkuru instrumentu veiksmīgā ieviešanā būtisku lomu spēlē zināšanas. Dānija jau 2020. gadā veiktajā OECD un EK aptaujā atzīmēja, ka tā nodrošina “zaļā budžeta” zināšanu un prasmju attīstību gan Finanšu ministrijai, gan nozaru ministrijām¹⁴⁵, tādā veidā radot labvēlīgāku vidi “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai valstī.

6.2. Norvēģija

Norvēģijas iedzīvotāju skaits ir līdzīgs kā Dānijā. Pēc Pasaules Bankas 2022. gada datiem valstī bija 5,46 miljoni iedzīvotāju, un to skaits aizvadītajās divās desmitgadēs ir strauji audzis (2002. gadā reģistrēti 4,5 miljoni *de facto* iedzīvotāju)¹⁴⁶. Valsts IKP 2022. gadā bija 106 77 ASV dolāri uz vienu iedzīvotāju¹⁴⁷, savukārt IKP pieaugums sasniedza 3,3%. Pandēmijas periodā līdz ar naftas cenu kritumu starptautiskajā tirgū Norvēģijas ekonomika piedzīvoja ievērojamu sabremzēšanos, taču 2022. gadā atkal sasniegts pirms–pandēmijas izaugsmes līmenis¹⁴⁸. Raugoties uz vides datiem, Norvēģija izceļas ar augstu atjaunīgo energoresursu īpatsvaru – ja OECD vidējais rādītājs ir 12%, tad Norvēģijā atjaunīgo energoresursu īpatsvars veido vairāk nekā pusi no primārās energoapgādes (51%)¹⁴⁹. Oglekļa intensitātes ziņā Norvēģijā gada laikā reģistrē 6,7 tonnas emisiju uz vienu iedzīvotāju (OECD vidēji – 8,7 t)¹⁵⁰.

Norvēģija pēc pārvaldes formas ir konstitucionāla monarhija, taču, līdzīgi kā Dānijā un Zviedrijā, karalim ir galvenokārt formāla un simboliska loma. Norvēģijā darbojas vienpalātas parlaments (*Storting*), un tā 169 deputāti tiek ievēlēti uz četriem gadiem¹⁵¹. Norvēģijā kopš 1960. gadiem raksturīga augsta uzticēšanās valsts pārvaldei, it īpaši tiesu sistēmai. Uzticēšanās valdībai Norvēģijā ir augsta, tostarp salīdzinot arī ar citām Ziemeļvalstīm – valdībai uzticas 77% iedzīvotāju, kamēr OECD valstu vidējais rādītājs ir 47%. Rīcībpolitikas izstrāde norit caurspīdīgi, iesaistot arī akadēmiskās vides

¹⁴³ OECD (2020), *OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary*. Pieejams: [591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/dataoecd/59/19/591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf).

¹⁴⁴ OECD (2020), *OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary*. Pieejams: [591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/dataoecd/59/19/591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf).

¹⁴⁵ OECD and EC (2020), *Joint Survey on Emerging Green Budgeting Practices*. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/888934257831>.

¹⁴⁶ The World Bank, Total population – Norway (2022). Pieejams: [Population, total – Norway | Data \(worldbank.org\)](https://data.worldbank.org/Population-total-Norway).

¹⁴⁷ The World Bank, GDP per capita – Norway (2022). Pieejams: [GDP per capita \(current US\\$\) – Norway | Data \(worldbank.org\)](https://data.worldbank.org/GDP-per-capita-Norway).

¹⁴⁸ The World Bank, Data – Norway. Pieejams: [Norway | Data \(worldbank.org\)](https://data.worldbank.org/Norway).

¹⁴⁹ OECD Data (2021), *Renewable Energy*. Pieejams: [Energy – Renewable energy – OECD Data](https://data.oecd.org/energy-renewable-energy/)

¹⁵⁰ OECD (2022), *Drivers of Trust in Public Institutions in Norway, Building Trust in Public Institutions*, OECD Publishing, Paris. Pieejams: [Drivers of Trust in Public Institutions in Norway | Building Trust in Public Institutions | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/publications/drivers-of-trust-in-public-institutions-in-norway-building-trust-in-public-institutions).

¹⁵¹ Darpö, Jan. (2023), *Nordic Environmental Permitting Processes: Results from a comparative study of environmental law and processes in Denmark, Norway, Iceland, Sweden and Finland*. Pieejams: [Nordic Environmental Permitting Processes \(norden.org\)](https://norden.org/publications/nordic-environmental-permitting-processes).

likumā ne tikai definētas nacionālās apņemšanās klimata jomā, bet noteikts, ka ik piecus gadus (sākot no 2020. gada) šīs apņemšanās ir jāpārskata. Šī pārskatīšana jāveic, balstoties uz zinātniskiem datiem un pēc iespējas balstoties uz kvantitatīviem un izmērāmiem rādītājiem. Mērķi jāpārskata valdībai un jāprezentē parlamentam. Parāli tam valdības gatavotā informācija par klimata jautājumiem parlamentu ikgadēji sasniedz divos formātos¹⁵⁹, kas sīkāk tiks ieskicēti nodaļas turpmākajā izklāstā.

Valsts administratīvā struktūra veidota trīs līmeņos – nacionālā, reģionālā un lokālā. Izmaiņas likumdošanā ar vidi saistītos jautājumos ir parlamenta (*Storting*) rīcībā; valdība parlamentam sniedz ikgadēju ziņojumu par progresu virzībā uz klimata pārmaiņu samazināšanu un pielāgošanos tām. Tikmēr ministrijas attīsta konkrētu nozaru rīcībpolitiku ar specializētu pārvalžu un aģentūru palīdzību, kam noteiktos gadījumos ir lēmumu pieņemšanas pilnvaras. Nākamais līmenis ir reģionālais – Norvēģija ir sadalīta 11 novados (*fylker*), un visbeidzot lokālais – 356 pašvaldības (*kommuner*). Vides politikas kontekstā pašvaldības atbild par teritoriālo plānošanu un noteiktu dabas aizsardzības teritoriju uzturēšanu, tāpat kā par lielāko daļu ar vidi saistīto jautājumu vadību, piemēram, lokāla līmeņa gaisa piesārņojuma kontroli. Tikmēr novadi kopā ar Norvēģijas Vides aģentūru Klimata un vides ministrijas uzdevumā uzrauga piesārņojumu reģionālā un nacionālā līmenī¹⁶⁰.

Vides politikā un likumdošanā Klimata un vides ministrija darbojas kā koordinators. Tā atbild tostarp par piesārņojuma kontroli, dabas aizsardzību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Ministrija veido rīcībpolitiku, gatavo valdībai un parlamentam nepieciešamos materiālus un izstrādā noteikumus savas kompetences ietvaros. Pašvaldību un reģionālās attīstības ministrija atbild par telpisko plānošanu reģionālā un lokālā līmenī, kā arī, dalīti ar Klimata un vides ministriju, par ietekmes uz vidi novērtējumu. Vienlaikus ūdens resursu un enerģētikas jautājumi iekrīt Naftas un enerģētikas ministrijas atbildībā, kam pakļautā Ūdens resursu un enerģētikas pārvalde ir nozīmīgs spēlētājs lēmumpieņemšanas procesā¹⁶¹.

Kā tas ietverts OECD "zaļā budžeta" ietvara aprakstā – viens no efektīva "zaļā budžeta" ieviešanas četriem pamatelementiem ir stratēģiskā ietvarstruktūra, kuras pamatos ir skaidra institucionālā kārtība. "Zaļā budžeta" veidošanas indeksā 2022. gadā Norvēģija šai ziņā novērtēta ar teju maksimālo vērtējumu (0,21 no 0,25). "Zaļā budžeta" instrumentu pielietošana ir aptverta likumdošanā un valsts budžeta veidošanas process ir cieši sasaistīts ar budžeta "zaļināšanas" soļiem¹⁶².

Vērtējot valsts budžeta tapšanas un īstenošanas procesu, Norvēģijā, salīdzinot ar citām OECD valstīm, iezīmējas lielāka kopējā ministru kabineta atbildība un ietekme budžeta veidošanā (skat. pielikumu Nr. 2). Finanšu ministra individuālā loma nav tik izteikta, piemēram, nenotiek individuālas sarunas ar nozaru ministriem, finanšu ministrs nevērtē izdevumu pārskatus, kā arī nenāk klajā ar vidēja termiņa politikas pārskatīšanas

¹⁵⁹ Climate Change Act. Ministry of Climate and Environment (2017, in force from 2018). Pieejams: [Act relating to Norway's climate targets \(Climate Change Act\) – Lovdata](#).

¹⁶⁰ Darpö, Jan. (2023), *Nordic Environmental Permitting Processes: Results from a comparative study of environmental law and processes in Denmark, Norway, Iceland, Sweden and Finland*. Pieejams: [Nordic Environmental Permitting Processes \(norden.org\)](#).

¹⁶¹ Darpö, Jan. (2023), *Nordic Environmental Permitting Processes: Results from a comparative study of environmental law and processes in Denmark, Norway, Iceland, Sweden and Finland*. Pieejams: [Nordic Environmental Permitting Processes \(norden.org\)](#).

¹⁶² OECD (2023), *Government at a Glance 2023*, OECD Publishing, Paris. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/3d5c5d31-en>.

priekšlikumiem. Budžeta veidošana citu OECD valstu kontekstā Norvēģijā ir vairāk kolektīvs darbs un dalīta atbildība¹⁶³.

Norvēģijas budžeta / "zaļā budžeta" kārtējais cikls, kā iezīmēts 5. pielikumā skatāmajā grafikā, sākas janvārī ar nozaru ministriju gatavotajiem budžeta priekšlikumiem, kuru kontekstā Klimata un vides ministrija koordinē informāciju par šo ieceru paredzamo ietekmi uz SEG emisijām. Šīs informācijas apkopojums tiek ietverts budžeta likumprojektā, sauktā arī par Dzeltēno grāmatu, un veido tā 3. daļu. Budžeta plānošanas diskusijas norit divās valdības budžeta konferencēs – martā un augustā. Paralēli Klimata un vides ministrija gatavo Klimata statusa un rīcības plāna ziņojumu jeb tā saukto Zaļo grāmatu, kurā iezīmēts Norvēģijas progress virzībā uz tās nospraustajiem klimata mērķiem plašākā kontekstā¹⁶⁴. Šai ziņojumā, atbilstoši Klimata pārmaiņu likumam, no valdības tiek sagaidīta izvērsta informācija par to, kā valstij izdodas sagatavoties un pielāgoties klimata pārmaiņām, kādas ir ES emisiju kvotu tirdzniecības sistēmas nenosēgto emisiju attīstības trajektorijas sektorālā griezumā un kāds ir Norvēģijas oglekļa budžeta statuss¹⁶⁵. Zaļā grāmata kā budžeta likumprojekta pielikums sasniedz *Storting* oktobrī un deputātu sniegtie komentāri tiek ņemti vērā turpmākajā darbā. Šī ir jauna prakse – pirmā Zaļā grāmata Norvēģijā izveidota 2022. gadā, veidojot 2023. gada valsts budžetu.

Vienlaikus, lai metodoloģiski uzlabotu ziņošanu klimata jautājumos, Norvēģijas valdība ir izveidojusi Klimata jomas tehnisko aprēķinu komiteju (*Teknisk beregningsutvalg for klima*). Tā izvērtē esošās metodes valsts budžeta klimata ietekmes aplēšanai un iesaka uzlabojumus¹⁶⁶.

Kā neatkarīgs dalībnieks klimata politikas uzraudzībā un vērtēšanā Norvēģijā darbojas Klimata pārmaiņu padome 2050 (*Klimautvalget 2050*) 12 locekļu, tostarp ekonomistu, vides, lauksaimniecības, kā arī sociālo jautājumu un citu ekspertu, sastāvā. Galvenie šīs komitejas uzdevumi ir vispārēja pārskata veidošana, analizējot Norvēģijas rīcībasplāna efektivitāti nosprausto klimata mērķu kontekstā un vienlaikus pārliecinoties, ka valsts ekonomika saglabā konkurētspēju¹⁶⁷.

6.2.2. Pielietotās "zaļā budžeta" metodes un instrumenti

Pēc OECD apkopotajiem datiem 2021. gadā (skat. tabulu Nr. 1) Norvēģijā tika likti lietā astoņi "zaļā budžeta" instrumenti¹⁶⁸.

Valsts budžeta gatavošanas procesā jaunām vai jau procesā esošām iniciatīvām Norvēģijā tiek veikts **gan ex ante, gan ex post ietekmes uz vidi novērtējums**. Šie instrumenti ļauj valsts budžeta plānošanas procesā pieņemt lēmumus, kas ņem vērā to potenciālo ietekmi uz klimata un vides mērķiem. Tāpat, novērtējot atsevišķu budžeta pozīciju ietekmi uz klimatu un vidi pēc to realizācijas, Norvēģija nodrošina augstāku

¹⁶³ Anderson, B., T. Currstine and O. Merk (2006), "Budgeting in Norway", OECD Journal on Budgeting, vol. 6/1, <https://doi.org/10.1787/budget-v6-art2-en>.

¹⁶⁴ Regjeringas Klimastatus og –plan (stratēģija *Valdības klimata statuss un plāns*), Norvēģijas valdība (2023). Pieejams: [Regjeringas klimastatus og –plan – regjeringen.no](https://regjeringen.no).

¹⁶⁵ Climate Change Act. Ministry of Climate and Environment (2017, in force from 2018). Pieejams: [Act relating to Norway's climate targets \(Climate Change Act\) – Lovdata](https://lovdata.no).

¹⁶⁶ Teknisk beregningsutvalg for klima, Om utvalget. Pieejams: [Teknisk beregningsutvalg for klima \(tbuklima.no\)](https://tbuklima.no).

¹⁶⁷ Klimautvalget 2050. *The Climate Change Committee 2050*. Pieejams: [Klimautvalget 2050](https://klimautvalget2050.no).

¹⁶⁸ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/acf5d047-en>.

pārredzamību un atbildību par sasniegtajiem rezultātiem un budžeta instrumentu izmantošanas efektivitāti.

Lai nodrošinātu vides un sabiedrības interešu sabalansēšanu, pirms gala lēmumu pieņemšanas vides jautājumos Norvēģijā tiek veikta dažādu klimata un vides politikas pasākumu **izmaksu un ieguvumu analīze** atbilstoši Norvēģijas Finanšu pārvaldes (*Direktoratet for forvaltning og økonomistyring*) vadlīnijām¹⁶⁹.

Atbilstoši Klimata pārmaiņu likumam, Norvēģijā tiek aplēsts **CO₂ emisiju daudzums** ministriju priekšlikumos valsts budžeta likumprojektam. Aplēsto emisiju daudzuma apjoms tiek atspoguļots budžeta likumprojekta trešajā daļā¹⁷⁰.

OECD kontekstā Norvēģija izceļas ar **oglekļa cenu noteikšanas instrumentu** pielietojumu¹⁷¹. Valstij ir ilgtermiņa pieeja šim jautājumam – izcenojums raida spēcīgus signālus par to, cik vēlamas ir investīcijas atjaunīgos resursos un zema oglekļa emisiju tehnoloģijās. Norvēģijas nominālā oglekļa nodokļa likme ir starp augstākajām Eiropā un tā nosedz vairāk nekā 80% no nacionālajām SEG emisijām. Valdības stratēģijā laika posmam līdz 2030. gadam fiksētas ieceres palielināt oglekļa nodokli vairāk nekā trīs reizes līdz 2000 kronām (vairāk nekā 177 eiro)¹⁷². Raugoties uz **vides nodokļu reformu** kā "zaļā budžeta" instrumentu, jāuzsver, ka oglekļa nodoklis nav vienīgais, kuru Norvēģija salīdzinoši nesen reformējusi. Budžeta likumprojektā 2022. gadam palielināts izcenojums CO₂ emisijām, ko radījusi aviācija un naftas ieguves aktivitātes. Ar pielāgotu nodokļu un nodevu sistēmu un citiem veicināšanas pasākumiem Norvēģijai ir izdevies strauji palielināt elektroauto īpatsvaru transporta sektorā, stiprinot nacionālo apņemšanos panākt, ka sākot ar 2025. gada Norvēģijā jaunu auto tirgū būs iegādājamas tikai automašīnas bez kaitīgajiem izmešiem, proti, tādas, kas darbināmas vai nu ar elektrību vai ūdeņradi¹⁷³.

Ietekmes uz vidi novērtējums ex ante budžeta veidošanas fāzē ir "zaļā budžeta" instruments, kura rezultāti atspoguļojas budžeta likumprojekta trešajā daļā. Savukārt **ex post ietekmes uz vidi novērtējums** ir daļa no Klimata un vides ministrijas veidotās Zaļās grāmatas, kas ir jauna un straujā attīstībā esoša prakse. *Ex ante* fāzē iezīmēšana norit pirms budžeta izpildes – kā daļa no budžeta priekšlikuma, budžeta plānu projektiem vai arī budžeta likuma, lai informētu par budžeta atbilstību un ieguldījumu vides un klimata mērķu sasniegšanā. Savukārt *ex post* fāzē iezīmēšana norit jau pēc gala līdzekļu piešķiršanas un/vai budžeta pasākumu izpildes¹⁷⁴.

Kā uzsver OECD, tikai neliels skaits dalībvalstu praktizē visaptverošu "**zaļā budžeta**" iezīmēšanu. Norvēģijā tas notiek *ex ante* un *ex post* fāzēs nelielā tvērumā (*light tagging exercise*)¹⁷⁵. Budžeta pozīcijas un konkrētas darba paketes Norvēģijā tiek

¹⁶⁹ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

¹⁷⁰ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

¹⁷¹ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

¹⁷² OECD (2022), *OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022*, OECD Environmental Performance Reviews. Pieejams: [OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022 | OECD Environmental Performance Reviews | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/environmental-performance-reviews/norway-2022).

¹⁷³ Statistics Norway (2023), *Environmental Economic Instruments*. Pieejams: [Environmental economic instruments – SSB](https://ssb.no/en/Environmental-economic-instruments).

¹⁷⁴ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

¹⁷⁵ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

vērtētas, iezīmējot to ietekmi uz klimatu, taču tā nav vispārēja budžeta iezīmēšana kā to praktizē, piemēram, Itālija.

Līdzīgi kā Dānija un Zviedrija, arī Norvēģija pielieto **oglekļa ēnu izmaksu** metodoloģiju. Tā paredz ietvert SEG emisiju izmaksas kā daļu no plašākas konkrētu programmu un investīciju ekonomiskās analīzes, šādi padarot piesārņojuma izvērtēšanu daudz caurspīdīgāku¹⁷⁶.

Visbeidzot, no trīs apskatītajām Ziemeļvalstīm OECD veiktajā aptaujā Norvēģija vienīgā valsts, kas pielieto **statistisko "zaļo" iezīmēšanu**, kas ziņošanā paredz izmantot starptautisku izdevumu un finanšu klasifikāciju¹⁷⁷.

6.3. Zviedrija

Zviedrijā ir 10,3 miljoni iedzīvotāju, kas sastāda 2,3% no ES kopējā iedzīvotāju skaita. Zviedrijas iedzīvotāju skaits pieaug un paredzams, ka tas turpinās pieaugt, neskatoties uz ES tendenci, kas paredz iedzīvotāju skaita samazināšanos no 2025. gada¹⁷⁸. Viens iedzīvotājs Zviedrijā vidēji gada laikā rada 5,2 tonnas CO₂, un 2019. gadā šis rādītājs bija viszemākais ES. Zviedrija rada 1,4% no kopējām ES radītajām SEG emisijām. Kopš 2005. gada tā ir samazinājusi savas emisijas nedaudz straujāk nekā vidēji ES kopumā, kā arī Zviedrijas ekonomikas oglekļa intensitāte ir viszemākā starp ES dalībvalstīm, un tā turpina samazināties straujāk nekā vidēji ES¹⁷⁹.

2017. gada jūnijā Zviedrijas valdība pieņēma klimata politikas ietvaru ar trim galvenajiem elementiem: Klimata likumu, jauniem klimata mērķiem un Klimata politikas padomes izveidi. Klimata likumā, kas stājās spēkā 2018. gada janvārī, ir noteikti klimata politikas mērķi un tas, kā tā jāattīsta, paredzot, ka valdībai ir jā sagatavo ikgadējs ziņojums par klimatu un ik pēc četriem gadiem arī jauns klimata politikas rīcības plāns¹⁸⁰.

Klimata politikas mērķi ietver klimata neitralitātes sasniegšanu un kopējo iekšzemes SEG emisiju samazināšanu par 85% līdz 2045. gadam (ar papildu pasākumiem, kas kompensētu atlikušos 15%), kā arī ar ETS nesaistītu emisiju samazināšanu par 75% līdz 2040. gadam papildus iepriekš minētajiem 2030. gada mērķiem¹⁸¹.

2020. gadā Zviedrijas valdība apstiprināja valsts zaļo obligāciju sistēmu un to budžeta izdevumu atlasī, kuriem tiks piesaistīti ieņēmumi no obligācijām, tostarp vērtīgu dabas teritoriju aizsardzībai, ieguldījumiem klimata jomā un dzelzceļa uzturēšanai¹⁸². 2021. gadā Zviedrijas investīcijas ilgtspējīgā izaugsmē un pārejā uz videi draudzīgu ekonomiku (angl. – *green transition*) veidoja 880 miljonus eiro¹⁸³.

¹⁷⁶ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

¹⁷⁷ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

¹⁷⁸ European Parliament (2021), *Climate action in Sweden*, Pieejams: [Climate action in Sweden \(europa.eu\)](https://europa.eu/europa-en).

¹⁷⁹ European Parliament (2021), *Climate action in Sweden*, Pieejams: [Climate action in Sweden \(europa.eu\)](https://europa.eu/europa-en).

¹⁸⁰ European Parliament (2021), *Climate action in Sweden*. Pieejams: [Climate action in Sweden \(europa.eu\)](https://europa.eu/europa-en).

¹⁸¹ European Parliament (2021), *Climate action in Sweden*. Pieejams: [Climate action in Sweden \(europa.eu\)](https://europa.eu/europa-en).

¹⁸² OECD (2022), *Green budgeting: A way forward*. Pieejams: [Green budgeting: A way forward | READ online \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-a-way-forward).

¹⁸³ European Commission (2021), *Sweden's National Reform Programme 2021*. Pieejams: [2021–sweden–national-reform-programme_en.pdf \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/sweden-national-reform-programme-2021_en.pdf).

6.3.1. Normatīvie akti un administratīvās procedūras

Nozīmīgs "zaļā budžeta" stratēģiskās sistēmas elements ir skaidra institucionālā kārtība tā īstenošanai. Parasti starp OECD valstīm centrālo lomu šai procesā uzņemas centrālā budžeta iestāde¹⁸⁴. Pārējie iesaistītie visbiežāk ir par klimatu un vides aizsardzību atbildīgā ministrija, nozaru ministrijas, citi valdības departamenti un aģentūras. Zviedrijā par atsevišķu budžeta pasākumu vides ietekmes novērtējumu ir atbildīgas vairākas valsts aģentūras, kur Vides aizsardzības aģentūrai ir koordinatora loma, lai sagatavotu vispārēju ziņojumu valdībai¹⁸⁵.

Klimata un vides jomu darba virziens Zviedrijā ir integrēts regulārajā budžeta procesā un vispārējā pieejā budžeta izpildei. Saikni starp budžeta likumprojektu un klimata politiku Zviedrijā stiprina 2017. gadā pieņemtais klimata politikas ietvars, kurā izklāstīta Parīzes nolīguma īstenošana, izvirzot mērķi līdz 2045. gadam panākt SEG emisiju neto nulles līmeni. Savukārt 2018. gadā pieņemtais Klimata likums paredz – valdībai ir jāīsteno tāda klimata politika, kuras pamatā ir parlamenta pieņemtie klimata mērķi¹⁸⁶.

Darbs pie nākamā gada budžeta izstrādes Zviedrijā sākas janvārī, un aprīlī Finanšu ministrija sāk gatavot budžeta likumprojektu, kas valdībā tiek apspriests no jūlija vidus līdz septembra vidum, diskusijas noslēdzot ar budžeta likumprojekta nodošanu parlamentam. Budžeta plānošanas un sagatavošanas posmā ar ekspertīzi dalās arī valsts pārvaldes aģentūras, kas ir daļēji neatkarīgas iestādes un veic valdībai nepieciešamo analīzi. Ziņojumi par ierosinātajiem svarīgākajiem politikas virzieniem vai tiesību aktu priekšlikumiem tiek nosūtīti sabiedriskai apspriešanai¹⁸⁷.

Kārtējā nākamā gada valsts budžeta parlamentārās diskusijas rit no septembra vidus līdz decembrim. Budžeta likumprojekts parlamentā jāapstiprina decembrī, un tā sastāvdaļa ir arī Klimata ziņojums, kas ir vairāku ministriju kopdarbs un kas balstīts uz valdības aģentūru, tostarp Klimata politikas padomes, dokumentiem¹⁸⁸. Ziņojumā tiek iekļauta informācija par SEG emisiju tendencēm, par politikas virzieniem, kuriem būs lielākā ietekme uz emisijām gada laikā, kā arī novērtējums par šo politikas virzienu atbilstību valsts klimata mērķu sasniegšanai¹⁸⁹.

Būtisks starpinstītūciju sadarbības posms norit no aprīļa vidus līdz jūnija vidum, kad Finanšu ministrijas Budžeta departaments ar nozaru ministrijām apspriež to veiktos vides ietekmes novērtējumus. Klimata ziņojumā atspoguļojas gan šo diskusiju rezultāts, gan tiek ņemts vērā arī Klimata politikas padomes sniegtais vērtējums Zviedrijas progresam vides kvalitātes mērķu sasniegšanā. Zviedrijā ir izveidota mērķu sistēma vides attīstības uzraudzībai, ietverot 16 vides kvalitātes mērķus, kuriem ir noteikti konkrēti starpposma mērķi un uzdevumi, kā arī novērtējuma rādītāji un vērtēšanas kritēriji. Kopumā 16 vides kvalitātes mērķi tiek detalizēti izklāstīti budžeta likumprojektā izdevumu jomā "Apkārtējā vide un dabas aizsardzība", kurā iekļauts arī klimata ziņojums. Par katru no šiem

¹⁸⁴ OECD (2021): Green Budgeting in OECD Countries. Pieejams: [Executive Summary | Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#).

¹⁸⁵ OECD (2021): Green Budgeting in OECD Countries. Pieejams: [Executive Summary | Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#).

¹⁸⁶ Ministry of Climate and Enterprise (2021), Sweden's climate policy framework. Pieejams: [Sweden's climate policy framework – Government.se](#).

¹⁸⁷ European Commission, Pojar, S. (2023), How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](#).

¹⁸⁸ European Commission, Bova, E. (2021), Green Budgeting Practices in the EU: A First Review, Pieejams: [Green Budgeting in the EU: A First Review \(europa.eu\)](#).

¹⁸⁹ European Commission, Pojar, S. (2023), How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](#).

mērķiem valdība sniedz informāciju par plānotajiem vai esošajiem pasākumiem un nepieciešamajiem centieniem, pamatojoties uz Zviedrijas Vides aizsardzības aģentūras padziļinātajiem novērtējumiem un gada ziņojumiem, kas izstrādāti sadarbībā ar dažādiem partneriem, tostarp aģentūrām, universitātēm un konsultāciju uzņēmumiem¹⁹⁰. Papildus, kā minēts, reizi četros gados valdībai jāiesniedz politikas rīcības plāns par to, kā tiks sasniegti klimata mērķi¹⁹¹.

Atsaucoties uz OECD 2021. gadā veikto aptauju, tobrīd tikai trīs dalībvalstīs bija ieviesti instrumenti vai procesi praktizētā “zaļā budžeta” ietvara izvērtēšanai. Zviedrija ir viena no šīm valstīm, kur tiek vērtēts, kā īstenotā politika (tostarp budžeta likumprojekts) palīdz virzīties uz zaļo mērķu sasniegšanu¹⁹². Šādu vērtējumu sniedz, piemēram, Klimata politikas padome. Tā tika izveidota saskaņā ar 2017. gadā ieviesto klimata politikas ietvaru un tās mērķis ir sniegt neatkarīgu novērtējumu par to, cik lielā mērā valdības iecerētā un īstenotā politika atbilst Klimata likumā noteiktajiem klimata mērķiem¹⁹³. Klimata politikas padomi veido astoņi valdības izraudzīti locekļi, un padomes pienākumos ietilpst:

- 1) izvērtēt, vai valdības politika dažādās jomās veicina vai kavē klimata mērķu sasniegšanu;
- 2) pārskatīt gan esošās, gan plānotās politikas ietekmi no plašākas sabiedrības perspektīvas;
- 3) noteikt jomas, kurās jāveic papildu pasākumi¹⁹⁴.

6.3.2. Pielietotās “zaļā budžeta” metodes un instrumenti

OECD aptauja liecina, ka 2021. gadā Zviedrija izmantoja sešus dažādus “zaļā budžeta” instrumentus (skat. tabulu Nr. 1), turklāt pieci no tiem sakrīt arī ar Dānijas un Norvēģijas izmantotajām “zaļā budžeta” metodēm un instrumentiem.

Kā to paredz gan Zviedrijas Budžeta likums, gan Klimata likums, sagatavojot valsts budžeta priekšlikumus, Zviedrijā ir jāveic **ex ante novērtējums**, lai nodrošinātu, ka tiek ņemta vērā konkrēto priekšlikumu ietekme uz klimatu un vidi¹⁹⁵. Kā norāda OECD, šādu priekšnovērtējumu var veikt vai nu regulāri attiecībā uz visām politikas jomām, vai arī izlases veidā (piemēram, attiecībā uz politikas jomām un nozarēm, kas potenciāli varētu radīt vislielāko ietekmi uz klimatu un vidi). Tāpat Zviedrijā norisinās atsevišķu budžeta pasākumu (gan izdevumu, gan ieņēmumu) **ex post ietekmes uz vidi novērtēšana**¹⁹⁶. Zviedrijā, līdzīgi kā kopumā starp OECD dalībvalstīm, izplatītāka ir **ex post** novērtēšana, analizējot, kāda ir jau aizsāktu politiku un programmu ietekme uz ilgāka termiņa

¹⁹⁰ European Commission, Pojar, S. (2023), How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/how-green-budgeting-is-embedded-in-national-budget-processes).

¹⁹¹ European Commission, Bova, E. (2021), Green Budgeting Practices in the EU: A First Review. Pieejams: [Green Budgeting in the EU: A First Review \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/green-budgeting-in-the-eu-a-first-review).

¹⁹² OECD (2021): Green Budgeting in OECD Countries. Pieejams: [Executive Summary | Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).

¹⁹³ Ministry of Climate and Enterprise (2021): Sweden's climate policy framework. Pieejams: [Sweden's climate policy framework – Government.se](https://www.government.se/en/2021/04/swedens-climate-policy-framework).

¹⁹⁴ European Commission, E Bova, (2021), Green Budgeting Practices in the EU: A First Review. Pieejams: [Green Budgeting in the EU: A First Review \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/green-budgeting-in-the-eu-a-first-review).

¹⁹⁵ European Commission, E Bova, (2021). Green Budgeting Practices in the EU: A First Review. Pieejams: [Green Budgeting Practices in the EU: A First Review – European Commission \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/green-budgeting-practices-in-the-eu-a-first-review).

¹⁹⁶ OECD (2020), OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary. Pieejams: [591912–2020–green-budgeting-survey-glossary.pdf \(oecd.org\)](https://oecd.org/green-budgeting-survey-glossary.pdf).

mērķiem. Taču arī jau īstenotu aktivitāšu un programmu novērtēšana palīdz pieņemt informētākus lēmumus nākotnē¹⁹⁷. Lai saskaņotu šo *ex ante* un *ex post* novērtējumu praksi starp dažādām valsts iestādēm, Zviedrija īsteno plašas apmācības, tostarp par metodoloģisko rāmējumu¹⁹⁸, kas veicina "zaļā budžeta" ieviešanai labvēlīgas vides izveidi valstī.

Līdzīgi kā Dānijā un Norvēģijā, arī Zviedrijā tiek veikta regulāra **izmaksu un ieguvumu analīze** projektiem vai politikas virzieniem, kuru mērķis ir apzināti uzlabot vidi vai kuri kādā mērā netieši ietekmē dabisko vidi¹⁹⁹.

Zviedrijā kā ES dalībvalstī ar viszemāko oglekļa intensitāti tiek veikts **CO₂ emisiju daudzuma novērtējums** atsevišķiem budžeta pasākumiem. Valstī piemēroti arī **oglekļa cenu noteikšanas instrumenti**. Piemēram, šai ziņā Zviedrija ir starp tiem 60% OECD dalībvalstu²⁰⁰, kas pieturās pie principa, ka piesārņotājs maksā, un ir ieviesusi oglekļa nodokli. Tas pastāv kopš 1991. gada un šai laikposmā ir izaudzis no 250 kronām (25 eiro) par vienu tonnu CO₂ līdz 1330 kronām (122 eiro)²⁰¹. Valsts izmanto arī **CO₂ ēnu izmaksas**²⁰². Līdzīgi kā pārējās analizētajās Ziemeļvalstīs, Zviedrijā ir reformēta **vides nodokļu sistēma** ar mērķi palielināt pozitīvo ietekmi uz vidi²⁰³.

Kopumā, lai gan pēc OECD klasifikācijas Zviedrija neatbilst "zaļā budžeta" iezīmētājvalstīm, EK ziņojumā²⁰⁴ Zviedrija norādīta kā valsts, kur budžets tiek viegli iezīmēts (*light tagging*), aptverot tos budžeta piešķirumus, kas vērsti uz vides / klimata mērķiem.

6.4. Izvēlēto valstu "zaļā budžeta" pieejas ieviešanā identificētās priekšrocības un trūkumi

Analizējot to, kā noteiktas "zaļā budžeta" pieejas, instrumenti un metodes strādā šajā pētījumā aplūkotajās valstīs, iezīmējas gan dažādo pieeju priekšrocības, gan trūkumi. Lai gan visi izvēlētie labās prakses piemēri ir starp budžeta "zaļināšanas" līderiem, arī esošajos ietvaros saskatāms, kas strādā labi un kur nepieciešami uzlabojumi. Šo priekšrocību un trūkumu analīze ir vērtīgs solis, modelējot Latvijas potenciālo virzību uz "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu.

¹⁹⁷ European Commission, Pojar, S. (2022). Environmental Assessments within Green Budgeting. Pieejams: [Environmental Assessments within Green Budgeting – European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/environmental-assessments-within-green-budgeting).

¹⁹⁸ European Commission, Pojar, S. (2023). How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. Pieejams: [Discussion Paper 196: How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/discussion-paper-196-how-green-budgeting-is-embedded-in-national-budget-processes).

¹⁹⁹ OECD (2020), OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary. Pieejams: [591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/glossary/591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf).

²⁰⁰ Blazey, A. and M. Lelong (2022), "Green budgeting: A way forward", OECD Journal on Budgeting, vol. 22/2. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/dc7ac5a7-en>.

²⁰¹ Government of Sweden. Sweden's Carbon Tax (2023). Pieejams: [Sweden's carbon tax – Government.se](https://www.government.se/en/sweden-carbon-tax).

²⁰² OECD (2020), OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary. Pieejams: [591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/glossary/591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf).

²⁰³ OECD (2020), OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary. Pieejams: [591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/glossary/591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf).

²⁰⁴ European Commission, Simona Pojar (2023), How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. Pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/c12ebe1d-442f-4ee1-bfae-7bbfe06f9098_en?filename=dp196_en.pdf.

6.4.1. “Zaļā budžeta” pieejas priekšrocības un trūkumi Dānijā

Par Dānijas centrālo priekšrocību uzskatāma **plaša politiskā vienprātība** par klimata jautājumu prioritāro dabu politikas veidotāju un īstenotāju dienaskārtībā. To galvenokārt virza valdības centieni mazināt SEG emisijas²⁰⁵, un šī politiskā vienprātība atspoguļojas gan ambiciozajos nacionālajos mērķos, kas ietverti likumdošanā un tiek izvērtēti ikgadēji, gan arī izveidotajā klimata aktivitāšu ietvarā. Tas atvieglo lēmumu pieņemšanu un rada pamatu koordinētai un efektīvākai rīcībai, kas nesvārstās atkarībā no politiskās vadības. Līdzīgi kā ar citiem klimata jomas jautājumiem, “zaļā budžeta” instrumentu atdeve ir redzama ilgtermiņā, un politiskā vienprātība attiecībā uz klimata un vides mērķu būtiskumu ir labvēlīga vide vidēja un ilgtermiņa iniciatīvu īstenošanai. Tas paaugstina arī Dānijas kā valsts legimitāti klimata jautājumu risināšanā starptautiskā līmenī, veicina pilsoniskās sabiedrības iesaisti, investoru uzticību u.tml. Kopumā ieņemot ceturto vietu starp OECD valstīm, Dānija “Zaļā budžeta” veidošanas indeksā²⁰⁶ 2022. gadā veicinošas vides (*enabling environment*) kategorijā uzrāda teju maksimālo rezultātu (0,22 no 0,25).

Klimata jautājumi ir joma, kas pārsniedz attiecīgās nozares ministrijas aktivitātes un vides aizsardzībai mērķēto budžetu. OECD iesaka valstīm integrēt “zaļās” ietekmes izvērtēšanu viscaur valdības rīcībpolitikās²⁰⁷. Tas prasa plašu **starpinstitucionālu sadarbību**. Ideālā “zaļā budžeta” prakse, kā uzsver Eiropas Komisija, aptver ne vien visus galvenos vides mērķus un visas budžeta pozīcijas, bet arī visu valsts pārvaldes sektoru²⁰⁸. Līdz ar to Dānijas budžeta “zaļināšanas” centienos iesaistītais plašais dalībnieku loks – Finanšu ministrija kā galvenais koordinators, Klimata, enerģētikas un apgādes ministrija un nozaru ministrijas, neatkarīgā Klimata pārmaiņu padome, Dānijas Enerģētikas aģentūra un parlaments ar tā komisijām – vērtējams pozitīvi. Taču vienlaikus OECD “Zaļā budžeta” veidošanas indekss iezīmē tieši iestāžu darbības prakses (*institutional arrangements*) kā kategoriju, kurā Dānija uzrāda salīdzinoši zemus rezultātus (0,13 pret OECD vidējo rādītāju 0,15 vai maksimālo iespējamo – 0,25). Šī kategorija aptver iestāžu darbību, novērtējot vides faktoru ietekmi uz budžeta un fiskālo politiku, metodes šīs darbības novērtēšanai, mehānismus pārredzamības un atbildības uzlabošanai un to, cik kopumā veicinošs ir budžeta pārvaldības ietvars²⁰⁹. Šajā jomā Dānijas gadījumā saredzama iespēja pilnveidei.

“Zaļā budžeta” veidošana paredz noteiktu instrumentu loku integrēt esošā budžeta ietvarā, nevis radīt nošķirtu lēmumpieņemšanas procesu atsevišķa budžeta izstrādei. Tāpēc OECD iesaka **pilnvērtīgi izmantot esošo budžeta ietvaru** budžeta “zaļināšanai”²¹⁰. Dānijā “zaļā budžeta” prakse nav formāli integrēta valsts budžeta ciklā un rit tam paralēli. Atšķirībā no Norvēģijas, Dānijā valdības sagatavotā Klimata programma tiek pievienota kā pielikums ikgadējam valsts budžetam, nevis ir integrēta budžetā. Pozitīvi, ka parlamentārā, uzklusot klimata ministra ikgadējo ziņojumu, norit

²⁰⁵ OECD (2021), *Green Budgeting in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/governance/green-budgeting-in-oecd-countries_98989898).

²⁰⁶ OECD (2023), *Government at a Glance / OECD Green Budgeting Index 2023*. Pieejams: [Denmark | Country notes | OECD Government at a Glance](#).

²⁰⁷ Blazey, A. and M. Lelong (2022), *Green Budgeting: A Way Forward*, OECD Journal on Budgeting, vol. 22/2. <https://doi.org/10.1787/dc7ac5a7-en>.

²⁰⁸ European Commission (2022). Green budgeting in the EU. Pieejams: [European Union Green Budgeting Reference Framework](#).

²⁰⁹ Blazey, A. and M. Lelong (2022), "Green budgeting: A way forward", OECD Journal on Budgeting, vol. 22/2. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/dc7ac5a7-en>.

210 Blazey, A. and M. Delong (2022), "Green budgeting: A way forward", OECD Journal on Budgeting, vol. 22/2. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/dc7ac5a7-en>.

debates, kas rezultējas tostarp arī ar jaunām iniciatīvām no Klimata, enerģētikas un apgādes ministrijas puses. Vienlaikus, iespējams, pilnvērtīgāka esošā budžeta izmantošana un ciešāka integrācija palīdzētu uzlabot situāciju, tostarp iepriekš minēto Dānijas attīstāmo pusi – iestāžu darbības prakses.

Lai “zaļā budžeta” aktivitātes efektīvi kalpotu arī kā palīgriķi lēmumu pieņemšanā, būtisks ir **pārredzams to novērtēšanas mehānisms**²¹¹. Dānijā novērtēšana norit ikgadēji un no vairākām perspektīvām, jo to veic gan Dānijas Enerģētikas aģentūra, gan Klimata, enerģētikas un apgādes ministrija, gan arī neatkarīgā Klimata pārmaiņu padome. Analīze tam, vai esošā rīcībpolitika ir pietiekama klimata mērķu sasniegšanai un kā iepriekš īstenotās aktivitātes palīdzējušas sasniegt izvirzītos mērķus, norit īsā, vidējā un garākā termiņā. Šāds daudzu acu princips stiprina vides politikas caurspīdību un uzskatāms par Dānijā ieviestā ietvara priekšrocību, bet vienlaikus arī rada funkciju dublēšanās un sadrumstalotības risku.

Valsts pārvaldes zināšanas noteiktā jomā ir lietderīgi papildināt ar citu sektoru ekspertīzi; kā liecina Dānijas piemērs – **papildus ekspertu iesaiste** var padziļināt izpratni un novest pie inovatīviem praktiskiem instrumentiem. Sadarbībā ar valdību Dānijas Ekonomiskās analīzes un modelēšanas institūts ir radījis platformu *GreenREFORM*, kas ļauj konsekvēnti novērtēt gan jaunu ekonomisku iniciatīvu ietekmi uz vidi un klimatu, gan vides, enerģētikas un klimata politikas sociālekonomisko ietekmi. Platforma ļauj prognozēt ilgtermiņa attīstību līdz pat 2100. gadam, un tā iezīmē potenciālo pozitīvo iznākumu starpinstitucionālai sadarbībai.

6.4.2. “Zaļā budžeta” pieejas priekšrocības un trūkumi Norvēģijā

Līdzīgi kā Dānijā, arī Norvēģijas kontekstā uzsverama spēcīga **politiskā vienprātība** klimata politikas jautājumos, kas ļauj veidot ilgtermiņā stabilu un paredzamu politiku gan nacionālā, gan reģionālā līmenī. Papildus tam, viena no Norvēģijas priekšrocībām klimata politikas attīstīšanai ir skaidra pārvaldības sistēma, kur noteikts, kā tiek īstenota un uzraudzīta klimata politika, un kā tiek ziņots par progresu. Tas atvieglo lēmumpieņemšanas procesu, savstarpējo koordinēšanu, politikas īstenošanu un reportēšanu. Klimata un vides ministrijas koordinētais valdības ziņojums *Klimata statuss un rīcības plāns* (t.s. Zaļā grāmata) konkrētajam gadam ļauj parlamentam sekot līdzi paveiktajam un atbilstoši rosināt plānu, programmu un aktivitāšu korekcijas izaicinošākajās jomās²¹².

Kā trūkums šajā kontekstā gan pieminams fakts, ka Norvēģijas gadījumā ministrijas **izstrādāto dokumentu nevērtē neviens neatkarīgs dalībnieks**. Salīdzinājumam – Dānijā un Zviedrijā to dara neatkarīgas klimata padomes, bet Norvēģijā patlaban tiek vien debatēts par šādu vajadzību²¹³. Uz iespējām pilnveidot atbildības un pārskatāmības rādītājus Norvēģijas gadījumā norāda arī OECD, kuras “Zaļā budžeta” veidošanas indeksā 2022. gadā tieši šajā dimensijā Norvēģija ar

²¹¹ Blazey, A. and M. Lelong (2022), “Green budgeting: A way forward”, OECD Journal on Budgeting, vol. 22/2. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/dc7ac5a7-en>.

²¹² Norvēģijas valdības mājaslapa. Klimata un vides departaments: Klimata statuss un rīcības plāns (2023). Pieejams: [Regjeringas klimastatus og -plan - regjeringen.no](https://regjeringen.no/regjeringas-klimastatus-og-plan)

²¹³ Norvēģijas valdības mājaslapa. Klimata pārmaiņu padome 2050: Starpziņojums (2023). Pieejams: [Omstilling til lavutslip \(regjeringen.no\)](https://regjeringen.no/omstilling-til-lavutslip)

vērtējumu 0,11 no maksimāli iespējamā 0,25 pamanāmi iepalika²¹⁴. Potenciāls solis atbildības un pārskatāmības rādītāju uzlabošanai ir arī **pilsoniskās sabiedrības sistēmiskāka iesaiste**, kas Dānijas gadījumā norit ar *Borgettinget* palīdzību.

Līdzīgi kā Zviedrijā, Norvēģijā Klimata likums pieņemts 2017. gadā, un tas ir **labs piemērs, kā likumdošanā iestrādāt** gan klimata un vides apņemšanās, gan valdības pienākumu parlamentam ziņot par šīs jomas progresu. Tomēr vienlaikus tas ir visai lakonisks un sniedz maz konkrētu uzstādījumu procesa norisei un pārvaldībai. Šis ir arī viens no aspektiem, uz kuriem starpziņojumā nupat norādījusi Norvēģijas Klimata pārmaiņu padome 2050. Dānijas klimata likumā, kas sākotnēji pieņemts 2014. gadā, 2020. gadā iestrādāti labojumi. Norvēģijā uz šādu vajadzību norādīts padomes decembrī publicētajā starpziņojumā²¹⁵.

Atbildība par politikas īstenošanu, kas attiecināma uz klimatu un vidi, Norvēģijā sadalās uz vairākām ministrijām un institūcijām, tostarp Klimata un vides ministriju, Naftas un enerģētikas ministriju, Pašvaldību un reģionālās attīstības ministriju un citām institūcijām. Lai arī nozares koordinators loma ir Klimata un vides ministrijai, šī **struktūra un atbildību sadalījums** tomēr var nest izaicinājumus horizontālā un vertikālā darbu koordinācijā un savstarpējā komunikācijā²¹⁶. Tas varētu būt vēl viens faktors, kas veidojis valsts salīdzinoši zemo rādītāju atbildības un pārskatāmības dimensijā "Zaļā budžeta" veidošanas indeksā.

Raugoties uz izmantotajiem instrumentiem, OECD kā vienīgo no Ziemeļvalstīm pie **"zaļā budžeta" iezīmēšanas aktivitātēm** norāda Norvēģiju. Francijas klimata ekonomikas institūts (*Institut de l'économie pour le climat*) uzsver, ka iezīmēšanas aktivitātes ir pateicīgs instruments, lai valsts skaidrāk demonstrētu ceļu uz savu nacionālo klimata apņemšanos sasniegšanu, kā arī lai virzītu noteiktus budžeta lēmumus (nodrošinātu konsekvenci un uzlabotu efektivitāti). Pastāvošā iezīmēšana *ex ante* un *ex post* fāzēs norit nelielā tvērumā un Norvēģijai ir iespējas to paplašināt.

6.4.3. "Zaļā budžeta" pieejas priekšrocības un trūkumi Zviedrijā

Zviedrija ir viena no valstīm ar visaugstākajiem rezultātiem "Zaļā budžeta" veidošanas indeksā. 2022. gadā tā ieguvusi 0,63 punktus skalā no 0 līdz 1. Zviedrijas rādītāji ir augstāki par OECD vidējo rādītāju visās indeksa dimensijās. Līdzīgi kā Norvēģijai, arī Zviedrijai šī indeksa kontekstā OECD **saredz iespēju pilnveidot atbildības un pārskatāmības jomu** "zaļā budžeta" veidošanā (šai dimensijā no 0,25 punktiem iegūti 0,11), taču papildus saredzamas **izaugsmes iespējas arī izmantoto mehānismu un instrumentu klāstā** (0,14 no 0,25)²¹⁷.

No 2021. gadā aptaujātajām 14 OECD dalībvalstīm, kas praktizē "zaļā budžeta" plānošanu tikai trijās ir **ieviesti instrumenti vai procesi, kas palīdz novērtēt "zaļā budžeta" plānošanas pieejas ietekmi**. Zviedrija ir viena no šīm valstīm, kas liecina, ka pie atbildības un pārskatāmības dimensijas tiek strādāts²¹⁸.

²¹⁴ OECD: Government at a Glance (2023): Country Notes: Norway. Pieejams: [Government at a Glance 2023 | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)

²¹⁵ Norvēģijas valdības mājaslapa. Klimata pārmaiņu padome 2050: Starpziņojums (2023). Pieejams: [Omstilling til lavutslip \(regjeringen.no\)](#)

²¹⁶ Norvēģijas valdības mājaslapa. Klimata pārmaiņu padome 2050: Starpziņojums (2023). Pieejams: [Omstilling til lavutslip \(regjeringen.no\)](#)

²¹⁷ OECD (2023): Government at a Glance 2023. Pieejams: [Sweden | Country notes | OECD Government at a Glance](#).

²¹⁸ OECD (2021): Green Budgeting in OECD Countries. Pieejams: [Executive Summary | Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#).

Kā pozitīvu aspektu Zviedrijas "zaļā budžeta" plānošanas praksē var minēt **uz rezultātiem balstīto pieeju**, kur budžeta priekšlikumiem tiek novērtēta to ietekme uz klimatu un vidi, kas palīdz virzīties uz klimata mērķu sasniegšanu. Klimata likums nosaka, ka valdībai katru gadu jāiesniedz ziņojums par klimatu budžeta likumprojektā. Ziņojumā jāiekļauj informācija par siltumnīcefekta gāzu emisiju tendencēm, informācija par politikas virzieniem, kuriem būs vislielākā ietekme uz emisijām gada laikā, kā arī novērtējums par šo politikas virzienu atbilstību valsts klimata mērķu sasniegšanai²¹⁹. OECD aptaujas rezultāti liecina par to, ka Zviedrijā kopš "zaļā budžeta" ieviešanas rezultātā ir uzlabojusies ziņošanas prakse par progresu vides mērķu sasniegšanā, kas savukārt nodrošinājusi lielāku pārredzamību jautājuma izskatīšanai parlamentā²²⁰.

Objektīva novērtējuma sniegšanā palīdz Klimata politikas padome, kuras uzdevums ir sniegt neatkarīgu novērtējumu par to, cik lielā mērā valdības iesniegtā politika atbilst Klimata likumā noteiktajiem klimata mērķiem²²¹. Šādas **neatkarīgas institūcijas esamība ir vērtējama kā priekšrocība** "zaļā budžeta" pieejas ieviešanā. Iespēja paplašināt objektīvo skatījumu un palielināt iesaistīto dalībnieku skaitu būtu, sekojot Dānijas piemēram un iesaistot pilsonisko sabiedrību īpaši veidotas padomes vai citā formātā.

Taču vienlaikus, kritiski raugoties, var izcelt to, ka Zviedrijas gadījumā **padziļinātāki ietekmes uz vidi novērtējumi, kas veikti saistībā ar plānotām jaunām politikas iniciatīvām**, bet tiek izmantoti pārrunu laikā par budžeta likumprojektu un gala versijai budžeta likumprojektam. Lai šo dimensiju uzlabotu, Zviedrija cenšas saskaņot ietekmes uz vidi novērtējumu izmantošanu visās valdības aģentūrās un ierosina, ka tas būtu obligāts visiem jauniem priekšlikumiem, nodrošinot aģentūrām īpašu apmācību un vienotu metodoloģiju. Turklāt tiek ierosināts, ka pārvaldības iestādei vajadzētu sniegt īpašu informatīvo atbalstu komitejām un speciālistiem, kuri veic ietekmes uz vidi novērtējumus²²².

Kamēr Dānijas un Norvēģijas gadījumā iespējams izcelt politisko vienprātību klimata politikas jautājumos, kas ļauj veidot ilgtermiņā stabilu un paredzamu politiku gan nacionālā, gan reģionālā līmenī, Zviedrijā 2022. gada rudenī pie varas nākušī **valdība ir samazinājusi klimata budžetu un atzinusi, ka oglekļa dioksīda emisijas īstermiņā, sagaidāms, palielināsies**. Šī brīža koalīcija paziņojusi par finansējuma samazināšanu klimata un vides pasākumiem un nodokļu samazināšanu benzīnam un dīzeļdegvielai. Lai gan ilgtermiņā paredzams, ka līdz 2045. gadam emisijas samazināsies, valdība, visticamāk, neizpildīs savus mērķus transporta jomā līdz 2030. gadam, jo tiek lēsts, ka līdz 2030. gadam emisijas palielināsies par 5,9–9,8 miljoniem tonnu CO₂ ekvivalenta, pateicoties lēmumiem, kas tika pieņemti laika posmā no 2022. gada 1. jūlija līdz 2023. gada 1. jūlijam²²³.

²¹⁹ European Commission, E Bova (2021), Green Budgeting Practices in the EU: A First Review. Pieejams: [Green Budgeting in the EU: A First Review \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/green-budgeting-in-the-eu-a-first-review).

²²⁰ OECD (2021): Green Budgeting in OECD countries, 34. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](https://www.oecd.org/en/publications/2021/04/green-budgeting-in-oecd-countries_en).

²²¹ Ministry of Climate and Enterprise (2021), Sweden's climate policy framework. Pieejams: [Sweden's climate policy framework – Government.se](https://www.government.se/en/2021/04/swedens-climate-policy-framework).

²²² European Commission, Pojar, S. (2022), Environmental Assessments within Green Budgeting, Pieejams: [Environmental Assessments within Green Budgeting – European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/en/environmental-assessments-within-green-budgeting).

²²³ The Guardian (2023), Swedish government faces backlash after slashing climate budget. Pieejams: [Swedish government faces backlash after slashing climate budget | Sweden | The Guardian](https://www.theguardian.com/environment/2023/mar/25/swedish-government-faces-backlash-after-slashing-climate-budget).

7. Latvijai atbilstošākā "zaļā budžeta" pieeja un galvenie izaicinājumi tās ieviešanai

7.1. Latvijai atbilstošākā "zaļā budžeta" pieeja

Starp OECD dalībvalstīm pastāv dažādas "zaļā budžeta" pieejas, metodoloģiskais ietvars un pielietotie instrumenti, kas skaidrojams ar atšķirīgām valstu prioritātēm, pieejamajiem resursiem, budžeta plānošanas un uzskaites praksi, institucionālo struktūru, sadarbības pakāpi, kā arī zināšanām un izpratni par "zaļo budžetu".

Veicot projekta 2. posmā paredzēto "zaļā budžeta" ietvaru un pieeju novērtējumu, labās prakses piemēru analīzi, kā arī ņemot vērā projekta 1. posma rezultātus un Latvijas kopējo kontekstu, konstatējams, ka Latvijas situācijā, sperot pirmos soļus "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā, konceptuāli lietderīgi ir atsaukties un kā "ceļa karti" izmantot OECD "zaļā budžeta" ietvarstruktūru ar tās četriem pamatelementiem, kur katram ir nozīmīga loma efektīva un lietderīga "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā. Vienlaikus, Latvijai operacionāli kā atspēriena punkts var noderēt Eiropas Komisijas "zaļā budžeta" ietvarstruktūrā aprakstītā pirmā līmeņa pieeja, kurā identificēts minimālais konkrētu pasākumu kopums, kas var palīdzēt valstij uzsākt ceļu uz budžeta plānošanas procesu sasaisti ar klimata un vides mērķiem.

Metodoloģiski raugoties, tas nozīmē budžeta iezīmēšanas praksi, **iezīmējot vides/klimata ietekmes ziņā pozitīvos izdevumus un ieņēmumus**, identificējot tos ikgadēji valsts budžetā un atspoguļojot tos arī budžeta izpildes rezultātos. Pārskatāmā nākotnē, atkarībā no Latvijas klimata ambīciju un gatavības līmeņa, iespējama pāreja uz nākamo (*developed*) līmeni, kad iezīmētas tiek arī valsts budžeta pozīcijas, kam ir negatīva ietekme uz klimatu un vidi, un aplēses ietekmei uz klimatu parādās ne tikai budžeta likumprojektā, bet arī vidēja termiņa budžeta izstrādē.

Uz "zaļā budžeta" prakses ieviešanu Latvijā ieteicams lūkoties sistēmiski, par atskaites punktu ņemot OECD radītā ietvara pamatelementus. Tas paredz, ka būtisks priekšnoteikums ir ietvarstruktūras izvērtēšana. Lai gan sākotnēji pārvaldības procesus var nodrošināt centrāla konkrēta mērķa izpildei sasaukta (*ad hoc*) darba grupa, nākamais līmenis paredzētu ilgtermiņa struktūras ieviešanu, kas var arī nebūt atsevišķa vai jauna struktūrvienība.

Apskatītā prakse liecina, ka likumdošanas ietvarā iestrādāti gan klimata mērķi, gan atbildīgie, gan ziņošanas kārtība ir būtisks faktors "zaļā budžeta" ietvara attīstībai. Turklāt, kā ilustrē šī pētījuma ietvaros aplūkoto Ziemeļvalstu piemērs, likumdošanas rāmim ar laiku nepieciešama arī tālāka pilnveide.

Pielietotie instrumenti arī tām valstīm, kas "zaļā budžeta" jautājumos ir iesācējas, parasti ir daudzskaitlīgi (vidēji ap sešiem). Instrumenti un metodes lielākoties tiek liktas lietā budžeta plānošanas fāzē un starp izplatītākajiem ir *ex ante* ietekmes uz vidi novērtējumi un vides izmaksu un ieguvumu analīze. Savukārt EK aprakstītais pamata līmenis aptver budžeta iezīmēšanas praksi, kas var kalpot par pamatu "zaļā budžeta" prakses uzsākšanai valstī.

Izvērtējot budžeta iezīmēšanu kā instrumentu, ieteicams vadīties pēc OECD izstrādātajām "zaļā budžeta" iezīmēšanas vadlīnijām un principiem, kas paredz, ka "zaļie" mērķi var attiekties uz klimatu vai citām vides jomām, piemēram, bioloģisko daudzveidību, gaisa kvalitāti, ūdens pieejamību un kvalitāti un citiem. "Zaļā budžeta" iezīmēšana ir īpaši noderīgs rīks, lai vairotu izpratni par to, kā budžeta lēmumi ir sasaistīti ar valsts nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā. OECD valstu dažādiem piemēri

arī labi ilustrē, ka budžeta iezīmēšanā tvērumi ir ievērojami dažādi, sākot no Starpziņojumā apskatītajiem vieglas iezīmēšanas paraugiem Norvēģijā un zināmā mērā arī Zviedrijā līdz Francijai, kuras pieeja aptver lielāko daļu valsts budžeta pozīcijas un kuru Latvijas valsts iestāžu pārstāvji 2023. gada decembrī tuvāk iepazīna Latvijas Finanšu ministrijas sadarbībā ar EK rīkotās apmācībās.

Latvijā, kur, kā aprakstīts šī pētniecības projekta levdziņojumā, klimata un vides jautājumu risināšanā ir iesaistīts liels (un mainīgs) institūciju sastāvs, būtu īpaši svarīgi ceļā uz "zaļā budžeta" ieviešanu ieviest uzskatāmu un saprotamu stratēģisko ietvaru, kas ietver skaidru mērķu uzstādījumu un sasniedzamos rezultātus klimata un vides jomā, nodrošinot to sasaisti ar valsts budžeta plānošanas, izpildes, uzraudzības un ziņošanas procesiem, kā arī nosakot par konkrēto uzdevumu īstenošanu atbildīgās institūcijas. Vērtējot citu valstu pieredzi, Latvijai nepieciešams izvēlēties tādas "zaļā budžeta" ieviešanas metodes un instrumentus, kas visvairāk atbilst valsts nospraustajiem stratēģiskajiem mērķiem klimata un vides jomā.

Ņemot vērā Latvijas pievienošanās un līdzdalību ES nosprausto klimata un vides mērķu īstenošanā, šim mērķim saņemot arī ES Atvērēlošanās un noturības mehānisma un citu ES finanšu instrumentu atbalstu, svarīgi ir izveidot sasaisti ar EK ieviesto "zaļā budžeta" praksi, tai skaitā dažādu aktivitāšu klasificēšanu, vadoties pēc to ietekmes uz klimata un vides mērķiem. Šeit īpaši noderīga var būt ES Taksonomijas regula, kuras ietvertās saimnieciskās darbības var kalpot par pamatu, nosakot, kuras valsts budžeta programmas un pasākumus būtu vērts pakļaut iezīmēšanas praksei un kuras nē, proti, kurām no valsts tautsaimniecības nozarēm ir potenciāli vislielākā ietekme uz valsts klimata un vides mērķu īstenošanu. Mazāk lietderīga esošajā posmā Latvijai būtu ES Taksonomijas regulas deleģēto aktu (tehniskās pārbaudes kritēriju) piemērošana valsts budžeta iezīmēšanas vajadzībām, ņemot vērā, ka tas varētu radīt pārmērīgu administratīvo slogu un apgrūtinājumu valsts pārvaldei. ES Taksonomijas regula un deleģētie akti var būt noderīgs atsaucē dokuments, gatavojoties Zaļo obligāciju izlaidēšanai tirgū.

Ziemeļvalstu piemēri ilustrē gan noteiktu vadlīniju un prasību izstrādi, gan neatkarīgu padomju nozīmi, gan pilsoniskās sabiedrības iesaisti un citus aspektus, kam ir potenciāls "zaļo" iniciatīvu ieviešanā nodrošināt pārredzamības un atbildības principu ievērošanu, salāgojot aktivitātes ar valsts nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā.

7.2. Galvenie izaicinājumi Latvijas kontekstā

Viens no lielākajiem izaicinājumiem Latvijā uz aplūkoto Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas paraugprakses fona ir politiskās vienprātības trūkums Latvijas lēmējvaras un izpildvaras aprindās par klimata un vides mērķu būtiskumu. Tas atspoguļojas arī Latvijas galvenajā valsts vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentā – Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (turpmāk – NAP2027), kas izstrādāts, lai sasniegtu Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (Latvija2030) noteiktos mērķus, ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķus. NAP2027 nosprauž četras prioritātes, kas aptver: 1) vienlīdzīgas iespējas; 2) produktivitāti un ienākumus; 3) sociālo uzticēšanos; 4) reģionālo attīstību. **Klimata un vides jautājumi, kā vērtējams pēc NAP2027, neatrodas Latvijas vidēja termiņa politikas augstāko prioritāšu sarakstā, bet ir meklējami starp apakšprioritātēm, kas aptver kvalitatīvu dzīves vidi**

un teritoriju attīstību²²⁴. Tas, ka Latvijai ar klimata pārmaiņām saistītajā SEG emisiju samazināšanas jomā nav augstu mērķu, atspoguļojas arī ES apkopotajā informācijā par tās dalībvalstīm attiecībā uz to apņemšanos samazināt SEG emisijas līdz 2030. gadam, kur Latvijai noteiktais emisiju samazināšanas mērķis -17% salīdzinājumā ar 2005. gadu ir ceturtais zemākais²²⁵. Salīdzinājumam, Igaunijai noteiktais samazinājuma mērķis ir -24%, bet Lietuvai -21%.

Vienlaikus klimata un vides mērķi arvien vairāk ienāk Latvijas politiskajā darba kārtībā, kas atspoguļojas arī 2023. gada rudenī apstiprinātajā Latvijas valdības deklarācijā, kur starp valdības prioritātēm izvirzīta apņemšanās panākt "Latvijas saistību izpildi klimata un enerģētikas, vides aizsardzības un dabas resursu pārvaldības mērķu sasniegšanā", kā arī atjaunot valsts "dabas resursus, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām un saglabātu Latvijas dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību arī nākamajām paaudzēm"²²⁶. 2023. gada septembrī sabiedriskai apspriešanai tika nodots aktualizētais Klimata likumprojekts (Klimata likums), kas izstrādāts, lai pilnveidotu, aktualizētu un noteiktu vienuviet klimata politikas regulējumu, t.sk. noteikumus par SEG emisiju samazināšanu, oglekļa dioksīda piesaisti un pielāgošanos klimata pārmaiņām. Klimata likuma mērķis ir veicināt klimata pārmaiņu un to negatīvo seku ierobežošanu Latvijā, nodrošinot virzību uz klimatneitralitāti un veicinot klimatnoturību, un tas paredz arī "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu Latvijā. 2024. gadā plānots apstiprināt Nacionālā klimata un enerģētikas plāna galīgo versiju, kas iezīmē ceļa karti klimata un enerģētikas mērķu sasniegšanai līdz 2030. gadam.

Viens no ievērojamiem izaicinājumiem Latvijā attiecībā uz paraugprakses pārņemšanu ir arī strauji mainīgā Latvijas politiskā vide un pārmaiņas klimata un vides politikas pārvaldībā, kā arī atbildības dalīšana par klimata politikas pasākumu ieviešanu starp vairākām nozaru ministrijām, tai skaitā, Klimata un enerģētikas ministriju, Vides un reģionālās aizsardzības ministriju, Ekonomikas ministriju, Zemkopības ministriju, Satiksmes ministriju un citām valsts pārvaldes iestādēm. Šajā kontekstā viens no kritiski svarīgākajiem elementiem Latvijā būtu OECD "zaļā budžeta" pirmā pamatelementa ieviešana, kas paredz skaidru un pārskatāmu institucionālo kārtību par "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu, nosakot skaidras iesaistīto institūciju lomas un atbildības. Šajā kontekstā būtisks ir arī datu jautājums, kuru OECD iezīmē kā regulāru valstu problēmaspektu ceļā uz "zaļā budžeta" ieviešanu. Arī Latvijas gadījumā starpinstitutionālu datu ieguve un ātra un efektīva informācijas apmaiņa, kas nodrošinātu racionālu pamatu mērķu sasniegšanas izvērtējumam budžeta plānošanas un izpildes procesā, varētu būt būtisks izaicinājums. To īpaši pastiprina datu apkopošanas izaicinājumi par klimata politikas īstenošanai pieejamiem resursiem Latvijas valsts budžetā, kas aprakstīti šī projekta levdziņojumā.

Lai nodrošinātu efektīvu "zaļā budžeta" ieviešanu Latvijā, kritiski svarīgi ir veicināt "zaļā budžeta" ieviešanai labvēlīgas vides izveidi, vairojot iesaistīto valsts pārvaldes institūciju un amatpersonu zināšanas un kompetenci gan par klimata un vides mērķiem, gan par to sasaisti ar valsts budžeta plānošanu, īstenošanu un uzskaiti. Kā pozitīvs faktors un piemērs šajā jomā var darboties Latvijas lielo kapitālsabiedrību spertie soļi

²²⁴ Ministru kabinets. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021. – 2027. gadam. Pieejams: [Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam \(pkc.gov.lv\)](https://pkc.gov.lv/nacionlais-attistibas-plans-2021-2027-gadam).

²²⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2023/857 (2023. gada 19. aprīlī). Pieejama: [Eiropas Parlamenta un Padomes regula \(ES\) 2023/857](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R0857)

²²⁶ Deklarācija par Evijas Siliņas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību (2023. gada 15. septembrī), Pieejama: [Latvijas valdības deklarācija 2023](https://www.valdiba.lv/latvijas-valdibas-deklaracija-2023).

ilgtspējīgā ziņošanā saskaņā ar 2014. gadā ieviesto Nefinanšu pārskatu direktīvu²²⁷ un 2022. gadā pieņemto Korporatīvās ilgtspējas ziņošanas direktīvu, kas paplašina to uzņēmumu loku, kuriem saistoša kļūst ilgtspējas ziņošanas prakse un mērķu nosprašana tādās jomās kā vide, sociālā dimensija un pārvaldība. Šis apstāklis var būt izaicinājums Latvijas valsts pārvaldei saskarsmē ar privātā sektora spēlētājiem, kas pakļauti ES regulējumam klimata un vides jomā, kas attiecināms uz korporatīvo sektoru. Bet šī vienlaikus ir arī iespēja, attīstīt tādu budžeta plānošanas, uzskaites un ziņošanas kārtību, kas ir saskaņota ar to, kas tiek prasīts no korporatīvā sektora.

Nemot vērā Latvijas tautsaimniecības rādītājus (IKP uz vienu nodarbināto Latvijas tautsaimniecībā kopumā 2022. gadā sasniedza gandrīz 60 % no ES vidējā²²⁸), kas krietni atpaliek no trīs aplūkotajām valstīm, viens no lielākajiem Latvijas izaicinājumiem ES nosprausto ambiciozo klimata un vides mērķu īstenošanā būs ar šo mērķu īstenošanu saistīto izmaksu sabalansēšana ar valsts vajadzībām un mērķiem sociālās attīstības jomā. Ceļā uz klimata un vides mērķu īstenošanu viens no svarīgiem Latvijas uzdevumiem būs nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos, neradot nelabvēlīgas sekas sabiedrībai un valsts nospraustajām prioritātēm labklājības veicināšanas un sociālās vienlīdzības stiprināšanas jomā.

Vēl viens būtisks izaicinājums Latvijā, salīdzinājumā ar aplūkoto Ziemeļvalstu paraugpraksi, ir zemā sabiedrības uzticēšanās lēmumu pieņēmējiem, kas vēl vairāk pastiprina iepriekš uzsvērto nepieciešamību pēc pārredzamības un atbildības "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā, ņemot vērā, ka tā tiešā veidā ir sasaistītā ar nozīmīgiem kapitālieguldījumiem.

²²⁷ Official Journal of the European Union. Directive 2014/95.EU of the European Parliament and of the Council. Pieejams: [EUR-Lex – 32014L0095 – EN – EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/ui.do?uri=CELEX:32014L0095:EN:EUR-Lex).

²²⁸ Ekonomikas ministrija (2023), Latvijas Ekonomikas attīstības pārskats. Pieejams: [Latvijas Ekonomikas attīstības pārskats](#).

Noslēguma ziņojuma kopsavilkums latviešu valodā

Projekta 3. posmā tika izstrādāts Noslēguma ziņojums, kas aptver "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas nepieciešamību Latvijā, potenciālos ieguvumus no ietvara ieviešanas valsts budžeta plānošanas procesā un ar to saistītos galvenos izaicinājumus. Ziņojumā skaidrots, kas ir "zaļais budžets", kādi ir tā mērķi un principi, ko paredz tā ietvars jeb pasākumu un aktivitāšu stratēģiskais kopums, tāpat definēti un aprakstīti "zaļā budžeta" ieviešanas mehānisma posmi un galvenie nosacījumi, kā arī instrumenti, izvērstāk aprakstot "zaļā budžeta" marķēšanas metodiku un kritērijus, t.sk. izmantojot Latvijas Republikas Ilgtspējīgu obligāciju ietvarā noteiktās atbilstīgās zaļās kategorijas²²⁹, ES Taksonomijas regulējumu un Atvērēšanas un noturības mehānisma principa "nenodarīt būtisku kaitējumu" ieviešanu saskaņā ar tehniskajām vadlīnijām (2021/C58/01)²³⁰, lai novērtētu atsevišķu budžeta pozīciju ietekmi uz klimata politikas mērķu sasniegšanu. Ziņojuma beigās sniegti ieteikumi saistībā ar valsts budžeta procesa pilnveidi, IKT sistēmu izmantošanu, kā arī nepieciešamajām institucionālajām atbildībām "zaļā budžeta" ietvara sekmīgai ieviešanai Latvijā.

Veicot kontekstuālu analīzi par valsts budžeta plānošanas un izpildes sasaisti ar klimata politikas mērķu sasniegšanu, veicot Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) un Eiropas Komisijas (EK) "zaļā budžeta" ietvaru analīzi, skatot labās prakses piemērus Ziemeļvalstīs, veicot intervijas ekspertu redzējuma iegūšanai, apkopojot ekspertu darbseminārā izskanējušos viedokļus, projektā nonākts līdz divpakāpju ceļa kartei "zaļā budžeta" ietvara ieviešanai Latvijā.

Ņemot vērā tādus izaicinājumus kā šī brīža zināšanu un izpratnes trūkumu par "zaļā budžeta" ietvara būtību un ieviešanas nepieciešamību valstī, kā arī atbildības par klimata un vides politikas īstenošanu Latvijā sadrumstalotību, ierobežotos resursus un atšķirīgās nacionālās prioritātes, Latvijai sākumposmā būtu lietderīgi fokusēties uz pamatlīmeņa pasākumu ieviešanu saskaņā ar EK izstrādāto "zaļā budžeta" ietvarstruktūru. Tas aptver valsts budžeta izdevumu klasificēšanu un marķēšanu, novērtējot to pozitīvo un negatīvo ietekmi sākotnēji tieši uz klimata mērķu īstenošanu. Nākamajā etapā, audzējot Latvijas publiskās pārvaldes zināšanas un prasmes, ieteicams virzīties uz izdevumu un nodokļu atvieglojumu klasificēšanu un marķēšanu gan klimata, gan vides mērķu kontekstā.

Lai arī valsts budžeta izdevumu klasificēšana un marķēšana pati par sevi nenodrošina virzību uz klimatneitralitāti, tā tomēr ir kritiski svarīgs elements, lai veicinātu caurspīdību, pārredzamību un lēmumu pieņēmēju informētību un izpratni par valsts budžeta instrumentu sasaisti ar klimata un vides politikas realizāciju. Lai marķēšana palīdzētu Latvijai virzīties uz klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā un klimatnoturīguma nodrošināšanu, nepieciešams paralēli pielietot arī citus budžeta instrumentus, kā piemēram, ietekmes uz klimata mērķu izpildi novērtējumus, valsts budžeta izdevumu, subsīdiju, nodokļu atlaistu pārskatīšanu utml. Pamata līmenī ieteikts veikt budžeta izdevumu *ex post* ietekmes uz klimatu novērtējumu, bet nākamajā līmenī pievienojama subsīdiju un nodokļu atvieglojumu pārskatīšana, ikgadēji novērtējot un ziņojot par šo

²²⁹ Valsts kase (2021). Sustainability Bond Framework. Pieejams: [Latvia - Sustainability Bond Framework_FINAL.pdf \(kase.gov.lv\)](#)

²³⁰ Eiropas Komisija (2021). Komisijas paziņojums Tehniskie norādījumi par principa "nenodarīt būtisku kaitējumu" piemērošanu saskaņā ar Atvērēšanas un noturības mehānisma regulu 2021/C 58/01. Pieejams: [EUR-Lex - 52021XC0218\(01\) - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

105

Noslēguma ziņojuma kopsavilkums angļu valodā

A Final Report was prepared in the third phase of the project, covering the necessity, potential benefits and challenges of implementing the green budget framework in national budget planning processes. This included an explanation of what does the green budget entail, outlined objectives and principles of the green budget framework, a definition and description of the stages and key elements of the green budget implementation mechanism, as well as the methods and tools, and a more detailed description of the green budget tagging criteria, including using the eligible green categories of the Sustainable Bond Framework of the Republic of Latvia, the EU Taxonomy Framework and the implementation of the "do no significant harm" principle of the Recovery and Resilience Facility Regulation in accordance with the technical guidance (2021/C58/01) to assess the impact of individual budget lines on the achievement of climate policy objectives. The report concludes with recommendations on improving the national budgetary process, enhancing ICT systems, and the necessary institutional responsibilities for the successful implementation of the green budget framework in Latvia.

Through a contextual analysis of the connection between national budget planning and execution and the achievement of climate policy objectives, an analysis of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) and European Commission (EC) green budget frameworks, a review of good practice examples in the Nordic countries, interviews to obtain expert perspectives, and a summary of the views expressed in the expert workshop, the project identifies a two-step roadmap for the implementation of the green budget framework in Latvia.

Taking into account various challenges, such as the current limited knowledge and exposure to, and understanding of the green budget framework, as well as the broad dissemination of responsibilities among various ministries, limited resources and competing national priorities, Latvia should initially focus on implementing basic level measures in line with the EC Green Budget Framework. This involves classifying and tagging national budget expenditure, assessing its positive and negative impact on climate objective targets. In the next phase, it is recommended to move towards classifying and tagging expenditure and tax incentives in the context of all environmental and climate objectives, as the knowledge and skills of the Latvian public administration in regards to green budget framework develop.

While the classification and tagging of national budget expenditure does not in itself ensure progress towards climate neutrality, it is a critical element in terms of improving transparency, accountability and decision-makers' awareness and understanding of the linkages between national budget instruments and the implementation of climate and environmental policies. In order for the budget tagging to help Latvia move towards climate neutrality in 2050 and climate resilience, other budgetary instruments need to be used simultaneously. At the basic level, an *ex post* climate impact assessment of priority measures prepared by ministries and other public authorities is recommended, while at the next level a review of environmentally harmful subsidies and tax incentives should be added, with annual assessment and reports on the impact of these tax incentives on reaching climate and environmental goals, as well as on their financial impact on the national budget.

NOSLĒGUMA ZIŅOJUMA IEVADS

Kopš 2019. gadā publicētā Eiropas Komisijas paziņojuma “Eiropas zaļais kurss”²³² un Eiropadomes panāktās valstu un to valdību vadītāju vienošanās, Eiropas Savienība (ES) ir uzsākusi “zaļās pārkārtošanās” ceļu. Līdz 2030. gadam ES dalībvalstis ir kolektīvi apņēmušās panākt siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju samazinājumu par 55% salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni²³³, bet 2050. gadā – sasniegt klimatneitralitāti,²³⁴ sekmējot taisnīgas un pārticīgas sabiedrības, kā arī modernas un konkurētspējīgas ekonomikas attīstību.²³⁵ Kā starpposma mērķi Eiropas Komisija noteikusi 90% SEG emisiju samazinājumu līdz 2040. gadam.

Saskaņā ar 2021. gadā apstiprināto Eiropas Klimata likumu (Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 2021/1119),²³⁶ šie mērķi ES un tās dalībvalstīm kļuvuši juridiski saistoši, uzliekot valstīm par pienākumu veikt konkrētus pasākumus, lai samazinātu SEG emisijas un dekarbonizētu ekonomiku.²³⁷ Efektīvai kopējo ES mērķu sasniegšanai šiem pasākumiem ir jābūt visaptverošiem, to izpildē aktīvi piedaloties kā publiskajam, tā privātajam sektoram.

Meklējot risinājumus, kā starptautisko klimata mērķu un apņemšanos īstenošanai izmantot valsts rīcībā esošos budžeta instrumentus, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) 2017. gada nogalē nāca klajā ar “zaļā budžeta” ietvara koncepciju. Kā norādīts OECD ziņojumā par “zaļā budžeta” ietvarstruktūru, “zaļā budžeta” plānošana nozīmē budžeta pārvaldības instrumentu izmantošanu, lai saskaņotu izdevumu un ieņēmumu procesus ar klimata un vides mērķiem, sistemātiski novērtējot esošos un plānotos fiskālos pasākumus un politikas, un integrējot uz klimatneitralitāti un vides aizsardzību vērstu pieeju valsts budžeta plānošanā un fiskālajā sistēmā.²³⁸ Kā to akcentē šī pētījuma pasūtītājs Klimata un enerģētikas ministrija (KEM), klimatam draudzīgs budžets ir klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanās tām atslēgas elements, jo budžets ir viena no galvenajām izpausmēm tam, kā valdība plāno savas politiskās ambīcijas.

Pamatojoties uz 2023. gada 21. augustā noslēgto līgumu, KEM uzdevumā KPMG Baltics SIA veica pētījumu “Zaļā budžeta” ietvara izstrāde un ieteikumu sagatavošana tā ieviešanai valsts budžeta plānošanas un izpildes procesā”. Projekts realizēts Norvēģijas finanšu instrumenta 2014. - 2021. gada perioda programmas “Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās tām un vide” iepriekš noteiktā projekta Nr. LV-CLIMATE-0001 “Klimata pārmaiņu politikas integrācija nozaru un reģionālajā politikā” ietvaros, un tā mērķis – izstrādāt Latvijas situācijai piemērotu “zaļā budžeta” ietvaru un sagatavot ieteikumus tā ieviešanai valsts budžeta plānošanas un izpildes procesā, kā arī

²³² COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”. Pieejams: [resource.html \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019C0640)

²³³ Eiropas Komisija (2022). Paātrināt pārkārtošanos uz klimatneitralitāti Eiropas drošībai un labklājībai: 2022. gada ES klimatrīcības progresa ziņojums. Pieejams:

IMMC.COM%282022%29514%20final.LAV.xhtml.1 LV ACT part1 v3.docx (europa.eu)

²³⁴ EUCO 29/19. Pieejams: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-29-2019-INIT/lv/pdf>

²³⁵ Eiropas Komisija: Eiropas zaļais kurss. 2019. Pieejams: [Eiropas zaļais kurss - Consilium \(europa.eu\)](https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-29-2019-INIT/nv/pdf)

236 Eiropas Komisija. Eiropas ziņojums kursos. 2019. Pieejams: [Eiropas ziņojums kursos – Consilium \(europa.eu/](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32021R1119)
Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1119. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32021R1119)

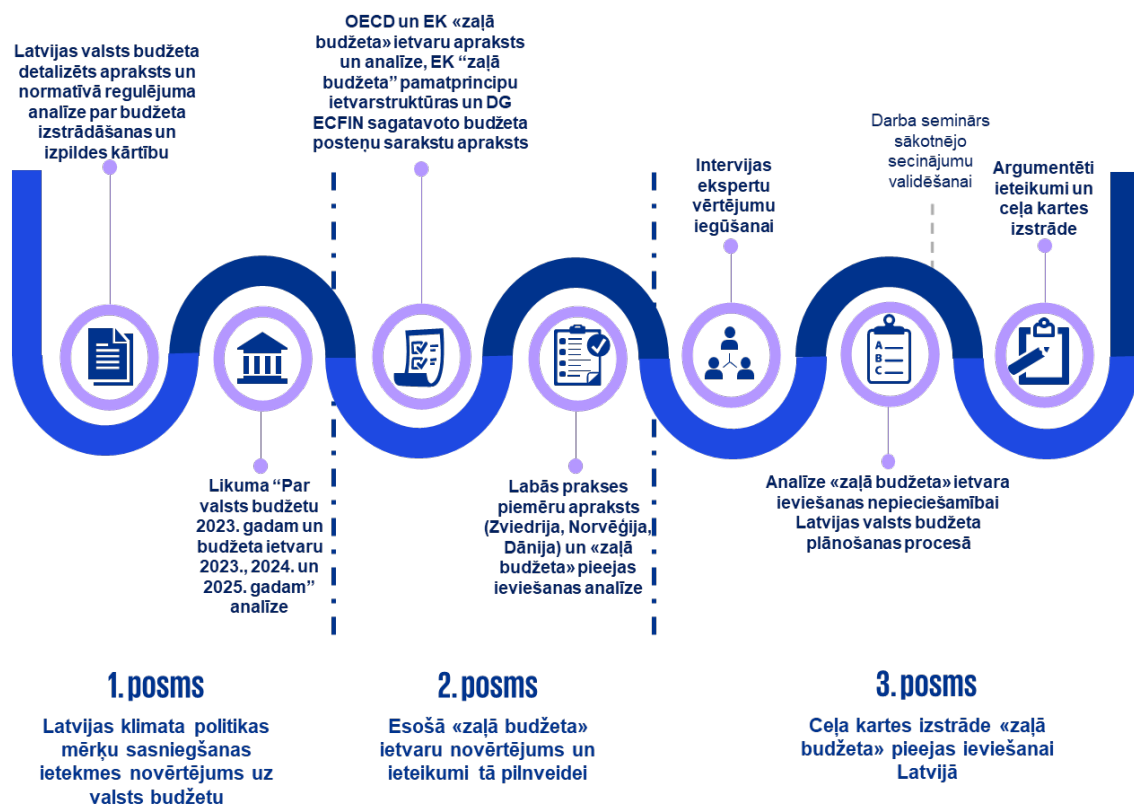
²³⁷ ES Padome: Infografika – Gatavi mērķrādītājam 55 %: kā ES savus klimata mērķus pārvērtīs tiesību aktos?. 2023. Pieejams: [Infografika: Kā ES īsteno zāļu pārkaļķošanu - Consilium \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/info/policies/infographic/ready-for-the-55-target-infographic_en)

238 Paris Collaborative on Green Budgeting: OECD Green Budgeting Framework. Highlights. Pieejams: <https://www.oecd.org/fr/finances/paris-collaborative-on-green-budgeting/>

veikt novērtējumu ietekmei uz noteiktajiem klimata mērķiem 2030. gadam, lai virzītos uz klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā un klimatnoturīguma nodrošināšanu.

Pētījums īstenots trīs posmos: 1. posma nodevumā (turpmāk – **Ievadziņojums**) analizēta Latvijas valsts budžeta plānošanas un izpildes ietekme uz klimata politikas mērķu sasniegšanu; pētījuma 2. posma nodevums (turpmāk – **Starpziņojums**) aptver OECD, kā arī EK attīstītās “zaļā budžeta” ietvara pieejas, analizējot instrumentus un metodes, aplūkojot labās prakses piemērus trīs Ziemeļvalstīs – Dānijā, Norvēģijā un Zviedrijā, kā arī analizējot, kuri no citviet izmantotajiem “zaļā budžeta” ietvara instrumentiem un metodēm būtu atbilstošākie ieviešanai Latvijā. Savukārt 3. posma nodevums (turpmāk – **Noslēguma ziņojums**) aptver ceļa karti “zaļā budžeta” pieejas ieviešanai Latvijā un ietver ieteikumus valsts budžeta plānošanas un izpildes normatīvā regulējuma pilnveidošanai.

Attēls Nr. 22 Pētījuma struktūra

Ievadziņojumā tika izvērtēti aprakstīta valsts budžeta izstrādes, apstiprināšanas, izpildes un atskaitīšanās prakse Latvijā, kā arī apskatītas valsts budžeta programmas un apakšprogrammas, kas saistītas ar klimata politikas īstenošanu Latvijā. Balstoties uz likuma “Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam” un tā 4. pielikuma detalizētu analīzi, kā arī padziļināti izpētot programmas, apakšprogrammas un pasākumus, kas vērstas uz klimata politikas mērķu īstenošanu, tika konstatēts – pašreizējie valsts budžeta izdevumu klasifikācijas un uzskaites instrumenti nav piemēroti, lai vieglā, pārskatāmā un saprotamā veidā iegūtu informāciju par klimata politikas īstenošanai pieejamo līdzekļu apmēru valsts budžetā un vidējā termiņa budžeta ietvarā. Esošajā situācijā datus par klimata politikas realizācijai

piešķirtajiem līdzekļiem ir jāmeklē budžeta programmu un apakšprogrammu paskaidrojumos, kas atsevišķi nav nolasāmi no to nosaukumiem vai funkcionālajiem klasifikācijas kodiem. Turklāt šāda pieeja nedod iespēju gūt pilnīgu priekšstatu par valsts fiskālās politikas un budžeta pasākumu ietekmi uz klimata mērķiem kopumā, jo aprobežojas tikai ar konkrētu programmu, apakšprogrammu un pasākumu uzskaiti, kas īstenoti klimata politikas pasākumu ietvaros, bet nenodrošina iespēju novērtēt valsts budžeta programmu un pasākumu ietekmi uz klimatu un klimata politikas īstenošanu.

Ņemot vērā, ka pētījuma veikšanas laikā Latvijas politikas dokumentos nebija atrodamā klimata politikas definīcija, tad KPMG šī pētījuma uzdevuma izpildes vajadzībām piedāvāja savu klimata politikas darba definīciju, kas atsaucas uz Parīzes nolīgumu, ES nosprausto zaļo kursu, kas definēts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2021/1119, kas aizstāj un groza Regulas (EK) Nr. 401/2009 un (ES) 2018/1999, kā arī Vides politikas pamatnostādņēm 2021.-2027. gadam, kas izdala atsevišķi tādas vides jomas kā klimats, ūdens, zemes dzīles, gaiss, atkritumi un resursi. Rezultātā ar klimata politiku pētījuma ietvaros tiek saprasta valsts rīcībpolitika, kas tiek īstenota, lai veicinātu klimata pārmaiņu mazināšanu un cīnītos ar klimata pārmaiņu radītajām sekām, piemēram, intensīviem karstuma viļņiem, plūdiem, kā arī, lai sasniegtu Parīzes nolīgumā nosprausto ilgtermiņa mērķi attiecībā uz gaisa temperatūras kāpuma iegrožošanu. Klimata politika ietver tādas darbības, kas veicina virzību uz klimatneitralitāti, klimatnoturīgu attīstību un klimatneitrālu ekonomiku. Šī pētījuma ietvaros tiek pieņemts, ka klimata politika neietver tādas darbības, kas saistītas ar ūdens un zemes dzīļu resursu pārvaldību, atkritumu apsaimniekošanu, gaisa kvalitātes uzlabošanu un piesārņojumu mazināšanu, un citām vides politikā iekļautajām jomām, ciktāl tās tieši nemazina klimata pārmaiņu radītās sekas vai neveicina Parīzes nolīgumā nosprausto mērķu sasniegšanu (turpmāk – klimata politikas darba definīcija).

Vērtējot vispārējo budžeta pasākumu ietekmi, tai skaitā valsts piemērotās nodokļu atlaides un subsīdijas, Latvijas Bankas ekonomiste Baiba Brusbārde savā publikācijā "Zaļā domāšana valsts budžetā"²³⁹ norāda, ka "pēdējos krīžu gados un kara ietekmē daudzas valstis, tostarp Latvija, ir atbalstījušas lietas, kas ir pretrunā Eiropas zaļajam kursam un nospraustajai virzībai uz klimatneitralitāti". Atbalstot nozares un pasākumus, kas ir būtiski siltumnīcefekta gāzu radītāji, valsts kaitē nospraustajiem mērķiem klimata jomā. Tas ilustrē nepieciešamību vērtēt gan budžeta pasākumu pozitīvo, gan negatīvo ietekmi uz klimata un vides mērķu īstenošanu, norāda Latvijas Bankas ekonomiste.

Esošajā situācijā EK savā 2024. gada 23. februārī publicētajā atzinumā²⁴⁰ brīdina, ka Latvijai pastāv risks neizpildīt ES zaļās pārkārtošanās plānā "Gatavi mērķrādītājam 55" (angliski – "Fit for 55") nospraustos mērķus attiecībā uz SEG emisiju samazinājumu, energoefektivitāti un atjaunīgo energoresursu īpatsvara palielināšanu kopējā enerģētikas portfeli, un ir atkārtoti aicinājusi Latvijas valdību pārskatīt un pārstrādāt tās izstrādāto Nacionālā Klimata un enerģētikas plānu (NEKP). EK norāda, ka ar esošajiem rādītājiem Latvijas novirze līdz 2030. gadam no sasniedzamā mērķa lēšama 8.6% apmērā²⁴¹. Tādējādi, lai nodrošinātu ES izvirzīto klimata mērķu izpildi un panāktu daudz straujāku

²³⁹ Brusbārde, Baiba. (2022.gada 14. Jūlijā). [Zaļā domāšana valsts budžetā](#) [Zaļā domāšana valsts budžetā](#) | [Raksti](#) | [Makroekonomika](#)

²⁴⁰ Brusbārde, Baiba. (2022.gada 14. Jūlijā). [Zaļā domāšana valsts budžetā](#) [Zaļā domāšana valsts budžetā](#) | [Raksti](#) | [Makroekonomika](#)

²⁴¹ European Commission. (23 February 2024). Commission Staff Working Document "Assessment of the draft updated National Energy and Climate Plan of Latvia." Pieejams: [Comission Staff Working Document "Assessment of the draft updated National Energy and Climate Plan of Latvia"](#)

SEG emisiju samazinājumu, nekā to paredz šobrīd spēkā esošā līdzšinējā NEKP redakcija, Latvijai būs nepieciešams mobilizēt visus tās rīcībā esošos resursus un panākt daudzu nozaru iesaisti zaļās transformācijas procesos.

Noslēguma ziņojums, atbilstoši tehniskās specifikācijas 4.9., 4.10. un 4.11. apakšpunktu prasībām, ietver:

- vispārīgu aprakstu par "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas nepieciešamību Latvijas valsts budžeta plānošanas procesā, lai nodrošinātu klimata mērķu 2030. gadā sasniegšanu;
- jēdzienu "zaļais budžets" skaidrojumu, ar klimata politikas mērķu sasniegšanu saistīto valsts budžeta ieņēmumu un izdevumu skaidrojumu, galvenos "zaļā budžeta" ietvara mērķus un principus (tostarp "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas posmus un galvenos nosacījumus un metodiku ar noteiktiem kritērijiem valsts izdevumu un ieņēmumu marķēšanai²⁴²);
- izstrādāto ceļa karti: argumentētus ieteikumus "zaļā budžeta" ietvara ieviešanai Latvijā, kas izklāstīti divpakāpju "ceļa kartē", valsts budžeta plānošanas un izpildes normatīvā regulējuma un procesa pilnveidošanai, esošo valsts budžeta plānošanas un izpildes IKT sistēmu pilnveidošanai vai jaunu IKT sistēmu izveidošanai, kā arī nepieciešamajām institucionālajām atbildībām "zaļā budžeta" ietvara ieviešanai, lai nodrošinātu klimata politikas mērķu sasniegšanu.

Ierobežojumi

Izvērtējums sagatavots saskaņā ar nosacījumiem, kas ietverti 2023. gada 21. augusta līgumā, kas noslēgts starp KPMG Baltics SIA un Klimata un enerģētikas ministriju, un tie jāskata šajā līgumā ietvertos nosacījumu kontekstā. Sniegtā pakalpojuma ietvaros un tā rezultātā KPMG neizsaka atzinumu vai jebkāda cita veida apliecinājumu par šajā novērtējumā ietvertu informāciju, un KPMG veiktais darbs nav revīzija vai pārbaude, kas veikta atbilstoši Starptautiskajiem revīzijas standartiem vai citiem apliecinājuma standartiem.

²⁴² Termins "budget tagging" pirmajos divos pētījuma nodevumos latviskots kā "budžeta iezīmēšana"; trešajā nodevumā tas aizstāts ar "marķēšana", Klimata un enerģētikas ministrijas 19. februārī rīkotajā darbseminārā secinot, ka līdz šim lietoto latviskojumu "iezīmēšana" iespējams interpretēt kā konkrētu budžeta līdzekļu novirzīšanu noteiktam mērķim.

Noslēguma ziņojuma metodoloģija

Projekta 3. posmā izvirzītie darba uzdevumi – izveidot ceļa karti "zaļā budžeta" pieejas ieviešanai Latvijā un sniegt ieteikumus valsts budžeta plānošanas un izpildes normatīvā regulējuma pilnveidei. Šī projekta īstenošanā izmantotas pielāgotas informācijas un datu ieguves un analīzes metodes, tai skaitā:

- **pētījumu analīze** par "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas praksi citās Eiropas Savienības (ES) un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dalībvalstīs;
- **Latvijas un ES tiesību aktu un politikas dokumentu analīze** attiecībā uz klimata un vides politikas realizāciju Latvijā un ES;
- **intervijas**: daļēji strukturētas intervijas ar Latvijas par klimata politikas ieviešanu un valsts budžeta plānošanu un izpildi atbildīgo, kā arī citu institūciju pārstāvjiem (Finanšu ministrija (FM), Klimata un enerģētikas ministrija (KEM), Valsts kanceleja, Latvijas Banka), kā arī Eiropas Komisijas ekspertu, kas iesaistīts "zaļā budžeta" ietvarstruktūras ieviešanā (aģentūra *Expertise France*);
- apkopojot **ekspertu viedokļus**, kas pausti KEM 2024. gada 19. februārī rīkotajā ekspertu seminārā "Klimata politikas integrācija nozaru politikās: "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas un ilgtspējīga finansējuma piesaistes iespējas Latvijā";
- **salīdzinošā analīze**: caurskatot kopīgo un atšķirīgo aplūkotajos labās prakses piemēros, identificējot priekšrocības, trūkumus, secinot un attiecinot iegūto informāciju no citu valstu pieredzes uz Latvijas situāciju un uz Latvijas valsts budžeta plānošanu, izpildi un uzskaiti.

Izmantojot augstāk aprakstītās datu ieguves un analīzes metodes, šī projekta ietvaros izstrādāta ceļa karte "zaļā budžeta" ietvara ieviešanai Latvijā, radot sasaisti starp Latvijas valsts budžeta plānošanas procesiem un klimata politikas mērķiem un pasākumiem, kā to paredz OECD un Eiropas Komisijas izstrādātā "zaļā budžeta" ietvarstruktūra.

8. "Zaļā budžeta" ietvara ieviešanas nepieciešamība Latvijas valsts budžeta plānošanā un izpildē

OECD izstrādātais "zaļā budžeta" ietvars un EK adaptētā "zaļā budžeta" ietvarstruktūra ievieš jaunu un inovatīvu pieeju, integrējot klimata un vides mērķus valsts budžeta un publisko finanšu pārvaldības sistēmā un praksē.²⁴³ "Zaļā budžeta" ietvars paredz uz ilgtspējīgu izaugsmi vērstu pieeju valsts budžeta plānošanas procesā, integrējot "zaļā budžeta" instrumentus publisko finanšu pārvaldības sistēmā un pielāgojot tos valsts finanšu pārvaldības sistēmas stiprajām pusēm un ierobežojumiem, kā arī esošajam budžeta veidošanas procesam.²⁴⁴ Tas ne tikai ietver vērtējumu par budžeta un fiskālās politikas ietekmi uz klimata un vides mērķiem, bet arī sniedz iespēju novērtēt to savstarpējo saskaņotību.

"Zaļā budžeta" ietvara ieviešana Latvijas valsts budžeta plānošanas procesā ir uzskatāma par nepieciešamu, lai veicinātu Latvijas kopā ar citām ES dalībvalstīm panākto vienošanos līdz 2030. gadam samazināt SEG emisijas par 55% pret 1990. gadu, bet līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitāti, kā to paredz 2015. gadā izstrādātais Parīzes nolīgums. Papildus tam tā ļautu novērtēt valsts budžeta un fiskālās politikas ietekmi ne tikai uz klimata mērķiem, bet arī uz vides aizsardzības mērķiem, kas ietverti Latvijas Nacionālajā attīstības plānā un vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentos, kā arī ES pēdējos gados izstrādātajos dokumentos attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu utml.

Pirmkārt, "zaļā budžeta" ietvara ieviešana Latvijā būtu nozīmīgs katalizators diskusijai par valsts budžeta programmu un fiskālās politikas ietekmi uz klimata un vides mērķiem, uzliekot par pienākumu veikt valsts budžeta programmu un fiskālās politikas ietekmes uz klimatu un vidi novērtējumu, kā arī paredzot ciešu un horizontālu starpministriju sadarbību un iesaisti klimata un vides aizsardzības politikas realizācijā, veicinot lielāku caurspīdību un atbildību.

"Zaļā budžeta" ietvara ieviešana Latvijā nodrošinātu politikas plānotājiem un lēmumu pieņēmējiem iespēju gūt labāku priekšstatu par valsts budžeta plānošanas sasaisti ar valsts nospraustajiem mērķiem klimata un vides aizsardzības jomā, kā arī vērtēt valsts budžeta programmu ietekmi uz šo mērķu izpildi, kas var būt gan pozitīva, gan negatīva. Tas savukārt valsts politikas veidotājiem ļautu pieņemt informētākus lēmumus attiecībā uz valsts budžeta instrumentu izmantošanu, apzinoties to ietekmi uz klimatu un vidi, kā arī veicinātu klimata mērķu īstenošanai draudzīgu pasākumu ieviešanu, piemēram, CO₂ emisiju un ekosistēmas pakalpojumu izcenošanu, novirzot iegūtos ieņēmumus energoefektivitātes programmu un atjaunīgo energoresursu ieviešanai. Fiskālā politika, kas veicinātu straujāku pāreju uz atjaunīgiem energoresursiem un augstāku energoefektivitāti, vienlaikus nodrošinātu Latvijas virzību uz nospraustajiem klimata mērķiem un klimatneitralitāti, kā to paredz Latvijas starptautiskās saistības un Latvijas pašas izstrādātie un apstiprinātie politikas plānošanas dokumenti.

²⁴³ OECD: Green budgeting: Towards Common Principles, 9.lpp. Pieejams: [Green Budgeting: Towards Common Principles \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/gov/green-budgeting/towards-common-principles/)

²⁴⁴ Paris Collaborative on Green Budgeting: OECD Green Budgeting Framework. Highlights. Pieejams: [OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf](https://www.oecd.org/gov/green-budgeting/framework-highlights/)

8.1. Starptautiskajos tiesību aktos definētās prasības

ES uzsāktais ceļš uz klimatneitralitāti cieši sasaucas ar 2015. gadā noslēgto Parīzes nolīgumu, kas paredz globālo temperatūras pieaugumu ierobežot līdz 2 grādiem pēc Celsija un pielikt pūles, lai to saglabātu zem 1,5 grādiem pēc Celsija.²⁴⁵ Parīzes nolīgums ir radījis stimulu valstīm veikt konkrētus pasākumus SEG emisiju samazināšanai un palielināt to spēju pielāgoties klimata pārmaiņu nelabvēlīgajai ietekmei, tādējādi arī veicinot noturību pret klimata pārmaiņām. Saskaņā ar Parīzes nolīgumu katrai nolīguma dalībvalstij ir pienākums iesniegt savu sagatavoto rīcības plānu ne tikai attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu, veicot konkrētus SEG emisiju samazināšanas pasākumus, bet arī informēt par tās plānoto rīcību attiecībā uz pielāgošanos klimata pārmaiņām. Minētie plāni iesniedzami ANO Klimata pārmaiņu Sekretariātam, kas ir atbildīgs par Parīzes nolīguma ieviešanas uzraudzību un koordināciju.²⁴⁶

Atsaucoties uz Parīzes nolīgumu, EK 2019. gada decembrī nāca klajā ar paziņojumu par Eiropas zaļo kursu un ES dalībvalstu apņemšanos līdz 2050. gadam kļūt par pirmo klimatneitrālo ekonomiku un sabiedrību pasaulē.²⁴⁷ Eiropas zaļais kurss ir politikas un likumdošanas iniciatīvu kopums, kas vērsts uz ES ekonomiskās izaugsmes un konkurētspējas stiprināšanu, atsaistot to no fosilo energoresursu patēriņa, un mazinot tās negatīvo ietekmi uz klimatu un vidi. Minētā mērķa īstenošana paredz holistisku pārnozaru sadarbību un ietver dažādas likumdošanas iniciatīvas, kas skar klimata, vides, enerģētikas, transporta, rūpniecības, lauksaimniecības un ilgtspējīga finansējuma jomu.

2021. gada jūnijā tika apstiprināta Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 2021/1119, ar ko ES izveido sistēmu klimatneitralitātes sasniegšanai un groza Regulas (EK) Nr.401/2009 un (ES) 2018/1999 (“Eiropas Klimata akts”) (turpmāk – Regula Nr. 2021/1119), kas nosaka juridiski saistošu ES līmeņa mērķi sasniegt klimatneitralitāti līdz 2050. gadam. Regula Nr. 2021/1119 arī paredz, ka ES un tās dalībvalstīm būtu jāveicina pielāgošanās spējas, jāstiprina noturība un jāmazina neaizsargātība pret klimata pārmaiņām, kā to nosaka Parīzes nolīguma 7. pants, kā arī maksimāli jāizmanto ieguvumi, ko līdztekus piedāvā citas politikas nostādnes un tiesību akti.²⁴⁸ Turklāt 2021. gadā tika pieņemta ES Pielāgošanās klimata pārmaiņām stratēģija²⁴⁹, kas, cita starpā, nosaka, ka ikvienu jaunu investīciju un rīcībpolitikas lēmumu vajadzētu pieņemt klimatiski informēti (*climate-informed*) un atbilstoši nākotnes situācijai (*future-proof*). Stratēģijas mērķis – klimatnoturīga ES līdz 2050. gadam.

2023. gada 19. aprīlī tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2023/857, ar ko groza regulu (ES) 2018/842 par saistošiem ikgadējiem siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumiem, kas dalībvalstīm jāpanāk no 2021. līdz 2030. gadam un kas dod ieguldījumu rīcībā klimata politikas jomā, lai izpildītu Parīzes nolīgumā paredzētās saistības, un Regulu (ES) 2018/1999 par enerģētikas savienības un rīcības

²⁴⁵ Likums “Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Parīzes nolīgumu”. Pieejams: [Parīzes nolīgums \(likumi.lv\)](http://likumi.lv), 09.02.2017. spēkā stājusies redakcija

²⁴⁶ United Nations Climate Change: “About the Secretariat”. Pieejams: <https://unfccc.int/about-us/about-the-secretariat>

²⁴⁷ COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”. Pieejams: resource.html.europa.eu

²⁴⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1119. Pieejams: [Regula - 2021/1119 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0216&from=EN)

²⁴⁹ ES pielāgošanās klimata pārmaiņām stratēģija. Pieejama tiešsaistē: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0216&from=EN>

klimata politikas jomā pārvaldību²⁵⁰. Grozošā regula nosaka noteikumus attiecībā uz ES dalībvalstu saistībām zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības ("ZIZIMM") sektorā, ar kurām palīdz sasniegt Parīzes nolīguma mērķus, kā arī ievieš pārredzamāku ziņošanas procesu par ikgadējo emisiju kvotu sadales apjomiem starp ES dalībvalstīm.

Vienlaikus ar saistošu mērķu nospraušanu attiecībā uz klimatneitralitātes sasniegšanu, Eiropas zaļais kurss ievieš arī virkni juridisku iniciatīvu, kas vērstas uz kapitāla plūsmas pārorientēšanu uz ilgtspējīgu saimniecisko darbību.

2020. gada 18. jūnijā tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes regula par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai (ES Taksonomijas regula (ES) 2020/852). Par konkrētās regulas mērķi tika izvirzīta vienota ES mēroga kritēriju noteikšana attiecībā uz saimnieciskās darbības klasificēšanu, vadoties pēc tā, vai tā ir uzskatāma par vides ziņā ilgtspējīgu. 2021. un 2023.gadā Eiropas Komisija nāca klajā ar ES Taksonomijas regulu (ES) 2020/852 papildinošiem deleģētiem aktiem, nosakot informācijas atklāšanas prasības un tehniskos kritērijus saimnieciskās darbības vērtēšanai dažādās nozarēs attiecībā uz to ilgtspēju. ES Taksonomija aptver plašu nozaru klāstu, tostarp enerģētiku, transportu, ražošanu, ēku būvniecību un renovāciju, atkritumu pārvaldību un ūdens apsaimniekošanu, kā arī mežsaimniecību un lauksaimniecību, pievēršot īpašu uzmanību to ietekmei uz klimata pārmaiņām, ūdens resursiem, ekosistēmu aizsardzību, aprites ekonomiku un piesārņojuma samazināšanu.

Jānorāda, ka ES Taksonomijas regula pamatā attiecināma uz privātā sektora saimnieciskās darbības klasifikāciju atbilstoši to ilgtspējai, tomēr EK atsauci uz ES Taksonomijas regulā ietverto "nenodari būtisku kaitējumu" principu ir ietvērusi arī ES izveidotajā un finansētajā Atveseļošanās un noturības mehānismā (ANM), kas izveidots ar Eiropas Parlamenta un Padomes regulu (ES) 2021/241. Īstenojot 2018. gadā EK pieņemto Rīcības plānu: Ilgtspējīgas izaugsmes finansēšanai²⁵¹, EK ir publicējusi priekšlikumus ES daudzgadu finanšu budžetam 2021.-2027.gada periodam, kurā paredzēts klimata pārmaiņu aktivitātēm novirzīt 25% no kopējā pieejamā finansējuma dažādos fondos.²⁵²

Nemot vērā visas augstāk minētās ES politiskās un juridiskās iniciatīvas, klimata dimensijas iekļaušana Latvijas valsts budžeta plānošanā un fiskālajā pārvaldībā, kā to paredz OECD piedāvātais "zaļā budžeta" ietvars un EK adaptētā "zaļā budžeta" ietvarstruktūra, var palīdzēt Latvijas ekonomikas pārveidē un starptautisko prasību izpildē, veicinot valsts ieguldījumus programmās un pasākumos, kas veicina klimata un vides mērķu īstenošanu, un mazina valsts ieguldījumus un nodokļu atlaižu piemērošanu pasākumiem, kas ir klimata un vides mērķiem nedraudzīgi. Klimatam draudzīgs budžets ir klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanās tām atslēgas elements, jo budžets ir viena no galvenajām izpausmēm tam, kā valdība plāno savas politiskās ambīcijas.

Kā papildus arguments valsts budžeta izdevumu un fiskālās politikas sasaistei ar klimata un vides mērķiem ir minama 2024. gada februārī panākta politiskā vienošanās par ES ekonomikas pārvaldības satvara reformu, kuras viens no mērķiem ir veicināt

²⁵⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2023/857. Pieejams: [Regulation - 2023/857 - LV - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

²⁵¹ Komisijas paziņojums "Rīcības plāns: Ilgtspējīgas izaugsmes finansēšanai". Pieejams: [1 LV ACT part1 v3.docx \(europa.eu\)](#)

²⁵² Ministru kabineta rīkojums Nr.380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam" III. sadaļa "Ietekmes novērtējums uz valsts un pašvaldību budžetu". Pieejams: [Pielāgošanās plāns \(likumi.lv\)](#), 17.07.2019. spēkā stājusies redakcija

ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi visās dalībvalstīs²⁵³. EK priekšlikumā Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 2011/85/EU attiecībā uz prasībām dalībvalstu budžeta sistēmām, minēts, ka dalībvalstīm ir jāpublicē dati un aprakstošā informācija atsevišķi par izdevumiem, nodokļu atvieglojumiem un ienākumiem. Tāpat minēts, ka dalībvalstis var publicēt informāciju par budžeta politiku ietekmi un "zaļā budžeta" ietvara attīstībā ņemt vērā nodarbinātību, sadales un sociālos aspektus. Publicētās informācijas saturs palīdzēs iegūt visaptverošu ieskatu, kā attiecīgie budžeta elementi palīdz sasniegt valsts un starptautisko saistību izpildi klimata un vides jomā, kā arī atspoguļos attiecīgo ES dalībvalstu izmantoto metodoloģiju.²⁵⁴ Tas arī nozīmē, ka klimata dimensijas iekļaušana, piemēram, vidējā termiņa valsts budžeta plānošanas dokumentos, nodokļu politikas novērtēšanā un ilgtermiņa ilgtspējības analīzē var palīdzēt ekonomikas pārveidē, virzoties uz klimatneitralitāti.²⁵⁵

8.2. Latvijas nacionālās apņemšanās un to izpilde

Ministru kabinets (turpmāk – MK) 2019. gada 17. jūlijā ar rīkojumu Nr.380 apstiprināja "Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam" (turpmāk - Pielāgošanās plāns)²⁵⁶, savukārt, 2020. gada 28. janvārī tika pieņemts informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam" (turpmāk - Stratēģija).²⁵⁷ Šie abi dokumenti ir izstrādāti, lai vienlaicīgi ar klimata pārmaiņu ierobežošanu vairotu Latvijas tautsaimniecības ekonomisko konkurētspēju.

Abu iepriekšminēto dokumentu virsmērķī ir izvirzīti dažādi sasniedzamie rādītāji, piemēram, Latvijas klimatneitralitātes 2050. gadā sasniegšana vai nepieciešamība mazināt klimata negatīvo pārmaiņu ietekmi uz Latvijas cilvēku, tautsaimniecību, infrastruktūru, apbūvi un dabu, kā arī veicināt klimata pārmaiņu radīto iespēju izmantošanu. Papildus atzīmējams, ka šobrīd bez iepriekš minētajiem dokumentiem pastāv arī šādi: ar Saeimas balsojumu apstiprinātais "Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021. - 2027. gadam"²⁵⁸, ar MK rīkojumu apstiprinātais "Latvijas nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021. - 2030. gadam"²⁵⁹, kā arī ar MK rīkojumu apstiprinātās "Vides politikas pamatnostādnes 2021. - 2027. gadam"²⁶⁰, u.c. materiāli un normatīvo aktu projekti klimata pārmaiņu jomā.

²⁵³ Eiropas Komisija: Komisija atzinīgi vērtē vienošanos par jaunu ekonomikas pārvaldības satvaru, kas ir atbilstošs nākotnes prasībām; paziņojums presei (2024). Pieejams: [Komisija atzinīgi vērtē politisko vienošanos par jaunu ekonomikas pārvaldības pārskatu \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_111)

²⁵⁴ European Commission: Commission Proposal for a Council Directive amending Directive 2011/85/EU on requirements for budgetary frameworks of the Member States. Pieejams: [st15396-re01-en23.pdf \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/23/st15396-re01-en23.pdf)

²⁵⁵ COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas zaļais kurss". Pieejams: [resource.html \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_111)

²⁵⁶ Ministru kabineta rīkojums Nr.380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam". Pieejams: [Pielāgošanās plāns \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/380), 17.07.2019. spēkā stājusies redakcija

²⁵⁷ Ministru kabineta informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam". Pieejams: [Stratēģija \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/380), 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija

²⁵⁸ Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/380), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027_PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/380)

²⁵⁹ Ministru kabineta rīkojums Nr.46 "Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030.gadam". Pieejams: [NEKP \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/380), 04.02.2020. spēkā stājusies redakcija

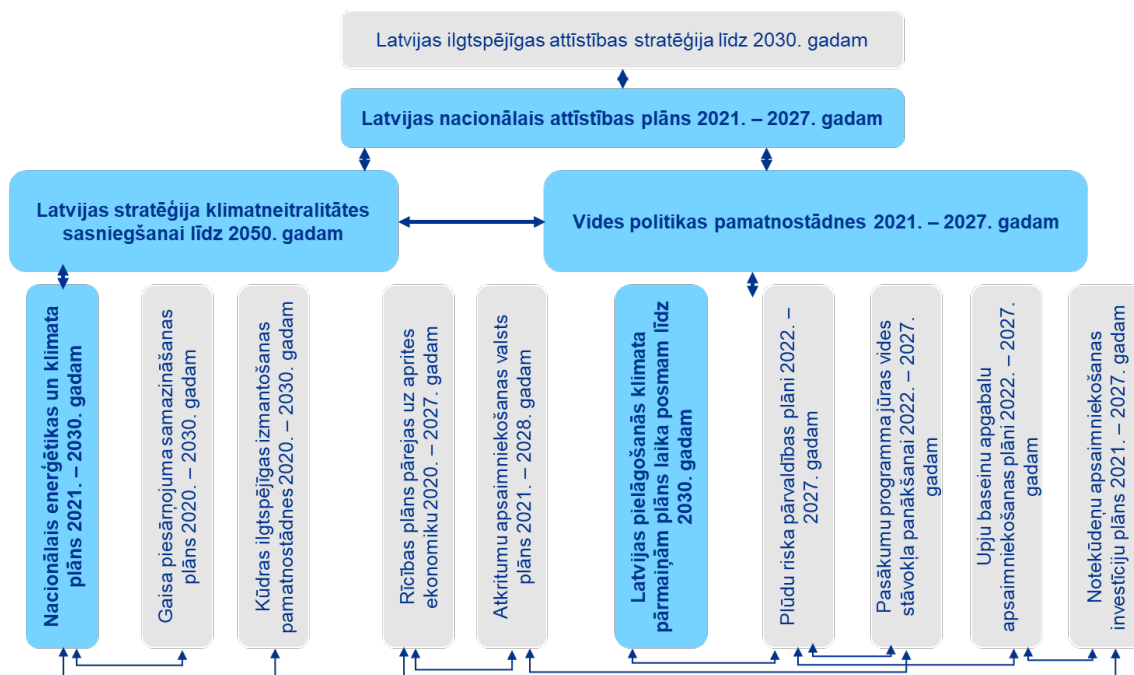
²⁶⁰ Ministru kabineta rīkojums Nr.583 "Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027.gadam". Pieejams: [Vides pamatnostādnes \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/380), 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija

Nemot vērā ES nosprausto virzību uz klimatneitralitāti un pielāgošanos klimata pārmaiņām, viens no būtiskākajiem ar klimatu saistītajiem dokumentiem Latvijā ir Klimata likumprojekts²⁶¹, kas šobrīd atrodas izstrādes stadijā. Klimata likumprojekts ir pieredzējis vairākas starpinstitūciju saskaņošanas, ir notikušas diskusijas ar nozaru ministrijām un sociālajiem partneriem, kā arī publiskās apspriešanas. Minētā likumprojekta 40. pants nosaka kārtību, kādā nodrošināma Klimata finansējuma izsekojamība, tai skaitā nosakot "minimālās prasības ziņojumam par vidēja termiņa valsts budžeta priekšlikuma atbilstību klimata mērķiem un klimata politikas plānošanas dokumentiem, kurā tiek ietverti un uzskaitīti budžeta līdzekļi, kas paredzēti ar klimatu saistītu darbību finansēšanai, novērtēta to pietiekamība un būtiskāko fiskālo intervencu ietekme uz klimatu". Likumprojektā minētie pasākumi rada juridisko pamatu un iezīmē Latvijas pirmos soļus ceļā uz "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu Latvijā. Likumprojekts arī paredz, ka valsts budžeta izdevumu un nodokļu novērtējumu saskaņā ES Taksonomijas Regulu (ES) 2020/852, bet neņemot vērā ES Taksonomijas regulu papildinošos deleģētos aktus un tajos ietveros tehniskās pārbaudes kritērijus, veic Latvijas Finanšu ministrija sadarbībā ar Klimata un enerģētikas ministriju.

Novērtējumu kārtējā gadā plānots veikt par iepriekšējo gadu, paredzot tā iekļaušanu "Klimata deklarācijā", kas tiktu pievienota nākamā gada likumam par valsts budžetu un vidēja termiņa budžeta ietvaru. Plānots, ka MK apstiprinās plānotā novērtējuma metodoloģiju. Šādas izsekojamības nodrošināšana palīdzētu aptvert valsts budžeta ietekmi uz valsts politikas plānošanas dokumentos nospraustajiem klimata mērķiem ne tikai klimata politikas ietvaros, bet horizontālā tautsaimniecības nozaru griezumā. Politikas plānošanas dokumentos ietvertos pasākumus galvenokārt (iespēju robežās) plānots īstenot, izmantojot tiem piešķirtos valsts budžeta līdzekļus, kā arī atsevišķi piesaistot līdzekļus no ES fondiem un citiem finansējuma avotiem.

Tomēr, ņemot vērā politikas plānošanas dokumentos ietverto pasākumu raksturu un ar tiem saistītās jomas, nepieciešamā finansējuma apjoms politikas plānošanas dokumentos noteikto mērķu un ietverto rīcības virzienu īstenošanai mēdz nebūt specifiski norādīts vai ir norādīts provizorisks. Pētījuma ietvaros apskatīti zemāk minētie Latvijas politikas plānošanas dokumenti, atbilstoši šī pētījuma nolikumā minētajām prasībām 4.2. apakšpunktā (publiskā iepirkuma KEM 2023/2 nolikums) un attēlā nr. 2 šie dokumenti ir iezīmēti zilā krāsā.

²⁶¹ Klimata likumprojekts: Pieejams: [Likumprojekts \(mk.gov.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/375433/klimata-likumprojekts)

Attēls Nr. 23 Latvijas klimata un vides politikas plānošanas dokumentu sasaiste

Ņemot vērā, ka politikas plānošanas dokumenti ietver sevī daudz mērķu, sasniedzamos rezultātus un provizoriskos plānus, Attīstības plānošanas sistēmas likuma 13. panta pirmā daļa paredz, ka politikas plānošanas dokuments stājas spēkā vienlaikus ar tiesību aktu, ar kuru tas apstiprināts. Tas nozīmē, ka valsts un pašvaldību institūcijām Latvijā, pildot tām noteiktos uzdevumus, ir saistoši apstiprinātie politikas plānošanas dokumenti.²⁶² Tādējādi, lai Latvija ievērotu un tiektos uz ES, kā arī Latvijas pašas politikas plānošanas dokumentos noteikto klimata mērķu sasniegšanu, un attiecīgi spētu šim mērķim novirzīt tam nepieciešamos resursus, ir nepieciešams radīt tam labvēlīgus apstākļus, paredzot valsts budžeta un fiskālās politikas plānošanas sasaisti ar klimata mērķu izpildi. Iestrādājot “zaļā budžeta” principus Latvijas valsts budžeta plānošanā, izpildē un uzskaitē, Latvija nodrošinās lielāku caurspīdību attiecībā uz valsts budžeta izdevumu un fiskālās politikas ietekmi uz klimata mērķiem, kas eventuāli varētu veicināt valsts pāreju uz klimatneitralitālu ekonomiku un stiprināt tās klimata noturību, šajā procesā iesaistot ne tikai atsevišķas par klimata politikas ieviešanu atbildīgās institūcijas, bet “zaļinot” visu tautsaimniecību kopumā. Šāda visaptverošā pieeja, kas paredz daudzu institūciju koordinētu iesaisti, atbilst Latvijas mērķim līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitāti, nodrošinot, ka budžeta lēmumi ir saskaņoti ar ilgtermiņa mērķiem attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām.

Pārsvārā minēto politikas plānošanas dokumentu saturs tieši neparedz negatīvas sekas, ja politikas plānošanas dokumentā nospraustie mērķi netiek sasniegti, taču valsts un pašvaldību institūcijām ir jāņem vērā, ka šo dokumentu neievērošana un nepildīšana var rezultēties ne tikai iedzīvotāju uzticības kritumā Latvijas valsts pārvaldei, bet arī iespējamā sankciju piemērošanā attiecībā uz starptautiski uzņemto saistību neizpildi (piemēram, ES līmenī). Tāpat tas var negatīvi ietekmēt ne tikai sabiedrības uzticēšanos valsts varai, bet arī Latvijas virzību uz valsts ilgtermiņa attīstības plānā nosprausto mērķu sasniegšanu, tai skaitā, Latvijas klimaneitralitāti un klimata noturību, kā arī negatīvi

²⁶² Attīstības plānošanas sistēmas likums, 13.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](https://likumi.lv), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija

ietekmēt iespējas piekļūt ilgtspējīgiem finanšu resursiem vai atbalsta pasākumiem (piemēram, ES fondu līdzekļiem), kā arī ierobežot turpmākās starptautiskas sadarbības iespējas un, iespējams, pasliktināt valsts reputāciju.

8.3. “Zaļā budžeta” ietvara ieviešanas nepieciešamība Latvijā

“Zaļā budžeta” ietvara ieviešanas nepieciešamību Latvijas valsts budžeta plānošanas procesā virza daudzpusīgs apsvērumu kopums. Pirmkārt, to nosaka ne vien ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi un Parīzes nolīgums, bet arī Latvijai saistošie un solidāri pieņemtie ES lēmumi, tai skaitā par klimatneitralitātes sasniegšanu līdz 2050. gadam, un starpposma mērķis līdz 2030. gadam ES dalībvalstīs panākt SEG emisiju samazinājumu 55% apmērā salīdzinājumā ar 1990. gadu. Šobrīd ES norit diskusijas par nākamo starpposma mērķrādītāju, kas paredz SEG emisiju samazinājumu par 90% līdz 2040. gadam. Tas, kā norāda EK, prasīs pilnībā īstenot spēkā esošos ES tiesību aktus attiecībā uz virzību uz klimatneitralitāti, sekmēt rūpniecības dekarbonizāciju un palielināt iekšzemes ražošanas jaudas dažādās izaugsmes nozarēs (baterijas, elektrotransportlīdzekļi, siltumsūkņi, saules fotoelementi u.c.).²⁶³

“Zaļā budžeta” ietvara instrumentu un pasākumu īstenošana valsts budžeta plānošanas procesos nodrošinātu augstāku caurspīdību un pārredzamību attiecībā uz valsts budžeta izdevumu un fiskālās politikas ietekmi uz klimata mērķiem. Tas savukārt nodrošinātu iespēju pieņemt informētākus lēmumus un veicinātu valsts budžeta resursu pārorientēšanu uz programmām un pasākumiem, kas mazina klimata pārmaiņas un veicina klimatnoturību, tajā pašā laikā aizsargājot ekosistēmas. Lielākā caurspīdība attiecībā uz valsts izdevumu ietekmi uz klimatu, tai skaitā, oglekļa emisiju ēnas cenas aprēķini, veicinātu valsts budžeta tēriņu pārskatīšanu programmām, kas kaitē virzībai uz klimatneitralitāti (piemēram, fosilā kurināmā subsīdijas), veicina tehnoloģisko iesāksti, kavē inovācijas un zaļo pārkārtošanos.²⁶⁴

Minētā ietvara ieviešanai ir būtiska nozīme Latvijas tautsaimniecības zaļināšanā, potenciāli veicinot ne tikai ieguldījumus augstākā energoefektivitātē un atjaunīgajos energoresursos un tādā veidā stiprinot Latvijas enerģētisko neatkarību, bet arī stimulējot ilgtspējīgu izaugsmi un klimatnoturību tādās nozarēs kā lauksaimniecība, mežsaimniecība un tūrisms, ko vistiešākā veidā ir skar klimata pārmaiņu radītie riski. Līdz ar to “zaļā budžeta” instrumentu ieviešana Latvijas budžeta plānošanas procesā ir nepieciešama, ne tikai, lai stiprinātu Latvijas kā atbildīgas un videi draudzīgas valsts statusu, bet pamatā, lai veicinātu Latvijas ilgtspējīgu izaugsmi, mazinātu klimata pārmaiņas un ar tām saistītos riskus, kā arī stiprinātu sabiedrības un infrastruktūras noturību.²⁶⁵

Otrkārt, ņemot vērā, ka “zaļā budžeta” ietvars paredz uz rezultātu orientētu pieeju valsts budžeta plānošanā, tā ieviešana saskan ar Latvijas valdības ambīciju ar laiku ieviest uz sniegumu vērstu (angliski – *performance based budgeting*) pieeju Latvijas valsts budžeta plānošanā, kā tas izklāstīts Latvijas valdības deklarācijas 37.1.

²⁶³ Eiropas Komisija (2024. gada 6. februāris). Ieteikums attiecībā uz 2040. gada mērķrādītāju, kas sekmēs klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā. Pieejams: [Ieteikums attiecībā uz 2040. gada mērķrādītāju, kas sekmēs klimatneitralitātes sasniegšanu 2050. gadā - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](#)

²⁶⁴ Eiropas Komisija (2023), 2023. gada ziņojums par enerģētikas savienības stāvokli: ES efektīvi reaģē uz krīzi, raugās nākotnē un paātrina zaļo pārkārtošanos. Pieejams: [2023. gada ziņojums par enerģētikas savienības stāvokli \(europa.eu\)](#)

²⁶⁵ Eiropas Komisija (2023), 2023. gada ziņojums par enerģētikas savienības stāvokli: ES efektīvi reaģē uz krīzi, raugās nākotnē un paātrina zaļo pārkārtošanos. Pieejams: [2023. gada ziņojums par enerģētikas savienības stāvokli \(europa.eu\)](#)

punktā²⁶⁶. Minētais punkts paredz mainīt valsts budžeta veidošanas principus, izvirzot skaidrus sasniedzamos mērķus valsts budžeta programmām, un regulāri novērtēt to rezultātus. Minētā reforma būtu būtisks veicinošs faktors ceļā uz efektīvu “zaļā budžeta” ieviešanu un ļautu daudz efektīvāk vērtēt valsts budžeta programmu un pasākumu ietekmi uz klimata mērķu īstenošanu.

Tabulā Nr. 3 ir apkopoti galvenie mērķi un uzdevumi, ko palīdzētu nodrošināt “zaļā budžeta” ietvara un instrumentu ieviešana Latvijā, tai skaitā, izceļama starptautisko saistību izpilde, nacionālo mērķu sasniegšana, kā arī ilgtspējīga finansējuma piesaiste. Papildus tam atsevišķā kolonnā uzskaitīti tiesību akti un politikas dokumenti, kuru ietvertu uzdevumu izpildē nozīmīga ir valsts budžeta plānošanas un fiskālās politikas sasaiste ar klimata mērķiem, kā to paredz, OECD un EK piedāvātā “zaļā budžeta” ietvarstruktūra.

Tabula Nr. 3 Tiesību akti, politikas dokumenti un programmas, kas nosaka “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas nepieciešamību Latvijā

01	Starptautisko saistību izpilde	- Eiropas Klimata akts (regula Nr.2021/1119) - Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2023/857 - ES ekonomikas pārvaldības satvara tiesību aktu priekšlikumi²⁶⁷
02	Nacionālo mērķu sasniegšana	- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021-2027 - Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam - Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021-2030 - Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam - Vides politikas pamatnostādnes 2021-2027 - Likums Par piesārņojumu - Klimata likumprojekts - Piesārņojuma novēršanas likumprojekts (ar kuru tiks aizstāts šobrīd spēkā esošais likums Par piesārņojumu) - Vides politikas pamatnostādnes 2021-2027
03	Finansējuma piesaiste	- Vides un klimata pasākumu programma (LIFE) - Atveseļošanas un noturības mehānisms - Eiropas Stratēģisko investīciju fonds - Taisnīgas pārkārtošanās fonds - Kohēzijas fonds - u.c.

Papildus iepriekš aprakstītajam normatīvajam regulējumam un tiesību aktos nospraustajiem mērķiem virzībā klimatneitralitāti un klimatnoturību, kuru sekmīgai ieviešanai Latvijā būtu nepieciešams nodrošināt valsts budžeta plānošanas un fiskālās politikas saskati ar klimata mērķiem, kā papildus motivējošs faktors “zaļā budžeta” ieviešanai Latvijā minama ES mērķtiecīgā rīcība, pārorientējot kapitālu uz ilgtspējīgu saimniecisko darbību. Šādam nolūkam radīti un pielāgoti ES finansēšanas mehānismi un programmas, kas vērstas uz ES ekonomikas modernizāciju, klimatneitralitātes un klimatnoturības veicināšanu, konkurētspējas stiprināšanu un taisnīgas un pārticīgas sabiedrības izveidi. Šādu programmu vidū uzskaitāmas:

²⁶⁶ [Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas... - Latvijas Vēstnesis \(vestnesis.lv\)](#)

²⁶⁷ Eiropas Komisija panākusi politisku vienošanos par ES ekonomikas pārvaldības satvara reformu, kas uz Latviju kā ES dalībvalsti būs attiecināma pēc attiecīgo tiesību aktu apstiprināšanas Eiropas Parlamentā.

- **Vides un klimata pasākumu programma LIFE**, kuras programmas mērķis ir īstenot pāreju uz ilgtspējīgu, aprites un noturīgu ekonomiku, aizsargāt un atjaunot vidi, apturēt un novērst bioloģiskās daudzveidības samazināšanos;²⁶⁸
- **Atveseļošanās un noturības mehānisms**, kura instrumenta mērķis ir padarīt ekonomiku un sabiedrību ilgtspējīgāku, noturīgāku un labāk sagatavotu zaļajai un digitālajai pārejai saskaņā ar ES prioritātēm, kā arī reaģēt uz problēmām, kas norādītas konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos Eiropas ekonomikas un sociālās politikas koordinēšanas pusgada ietvaros.²⁶⁹ ES dalībvalstīm, kas saņēmušas finansējumu no 672,5 miljardus eiro vērtā Atveseļošanas un noturības mehānisma, vismaz 37 % no tā jāvelta investīcijām un reformām, kas atbalsta klimata mērķus.²⁷⁰ Taisnīgas pārkārtošanās fonda kopējais budžets ir 17,5 miljardi EUR 2021.–2027. gada periodā. 7,5 miljardi EUR ir piešķirti daudzgadu finanšu shēmas satvarā, un papildu 10 miljardus EUR izsniedz no ES Atveseļošanas instrumenta (*NextGenerationEU*);²⁷¹
- **Taisnīgas pārkārtošanās fonds**, kura mērķis ir atbalstīt virzību uz klimata neitralitāti, mazinot tās sociālekonomisko ietekmi visvairāk skartajos reģionos;²⁷²
- **Eiropas Stratēģisko investīciju fonds** – kodols Investīciju plānam Eiropai, kas paredzēts, lai ES sekmētu ilgtermiņa ekonomikas izaugsmi un konkurētspēju;²⁷³
- **Kohēzijas fonds** – ES kohēzijas politika palīdz ES dalībvalstīm, reģioniem, vietējām pašvaldībām un pilsētām īstenot apjomīgas investīcijas, kas sekmē Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanu. Atbalsta saņēmējiem šīm prioritātēm jāatvelē vismaz 30 % no līdzekļiem, kas tiem piešķirti no Eiropas Reģionālās attīstības fonda. 37 % no Kohēzijas fonda līdzekļiem tiks izlietoti tam, lai līdz 2050. gadam sasniegtu klimatneitralitāti.²⁷⁴

ES dalībvalstīm, kas saņēmušas finansējumu no 672,5 miljardus eiro vērtā Atveseļošanas un noturības mehānisma, saskaņā ar Eiropas Komisijas uzstādījumu, vismaz 37 % no piešķirtā ANM finansējuma jāvelta investīcijām un reformām, kas atbalsta klimata mērķus.²⁷⁵ Savukārt Taisnīgas pārkārtošanās fonda kopējais budžets 2021.–2027. gada periodā ir lēšams 17,5 miljardi EUR apmērā²⁷⁶. 7,5 miljardi EUR ir piešķirti daudzgadu finanšu shēmas satvarā, savukārt papildu 10 miljardus EUR

²⁶⁸ European Commission, Programme for the Environment and Climate Action (LIFE). Pieejams: [Programme for the Environment and Climate Action \(LIFE\) - European Commission \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/programmes-for-the-environment-and-climate-action)

²⁶⁹ Eiropas Komisija, Atveseļošanās un noturības mehānisms. Pieejams: [Atveseļošanas un noturības mehānisms - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/recovery-and-resilience-mechanism)

²⁷² European Commission, Just Transition Fund. Pieejams: [Just Transition Fund - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/just-transition-fund)

²⁷² European Commission, Just Transition Fund. Pieejams: [Just Transition Fund - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/just-transition-fund)

²⁷² European Commission, Just Transition Fund. Pieejams: [Just Transition Fund - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/just-transition-fund)

²⁷³ Eiropas Savienības Padome. Eiropas Stratēģisko investīciju fonds (2020). Pieejams: [Eiropas Stratēģisko investīciju fonds - Consilium \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/european-strategic-investment-fund)

²⁷⁴ Eiropas Komisija, Finances un Eiropas zaļais kurss. Pieejams: [Finances un Eiropas zaļais kurss - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/finances-and-european-green-course)

²⁷⁵ Eiropas Komisija. Finances un Eiropas zaļais kurss. Pieejams: [Finances un Eiropas zaļais kurss - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/finances-and-european-green-course)

²⁷⁶ Eiropas Parlaments (2023). Taisnīgas pārkārtošanās fonds. Pieejams: [Taisnīgas pārkārtošanās fonds | Eiropas Savienības faktu lapas | Eiropas Parlaments \(europa.eu\)](https://europea.eu/en/european-justice-factsheet)

paredzēts izsniegt ar ES Atvесеlošanas instrumenta (*NextGenerationEU*) starpniecību.²⁷⁷

Rezumējot, "zaļā budžeta" ietvara un instrumentu ieviešana Latvijas valsts budžeta plānošanas procesos piedāvā **daudzus ieguvumus dažādās dimensijās**. Par galveno priekšrocību nepārprotami ir uzskatāma lielāka caurspīdība un līdz ar to lēmumu pieņēmēju informētība par valsts budžeta programmu un pasākumu, kā arī valsts fiskālās politikas pozitīvo un negatīvo ietekmi uz klimata mērķu īstenošanu. Tas savukārt nodrošina iespēju politikas veidotājiem pieņemt informētākus un klimatiski atbildīgākus lēmumus, veicinot valsts budžeta resursu pārorientēšanu uz klimata un videi draudzīgākiem pasākumiem, kā arī mazinot atbalstu programmām (izdevumiem, nodokļu atlaidēm, subsīdijām), kam potenciāli ir negatīva ietekme uz klimata un vides mērķiem. Reizē ar lielāku caurspīdību un mērķtiecīgāku pārorientēšanos uz klimata draudzīgākiem pasākumiem, Latvijai paveras lielākas iespējas piesaistīt ilgtspējīgu finansējumu, kura piešķiršana ir sasaistīta ar noteiktu klimata un vides mērķu izpildi, kā tas ilustrēts augstāk minēto ES finanšu instrumentu un fondu aprakstos. Visbeidzot, ieviešot "zaļā budžeta" ietvaru un instrumentus Latvijas valsts budžeta un fiskālās politikas plānošanā, Latvijai pavērtos lielākas iespējas ne tikai efektīvāk veicināt nacionālo mērķu sasniegšanu klimata un vides aizsardzības jomā, bet arī izpildīt starptautiskās saistības un izvairīties no iespējamām sankcijām par starptautiski nosprausto vienošanos neizpildi.

Kā norādīts iepriekš, minētais ietvars nodrošina iespēju stratēģiski izvērtēt līdzekļu piešķiršanu projektiem un iniciatīvām, kas vērstas klimata pārmaiņu mazināšanu un klimatnoturības stiprināšanu un citiem svarīgiem klimata un vides aizsardzības mērķiem. Turklāt uzsvars uz resursu efektīvu izmantošanu un uz rezultātu vērstu pieeju nodrošina, ka ieguldījumos priekšroka tiek dota ilgtspējīgiem risinājumiem un tehnoloģijām, veicinot pārdomātāku resursu izmantošanu, tādējādi arī potenciāli samazinot zaļmaldināšanas (angļu val. *greenwashing*) risku, pret ko ES un tās atsevišķas dalībvalstis uzsākušas cīņu, ieviešot stingrus soda un sankciju mehānismus.

Kumulatīvais dažādu "zaļā budžeta" instrumentu ieviešanas iespaids valsts budžeta plānošanā būtu caurspīdīgāka, pārredzamāka un atbildīgāka Latvijas valsts budžeta un fiskālās politikas plānošana, izpilde un uzskaitē, kas radītu labvēlīgākus apstākļus Latvijas pārorientācijai uz klimatneitrālāku un klimatnoturīgāku ekonomiku, veicinātu ieguldījumus energoefektivitātes celšanā un atjaunīgo energoresursu ieviešanā, kā arī citās klimata un vides aizsardzībai draudzīgās tehnoloģijās un risinājumos, kas varētu darboties kā Latvijas ekonomiskās izaugsmes un konkurētspējas veicinātāji. Ignorējot šos procesus, Latvija draud ieslīgt tehnoloģiskā iesīkstē un atkarībā no fosiliem energoresursiem, zaudēt iespējas piesaistīt ilgtspējīgu finansējumu, kā arī, beigu beigās, saskarties ar potenciālām sankcijām par starptautisko vienošanos attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu neizpildi, kā arī zemāku Latvijas tautsaimniecības noturību pret klimata riskiem.

Pārdomāti ieviešot dažādus "zaļā budžeta" instrumentus, kā piemēram, ekosistēmas pakalpojumu izcenojumu un oglekļa emisiju cenas, kā arī veicot reformas valsts nodokļu politikā, valsts var iegūt līdzekļus, ko pēc tam novirzīt dažādu klimata politikas un vides aizsardzības pasākumu īstenošanai, tai skaitā, pētniecībai un inovācijai, kas ilgtermiņā varētu ne vien palīdzēt īstenot klimata un vides mērķus, bet arī

²⁷⁷ Eiropas Parlaments. Taisnīgas pārkārtošanās fonds. Pieejams: [Taisnīgas pārkārtošanās fonds | Eiropas Savienības faktu lapas | Eiropas Parlaments \(europa.eu\)](#)

celt Latvijas konkurētspēju un sabiedrības labklājību²⁷⁸, kā arī uzlabot Latvijas reputāciju un piekļuvi ilgtspējīgam finansējumam un starptautiskām partnerībām.

No pārvaldības viedokļa "zaļā budžeta" ietvara ieviešana veicinātu arī pārredzamību un atbildību, nodrošinot iespēju sekot līdzi, kā un cik efektīvi dažādas valsts budžeta programmas un pasākumi palīdz nodrošināt klimata un vides mērķu īstenošanu. Sabiedrības informētība un iesaiste ir neatņemama "zaļā budžeta" ietvara veidošanas sastāvdaļa, kas sniedz iedzīvotājiem ne tikai iespēju sekot līdzi valsts budžeta plānošanas procesiem, bet arī gūt izpratni par valsts budžeta lēmumu, programmu un pasākumu, kā arī valsts fiskālās politikas pozitīvo un negatīvo ietekmi uz klimatu un vides aizsardzību.²⁷⁹

²⁷⁸ Opinion of the European Committee of the regions — The implementation of green budgets at local and regional levels (2022/C 375/07), 17. punkts. Pieejams: [Opinion of the European Committee of the regions — The implementation of green budgets at local and regional levels \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/en/press-communications/inline-4/2022/07/20220714_P12022001.pdf)

²⁷⁹ Simona Pojar. How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. European Economy Discussion Paper 196, November 2023, 20.lpp. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/discussion-paper-196-how-green-budgeting-is-embedded-in-national-budget-processes_en)

9. Galvenie “zaļā budžeta” ietvara mērķi, principi un jēdzieni

Politikas veidošanas procesā iezīmējoties jauniem prioritāriem darba virzieniem, valstu valdības attīsta dažādus prioritāšu budžetēšanas veidus, piemēram, dzimumu līdztiesības budžetu vai labklājības budžetu. Arī “zaļais budžets” pieder pie prioritāšu budžeta veidiem, un šīs prakses visaptverošais **mērķis ir identificēt budžeta pozīciju ieguldījumus klimata un vides jautājumos, izvērtējot tos pēc konkrētiem rādītājiem, lai labāk saskaņotu budžeta veidošanas praksi ar klimata un vides mērķiem.**²⁸⁰

Sākotnēji “zaļā budžeta” ietvaru izstrādāja OECD, kas šo konceptu attīsta kopš 2017. gada, veicinot pieredzes apmaiņu starp OECD dalībvalstīm ar mērķi pēc iespējas efektīvāk izmantot valsts rīcībā esošos valsts budžeta instrumentus un fiskālās politikas pasākumus, lai veicinātu klimata pārmaiņu mazināšanu un vides aizsardzību. Francija tiek uzskatīta par pirmo valsti, kas valsts budžeta plānošanā ieviesusi “zaļā budžeta” instrumentus, radot iespēju valdībai un likumdevējiem novērtēt valsts budžeta programmu un pasākumu ietekmi uz klimata un vides mērķiem.²⁸¹ OECD 2021. gada ziņojumā ir norādīts, ka “zaļā budžeta” plānošanā tiek izmantoti budžeta pārvaldības instrumenti, kas palīdz saskaņot izdevumu un ieņēmumu procesus ar klimata un vides mērķiem, ietverot sistemātisku esošo un potenciālo fiskālo pasākumu un politikas pārskatīšanu, lai integrētu klimata un vides aspektus valsts budžeta plānošanas procesos.²⁸²

Lai arī nepastāv vienots “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas modelis un prakse starp valstīm ievērojami atšķiras, zemāk minētās OECD ietvara četras komponentes uzskatāmas par atslēgas elementiem (attēls nr. 24) “zaļā budžeta” ietvara efektīvai ieviešanai praksē.²⁸³

²⁸⁰ Bolva, Elva (2021). *How Green in Your Budget? Green Budgeting Practices in the EU*. SUERF – The European Money and Finance Forum. Pieejams: [SUERF - The European Money and Finance Forum](https://www.suerf.eu/ViewDoc.aspx?id=1444)

²⁸¹ Ministry for the Economy, Finance and the Recovery (2021). Climate action plan of the ministry for the economy, finance and the recovery. Pieejams: [L'accessibilité numérique, entre nécessité et opportunité \(economie.gouv.fr\)](https://www.economie.gouv.fr/IMG/pdf/Plan_d_action_climatique.pdf)

²⁸² OECD: Green budgeting: Towards Common Principles, 9.lpp. Pieejams: [Green Budgeting: Towards Common Principles \(europa.eu\)](https://www.oecd.org/fr/green-budgeting-towards-common-principles/)

²⁸³ Paris Collaborative on Green Budgeting (2017): OECD Green Budgeting Framework – Highlights. Pieejams: [OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf](https://www.oecd.org/fr/green-budgeting-framework-highlights/)

Attēls Nr. 24 OECD “zaļā budžeta” ietvars

Stratēģiskā ietvarstruktūra paredz atbilstošas normatīvās bāzes un atbildīgo institūciju noteikšanu (nacionālā un potenciāli arī pašvaldību līmenī) un iezīmē kontekstu – valsts nospraustos klimata un vides mērķus. **Metodes un instrumenti**, lai arī atšķiras starp valstīm, mērķēti, lai apkopotu pierādījumus par budžeta politikas saskanību ar vides un klimata mērķiem (izvērstāk budžeta marķēšanas metodoloģija aprakstīta nākamajā apakšnodaļā, bet “zaļā budžeta” instrumentu klāsts detalizētāk iztirzāts šī pētījuma Starpzīņojumā). **Pārredzamība un atbildība** iekļauj “zaļā budžeta” plānošanas gaitā aptvertās informācijas publicēšanu, lai nodrošinātu caurskatāmību un atvieglotu tās neatkarīgu pārbaudi. Savukārt **budžeta veidošanai labvēlīga vide** palīdz nodrošināt konsekvenci un pilnveidi ieviešanas procesā (apmācības procesa īstenošanu zināšanu un prasmju pilnveidei, pieredzes apmaiņa, koordinācijas mehānismi starp nozaru ministrijām un ieinteresētajām pusēm).

Saskaņā ar OECD aptauju “zaļā budžeta” instrumentus 2022. gadā bija ieviesušas jau 24 no 38 OECD dalībvalstīm, kuras apņēmušās pildīt Parīzes nolīgumu attiecībā uz virzību uz klimatneitralitāti un pielāgošanos klimata pārmaiņām. Salīdzinājumam, gadu iepriekš, 2021. gadā, to īstenoja vien 14 OECD valstis²⁸⁴, kas ilustrē, cik strauji notiek “zaļā budžeta” ietvara un instrumentu adaptācija OECD dalībvalstīs. Par galvenajiem “zaļā budžeta” ietvara un instrumentu ieviešanas virzītājspēkiem OECD min gan valstu apņemšanos veidot videi draudzīgu politiku, gan vēlmi izmantot to, lai veicinātu starptautisko saistību izpildi un valstu nacionālo klimata un vides mērķu īstenošanu.

Balstoties uz OECD radīto “zaļā budžeta” ietvaru, Eiropas Komisija 2022. gadā nāca klajā ar savu “zaļā budžeta” ietvarstruktūru. Lai arī EK mērķis nebija ieviest unificētu “zaļā budžeta” ietvaru visās Eiropas valstīs, EK centieni ir virzīti uz to, lai veicinātu pieredzes pārnesi ES dalībvalstu starpā, ņemot vērā šo valstu atšķirīgo gatavības un brieduma līmeni attiecībā uz valsts budžeta pasākumu un fiskālās politikas salāgošanu ar klimata un vides aizsardzības mērķiem. Galvenā atšķirība starp OECD un EK izstrādāto pieeju ir tās tvērums – pretstatā OECD izvērstajam “zaļā budžeta”

²⁸⁴ OECD (2023). Green budgeting in OECD countries in 2022. Pieejams: [Green-Budgeting-in-OECD-Countries-in-2022.pdf \(slideshare.net\)](https://www.oecd.org/publications/green-budgeting-in-oecd-countries-in-2022.pdf)

ietvaram, kā arī plašajam aprakstīto metožu un instrumentu klāstam, EK pieeja raksturojama kā operacionāla un fokusējas uz konkrētiem īstenojamiem pasākumiem, lai dažādos publiskās pārvaldes līmeņos veicinātu lielāku caurspīdību attiecībā uz budžeta pasākumu pozitīvo un negatīvo ietekmi uz klimatu un vidi.²⁸⁵

2019. gada EK paziņojumā par Eiropas zaļo kursu ir uzsvērts, ka plašāka budžeta zaļināšanas izmantošana palīdzēs mērķtiecīgāk novirzīt valsts ieguldījumus, izdevumus un nodokļu ieņēmumus uz zaļajām prioritātēm un izvairīties no videi nedraudzīgu pasākumu subsidēšanas. Tas nozīmē, ka klimata dimensijas iekļaušana, piemēram, vidējā termiņa valsts budžeta plānošanas dokumentos, nodokļu politikas novērtēšanā un ilgtermiņa ilgtspējības analīzē var palīdzēt ekonomikas pārveidē, virzoties uz tās ilgtspējību un klimatneitralitāti.²⁸⁶

Tālākajās apakšnodaļās ietverts izvērstāks skaidrojums attiecībā uz “zaļā budžeta” ietvaru un principiem, tostarp pielietotajām metodēm un instrumentiem, izvērstāk aprakstot budžeta marķēšanas procesu un kritērijus.

9.1. OECD un EK “zaļā budžeta” principi un ietvarstruktūras

Kā norādīts šīs nodaļas ievadā un detalizētāk iztirzāts Starpziņojumā, EK izstrādātā “zaļā budžeta” ietvarstruktūra balstās uz OECD izstrādāto “zaļā budžeta” ietvaru, un ietver septiņus pamatprincipus:²⁸⁷

- 1) **“zaļās” pieejas definēšana** (definēti indikatori, datu ieguves metodes, datu vākšanas biežums un informācijas pārbaudes pasākumi), **kas ietver uz rezultātu vērstu pieeju “zaļā” finansējuma piešķirumos** (izšķirot īstermiņa rezultātu (*outputs*), vidēja un termiņa (*outcomes*) rezultātu, kā arī ilgtermiņa ietekmes (*impact*) dimensiju);
- 2) **“zaļās” pieejas integrēšana visās valdības politikās** (klimata un vides pasākumi sniedzas pāri vienas par klimatu atbildīgās ministrijas darbības robežām un ir attiecināmi uz daudzu citu nozaru ministriju darbību; vienlaikus klimata un vides apsvērumi attiecināmi ne tikai uz jaunām politikas prioritātēm un programmām, bet arī uz esošām budžeta programmām un pasākumiem);
- 3) **attiecināmo valdības apņemšanos salāgošana ar valsts budžeta plānošanas un izpildes procesiem** (nepieciešams izvērtēt, kā valsts fiskālā politika un pasākumi atbalsta nacionālo klimata un vides mērķu, piemēram, maksimālo pieļaujamo SEG emisiju apjomu, sasniegšanu, gūstot visaptverošu priekšstatu (atsevišķs budžeta postenis var ietekmēt vienu klimata un vides mērķi labvēlīgi, bet citu - nelabvēlīgi));
- 4) **konsekventas pieejas īstenošana prioritāšu nospraušanā attiecībā uz klimata un vides mērķu īstenošanu** (noteikti kritēriji, pēc kuriem vadīties, nospraužot prioritātes valsts budžeta izstrādes procesā; skaidra klasifikācijas sistēma, lai marķētu budžeta pozīcijas atkarībā no to paredzamās ietekmes uz nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā);

²⁸⁵ European Commission (2022). Green Budgeting in the EU. Pieejams: [European Union Green Budgeting Reference Framework.pdf \(europa.eu\)](#)

²⁸⁶ COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”, 18.lpp. Pieejams: [resource.html \(europa.eu\)](#)

²⁸⁷ OECD (2022): Green budgeting: A way forward. Pieejams: [Green budgeting: A way forward | READ online \(oecd-ilibrary.org\)](#).

- 5) **“zaļā budžeta” ietvara priekšlikumu vērtēšana, vadoties pēc to ietekmes uz klimata un vides mērķiem** (ar mērķi veicināt klimata un vides mērķu sasniegšanu OECD valstīs īsteno dažāda veida pasākumus, piemēram, piemēro oglekļa nodokli vai veic vienreizējus maksājumus mērķu sasniegšanai; šis princips uzsver nepieciešamību pēc šāda veida priekšlikumu ietekmes uz klimata un vides mērķiem analīzes);
- 6) **pastāvošā budžeta ietvara izmantošana “zaļā budžeta” īstenošanai** (tā vietā, lai radītu atsevišķu klimata budžetu, kas ietver fiskālo risku pārvaldību, vidēja un ilgāka termiņa fiskālās ietekmes un rezultātu novērtējumu, OECD iesaka integrēt klimata un vides mērķus jau pastāvošajā budžeta plānošanas, izpildes, uzskaites un atskaitīšanās praksē);
- 7) **pārredzamības un atbildības prasību stiprināšana “zaļo” iniciatīvu īstenošanā** (centrālajai finanšu administrācijai nepieciešams izstrādāt vadlīnijas un prasības nozaru ministrijām un to pārraudzības iestādēm, lai nodrošinātu šo institūciju īstenoto budžeta programmu un pasākumu novērtēšanu, vadoties pēc to ietekmes uz klimata un vides mērķiem, kas var būt gan pozitīva, gan negatīva vai neitrāla).

2020. gada OECD un EK aptaujā ir apkopots, kādas metodes un instrumentus dalībvalstis izmantoja “zaļā budžeta” ieviešanai, un to skaitā minami:²⁸⁸

- *ex ante* vai *ex post* novērtējumi;
- vides izmaksu un ieguvumu analīze;
- oglekļa emisiju novērtējums;
- oglekļa cenu noteikšanas instrumenti;
- vides nodokļu reforma;
- *ex ante* vai *ex post* “zaļā budžeta” marķēšana;
- oglekļa emisiju ēnu izmaksas;
- statistiskā zaļā marķēšana / ziņošana;
- videi kaitīgu nodokļu izdevumu / subsīdiu pārskatīšana;
- zaļās perspektīvas integrēšana izdevumu pārskatīšanā;
- klimata apsvērumu iekļaušana ilgtermiņa fiskālās ilgtspējas analīzē;
- vides audits vai budžeta validācija;
- bioloģiskās daudzveidības / ekosistēmu izmaksu noteikšana.

Jāņem vērā, ka turpmākajās OECD un EK aptaujās varētu paplašināties šo metožu un instrumentu loks. Saskaņā ar OECD 2021. gadā veikto aptauju,²⁸⁹ lielākā daļa valstu šobrīd veic “zaļā budžeta” marķēšanu *ex ante* novērtēšanas procesā.

Kā minēts, EK pieeja salīdzinājumā ar OECD vērtējama kā operacionāla, koncentrējoties uz pieciem elementiem - tvērums, metodoloģija, sasniedzamie rezultāti, pārvaldība, pārredzamība un atbildība). Eiropas Komisija izdala trīs ieviešanas līmeņus

²⁸⁸ OECD (2021). Green Budgeting in OECD Countries, OECD Publishing. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#)

²⁸⁹ OECD, (2021): Green Budgeting in OECD Countries, 25. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#)

- pamata, pilnveidoto un visaptverošo.²⁹⁰ Līmeni valstis var izvēlēties, atkarībā no to gatavības un ambīcijām integrēt ietvara elementus budžeta veidošanas praksē. Pamata un pilnveidotā līmeņa viens no biežāk izmantotajiem instrumentiem ir budžeta marķēšana, ko OECD definē kā budžeta pasākumu klasificēšanu atbilstoši to ietekmei uz klimata un/vai vides mērķiem.²⁹¹

Pamata līmenī marķēti tiek pozitīvie izdevumi un ieņēmumi un aptverti ir tikai klimata mērķi, kamēr pilnveidotajā līmenī – gan pozitīvie, gan negatīvie. Līmeņus šķir arī pārvaldes tvērums – pilnveidotajā līmenī marķēšanu veic gan nacionālajā, gan pašvaldību līmenī. Nodevumu ziņā līmeņus atšķir tas, ka pilnveidotais paredz iekļaut prognozes arī daudzgadu plānos. Savukārt pārvaldība pamata līmenī var tikt īstenota šī konkrētā darba uzdevuma veikšanai sasauktās (*ad hoc*) darba grupas ietvaros, kamēr tālāka attīstība prasītu pastāvīgas centralizētas struktūrvienības izveidi. Tāpat atšķirības iezīmējas arī pārredzamības un atbildības ziņā – ja pamata līmenī EK norāda uz nepieciešamību pēc neatkarīga ekspertu vērtējuma metodoloģijai, tad pilnveidotajā līmenī arī pēc neatkarīga nodevumu izvērtējuma un debatēm parlamentā.

Trešais jeb visaptverošais “zaļā budžeta” līmenis EK skatījumā ietver paplašinātu metodoloģiju, budžeta marķēšanai pievienojot arī *ex ante* un *ex post* ietekmes novērtējumu. *Ex ante* apzīmē budžeta pasākumu novērtēšanu pirms konkrēta pasākuma pieņemšanas vai ieviešanas, savukārt, *ex post* novērtējums ir attiecināms uz budžeta programmu un pasākumu novērtēšanu pēc tā īstenošanas, analizējot sasniegtos rezultātus un salīdzinot tos ar datiem pirms pasākumu ieviešanas. Atšķirībā no pamata līmeņa, kur ieteikts aptvert ar klimatu saistītos mērķus, visaptverošajā līmenī paredzēts skatīt visus nacionālos klimata un vides mērķus. Tāpat 3. līmenis piedāvā plašāku tvērumu ar ne vien valsts un pašvaldību budžetu, bet arī kapitālsabiedrībām u.c. Savukārt pārvaldības dimensijā ilgtermiņa centrālo struktūru pavada “zaļā budžeta” marķēšanas korespondenti katrā ministrijā, bet pārredzamības un atbildības dimensijā – arī *ex post* pārskata veidošana par sasniegtajiem rezultātiem.²⁹² EK ietvarstruktūra tabulas veidā skatāma Noslēguma ziņojuma 7. pielikumā, bet detalizētāks apraksts pieejams 5.4. apakšnodaļā.

9.2. “Zaļā budžeta” ietvara metodes un instrumenti

“Zaļā budžeta” instrumenti un metodes dažādās ES dalībvalstīs atšķiras, atkarībā no tā, cik liela pieredze “zaļā budžeta” ietvara ieviešanā jau uzkrāta, kāda ir spēkā esošā budžeta plānošanas prakse un cik augstas ir valsts nospraustās ambīcijas un mērķi klimata un vides jomā. Piemēram, ja valstī jau pastāv spēcīga uz rezultātu vērsta budžeta plānošana, tad atliek to papildināt ar mērķiem un indikatoriem, kas vērsti un klimata un vides mērķu sasniegšanu. Savukārt valstīs, kuras ir nospraudušas augstus sasniedzamos mērķa rādītājus klimata un vides politikas jomā, paredzams, būs daudz augstāks pieprasījums un atbalsts dažādu instrumentu izmantošanai, lai sasniegtu nospraustos mērķus klimata jomā.

Dažādos ar budžeta izstrādi saistītos etapos “zaļā budžeta” instrumenti pilda atšķirīgas funkcijas. Budžeta izstrādes un apstiprināšanas posmā šie instrumenti var nodrošināt informāciju budžeta plānošanas vajadzībām. Savukārt budžeta izpildes

²⁹⁰ European Commission (2022). Green Budgeting in the EU. Pieejams: [European Union Green Budgeting Reference Framework](#)

²⁹¹ Paris Collaborative on Green Budgeting: OECD Green Budgeting Framework. Highlights. Pieejams: [OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf](#)

²⁹² European Commission (2022). Green Budgeting in the EU. Pieejams: [European Union Green Budgeting Reference Framework](#)

procesā tie var kalpot par pamatu lēmumiem attiecībā uz apropriāciju pārdali vai nepieciešamības gadījumā – budžeta grozījumiem. Noslēdzoties kārtējam saimnieciskam gadam, “zaļā budžeta” instrumenti paver iespēju veikt *ex post* ietekmes novērtējumu, kā arī ilgtermiņā vērtēt atsevišķu budžeta programmu un pasākumu iedarbību un ietekmi uz valsts klimata mērķiem un izstrādāt prognozes daudzgadu periodam.²⁹³ Ilgākā laika periodā tie ļauj arī vērtēt kopējo izvēlēto instrumentu ietekmi uz budžeta lēmumu pieņemšanas procesiem un nosprausto mērķu sasniegšanu.

9.2.1. “Zaļā budžeta” marķēšanas metodoloģiskie aspekti

Pastāv vairākas pieejas, kā novērtēt, vai konkrētas budžeta programmas un pasākumi ir klasificējami kā klimata un vides mērķiem labvēlīgi (bieži lietots apzīmējums – “zaļi”). Viena no šādām pieejām ietver konkrētas budžeta pozīcijas klimata vai vides aspekta “marķēšanu”, cita ietver visaptverošu ietekmes uz klimatu novērtējumu vai tikai to budžeta pozīciju identificēšanu, kuru galvenais mērķis ir vides aizsardzība. Šīs atšķirīgās pieejas atspoguļo jēdziena “zaļš” dažādos aspektus, ko alternatīvi var aplūkot ietekmes, ieguldījuma vai galvenā mērķa kontekstā.²⁹⁴

- *ietekme* attiecas uz kvantitatīvi izmēramo (aplēsto vai aprēķināto) ietekmi, ko politika atstāj uz konkrētu vides indikatoru (piemēram, SEG emisijām);
- *ieguldījums* atspoguļo ietekmes prognozi bez kvantitatīvas noteikšanas (piemēram, tabakas nodokļa paredzamais pozitīvais ieguldījums gaisa kvalitātes uzlabošanā);
- *galvenais mērķis* norāda galveno iemeslu, kas ir šīs pozīcijas pamatā. Piemēram, tabakas nodoklim galvenais mērķis ir veselība, bet tā ietekme uz vidi ir būtiska, jo tas samazina piesārņojumu, ko rada dūmi un ar cigaretēm saistītie atkritumi.

Budžeta pozīciju marķēšana ir sarežģīts uzdevums, jo viens pasākums var vienlaikus ietekmēt vairākus klimata un vides aizsardzības aspektus, dažreiz pat ar pretēju iedarbību. Turklāt ieguldījumi var radīt gan tiešu, gan netiešu ietekmi, un to “zaļums” var būt atšķirīgs atkarībā no tā, kāda ir tā ietekme uz klimatu un vides aizsardzību.

“Zaļā budžeta” marķēšana paredz novērtēt katru budžeta pasākumu, ņemot vērā tā ietekmi uz klimata un vides mērķu īstenošanu. Šāda veida marķēšana palīdz uzlabot caurspīdību, pārredzamību un atbildību saistībā ar publisko līdzekļu izmantošanu.²⁹⁵ Atsaucoties uz KEM rīkotajā ekspertu darbseminārā izskanējušiem pieņēmumiem par marķēšanu (iepriekš lietots apzīmējums - “iezīmēšana”), izkristalizējas nepieciešamība precizēt, ka ar marķēšanu netiek domāta noteikta līdzekļu apjoma “rezervēšana” valsts budžetā, bet gan esošu un plānotu budžeta izdevumu klasificēšana, vadoties pēc to pozitīvās vai negatīvās ietekmes uz klimata un / vai vides mērķiem.

Šis instruments vislabāk darbojas kā daļa no plašākas pieejas “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai, nevis kā atsevišķs instruments. Kā galvenie ieguvumi no “zaļā budžeta” marķēšanas ir minami informētības, pārredzamības un klimata politikas uzraudzības un ziņošanas uzlabošana, kas savukārt palīdz lēmumu pieņēmējiem

²⁹³ OECD (2021). Green Budgeting in OECD Countries, OECD Publishing. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#)

²⁹⁴ European Commission, E. Bova, (2021). How green is your budget? Green budgeting practices in the EU. Pieejams: [SUERF - The European Money and Finance Forum](#)

²⁹⁵ OECD (2021), *Green budget tagging: Introductory Guidance & Principles*. Pieejams: [Executive summary | Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)

pieņemt informētākus un atbildīgākus lēmumus attiecībā uz valsts budžeta programmām un pasākumiem.²⁹⁶

Valsts budžeta izdevumu marķēšana, vadoties pēc to ietekmes uz klimatu un vides aizsardzību, ir sarežģīts uzdevums, galvenokārt, kā atzīst eksperti, jo trūkst vienotas starptautiski atzītas definīcijas un klasifikācijas metodes “zaļajiem” izdevumiem. Būtībā “zaļās” budžeta pozīcijas ir tie budžeta izdevumi, kas pēc savas būtības veicina klimata un vides mērķu realizāciju, neatkarīgi no tā, vai tie attiecas uz klimata pārmaiņu mazināšanu, pielāgošanos tām vai citiem vides aspektiem. Tas ietver arī dažādas “zaļās” krāsas, atkarībā no tā, cik lielā mērā tie atbalsta klimata un vides mērķu īstenošanu.²⁹⁷

Tikai dažas dalībvalstis ES atklāj informāciju par to, cik “zaļš” ir konkrētās valsts budžets. Piemēram, Īrija un Zviedrija liek uzsvāru uz klimata pārmaiņu mazināšanu, savukārt Somija piešķir līdzekļus atjaunīgai enerģijai, SEG emisiju samazināšanai, bioloģiskās daudzveidības veicināšanai un vides aizsardzībai. Itālija izdevumus iedala kategorijās, pamatojoties uz ANO klasifikāciju, aptverot plašu vides mērķu klāstu. Francija kā atsauci izmanto ES Taksonomiju un tajā ietvertos klimata un vides mērķus. Attiecībā uz budžeta pozīcijām Francija sistemātiski pārbauda plānotos izdevumus un marķētos ieņēmumus, savukārt Itālija seko gan plānotajiem, gan faktiskajiem izdevumiem, sniedzot informāciju arī par nodokļu atvieglojumiem.²⁹⁸

Lai novērtētu to, cik “zaļš” ir budžets, tiek izmantotas dažādas metodoloģijas, sākot no atsevišķu pozīciju vai institūciju budžeta marķēšanas līdz visaptverošai valsts budžeta marķēšanai. Kamēr Francija izmanto visaptverošu marķēšanas metodi ar koeficientiem, kas norāda radīto ietekmi uz klimatu un vidi, tikmēr Īrija, Zviedrija un Somija izmanto vienkāršākas marķēšanas metodes, koncentrējoties uz konkrētiem vides piešķirumiem, kas vērsti uz klimata / vides mērķu sasniegšanu.

Dažas valstis ir izveidojušas neatkarīgas vides aizsardzības institūcijas, kas darbojas kā padomdevēji klimatam un videi draudzīga budžeta veidošanā. Īrijā un Francijā “zaļā budžeta” veidošanā liela nozīme ir parlamentā notiekošajām diskusijām, kas norāda uz atšķirīgu sabiedrības iesaistes līmeni dažādās valstīs.²⁹⁹

Francija kā viena no pirmajām pasaules valstīm 2020. gadā uzsāka veikt plašu un visaptverošu “zaļās” marķēšanas praksi, ko tā ieviesa, atbildot uz Francijas parlamenta un pilsoniskās sabiedrības pieprasījumu pēc caurspīdīgākas un pārredzamākas informācijas par valsts budžeta pasākumu ietekmi uz nacionālajiem klimata un vides mērķiem.³⁰⁰ Francija ir izvēlējusies ik gadu caurskatīt plānotos nacionālā budžeta izdevumus, marķētos ieņēmumus un atsevišķus nodokļu atvieglojumus, vadoties pēc sešiem ES Taksonomijas regulā (ES) 2020/852 nospraustajiem klimata un vides mērķiem: 1) klimata pārmaiņu mazināšana; 2) pielāgošanās klimata pārmaiņām; 3) ūdens un jūras resursu ilgtspējīga izmantošana un aizsardzība; 4) pāreja uz aprites

²⁹⁶ UNDP (2019), “Knowing what you spend: A guidance note for governments to track climate finance in their budgets”, *Climate Change Financing Framework Technical Note Series*, United Nations Development Programme. Pieejams: [Knowing What You Spend: A guidance note for governments to track climate change finance in their budgets | United Nations Development Programme \(undp.org\)](https://www.undp.org/publications/knowing-what-you-spend-a-guidance-note-for-governments-to-track-climate-change-finance-in-their-budgets)

²⁹⁷ Inderst, G., C. Kaminker and F. Stewart (2012), “Defining and measuring green investments: Implications for institutional investors’ asset allocations”, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 24, OECD Publishing, Paris. Pieejams: [WP 24 Defining and Measuring Green Investments.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/publications/wp-24-defining-and-measuring-green-investments.pdf)

²⁹⁸ European Commission, E. Bova, (2021). How green is your budget? Green budgeting practices in the EU. Pieejams: [SUERF - The European Money and Finance Forum](https://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/en/press-room/item/2021/P112001.htm)

²⁹⁹ European Commission, E. Bova, (2021). How green is your budget? Green budgeting practices in the EU. Pieejams: [SUERF - The European Money and Finance Forum](https://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/en/press-room/item/2021/P112001.htm)

³⁰⁰ Government of France. Report on the Environmental Impact of the Central Government Budget (2022), p.7. Pieejams: [English version - Report on the environmental impact of the central government budget.pdf](https://www.gouvernement.fr/info/document/rapport-sur-l-impact-environnemental-du-budget-2022)

ekonomiku; 5) piesārņojuma novēršana un kontrole; 6) bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana.³⁰¹ Attiecīgi Francijas pieeja ir klasificēt valsts budžeta programmas un pasākumus, novērtējot to ietekmi uz minēto mērķu izpildi. Šāda klasifikācija tiek veikta, izmantojot trīs kategorijas – konkrētā budžeta programma vai pasākuma ietekme uz klimatu un vidi ir vērtējama kā **pozitīva** (kodēšanai tiek izmantota zaļā krāsa), **negatīva** (brūnā krāsa) vai **neitrāla** (pelēkā krāsa), skatīt tabulu nr. 4.³⁰²

Tabula Nr. 4 Francijas piemērs budžeta izdevumu marķēšanai: piešķirtie punkti un krāsu kods atbilstoši to ietekmei uz katru vides mērķi

	Pie "pozitīviem" izdevumiem pieder trīs veidu izdevumi: 1. "Izdevumi, kas vērsti uz vides aizsardzību": tiešā veidā saistīti ar klimata un vides mērķiem draudzīgām precēm un pakalpojumiem, ko dēvē arī par "zaļajām" aktivitātēm (3 punkti). 2. Izdevumi ar netiešu pozitīvu ietekmi: šiem izdevumiem nav konkrēta klimata vai vides mērķa, bet tiem ir netieša pozitīva ietekme uz klimata un vides mērķiem (2 punkti). 3. Pozitīvi, bet pretrunīgi izdevumi: to novērtējums var atšķirties atkarībā no konteksta.
	Neitrāli izdevumi: Izdevumi, kam nav būtiskas ietekmes uz klimatu vai vidi (0 punkti)
	Negatīvi izdevumi: Izdevumi, kas rada tiešu kaitējumu videi vai veicina videi kaitīgu darbību veikšanu (-1 punkts).

Pēc tam izdevumiem tiek piešķirts kopējais vērtējums par katru darbību vai apakšdarbību atkarībā no to ietekmes novērtējuma uz visiem sešiem nospraustajiem mērķiem. Tādējādi izdevumus var atzīmēt kā izdevumus:³⁰³

- **ar pozitīvu ietekmi:** ja ietekme ir pozitīva vai pozitīva un neitrāla attiecībā uz visu mērķu sasniegšanu;
- **ar negatīvu ietekmi:** ja ietekme ir negatīva vai negatīva un neitrāla attiecībā uz visu mērķu sasniegšanu;
- **ar jauktu ietekmi:** ja ietekme ir vienlaikus pozitīva un negatīva un neitrāla attiecībā uz dažādiem mērķiem;
- **ar neitrālu ietekmi:** ja ietekme ir neitrāla attiecībā uz visiem mērķiem.

Vizuāls atspoguļojums Francijas pieejai ir redzams attēlā Nr. 25.³⁰⁴

³⁰¹ Government of France. Report on the Environmental Impact of the Central Government Budget (2022), p.10. Pieejams: [English version - Report on the environmental impact of the central government budget.pdf](#)

³⁰² Government of France. Report on the Environmental Impact of the Central Government Budget (2022), p.12. Pieejams: [English version - Report on the environmental impact of the central government budget.pdf](#)

³⁰³ Government of France. Report on the Environmental Impact of the Central Government Budget (2022), p.13. Pieejams: [English version - Report on the environmental impact of the central government budget.pdf](#)

³⁰⁴ Government of France. Report on the Environmental Impact of the Central Government Budget (2022), p.13. Pieejams: [English version - Report on the environmental impact of the central government budget.pdf](#)

Attēls Nr. 25 Piemērs Francijas “zaļā budžeta” marķēšanas pieejai*

Budžeta apropriācijas		Klimata pārmaiņu mazināšana	Pielāgošanās klimata pārmaiņām	Ūdens	Apriņķa ekonomika	Piesārņojums	Bioloģiskā daudzveidība	Klasifikācija
P113	Vides un bioloģiskās daudzveidības pārvaldība	●	●	●	●	●	●	Pozitīva ietekme
P203	Gaisa transports	●	●	●	●	●	●	Negatīva ietekme
P203	Francijas Transporta infrastruktūras aģentūras finansējums - jaunas dzelzceļa līnijas	●	●	●	●	●	●	Jaukta ietekme

* Darbības ar neitrālu ietekmi nav uzskaitītas Francijas valdības ziņojumā par centrālās valdības budžeta ietekmi uz vidi, lai nodrošinātu ērtāku ziņojuma lietošanu

Kamēr Francijā un Itālijā norit visaptveroša marķēšana, prakses starp citām OECD dalībvalstīm atšķiras. Norvēģijā marķēšana tiek veikta *ex ante* un *ex post* etapā nelielā tvērumā (*light tagging exercise*)³⁰⁵, kas paredz, ka budžeta pozīcijas un konkrētas darba paketes Norvēģijā tiek vērtētas, iezīmējot to ietekmi uz klimata mērķiem.

Kā instruments *status quo* apzināšanai par valsts budžeta programmu un pasākumu, kā arī valsts fiskālās politikas pozitīvo un negatīvo ietekmi uz klimata mērķu īstenošanu, “zaļā budžeta” ieviešana būtu lietderīga arī Latvijā. Lai tā ilgtermiņā varētu sniegt arī papildus pievienoto vērtību – kalpotu ne tikai budžeta pozīciju dokumentēšanai un caurspīdībai, bet arī ietekmētu politikas veidotāju lēmumus par labu klimata un/vai vides mērķiem – Latvijai lietderīgi būtu vēlams konceptuāli tiekties uz visaptverošu marķēšanu. Taču dalībvalstu pieredze, kā arī ekspertu intervijās minētais liecina, ka visaptverošs marķēšanas process ir sarežģīts gan datu ieguves dēļ, gan tādēļ, ka viena budžeta pozīcija var ietekmēt vairākus klimata un/vai vides aspektus vienlaikus. Atbilstoši šim, Latvijas gadījumā ieteicams sākotnējā fāzē koncentrēties uz mērķiem, kas saistīti ar klimatu, kuri marķēšanas īstenošanai ļautu vieglāk definēt indikatorus un iegūt datus. Lai gan budžeta struktūra starp abām valstīm atšķiras, vērtējot ietekmi, iesakāms adaptēt Francijas terminoloģisko izpratni, vērtējot gan pozitīvu, gan negatīvu, gan jauktu, gan neitrālu ietekmi.

Marķēšana kā metode Latvijas “zaļā budžeta” ietvara attīstības kopējā kontekstā iezīmēta šī ziņojuma 10. nodaļā izvērstajā divpakāpju ceļa kartē, kur ieskicēts ieteikums pilnveidotajā līmenī paplašināt tvērumu un sākotnējai izdevumu marķēšanai pievienot arī nodokļu marķēšanu atbilstoši to ietekmei.

³⁰⁵ OECD, (2021): Green Budgeting in OECD Countries, 25. lpp. Pieejams: [Green Budgeting in OECD Countries | en | OECD](#)

10. Ceļa kartes izstrāde “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai Latvijā

Dažādu valstu izvēlētā pieeja “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai, kā tas ieskicēts iepriekšējā nodaļā un detalizētāk izklāstīts šī pētījuma starpziņojumā, atšķiras, ņemot vērā dažādus faktorus, sākot ar valsts starptautiskajām saistībām un nospraustajām ambīcijām un mērķiem klimata un vides jomā, valsts budžeta plānošanas, izpildes, uzskaites un atskaitīšanās praksi, līdzšinējo pieredzi īstenojot uz rezultātu vērstu budžeta plānošanu starpnozaru griezumā, pieejamajiem resursiem, institucionālo sadarbības praksi nacionālā un pašvaldību līmenī. Latvijas situācijai piemērotākais ceļš meklēts, veicot kontekstuālu analīzi valsts budžeta plānošanas un izpildes kārtības sasaistei ar klimata politikas mērķu sasniegšanu, veicot OECD un EK “zaļo budžetu” ietvaru analīzi, skatot labās prakses piemērus Ziemeļvalstīs, veicot intervijas ekspertu redzējuma iegūšanai, apkopojot ekspertu darbseminārā izskanējušos viedokļus, tādējādi nonākot līdz ieteikumiem atbilstošākajai pieejai “zaļā budžeta” ietvara un instrumentu ieviešanai Latvijā.

10.1. Izaicinājumi “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai Latvijā

“Zaļā budžeta” ietvara ieviešana Latvijas valsts budžeta plānošanas un izpildes procesā, paredzams, sastapsies ar virkni izaicinājumu, kas izriet no Latvijas līdzšinējās sadrumstalotās pieejas klimata politikas īstenošanā, zināšanu un vienprātības trūkuma attiecībā uz “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas nepieciešamību Latvijā. Vaicājot par lielākajiem šķēršļiem ceļā uz “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu Latvijā, KEM rīkotā ekspertu semināra dalībnieki atkārtoti norādīja uz politiskās gribas trūkumu, tostarp akcentējot, ka 2024. gadā diskutēt par mērķtiecīgas klimata politikas ieviešanas nepieciešamību viņu ieskatā ir novēloti.

Kā to norāda citu valstu pieredze un aptaujāto ekspertu viedokļi, “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas pasākumu efektivitāte lielā mērā ir atkarīga no **politiskās gribas un apņemšanās**. Politisko gribu kā izšķirošu intervijā min arī aģentūras *Expertise France* pārstāvis, piebilstot, ka valstīs, kuras klimata pārmaiņas skar izteiktāk (karstuma viļņi, sausums, ugunsgrēki utml.), piemēram, Grieķiju, politiskās gribas līmenis ir stabils un augsts. Arī Starpziņojumā analizētie Ziemeļvalstu piemēri iezīmē politiskās gribas izšķirīgo lomu klimata ambīciju nospraušanā un to realizācijai nepieciešamo instrumentu nodrošināšanā.

Lai arī visas trīs pētījumā aplūkotās Ziemeļvalstis demonstrē augstu izpratnes līmeni un vienprātību par klimata politikas pasākumu nepieciešamību, Zviedrijai ir pieredze ar to, kā valdības maiņa var satricināt pat ilgstoši stabilu politisko apņemšanos attiecībā uz klimata mērķu izpildi.³⁰⁶ Šis piemērs demonstrē, ka valdības vai politisko prioritāšu maiņa var ietekmēt pasākumu nepārtrauktību arī valstīs ar augstiem mērķiem klimata jomā. Politisko gribu veido un ietekmē gan iekšēji, gan ārēji faktori, tai skaitā, ģeopolitiski satricinājumi un norises, globālie ekonomiskie apstākļi, tirdzniecības dinamika, tirgus svārstības u.c.

Vērtējot Latvijas ambīcijas un nospraustos mērķus klimata jomā, šī pētījuma levdziņojuma secinājumos minēts, ka klimata un vides jautājumi, kā vērtējams pēc Nacionālā attīstības plāna 2021. - 2027. gadam (NAP2027), nav atrodami starp Latvijas vidēja termiņa politikas augstākajām prioritātēm; tie ievīti apakšprioritātēs, kas aptver kvalitatīvu dzīves vidi un teritoriju attīstību. Savukārt citi nacionālie politikas plānošanas

³⁰⁶ Detalizētāk Starpziņojuma apakšnodaļā 6.4.

dokumenti, kas izstrādāti attiecībā uz klimata un vides aizsardzību, lai arī ietver konkrētus sasniedzamos rezultātus, paredz tikai indikatīvas aplēses par to īstenošanai nepieciešamajiem resursiem un to avotiem. Kā tas ilustrēts šī pētījuma levdziņojumā, apkopojot informāciju par klimata politikas īstenošanai nepieciešamajiem resursiem politikas plānošanas dokumentos un faktiskajiem šim mērķim atvēlētajiem resursiem Latvijas valsts budžetā 2023. gadam un vidējā termiņa budžeta ietvarā, iezīmējas pretruna Latvijas valsts izstrādātajos plānos un realizētajos darbos. Proti, daudziem no politikas dokumentos paredzētajiem pasākumiem nav konkrēta finansiāla seguma valsts budžeta programmās un apakšprogrammās, un klimata politikas pasākumu īstenošanai pieejamais finansējums veido tikai aptuveni vienu piekto daļu no klimatneitralitātes sasniegšanai nepieciešamā finansējuma, kā tas detalizētāk aprakstīts šī pētījuma levdziņojumā.

Attiecībā uz Latvijas virzību uz klimatneitralitāti un SEG emisiju samazināšanu, pastāv ļoti atšķirīgs vērtējums par to, kā Latvijai veicas ar virzību uz klimatneitralitāti un ES nosprausto mērķa rādītāju sasniegšanu. Latvijas pieņemtais Nacionālais Klimata un enerģētikas plāns (NEKP) plāns paredz SEG emisiju samazinājumu par 6% salīdzinājumā ar 2005. gada rādītājiem. Tajā pat laikā 2023.gadā spēkā stājušies regulas 2018/842 grozījumi (regula 2023/857), nosaka, ka jaunais uz Latviju attiecināmais SEG emisiju samazinājuma mērķis ir -17% salīdzinājumā ar 2005. gadu. 2023.gada 5.decembri Latvijas valdība apstiprināja atjaunoto NEKP projektu ar jauno mērķa rādītāju (-17%), ko tā iesniedza EK. Šobrīd turpinās pie gala atjauninājuma sagatavošanas, kas Latvijas valdībai ir jāiesniedz EK līdz 2024.gada 30.jūnijam. Lai arī Latvijai noteiktai SEG emisiju samazinājuma mērķa rādītājs ir ceturtais zemākais SEG emisiju samazinājuma koeficients ES (Lietuvas mērķis -21%, bet Igaunijas -24%)³⁰⁷, vienlaikus publiskā retorikā izskan, ka šis mērķis Latvijai ir augsts un to nebūs iespējams sasniegt ar esošajiem klimata politikas pasākumiem.

Lai Latvija spētu sasniegt noteiktos mērķus attiecībā uz SEG emisiju samazinājumu, viens no būtiskākajiem izaicinājumiem būs panākt klimata mērķu horizontālu integrāciju visās Latvijas tautsaimniecības jomās un pārvaldības procesos, jo klimata politikas mērķu sasniegšana nav īstenojama bez visas publiskās pārvaldes, ā arī privātā sektora iesaistes. Tā prasīs **daudzu publiskā sektora institūciju**, ne tikai par klimata politikas ieviešanu atbildīgo ministriju iesaisti, valsts budžeta izdevumu klasificēšanā un dažādu pasākumu novērtēšanai atbilstoši to ietekmei uz klimata un vides mērķiem, kā arī konkrētu, izmērāmu un uz klimata pārmaiņu mazināšanu vērstu pasākumu īstenošanā.

Kā būtisks risks un potenciāls šķērslis efektīvai "zaļā budžeta" ietvara ieviešanai Latvijā ir **zināšanu un izpratnes trūkums** par valsts uzņemtajām starptautiskajām saistībām klimata jomā, par to izpildes mehānismiem un valsts budžeta programmu un izdevumu klasifikācijas metodoloģiskajiem aspektiem, proti, kā tieši novērtēt konkrētu budžeta programmu un pasākumu ietekmi uz klimata un vides mērķu īstenošanu. Kā tas izskanēja KEM rīkotajā ekspertu diskusijā, šobrīd Latvijā arvien trūkst zināšanas un izpratnes par "zaļā budžeta" ietvara būtību, terminoloģiju, definīcijām un ieviešanas nepieciešamību. Lai mazinātu šo risku, liela nozīme būs efektīvai un mērķtiecīgai stratēģiskai komunikācijai ar nozaru ministriņām un publiskās pārvaldes institūcijām un skaidrām vadlīnijām no vadošajām institūcijām, kas iesaistītas "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā Latvijā, tai skaitā, no FM un KEM puses.

³⁰⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2023/857 (2023. gada 19. aprīlī). Pieejama: [Eiropas Parlamenta un Padomes regula \(ES\) 2023/857](#)

Būtisks izaicinājums attiecībā uz “zaļā budžeta” ieviešanu ir ne vien politiskās gribas trūkums un zināšanu trūkums, bet arī **sadrumstalotā atbildība** starp daudzām ministrijām un viena galvenā virzītājspēka neesamība. Pētījuma izstrādes gaitā “zaļā budžeta” ietvara virzīšanai Latvijā nebija viena koordinatora vai vadošās iestādes. Ilustratīvi konkrēto pētījumu par “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu Latvijā ir pasūtījuši KEM, kurai faktiski nav nekādu ietekmes sviru par valsts budžeta plānošanas un izpildes procesiem valstī. Turklāt EK organizētajos darbsemināros 2023. un 2024. gadā pieredzes pārnesēi attiecībā uz “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu Latvijā piedalījās tikai daļa no ministrijām, kurām saskaņā ar Latvijas politikas plānošanas dokumentiem ir uzticēta atbildība par klimata un vides politikas pasākumu īstenošanu (skatīt tabulu nr. 5, kas veidota, balstoties uz Ievadziņojumā veikto klimata plānošanas dokumentu analīzi).

Tabula Nr. 5 Par klimata politikas ieviešanu atbildīgās institūcijas Latvijā

Par klimata politikas ieviešanu atbildīgās institūcijas Latvijā		
Ministrijas	Pārraudzības iestādes	Citi
- Klimata un enerģētikas ministrija - Finanšu ministrija - Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija - Ekonomikas ministrija - Veselības ministrija - Zemkopības ministrija - Labklājības ministrija - Satiksmes ministrija - Izglītības un zinātnes ministrija - Iekšlietu ministrija - Kultūras ministrija	- Valsts kase - Valsts vides dienests - Pārresoru koordinācijas centrs (kopš 2023. gada 1. marta PKC integrēts Valsts kancelejas sastāvā) - Centrālā statistikas pārvalde - Slimību profilakses un kontroles centrs - Patērētāju tiesību aizsardzības centrs	- Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija - Latvijas lielo pilsētu asociācija - Latvijas Hidroekoloģijas institūts - Latvijas Vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs - Nevalstiskās organizācijas - Zinātniskās institūcijas - Pašvaldības

Kā pozitīva zīme tomēr izceļama pētījuma laikā izveidojusies neformālā darba grupa FM vadībā, viedokļu apmaiņā par vēlamajiem “zaļā budžeta” ietvara risinājumiem iesaistot KEM, Valsts kases un citu institūciju pārstāvjus. Lai panāktu efektīvu “zaļā budžeta” ietvara un instrumentu ieviešanu, Latvijā ir nepieciešams procesa virzītājs, vēlams, kam ir ietekmes sviras pār citām ministrijām, kā arī skaidra ietvarstruktūra, nosakot skaidras iesaistīto institūciju lomas un atbildības, kā arī atbilstošs mandāts un resursu pieejamība konkrēto pasākumu īstenošanai. Kā būtisks izaicinājums efektīvai “zaļā budžeta” ietvara ieviešanai Latvijā ir prasība pēc ciešas un koordinētas starpnozaru sadarbības un regulāras informācijas apmaiņas.

Viens no būtiskiem izaicinājumiem attiecībā uz “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu ir Latvijas klimata un vides aizsardzības mērķu un pasākumu sabalansēšana ar citām Latvijas nacionālajā attīstības plānā nospraustajām prioritātēm, kas attiecas uz Latvijas ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanu un uz cilvēku centrētu Latvijas izaugsmi, kur priekšplānā ir izvirzītas vienlīdzīgas tiesības, dzīves kvalitātes uzlabošana, zināšanu sabiedrībai un visbeidzot atbildība, zem kuras paslēptas rūpes par tīru un drošu dabisko

vidi, un vides ilgtspēju.³⁰⁸ Kā tas izskanējis publiskajā telpā, Latvijai prioritāra ir taisnīga pārkārtošanās un ekonomiskās izaugsmes un konkurētspējas celšana, un nereti par ES nospraustajiem mērķa rādītājiem klimata jomā tiek teikts, ka Latvija to nevar atļauties.

10.2. Veiksmīgas "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas priekšnoteikumi

Lai "zaļā budžeta" ietvara iedzīvināšana Latvijā būtu veiksmīga, nepieciešams nodrošināt virkni priekšnoteikumu. Pirmkārt, "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas stūrakmens ir skaidrība par sasniedzamajiem mērķiem un Latvijas situācijai pielāgotas ietvarstruktūras radīšana. Izejas punktā ir kritiski svarīgi noteikt skaidrus un saprotamus sasniedzamos mērķus, ko plānots sasniegt "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas rezultātā. Tāpat kritiski svarīgi ir skaidri nodefinēt iesaistītās puses un to atbildības, kā arī izvēlēties atbilstošākos "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas risinājumus un radīt to īstenošanai nepieciešamo normatīvo regulējumu, ņemot vērā Latvijas un starptautisko tiesisko ietvaru un labo praksi, kā arī Latvijas ambīcijas un mērķus un pieejamos resursus.

10.2.1. Nepieciešamie grozījumi Latvijas normatīvajā regulējumā

Lai pilnvērtīgi ieviestu "zaļā budžeta" ietvaru un instrumentus Latvijas budžeta plānošanas procesos, ir nepieciešama ne tikai visaptveroša normatīvā regulējuma izstrāde, bet arī ietvara piemērošanas principu definēšana, lai nodrošinātu sistēmas pārskatāmību un saskaņotību ar starptautiskajiem standartiem, tādējādi institucionalizējot un veicinot minētā ietvara efektīvu īstenošanu praksē.

No juridiskā viedokļa "zaļā budžeta" ietvara ieviešana Latvijas valsts budžeta plānošanas procesā ietvertu esošā normatīvā regulējuma grozījumus, ņemot vērā tā lomu minētā ietvara efektivitātes un pārredzamības nodrošināšanā. Pirmkārt, regulējumam būtu ne tikai jādefinē un jāatspoguļo "zaļā budžeta" ietvara principi, bet arī mērķi un pielietojamie instrumenti. Otrkārt, regulējumam būtu jāparedz, kādi apsvērumi ir uzskatāmi par obligātiem dažādos budžeta plānošanas procesa posmos, kas ietver ne tikai plānošanas, izpildes, uzskaites un novērtēšanas pienākumu, bet arī pārredzamu pieeju visā valsts budžeta plānošanas ciklā. Nepieciešams ņemt vērā, ka normatīvais regulējums noteiktām valsts institūcijām var paredzēt arī noteiktus pienākumus un to izpildes mehānismus.

Lai Latvija varētu veiksmīgi virzīties uz priekšu ar "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu, nepieciešams panākt Klimata likumprojekta apstiprināšanu Saeimā, kas, kā tas aprakstīts šī pētījuma ievadā, pēc apstiprināšanas radīs juridisku pamatu Klimata finansējuma izsekojamībai, noteiks konkrētus atbildīgos un izpildes mehānismus, kā arī ieviešanas laika rāmi. Tālākā posmā nepieciešams jau daudz detalizētāk noteikt, kurā līmenī un valsts budžeta plānošanas un izpildes procesā veicama valsts budžeta programmu un pasākumu marķēšana, vērtējot to ietekmi uz klimata un vides mērķiem. Tāpat svarīga ir citu šajā pētījumā aprakstīto "zaļā budžeta" instrumentu iespējošana ar attiecīgiem normatīvo aktu grozījumiem.

10.2.2. "Zaļā budžeta" ieviešanas komunikatīvie un koordinācijas aspekti

Ņemot vērā, ka "zaļā budžeta" ietvara ieviešana paredz horizontālu dažādu nozaru ministriju iesaisti un sadarbību, kur ne visiem ir iepriekšējas zināšanas un pieredze ar

³⁰⁸ Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/384442/nacionala-attistibas-planu-2021-2027-gadam), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027 PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/384442/nacionala-attistibas-planu-2021-2027-gadam-pdf)

klimata politikas jautājumiem, kritiski svarīgi ir uzsākt un īstenot stratēģiskās komunikācijas pasākumus, skaidrojot dažādu ministriju un publiskās pārvaldes institūciju lomu valsts klimata politikas realizācijā. Sekmīgai ietvara ieviešanai vajadzīgs augsts sadarbības līmenis un starpnozaru koordinācija, kā arī skaidras vadlīnijas "zaļā budžeta" ietvara instrumentu izmantošanai. Lai nodrošinātu procesā iesaistīto institūciju un personu zināšanu un prasmju pilnveidi, ir nepieciešams plānot un nodrošināt atbilstošas apmācības visām procesā iesaistītajām personām un pusēm.

Treškārt, lai panāktu maksimālu saskaņotību un "zaļā budžeta" ietvara instrumentu efektivitāti, tos nepieciešams saskaņot un integrēt jau esošajos Latvijas valsts budžeta plānošanas, izpildes, uzskaites un atskaitīšanās procesos un procedūrās. Lai novērstu metožu un pieeju sadrumstalotību, vēlams izmantot pieejas un vai atsaucē uz starptautiski jau izmantotām metodoloģijām un instrumentiem, kā arī veicināt konvergenci izmantotajā pieejā starp publiskā sektora un finanšu un korporatīvā sektora, tai skaitā, publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pielietotajiem instrumentiem. Šajā kontekstā īpaši izceļama 2020. gadā publicētā ES Taksonomijas regula, kas saskaņā ar ilgtspējīga finansējuma informācijas atklāšanas regulu (SFDR) un Korporatīvās ilgtspējas ziņošanas direktīvu (CSRD) izmantojama kā saimnieciskās darbības klasifikācijas ietvars atbilstoši to vidiskajai ilgtspējai finanšu sektora dalībniekiem un uzņēmumiem, kas atbilst noteiktiem ES direktīvā nospraustajiem rādītājiem. Atsaucē uz ES Taksonomijas regulā nospraustajiem klimata un vides mērķiem nodrošinātu iespēju veicināt efektīvāku dialogu starp publiskā sektora institūcijām un to pārraudzībā esošajām kapitālsabiedrībām (un privāto sektoru) par to lomu klimata un vides politikas realizācijā. Atsaucē uz ES Taksonomiju un tajā ietvertajiem principiem ir ietverta arī ES programmu, kā piemēram, Atveseļošanās un noturības mehānisma ieviešanā.

Ceturtkārt, "zaļā budžeta" ietvars savā būtībā ir uz rezultātu orientēta pieeja budžeta plānošanā, kuras mērķis ir veicināt budžeta resursu pārorientēšanu uz ilgtspējīgām un videi draudzīgām programmām un pasākumiem, veidojot sasaisti starp budžeta pasākumiem un fiskālās politikas instrumentiem un klimata un vides mērķu īstenošanu. Vienlaikus, līdzšinējā citu OECD un ES valstu pieredze liecina, ka sākotnēji "zaļā budžeta" instrumenti lielākoties tiek izmantoti caurspīdības nodrošināšanai, bet tikai vēlāk tiem ir potenciāls kļūt par nozīmīgiem instrumentiem lēmumu pieņemšanas procesā attiecībā uz valsts budžeta programmām un pasākumiem. Šajā kontekstā "zaļā budžeta" ieviešējiem jābūt reālistiskiem par to, cik ātri būtu sagaidāma izvēlēto instrumentu ietekme uz tālākiem lēmumiem klimata un vides politikas jomā un nosprausto mērķu īstenošanā.

Noslēgumā, veiksmīga "zaļā budžeta" ietvara būtisks elements ir neatkarīga procesu uzraudzība un atbildība. Valstij jau laikus ir jādomā ne tikai par dažādiem "zaļā budžeta" ietvara instrumentiem, bet arī par to, kā objektīvi novērtēt to efektivitāti un atdevi. Šajā etapā ir svarīgi ieviest neatkarīgu pārraudzības institūciju vai mehānismu, kas ļautu novērtēt izmantotos instrumentus un to pielietošanas rezultātus, proti, vai izvēlētais pasākumu kopums palīdz valstij virzīties uz nospraustajiem mērķiem klimata un vides jomā.

10.3. Ceļa karte "zaļā budžeta" ietvara ieviešanai Latvijā

Ar mērķi sekmīgi uzsākt "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu Latvijā, piedāvājam **divpakāpju ceļa karti**, kas ņem vērā citu valstu pieredzi "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā, Latvijas šī brīža situāciju un aktuālo starptautisko kontekstu, proti, ģeopolitisko norišu rezultātā pieaugošo spiedienu mazināt ES atkarību no fosilajiem

energoresursiem, pārorientēties uz klimatneitrālu ekonomiku un stiprināt noturību pret klimatriskiem. Ņemot vērā iepriekšējās sadaļās aprakstītos izaicinājumus, to skaitā, zināšanu un izpratnes trūkumu par "zaļā budžeta" ietvara būtību un ieviešanas nepieciešamību valstī, kā arī augsto atbildības sadrumstalotību, ierobežotos resursus un atšķirīgās nacionālās prioritātes, Latvijai būtu sākumposmā lietderīgi fokusēties uz atsevišķu EK pamatlīmeņa "zaļā budžeta" instrumentu ieviešanu, sašaurinot tvērumu taču (tikai klimata mērķi), bet vienlaikus paplašinot skatītās budžeta pozīcijas (pozitīvās un negatīvās). Šī pamatlīmeņa pasākumu uzdevums būtu nodrošināt iespēju Latvijai spert pirmos soļus, lai novērtētu valsts budžeta programmu pozitīvo un negatīvo ietekmi uz klimata politikas mērķiem, veicinot lēmumu pieņēmēju izpratni par budžeta instrumentu sasaisti ar klimata pārmaiņu mazināšanas centieniem un pielāgošanos klimata pārmaiņām. Vēlākā posmā, uz radītās "zaļā budžeta" ietvarstruktūras bāzes, būtu iespējams (vēlams) tālāk attīstīt daudz izvērstākus pasākumus, veidot pastāvīgu institucionālo ietvaru, vērtēt jaunu budžeta instrumentu pielietošanu klimata mērķu izpildes vajadzībām, kas aptvertu ne tikai budžeta izdevumus, bet arī ieņēmumus (t.sk. oglekļa emisiju cena, nodokļu instrumenti u.tml.), tādā veidā veicinot ātrāku klimatneitralitātes sasniegšanu.

Ja pamata līmeņa aktivitātes ļaus izzināt valsts budžeta *status quo* attiecībā pret "zaļajām" un "brūnajām" budžeta pozīcijām, tad izvērstā līmeņa aktivitātes nodrošinātu papildus instrumentus lēmumu pieņemšanai, lai veicinātu Latvijas starptautisko saistību un nacionālo plānu izpildi attiecībā uz tautsaimniecības dekarbonizāciju un pielāgošanos klimata pārmaiņām. Apakšnodaļā aprakstīts KPMG ieskatā piemērotākais ieviešanas tvērums un metodoloģija, ietvarstruktūra un pārvaldības metodes, kā arī pārredzamības un atbildības mehānismi abiem minētajiem līmeņiem.

10.3.1. "Zaļā budžeta" ietvara pamata līmenis

KPMG piedāvātais "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas Latvijā pamatlīmenis atbilst EK izstrādātās ietvarstruktūras pirmajam līmenim. Tas ir pielāgots Latvijas situācijai un ir ierosināts kā pirmais solis ceļā uz "zaļā budžeta" ietvara un instrumentu ieviešanu Latvijā.

Ietvara ieviešanas pirmie soļi var tikt balstīti uz 2024. gada sākumā FM uzsāktā ministrijas budžeta izdevumu *ex post* marķēšanas pilotprojekta bāzes, kurā savas kompetences ietvaros konsultatīvi iesaistīta Klimata un enerģētikas ministrija, palīdzot FM klasificēt tās budžeta izdevumus, vērtējot to ietekmi uz klimata un vides mērķiem. Ņemot vērā, ka valsts budžeta programmu un pasākumu klasificēšana atbilstoši to ietekmei uz klimatu un vidi var būt sarežģīta, tad KPMG aptaujātie eksperti iesaka Latvijai pirmajā piegājienā primāri fokusēties uz budžeta izdevumu marķēšanu klimata mērķu kontekstā, ņemot vērā, ka šajā jomā ir daudz skaidrāk nedefinēti mērķi un sasniedzamie mērķa rādītāji. Latvijas situācijā tas nozīmētu padziļinātas konsultācijas ar vienu institūciju – Klimata un enerģētikas ministriju, nevis divām, ņemot vērā, ka vides aizsardzības politikas realizācija arvien atrodas Vides un reģionālās attīstības ministrijas pārziņā.

Attēls Nr. 26 “Zaļā budžeta” ietvara pieejas Latvijā – pamata līmenis

Attēlā Nr. 5 iekļautas galvenās aktivitātes un koncepti trīs dimensijās: “zaļā budžeta” ietvara tvērumā un metodoloģijā, ietvarstruktūrā un pārvaldībā, kā arī pārredzamībā un atbildībā. Detalizētāk tās analizētas turpmākajās apakšnodaļās.

10.3.1.1. Pamata līmeņa tvērums un metodoloģija

Lai gan starp “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas labās prakses piemēriem netrūkst valstu, kur ietvars ieviests kā nacionālā, tā pašvaldību līmenī (turklāt OECD norāda, ka 55% tēriņu un 64% investīciju klimata un vides aizsardzības pasākumos notiek tieši pašvaldību līmenī³⁰⁹) Latvijai ieviešanas sākumposmā iesakām metodoloģiju sākotnēji aprobēt **nacionālā līmenī**, pašvaldības iesaistot tālākā posmā. Tas saistīts ar nepieciešamību izstrādāt Latvijai piemērotu modeli pirms tā pielāgošanas un pārneses uz budžeta plānošanu pašvaldību līmenī, tādējādi nodrošinot ne tikai plānotā mērķa izpratnes nostabilizēšanos, pienācīgu darbinieku apmācību, skaidras vadlīnijas, bet arī radot jau praksē novērotus pasākumus, izvirzīto mērķu sasniegšanai, kas tādā veidā mazinātu pašvaldību pretestību saistībā ar papildus prasībām attiecībā uz budžeta plānošanas sasaisti ar klimata un vides mērķiem. Arī EK ieteiktajā pieejā sākotnējā ekspertīze tiek uzkrāta valsts līmenī, pašvaldībās “zaļā budžeta” ietvaru attīstot tikai pie visaptverošā “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas līmeņa (skat. D pielikumu).

Latvijai sperot pirmos soļus “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas virzienā, par piemērotākajiem atzīti divi instrumenti. Pirmkārt, **pozitīvo (“zaļo”) un negatīvo (“brūno”) budžeta pozīciju identificēšana un atzīmēšana (marķēšana) valsts budžetā**. “Zaļi” pasākumi attiecināmi uz tādiem pasākumiem, kuru ieviešanas rezultātā ir redzama tieša vai netieša pozitīva ietekme uz klimata vai citu vides mērķu sasniegšanu, tai skaitā tiek minami, tādi pasākumi, kā SEG emisiju samazināšana, energoresursu ietaupījums, pāreja uz atjaunīgiem energoresursiem. Savukārt “brūns” tiek attiecināts uz pasākumiem, kas rada tiešu kaitējumu klimata vai vides mērķiem, vai arī veicina tiem to īstenošanai nelabvēlīgas vides vai apstākļu rašanos. Starpziņojuma 1.5.1 apakšnodaļā ir izvērstāk aprakstīts par “zaļajām” un “brūnajām” budžeta pozīcijām,

³⁰⁹ OECD (2021), Green Budgeting in OECD Countries, OECD Publishing, Paris. Pieejams: Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org)

kā arī Starpziņojuma pielikumā nr. 7 un 8. ir pievienoti EK identificētie piemēri "zaļo" un "brūno" budžeta pozīciju iezīmēšanai, kas sadalītas pa sektoriem, kategorijām un apakškategorijām.

Marķēšanas metodoloģiskās nianšes pētījuma izstrādes gaitā raisījušas visvairāk diskusiju gan intervijās, gan ekspertu seminārā, kas atspoguļojas arī ietvertā materiāla apjomā. Galvenokārt šīs diskusijas sakņojas faktā, ka, lai arī marķēšana ir viens no populārākajiem "zaļā budžeta" instrumentiem, šobrīd nepastāv vienotas pieejas šī uzdevuma veikšanā, katrai valstij attīstot sev piemērotu pieeju un risinājumu. Francijas piemērs, kuras budžets sadalīts misijās, programmās un aktivitātēs, un marķētas tiek aptuveni 2000 aktivitātes, nav precīzi pārnesams uz Latviju (intervija, *Expertise France*). Otrs iemesls marķēšanas izvērstajai iztīrīšanai ir fakts, ka tieši šo metodi FM izraudzījusi kā primāro, ar kuru sākt "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu Latvijā.

Vērtējot marķēšanas izmantošanu zaļo obligāciju ieviešanai Latvijā FM secinājusi, ka nepieciešams nodalīt valsts budžeta marķēšanu no gatavošanās "zaļo obligāciju" emitēšanai. Attiecībā uz zaļo obligāciju emitēšanu paredzamas stingras prasības attiecībā uz ES Taksonomijas kritēriju izpildi, bet attiecībā uz valsts budžeta izdevumu marķēšanu informatīvos nolūkos atsaukšanās uz ES Taksonomijas tehnisko kritēriju izpildi būtu pārāk liels administratīvais slogs, ņemot vērā, ka ES Taksonomijas regula paredz regulāru tehnisko kritēriju atjaunošanu, vadoties pēc industrijas labās prakses. Tādēļ [marķēšana] varētu būt risinājums kā materiāls, kur Valsts kase var apskatīt zaļos izdevumus, kas veikti pēc regulā 2020/852 par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai 10.-15. pantā vispārīgi noteiktajām darbībām, izņemot tehniskās pārbaudes kritērijus (intervija, FM).

Pētījuma gaitā konstatēts, ka līdz šim nav novērota prakse, kad budžeta marķēšana kalpotu tieši kā pamats zaļo obligāciju ieviešanai. Sasaiste vērojama vēlākos posmos. Piemēram, Īrijā, kas zaļās obligācijas emitēja 2018. gadā, budžeta marķēšana patlaban tiek izmantota, lai monitorētu izdevumus, kuros zaļo obligāciju investori ir ieinteresēti (intervija, *Expertise France*). To eksperti iesaka izmantot arī Latvijas gadījumā.

Pētījuma veikšanas gaitā pilotprojekta veidā Finanšu ministrijā ES Budžeta un finansējuma nodaļā uzsākta FM un KEM budžetu finansēšanas plānu marķēšana. Saskaņoties ar informācijas ieguves grūtībām, analizētas tiek tikai tāmes. Līdzšinējā pilotprojekta pieredze ieskicē datu ieguves problemātiku, kas pieprasa ne vien manuālu darbu, bet arī izvērstu saziņu ar nozares ministriju kolēģiem, lai iegūtu pietiekami daudz informācijas ietekmes uz klimatu un vidi novērtēšanai. Uzsāktais pilotprojekts un pielietotā metodoloģija iezīmē vairākus izaicinājumus attiecībā uz to, cik precīzi rezultāti atspoguļo reālo situāciju. Pirmkārt, tekošā gada finansēšanas plānu *ex ante* marķēšana nozīmē, ka konkrētie novērtējumi līdz finanšu gada beigām varētu būtiski mainīties. Otrkārt, "zaļo", "brūno", "neitrālo" un "jaukto" budžeta pozīciju proporcija varētu ievērojami mainīties, iegūstot precīzāku papildinformāciju no nozaru ministrijām. Treškārt, nākotnē marķēšanas rezultāti varētu tikt ievērojami precizēti, Finanšu ministrijai kopīgi ar klimata jomas ekspertiem pilnveidojot uzsākto metodoloģisko pieeju (intervija, Finanšu ministrija). Uz finansēšanas plānu kā analīzes vienības problemātiku norāda arī intervētie eksperti, jo pastāv projekti, kas nav ietverti budžeta likumā un kuriem līdz ar to nav sagatavots finansēšanas plāns, piemēram, pārskaitījumi pašvaldību projektu realizācijai. Ar mērķi uzlabot rezultātu precizitāti, ministrija pilotprojekta turpinājumā vērtēja aizvadītā gada budžetu, kura rezultātus plānots sagatavot līdz Fiskālo risku deklarācijai, tādējādi mainot sākotnējo ieceri no *ex ante* marķēšanas uz *ex post*.

KEM organizētā ekspertu semināra noslēgumā dalībnieki dalījās ar skatījumu uz "zaļā budžeta" instrumentiem, kas palīdzētu ne vien klimata politikas īstenošanai pieejamā finansējuma izsekojamībai, bet arī klimata mērķu sasniegšanai. Kā vienu no tiem dalībnieki piedāvāja Klimata budžeta programmas izstrādi, kuras pamatā būtu vienošanās par konkrētiem pārnozaru rādītājiem (SEG samazināšana, CO₂ piesaiste, atjaunojamo energoresursu (AER) pieaugums, ietaupītās enerģijas apjoms, no AER saražotās siltumenerģijas apjoma īpatsvars u.c.) un mērvienībām. Šajā kontekstā ir jānosaka klimata budžeta programmas laika griezumā novērtējami nozaru rādītāji un mērvienības, kas nodrošinātu izsekojamību, parādot, ko tieši nozare plāno sasniegt ar konkrēto klimata budžeta programmu. Tādējādi "zaļā budžeta" uzskaites izsekojamība nodrošināma šādi: a) normatīvo aktu gadījumā, aizpildot normatīvā akta anotāciju, autors TAP portālā norāda nozares klimata budžeta programmas rādītāju. Secīgi, izmantojot TAP portāla atvērto datu funkcionalitāti, varētu veikt nepieciešamo analīzi *Excel* datnē (budžeta programma, nozare, nozares rādītājs, finansējums); b) papildu funkcionalitātes izveidošana TAP portālā (budžeta karte), kur autors atsevišķi ielasa datus par budžeta programmas nosaukumu, saistīto klimata nozares rādītāju un finansējumu. Secīgi, dati eksportējami *Excel* datnē analīzei. Šī ieteikuma izaicinājums ir plānošanas dokumentu (plāni, pamatnostādnes) rādītāji, kuriem netiek veidota anotācija TAP portālā. Tāpat izaicinājums ir plānošanas dokumentos definētie pārnozaru rādītāji, kas "nesadalīti" pa nozarēm nav novērtējami. Turklāt būtiski izveidot mehānismu, kura ietvaros var novērtēt nozaru izvēlēto rādītāju sasniegto progresu (intervija, Valsts kanceleja).

Pētījuma izstrādes laikā paralēli ritošais darbs pie Klimata likumprojekta³¹⁰ indikatīvi iezīmē, ka tā 40. pantā par Klimata finansējuma izsekojamību FM sadarbībā ar KEM paredzēts veikt budžeta izdevumu un nodokļu novērtējumu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2020. gada 18. jūnija Regulas (ES) 2020/852 par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai 10. un 11. pantā noteiktajām darbībām, izņemot tehniskās pārbaudes kritērijus. Izdevumu un nodokļu novērtējumu kārtējam gadam plānots veikt par iepriekšējo gadu, rezultātus iekļaujot Klimata deklarācijā, kas tiktu pievienota nākamā gada likumam par valsts budžetu un vidēja termiņa budžeta ietvaru. Likumprojektā iestrādātais punkts paredz Klimata deklarāciju izstrādāt, sākot no 2026. gada, līdz tam marķēšanu veicot aprobācijas kārtībā.

Tādējādi valsts uzsāktajā pilotprojektā klimata finansējuma izsekojamību pagaidām nodrošina *ex post* formātā izdevumu pozīcijām divām no ministrijām. OECD dalībvalstis ierasti marķēšanu pilotformātā veic tikai izdevumiem (intervija, *Expertise France*), savukārt ceļa kartes 1. posmā – pamata līmenī – ieteikts izvēlēties šo ceļu, kombinējot ar vēl diviem citiem instrumentiem, lai labāk sagatavotos 2. posmam, kad ieteikts marķēt *ex post* "zaļā budžeta" izdevumus un nodokļus.

Vērtējot vēlamo tvērumu – mērķus, kuru kontekstā skatīt noteiktas budžeta pozīcijas un aktivitātes – izskanēja dažādi ekspertu viedokļi, taču dominēja ieteikums sākotnējā stadijā sekot ES dalībvalstu ierastajai pieredzei, kur budžets tiek marķēts atbilstoši kategorijām, **kas parādās nacionālajos klimata un vides mērķos**. ES Taksonomija, kā detalizētāk klāstīts Starpziņojuma 1.5. apakšnodaļā, iezīmē sešus vides mērķus. Francija, piemēram, "zaļā budžeta" veidošanā jau sākotnēji skata budžeta pozīciju atbilstību visiem šiem mērķiem, taču jebkurā gadījumā valstīm nepieciešams izstrādāt savu pieeju. ES Taksonomijas pielietošana ļauj budžeta marķēšanas, kā arī *ex ante* politikas ietekmes novērtēšanā identificēt "zaļās" jeb pozitīvās budžeta pozīcijas. Vērtējot pozīcijas, kuru ietekme uz klimatu (un vidi) ir negatīva, neitrāla vai jaukta,

³¹⁰ Klimata likumprojekts (Valsts kanceleja, Tiesību aktu portāls). Pieejams: [Likumprojekts \(mk.gov.lv\)](https://likumprojekts.mk.gov.lv)

nepieciešams izstrādāt nacionāli pielāgotu metodoloģiju. Līdzīgi ir situācijās, kur izvērtētas tiek budžeta pozīcijas, kuras ES Taksonomija neaptver.

Arī Latvijā nepieciešams veikt detalizētākas metodoloģijas izstrādi, kas pārsniedz šī pētījuma robežas. Taču ieteicams Latvijas gadījumā būtu sākt ar vienkāršu budžeta marķēšanu atbilstoši kategorijām, kas "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā tiks izvēlētas par prioritārām. Šai ziņā labs piemērs ir Īrijas prakse, kur uzmanības centrā ir klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanās klimata pārmaiņām, vērtējot tieši aktivitāšu ietekmē novērstās oglekļa dioksīda emisijas (intervija, *Expertise France*). Arguments par labu ierobežotam kritēriju kopumam sakņojas vēlmē nesamērīgi nenoslogot plašu publiskā sektora darbinieku loku sākotnējā "zaļā budžeta" marķēšanas ieviešanas fāzē, vienlaikus ļaujot sekot līdzi valsts finansējuma un konkrēto nacionālo klimata politikas mērķu saskaņotībai.

Šis ir viens no kritiskiem jautājumiem, pētījuma ievadā diskutējot par aplūkojamo Latvijas klimata un vides politiku analīzes tvērumu, kas, kā tas atspoguļots attēlā Nr.2, aptver gan ar klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām saistītas politikas, gan politikas dokumentus un plānus, kas attiecas uz vides jautājumiem, tai skaitā, rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku, pasākumu programmu laba jūras vides stāvokļa panākšanai 2022. – 2027. gadam u.c. Sarunā ar KEM, pēc kuras iniciatīvas uzsākts pētījuma projekts par "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu Latvijā, ierosināts fokusēties tieši uz klimata politikas pasākumiem. Šajā ziņā kā papildus arguments par labu šādai sašaurinātai pieejai ir apstāklis, ka šobrīd par klimata un vides aizsardzības pasākumiem Latvijā atbild divas dažādas ministrijas – KEM un VARAM, kas prasītu papildus starpministriju koordināciju saistībā ar valsts budžeta izdevumu marķēšanu tās sākumposmā.

Kā otrais "zaļā budžeta" ietvara pamatlīmeņa ieteiktais instruments ir **ex ante ietekmes uz klimatu novērtējums** ministriju un citu valsts iestāžu sagatavotajiem prioritārajiem pasākumiem, kuru izvērtē un par kuriem lemj MK. Prioritāro pasākumu pieteikumi tiek veidoti vienotā formātā, kur starp nepieciešamajiem uzrādāmajiem datiem iespējams pievienot arī noteiktus klimata un vides kritērijus. Kapacitāte veikt šādu novērtējumu Latvijas gadījumā saskatāma KEM ekspertīzē. Norvēģijā, piemēram, šāds *ex ante* ietekmes uz vidi novērtējums tiek veikts ikgadēji un ir iekļauts budžeta likumprojektā. Šo instrumentu izmanto arī Zviedrijā, veicot ietekmes uz vidi novērtējumu visām jaunām politikas iniciatīvām un izmantojot to parlamentārajās diskusijās pirms budžeta pieņemšanas. Ar mērķi vērst plašumā praksi izvērtēt ikvienas jaunas iniciatīvas ietekmi uz vidi un nodrošināt procesa kvalitāti, Zviedrijā tiek koordinēts informatīvais atbalsts komitejām un speciālistiem, kuri veic šo novērtējumu.³¹¹

10.3.1.2. Pamata līmeņa ietvarstruktūra un pārvaldība

Finanšu ministriju vadošā loma "zaļā budžeta" ietvara ieviešanā nav apstrīdama – to apliecina citu valstu pieredze, un arī ekspertu viedokļos iezīmējas, ka Latvijā atbildības sadalījumā **FM būtu paredzama vadošā, bet KEM konsultatīvā loma**. Vienlaikus eksperti uzsver nozaru ministriju būtisko lomu "zaļā budžeta" instrumentu ieviešanā. Marķēšanu tehniski veic Finanšu ministrija, bet Klimata ministrija ar savu ekspertīzi klimata jautājumos nodrošina konsultatīvu atbalstu budžeta aktivitāšu klasificēšanas procesā (intervija, *Expertise France*).

³¹¹ European Commission, Pojar, S. (2022), Environmental Assessments within Green Budgeting, Pieejams: [Environmental Assessments within Green Budgeting \(europa.eu\)](https://environmentalassessments.europa.eu/)

Uzteicama ir prakse, kas attīstījusies pētījuma veikšanas gaitā, un kur sagatavošanās procesu virza *ad hoc* darba grupa, kas aptver FM, KEM, VARAM un Valsts kases pārstāvjus, kur KEM vērtētu ietekmi uz klimata mērķiem, VARAM vērtētu ietekmi uz vides mērķiem. Potenciāli tajā būtu iekļaujami arī Zemkopības ministrijas, Satiksmes ministrijas un Ekonomikas ministrijas pārstāvji, kas vērtētu izdevumus, kas attiecināmi katras ministrijas kompetencei, lai iegūtu pilnvērtīgāku viedokli un papildus informāciju. Pamata līmenī nav nepieciešams veidot atsevišķu struktūru, kas atbildētu par ietvara ieviešanu – pietiekams ir šāds **ad hoc darba grupas formāts**. Lai pilnveidotu zināšanas un savstarpēji saskaņotu darbības un izpratni par metodoloģiskiem aspektiem, ieteicams īstenot regulāras apmācības visu, ne tikai darba grupā iesaistīto ministriju un saistīto iestāžu pārstāvjiem. Šādi soli iespējo labvēlīgas vides rašanos “zaļā budžeta” ietvara turpmākai ieviešanai un paplašināšanai.

Publiski pieejami nodevumi ir būtisks efektīva ietvara elements, jo dalīšanās ar rezultātiem ar galvenajām ieinteresētajām pusēm (piemēram, lēmumu pieņēmēji, pilsoniskā sabiedrība) var veicināt “zaļā budžeta” prakses precizitāti un pavairot ietekmi.³¹² Vērtēto valstu piemēri ir dažādi. Francijā “zaļā budžeta” marķēšanas rezultāti apkopoti kā pielikums sagatavotajam valsts budžetam. Norvēģijā ir vairāku veidu nodevumi: Klimata un vides ministrijas sagatavotais ziņojums par nozaru ministriju sagatavoto priekšlikumu ietekmi uz SEG emisijām veido budžeta likumprojekta trešo nodaļu (Dzeltenā grāmata), bet Klimata un vides ministrijas gatavotais Klimata statusa un rīcības plāna ziņojums (Zaļā grāmata) ir atsevišķs dokuments, kas tiek pievienots budžeta likumprojektam un tiek apspriests parlamentā.

No iepriekš pieminētās Klimata likumprojekta redakcijas, kas pieejama pētījuma izstrādes gaitā, izriet, ka FM sadarbībā ar KEM marķēšanas rezultātus iekļaus Klimata deklarācijā, kas tiks pievienota nākamā gada likumam par valsts budžetu un vidēja termiņa budžeta ietvaru. Šāda veida budžeta pielikums, balstoties ārvalstu pieredzē, ir labā prakse, jo ikgadēji veido izpratni par valsts budžeta saskaņotību ar “zaļajām” prioritātēm. Publiska tā pieejamība vairo ieinteresēto pušu (Saeima, NVO u.c.) iesaisti un procesu caurspīdību. Pārejas periodā līdz 2026. gadam, kā to paredz šobrīd izstrādē esošais Latvijas Klimata likumprojekts, marķēšanas rezultāti ir atspoguļojami kā atsevišķa nodaļa Fiskālo risku deklarācijā.

Kā iepriekš uzsvērts, EK aicina dalībvalstis **normatīvi definēt savu “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas praksi**. Norvēģijas gadījumā tas ir kopš 2018. gada spēkā esošais Klimata pārmaiņu likums, kas ir viens no retajiem piemēriem, kura saturā konkrēti iekļauta “zaļā budžeta” veidošana. Pētījuma izstrādes gaitā vēl nefinalizētajā Latvijas Klimata likumprojekta redakcijā iestrādāts 40. pants par Klimata finansējuma izsekojamību, kurā pagaidām iekļauta marķēšanas prakse. Ieviestie procesi varētu prasīt izmaiņas arī virknē normatīvo aktu, tostarp Fiskālās disciplīnas likumā.

Vērtējot esošā normatīvā regulējuma potenciālos grozījumus vai jauna normatīvā regulējuma izveidi, lai ieviestu “zaļā budžeta” ietvaru Latvijas valsts budžeta plānošanas procesā, būtu nepieciešams sākt ar Klimata likumprojekta apstiprināšanu un tā pilnvērtīgu ieviešanu Latvijas tiesību sistēmā, kas tālāk sniegtu iespēju noteikt kritēriju un principu definēšanai jau pastāvošā regulējuma ietvaros, tādējādi nodrošinot skaidru nosacījumu kopumu, kas būtu ņemami vērā budžeta plānošanas procesā. Ņemot vērā, ka ar Klimata likumprojekta apstiprināšanu tiktu uzsākta sākotnējā līmeņa zaļā budžeta ieviešanas īstenošana Latvijā, grozījumi varētu skart arī citus, saistītus normatīvos aktus. Piemēram, Fiskālās disciplīnas likuma 4. panta saturā ietverot principu, kas paredz

³¹² Paris Collaborative on Green Budgeting: OECD Green Budgeting Framework. Highlights. Pieejams: [OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf](https://www.oecd.org/gov/publications/paris-collaborative-on-green-budgeting-oecd-green-budgeting-framework-highlights.pdf)

pieņēmumu identificēt vai izvērtēt, vai esošais vai plānotais ieguldījums attiecīgajā pozīcijā ir ne tikai sabalansēts, bet arī veicina šī ieguldījuma saskarsmi vai atbilstību vides un klimata izvirzītajiem mērķiem, kurus Latvijai paredz arī tās pielīgtās starptautiskās saistības. Līdzīgu pieeju veidojot arī citos normatīvajos aktos, kas saistāmi ar valsts budžeta plānošanu, piemēram, Likumā par budžetu un finanšu vadību. Ar atbilstošu principu iestrādi, sākotnēji var tikt nostiprināta izpratne par vides un klimata mērķu nozīmību dažādās jomās un plānotajos pasākumos, kas sniegtu pietiekami stabilu izpratni, lai veiktu turpmāko izvērtējumu par citu nianšu, pieņēmumu vai nosacījumu nostiprināšanu arī citos normatīvajos aktos.

Savukārt, attiecībā uz 2022. gada 28. oktobrī pieņemtajiem MK noteikumiem Nr. 675 "Siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas, prognožu sistēmas un sistēmas ziņošanai par pielāgošanos klimata pārmaiņām izveidošanas un uzturēšanas kārtība" paredzēto siltumnīcefekta gāzu emisiju, oglekļa dioksīda piesaistes un aprēķinu apraksta inventarizācijas sagatavošanas ziņojuma periodu, par atbilstošu atskaites punktu nav uzskatāmi dati, kas sagatavoti ar divu gadu nobīdi jeb $x - 2$. Uz ziņojuma sagatavošanas brīdi ir pieejami dati par 2021. gadu, kas nevar tikt uzskatīti par atbilstošiem, lai sniegtu pēc iespējas precīzākus secinājumus par ziņojuma būtību. Tādējādi, lai turpinātu virzību un Latvijai pastāvošo starptautisko saistību izpildi, būtu ieteicams rast risinājumu dažādu reāllaika datu ieguvei.

Pēc pamata izpratnes nostabilizēšanās (ka "zaļā budžeta" ietvara visaptverošais mērķis ir identificēt budžeta pozīciju ieguldījumus klimata un vides jautājumos, izvērtējot tos pēc konkrētiem rādītājiem, lai labāk saskaņotu budžeta veidošanas praksi ar klimata un vides mērķiem) ir iespējams domāt par jau tālākiem soļiem, piemēram, budžetā ietvertā sadalījuma un struktūras pārskatīšanu, ziņošanas prasību pastiprināšanu, kā arī citu, tālāko izaicinājumu un iespēju identifikāciju. Šie soļi nav izsmeļoši un tāpat nav uzskatāmi par cits citu izslēdzošiem, tie jāvērtē līdz ar jau sasniegto progresu un jāpilnveido kopsakarā ar jau sasniegtajiem mērķiem.

Tāpat Latvijas gadījumā tiek ieteikts **Finanšu ministrijai, sadarbībā ar KEM un VARAM piesaistītajiem speciālistiem, izstrādāt vadlīnijas** un prasības atbildīgajām nozaru ministrijām un to pārraudzībā esošām iestādēm attiecībā uz budžeta izdevumu plānošanu un ziņošanu, salāgojot to ar valsts nospraustajiem mērķiem klimata (un vides) jomā.

10.3.1.3. Pamata līmeņa pārredzamības un atbildības mehānismi

Labās prakses piemēru analīze liecina, ka būtiska loma pārredzamības un atbildības nodrošināšanā ierasti ir **diskusijām parlamentā**. Pamata līmeņa īstenošanas gaitā, kas sakrīt ar Klimata likumprojekta šī brīža redakcijā minēto pārejas periodu (līdz 2026. gadam), marķēšanas rezultātus plānots ietvert Fiskālo risku deklarācijā, attiecīgi arī šo ziņojuma satura daļu apspriežot Saeimā valsts budžeta likumprojekta pieņemšanas gaitā. Publisku diskusiju un atgriezeniskās saites aspektam ir potenciāls ikgadēji uzlabot ziņošanas kvalitāti, pielietoto instrumentu metodoloģiju, publiskā un citu sektoru zināšanu līmeni par "zaļā budžeta" ietvaru, kā arī kopumā klimata politikas pārredzamību Latvijā. Divpakāpju ceļa kartes otrajā posmā parlamentārās diskusijas ir ieteikts institucinalizēt.

Turpmākai pilnveidei pamata līmenī tiek ieteikts **ikgadējs metodoloģijas izvērtējums un metodoloģijas pilnveide procesā**. Kā uzsver *Expertise France*, sākotnējai metodoloģijai nav jābūt "nevainojamai, bieži vien tiek sākts marķēšanas process ar izmēģinājuma metodoloģiju, pirms pieeja tiek noslīpēta un pabeigta" (B

pielikums). Pētījuma izstrādes gaitā pieejamajā, izstrādes procesā esošajā Latvijas Klimata likumprojektā minēts, ka budžeta pozīciju novērtējuma metodoloģiju apstiprina MK. Vērtējot ārvalstu pieredzi, tiek ieteikts regulāras metodoloģijas pilnveides iespējas.

Metodoloģiskiem uzlabojumiem Norvēģijā, piemēram, valdība izveidojusi Klimata jomas tehnisko aprēķinu komiteju, kas izvērtē esošās metodes un iesaka uzlabojumus. Šī ir konkrētākā metodoloģijas izvērtēšanai izveidotā institūcija analizēto valstu piemēros. Citu valstu pieeja paredz metodoloģiskus uzlabojumus izstrādāt *ad hoc* darba grupas ietvaros, iniciatīvām par uzlabojumiem nākot no ierēdņiem, kas ar šo metodoloģiju strādā, taču metodoloģijas pilnveidošana var prasīt ilgāku laiku.

10.3.2. "Zaļā budžeta" ietvara pilnveidotais līmenis

Ieteiktās divpakāpju ceļa kartes otrais posms paredz jau izmantoto instrumentu attīstīšanu un jaunu pievienošanu. Jāatzīmē, ka pilnveidotais līmenis pats par sevi nav galamērķis, jo "zaļā budžeta" ietvars kā koncepts paredz pastāvīgu attīstību un pārmaiņas, valstij pielāgojot instrumentus un metodes atbilstoši tās iespējām un virzībai uz klimata (un vides) mērķu sasniegšanu.

10.3.2.1. Pilnveidotā līmeņa tvērums un metodoloģija

Arī pilnveidotā līmeņa aktivitātes iecerēts īstenot nacionālā mērogā, jo šis posms aptvers jaunus "zaļā budžeta" instrumentus un paplašinās tvērumu.

Viens no pilnveidotā līmeņa izaicinājumiem būs paplašinātais tvērums, jo paredzēts, ka **budžets tiek marķēts atbilstoši visiem sešiem ES Taksonomijā minētajiem vides mērķiem**, ne tikai uz tiem, kas saistīti ar klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām. Līdz ar tvēruma paplašināšanu līdzī nāk konkrētu budžeta programmu un pasākumu ietekmes uz vides novērtējuma izaicinājumi, jo atsevišķās jomās, tādās, kā bioloģiskās daudzveidības veicināšana šobrīd nav viegli izmērāmu un kvantificējamu mērķa rādītāju, ko varētu izmantot ietekmes vērtēšanai. Tāpat reizē ar tvēruma paplašinājumu, budžeta izdevumu marķēšanā būtu iesaistāmi VARAM eksperti, kuru uzdevums būtu nodrošināt FM konsultatīvu atbalstu attiecībā uz konkrētu budžeta izdevumu vērtēšanu vides mērķu kontekstā.

Otrs no izaicinājumiem – pamata līmenī izvērsti aprakstītās **"zaļā budžeta" marķēšanas prakses paplašināšana, aptverot gan izdevumus, gan nodokļus**. Balstoties caurskatītajos OECD un EK izstrādātajos ietvaros, vērtējot "zaļā budžeta" praksi citās valstīs un apvienojot šo skatījumu ar ekspertu viedokļiem, iecere marķēt gan budžeta izdevumus, gan nodokļus, vērtējama pozitīvi.

Latvijā no 14 nodokļiem trijos ir tieša atsauce uz vides vai klimata aspektiem: Dabas resursu nodoklis, Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis un akcīzes nodoklis." Zaļos fiskālos instrumentus var iedalīt pēc to motivācijas: padarīt videi nevēlamu rīcību dārgāku vai veicināt videi labvēlīgu rīcību. Dabas resursu nodoklis (DRN) nosedz abas puses - gan īstenojot principu "piesārņotājs maksā", gan saņemot atvieglojumus un atbrīvojumus, ja vides prasības tiek ievērotas."³¹³ Tomēr papildus iesakāms ne tikai marķēt, bet īstenot detalizētāku valsts subsīdiu un nodokļu politikas izvērtēšanu, ņemot vērā to radīto ietekmi uz klimatu un vidi un ietverot visu nodokļu "zaļo aspektu" novērtēšanu, lai samazinātu vai izslēgtu tos, kuri nav "zaļi". Tāpēc ceļa kartē piedāvāts

³¹³ Brusbārde, B. (2022. gada 14. jūlijā). [Zaļā domāšana valsts budžetā Zaļā domāšana valsts budžetā | Raksti | Makroekonomika](#)

veikt **klimatam un videi kaitīgu nodokļu atvieglojumu pārskatīšanu**. Atbilstoši OECD aprakstītajai praksei, to regulāra pārskatīšana var rezultēties ziņojumā, kurā aptverta šo nodokļu atvieglojumu ietekme uz klimata un vides mērķiem, kā arī finansiālā ietekme uz valsts budžetu, klasificējot šīs pozīcijas klimatam un videi kaitīgās, draudzīgās un neitrālās kategorijās.

Latvijā jau uzsāktā budžeta marķēšana sākotnējos praktizēšanas gados kalpo tikai par kvantitatīvu momentuzņēmumu konkrētā gada budžeta "zaļajām" un "brūnajām" pozīcijām. Francijā starp marķēšanas instrumenta pielietošanas sākšanas līdz brīdim, kad iegūto rezultātu dinamiku sāka izmantot lēmumpieņemšanā parlamentā, pagāja četri gadi. Kopējais ieguvums no marķēšanas prakses ir finansējuma pārorientēšana uz ilgtspējīgākiem risinājumiem, kas savukārt paātrina zaļo pārkārtošanos un valsts virzību uz klimatneitralitāti (intervija, *Expertise France*). Šādā rakursā raugoties, citu instrumentu pievienošana, kuriem ir potenciāli augstāki rezultatīvie rādītāji nekā kā pamata līmenī ieteiktā *ex ante* ietekmes uz klimatu novērtēšana vai pilnveidotajā līmenī ieteiktā klimatam un videi kaitīgo nodokļu pārskatīšana var straujāk ietekmēt lēmumu pieņemšanu un tuvināt nacionālo mērķu sasniegšanai.

10.3.2.2. Pilnveidotā līmeņa ietvarstruktūra un pārvaldība

Paralēli tvēruma definēšanai, instrumentu izvēlei un metodoloģijas izstrādei būtiski lēmumi skar stratēģiskās ietvarstruktūras uzbūvi, nosakot iesaistītās puses un to atbildības "zaļā budžeta" veidošanas procesā.

Ceļa kartes pilnveidotajā līmenī ieteikts radīt **centrālu struktūru FM paspārnē**, kas atbildētu par "zaļā budžeta" marķēšanu, savukārt KEM pārziņā nodot jauno iniciatīvu novērtēšanu attiecībā pret klimata mērķiem *ex ante* formātā, un piesaistīt attiecīgas kompetentās personas līdzvērtīgai budžeta izdevumu ietekmes uz vidi novērtēšanai (esošajā situācijā VARAM). Vienlaikus paredzēts, ka ikkatrā nozaru ministrijā ir nozīmēts atbildīgais koordinators par jautājumiem, kas skar "zaļā budžeta" ietvara ieviešanu, tai skaitā ministrijas budžeta izdevumu marķēšanu un ietekmes uz klimata un vides mērķiem novērtēšanu.

Pētījuma norises laikā iniciatīvu budžeta aktivitāšu marķēšanā uzņēmās FM Fiskālās politikas departamenta ES budžeta un finansējuma nodaļa. Fiskālās politikas departamentā ir potenciāli izveidojama struktūrvienība ietvara īstenošanai. Centrāla struktūra FM atbildībā nodrošinātu "zaļā budžeta" caurviju elementu jaunos attīstības virzienos, piemēram, uz darbības rezultātiem balstīta budžeta izstrādē (*performance based budgeting*), kas paredz normatīvajos aktos minētos mērķus sasaistīt ar konkrētiem resursiem un otrādi – piešķirot resursus, sagaidīt konkrētu, izmērāmu rezultātu sasniegšanu.

Pastāvīga struktūra ir būtiska arī no tā viedokļa, ka minēto instrumentu ieviešana prasīs skrupulozu darbu pie metodoloģijas izstrādes un pilnveides, par pamatu izmantojot jau pieejamos budžeta izdevumu marķēšanas risinājumus, kādus piedāvā Eiropas Komisija. Balstoties, piemēram, Francijas pieredzē, cilvēkresursu ziņā šai struktūrvienībai nav jābūt plašai, taču ar skaidri definētu mērķi īstenot noteiktus pasākumus klimata finansējuma izsekojamībai. Pilnveidotā līmeņa ietvarstruktūra noteiktu arī konkrētus "zaļā budžeta" aktivitāšu koordinatorus nozaru ministrijās, kas nenozīmē jauna amata posteņa radīšanu, bet pienākumu pārdali un atbildības nostiprināšanu esošo cilvēkresursu sastāvā.

Lai gan lielākoties valstis, kas veic "zaļā budžeta" marķēšanu, izmanto *MS Excel*, par **IKT sistēmas** iespējām ieteicams domāt jau sākotnējā ieviešanas posmā (intervija,

Expertise France). Latvijas gadījumā, ņemot vērā IT aspektus datu pārvaldībā, ekspertu semināra dalībnieki norādīja uz vairākiem šķēršļiem un izaicinājumiem, tostarp uz vienkārši pielietojamu instrumentu trūkumu, kas varētu apliecināt programmu atbilstību, kā arī uz vispārēju digitalizācijas trūkumu valsts pārvaldē (C pielikums).

Latvijā patlaban vienlaikus pastāv dažādas sistēmas budžeta plānošanai – vairākas IT platformas, atsevišķi procesi tiek veikti *Excel*, daļa no procesa tiek nodrošināta centralizēti FM un Valsts kases IT sistēmās, savukārt iestāžu budžeti tiek plānoti *Excel*, attiecīgi plānošana ir decentralizēta. Ar mērķi izstrādāt centralizētu risinājumu resora un iestāžu līmeņa plānošanā, Valsts kase sadarbība ar FM Atveseļošanas un noturības mehānisma fonda ietvaros strādā pie Budžeta plānošanas un finanšu vadības centralizētā risinājuma³¹⁴, kas paredz centralizētu un standartizētu finanšu uzskaiti, personāla funkcijas, kā arī budžeta plānošanu un uzskaiti, lai ilgtermiņā nodrošinātu digitalizētu, vienoto un efektīvāk pārvaldītu uzskaites sistēmu. Šo centralizāciju ir plānots veikt pakāpeniski, izstrādājot standartizētus procesus, izveidojot infrastruktūras un informācijas sistēmu risinājumus ar mērķi to apkopojot vienotā pakalpojumu centrā. Plānojot šī risinājuma funkcionalitātes, nepieciešams iestrādāt arī "zaļā budžeta" dimensiju, paredzot nepieciešamību detalizēti marķēt "zaļās" un "brūnās" budžeta pozīcijas.

Arī pilnveidotā līmeņa sastāvdaļa ir **publiski pieejami "zaļā budžeta" ietvara ieviešanas rezultāti**. Kā atzīst aptaujātie eksperti, "zaļā budžeta" ietvara instrumenti, kā piemēram, budžeta marķēšana, pati par sevi nenodrošina klimata un vides mērķu izpildi, bet ir noderīgs rīks, lai identificētu esošo situāciju attiecībā uz klimata un vides politikas realizācijai pieejamiem resursiem, kā arī novērtētu citu budžeta pasākumu faktisko un potenciāli pozitīvo un negatīvo ietekmi uz šo mērķu īstenošanu (intervijas: *Expertise France*, Finanšu ministrija). Līdz ar to informācijai, kas iegūta ar augstāk aprakstītajiem instrumentiem, ir jābūt publiski pieejamai gan lēmumu pieņēmējiem, gan citām ieinteresētajām pusēm.

10.3.2.3. Pilnveidotā līmeņa pārredzamības un atbildības mehānismi

Par piemērotāku pārredzamības un atbildības mehānisma elementu, kas nodrošinātu **ex ante un ex post politikas ietekmes novērtējumu** Latvijas gadījumā uzskatāma neatkarīgas **Klimata padomes izveide**. Tās funkcijas potenciāli var aptvert gan izvērtējumu budžetā plānoto aktivitāšu saskaņotībai ar klimata mērķiem, gan sistemātisku "zaļā budžeta" prakses uzraudzību kopumā, tostarp sniedzot arī ieteikumus metodoloģiskiem uzlabojumiem. Klimata padomei Latvijā būtu jāfunkcionē kā neatkarīgai koleģiālai institūcijai ar uzraugošu funkciju un vērtējumu rīcībpolitikai īsā, vidējā un garākā termiņā. Ekspertu intervijās minēts - sekojot Dānijas piemēram, Klimata padomes sastāvu potenciāli var veidot akadēmiskās vides pārstāvji, dažādu nozaru praktiķi, kā arī atsevišķu ministriju parlamentārie sekretāri ar mērķi uzlabot sadarbību starp padomi, Saeimu un iesaistītajām ministrijām. Vienlaikus būtiski uzsvērt nepieciešamību pēc šādas padomes funkciju un institucionālās neatkarības definēšanas normatīvajā regulējumā.

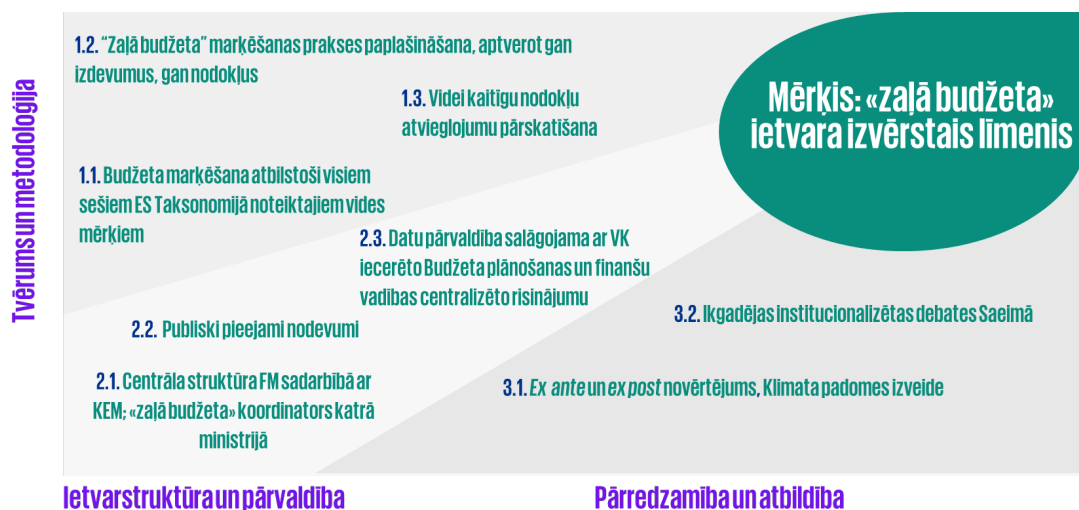
Kā ilustrē labās prakses piemēru analīze, Dānija pārredzamības un atbildības veicināšanai izmanto daudzu acu principu. Savu ziņojumu publicē arī Dānijas Enerģētikas aģentūra, kuras uzdevums ir analizēt, vai Klimata, enerģētikas un apgādes ministrijas veidotās Klimata programmas atskaite par gada rezultātiem sakrīt ar plānoto ietekmi. Dānijas Enerģētikas aģentūra arī izsaka prognozes par nacionālajām izredzēm

³¹⁴ Finanšu ministrija. Centralizēs finanšu grāmatvedības uzskaiti valsts pārvaldē. 27.06.2023. Pieejams: [Centralizēs finanšu grāmatvedības uzskaiti valsts pārvaldē | Finanšu ministrija \(fm.gov.lv\)](#)

sasniegt izvirzītos mērķus īsākā un vidējā termiņā. Ietvara ieviešanai Latvijā nebūtu nepieciešama komplicēta struktūra un starp vairākām personām sadalīta atbildība. Kā uz to norāda Starpziņojumā aprakstītā Dānijas pieredze, šāda struktūra var radīt funkciju dublēšanās un sadrumstalotības risku.

Ziņojumi, ko veido Klimata padomes, gan Zviedrijā, gan Dānijā tiek izmantoti par pamatu arī **parlamentārajās diskusijās**. Caurspīdības veicināšanai arī Latvijas “zaļā budžeta” ietvara pilnveidotajā līmenī ieteikts izmantot šāda veida diskusiju formātu Saeimā kontekstā ar šī brīža Klimata likumprojekta redakcijā minēto Klimata deklarāciju.

Attēls Nr. 27 “Zaļā budžeta” ietvara ieviešana Latvijā – izvērsta līmenis

10.3.3. Soļi ceļa kartes īstenošanai

Apkopojot augstāk minētos ieteikumus par “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu Latvijā, vēršam uzmanību uz nepieciešamību ņemt vērā divus kritiskus elementus attiecībā uz tā ieviešanas gaitu. Pirmkārt, procesa virzītājiem ir jāņem vērā Latvijas nacionālais konteksts, kas ietver zināšanu un izpratnes trūkumu par “zaļā budžeta” ietvaru, instrumentiem un to ieviešanas praksi, kā rezultātā priekšā stāv nozīmīgs stratēģiskās komunikācijas un iesaistīto pušu izglītošanas darbs. Šī iemesla pēc pētījuma rezultātā ir ieteikts sākt ar “zaļā budžeta” ietvara pamatlīmeni, kas ļautu atbildīgajām ministrijām un citām ieinteresētajām pusēm apgūt “zaļā budžeta” pamatinstrumentus un pielāgot tos Latvijas vajadzībām.

Vienlaikus, pastāvot riskam, ka Latvija nav ieplānojusi pietiekami daudz pasākumu, lai nodrošinātu ES noteiktā SEG emisiju samazinājuma mērķa rādītāja līdz 2030. gadam, kā to liecina EK 2024. gada 23. februārī sniegtais atzinums par NEKP³¹⁵, Latvija būs spiesta meklēt arvien jaunus risinājumus, kā veicināt tās straujāku pāreju uz klimatneitrālu ekonomiku. Tas savukārt radīs spiedienu Latvijai būtiski paplašināt “zaļā budžeta” ietvara ieviešanas instrumentāriju, uzsākot virzību uz pilnveidotā “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu valstī. Tomēr, kā tas atkārtoti uzsvērts pētījuma gaitā, “zaļā budžeta”

³¹⁵ European Commission. (23 February 2024). Highlights of the Commission’s assessment in regards to Latvia’s Draft Updated National Energy and Climate Plan. Pieejams: [Highlights of the Commission’s assessment of Latvia’s draft updated National Energy and Climate Plan](#)

ietvara ieviešana pati par sevi negarantē valsts nosprausto klimata mērķu īstenošanu, bet var kalpot kā nozīmīgs atbalsta punkts ceļā uz to.

Kopumā pētījuma norises laikā Latvija jau spērusi virkni sagatavojošu soļu "zaļā budžeta" ietvara ieviešanai, un, sākot ar 2024. gada sākumu, pilotprojekta formātā norit pirmā instrumenta izmēģināšana. Tālākā rīcība ietvara ieviešanai prasa pilnveidot esošās *ad hoc* darba grupas sastāvu un tai turpināt sistemātisku sadarbību gan pie ieteikumiem "zaļā budžeta" ietvara integrēšanai normatīvajos aktos, gan precīzākas metodoloģijas izstrādes "zaļo" un "brūno" budžeta pozīciju marķēšanai, gan vadlīnijām instrumentu ieviešanai un ziņošanas praksei.

Lai gan paredzams, ka marķēšanas metodoloģija īstenošanas gaitā ievērojami mainīsies, adaptējot to situācijai, tomēr jau sākotnēji tā varētu sniegt pamatu parlamentārai diskusijai par to, kādā mērā valsts budžetā un vidēja termiņa budžetā tiek ņemti vērā klimata jautājumi. Pievienojot papildinstrumentus, diskusiju būtu iesakāms institucionalizēt un padziļināt, izvērtējot arī, kā esošie instrumenti palīdz Latvijai sasniegt nacionālajā klimata (un vides) politikā definētos mērķus. Lai nodrošinātu ērtāku un efektīvāku valsts budžeta izdevumu klasificēšanu, vadoties pēc to ietekmes uz klimata un vides mērķiem, ieteikums būtu valsts budžeta paskaidrojumu daļā, Politikas un resursu vadības kartē, ieviest izvēlnes funkciju, kurā būtu atzīmējama konkrētās budžeta programmas, apakšprogrammas vai pasākuma ietekme uz klimatu un vidi. Šādā izvēlnē būtu atzīmējams, vai paredzamā ietekme ir tieša vai netieša, pozitīva, negatīva vai neitrāla. Šobrīd budžeta paskaidrojumi nonāk FM rīcībā Word formātā un eventuāli šos datus būtu vēlams sakopot digitālā veidā, nodrošinot ātrākas informācijas apkopošanas un apstrādes iespējas.

Svarīgi ir neatlikt ietvara īstenošanu, sākotnēji detalizēti izstrādājot metodoloģiju. Kā liecina OECD dalībvalstu izpēte, "zaļā budžeta" prakse ir mainīgs lielums gan pastāvīgi pilnveidotās metodoloģijas dēļ, gan arvien pieaugošā metožu un instrumentu klāsta dēļ, kas pilnveidotajā līmenī paplašinātos skaitā (klimatam un videi kaitīgo nodokļu atvieglojumu pārskatīšana), gan tvēruma ziņā (izdevumi, ieņēmumi), gan ziņošanas prakses ziņā (potenciāli – Klimata deklarācija).

Pilnveidotajā līmenī procesus ieteicams institucionalizēt ne tikai ikgadēju parlamentāro debašu formātā, bet arī ieviešot vienu centrālo atbildīgo struktūrvienību. Tai nav jāietver plaši cilvēkresursi, būtiskākais ir strukturēta pārvaldība un mandāts ietvara aktivitāšu īstenošanai, tostarp ne tikai instrumentu pielietošanai un rezultātu ieguvei, bet arī "zaļā budžeta" perspektīvas iestrādei paralēlos būtiskos procesos, piemēram, izstrādājot centralizēto risinājumu valsts budžeta plānošanas un finanšu vadības jomā. Šāda pieeja palīdzētu arī risināt Latvijas sadrumstaloto klimata un vides politikas īstenošanas izaicinājumu, kas kavē mērķu izpildi, apgrūtina pārraudzību un izklaidē atbildību.

Literatūras saraksts

- Anderson, B., T. Curristine and O. Merk (2006), "Budgeting in Norway", OECD Journal on Budgeting, vol. 6/1. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/budget-v6-art2-en>.
- Ārlietu ministrija, Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbība (2023). Pieejams: [Baltijas un Ziemeļvalstu sadarbība | Ārlietu ministrija \(mfa.gov.lv\)](#).
- Attīstības plānošanas sistēmas likums, 13.pants. Pieejams: [Attīstības plānošanas sistēmas likums \(likumi.lv\)](#), 15.03.2023. spēkā stājusies redakcija
- Bennet, Vanora (2019). What is Carbon Shadow Pricing? European Bank for Reconstruction and Development. Pieejams: [What is shadow carbon pricing? \(ebrd.com\)](#)
- C(2023) 6454 final: EK paziņojums: "Tehniskie norādījumi par principa "nenodarīt būtisku kaitējumu" piemērošanu saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānisma regulu". Pieejams: [pdf \(europa.eu\)](#)
- C40 Knowledge Hub (2023). Case Studies and Best Practice Examples: Oslo's Climate Budget. Pieejams: [Oslo's Climate Budget \(c40knowledgehub.org\)](#).
- Climate Change Act. Ministry of Climate and Environment (2017, in force from 2018). Pieejams: [Act relating to Norway's climate targets \(Climate Change Act\) – Lovdata](#).
- Climate Programme (2020), Danish Ministry of Climate, Energy and Utilities. Pieejams: [ClimateProgramme2020–Denmarks–LTS–under–the ParisAgreement December2020 .pdf \(unfccc.int\)](#).
- COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas zaļais kurss", kurā izklāstīts celvedis virzībai uz jaunu Eiropas izaugsmes politiku: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0014.02/DOC_1&format=PDF.
- COM(2019) 640 final: EK paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas zaļais kurss", 18.lpp. Pieejams: [resource.html \(europa.eu\)](#)
- Darpö, Jan. Nordic Environmental Permitting Processes: Results from a comparative study of environmental law and processes in Denmark, Norway, Iceland, Sweden and Finland (2023). Pieejams: [Nordic Environmental Permitting Processes \(norden.org\)](#).
- Eiropas Komisija, Atveseļošanās un noturības mehānisms. Pieejams: [Atveseļošanas un noturības mehānisms - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](#)
- Eiropas Komisija: Eiropas zaļais kurss. 2019. Pieejams: [Eiropas zaļais kurss - Consilium \(europa.eu\)](#)
- Eiropas Komisija: Komisija atzinīgi vērtē vienošanos par jaunu ekonomikas pārvaldības satvaru, kas ir atbilstošs nākotnes prasībām; paziņojums presei (2024). Pieejams: [Komisija atzinīgi vērtē politisko vienošanos par jaunu ekonomikas pārvaldības pārskatu \(europa.eu\)](#)
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852 (2020. gada 18. jūnijs). Pieejama: [ES Taksonomijas Regula](#).
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1119. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/241 (2021. gada 12. februāris), ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu. Pieejama: [Atveseļošanās un noturības mehānisma regula](#).
- Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2023/857. Pieejams: [Regulation - 2023/857 - LV - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
- Eiropas Savienības Padome, Eiropas Stratēģisko investīciju fonds (2020). Pieejams: [Eiropas Stratēģisko investīciju fonds - Consilium \(europa.eu\)](#)
- ES Padome: Infografika – Gatavi mērķrādītājam 55 %: kā ES savus klimata mērķus pārvērtīs tiesību aktos?. 2023. Pieejams: [Infografika: Kā ES īsteno zaļo pārkārtošanos - Consilium \(europa.eu\)](#)
- EUCO 29/19. Pieejams tiešsaistē: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-29-2019-INIT/lv/pdf>
- European Commission (2022). Green budgeting in the EU. Pieejams: [European Union Green Budgeting Reference Framework](#).
- European Commission (2021). Commission Notice Technical guidance on the application of 'do no significant harm' under the Recovery and Resilience Facility Regulation 2021/C 58/01. Pieejams: [Commission Notice Technical guidance](#).

- European Commission (2022). Lists of green and brown budgetary items: explanatory notes, Pieejams: [explanatory note green and brown lists.pdf \(europa.eu\)](#).
- European Commission, E Bova, (2021). Green Budgeting Practices in the EU: A First Review. Pieejams: [Green Budgeting Practices in the EU: A First Review – European Commission \(europa.eu\)](#).
- European Commission, E. Bova, (2021). How green is your budget? Green budgeting practices in the EU. Pieejams: [SUERF - The European Money and Finance Forum](#)
- European Commission, Just Transition Fund. Pieejams: [Just Transition Fund - Eiropas Komisija \(europa.eu\)](#)
- European Commission, Programme for the Environment and Climate Action (LIFE). Pieejams: [Programme for the Environment and Climate Action \(LIFE\) - European Commission \(europa.eu\)](#)
- European Commission, S Pojar, (2023). How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](#).
- European Commission, S Pojar, (2022). Environmental Assessments within Green Budgeting. Pieejams: [Environmental Assessments within Green Budgeting – European Commission \(europa.eu\)](#).
- European Commission. (23 February 2024). Highlights of the Commission's assessment in regards to Latvia's Draft Updated National Energy and Climate Plan. Pieejams: [Highlights of the Commission's assessment of Latvia's draft updated National Energy and Climate Plan](#)
- European Commission: Commission Proposal for a Council Directive amending Directive 2011/85/EU on requirements for budgetary frameworks of the Member States. Pieejams: [st15396-re01-en23.pdf \(europa.eu\)](#) [skat. 07.02.2024.]
- European Commission: Green budgeting in the EU. Pieejams: [Green budgeting in the EU – European Commission \(europa.eu\)](#).
- European Parliament (2021), Climate action in Sweden, Pieejams: [Climate action in Sweden \(europa.eu\)](#).
- Finansministeriet, Regeringen indgår bred aftale om en ambitiøs grøn skattereform, (2022) Pieejams: [Regeringen indgår bred aftale om en ambitiøs grøn skattereform \(fm.dk\)](#).
- Finanšu ministrija. Centralizēs finanšu grāmatvedības uzskaiti valsts pārvaldē. 27.06.2023. Pieejams: [Centralizēs finanšu grāmatvedības uzskaiti valsts pārvaldē | Finanšu ministrija \(fm.gov.lv\)](#)
- Government of France. Report on the Environmental Impact of the Central Government Budget (2022), Pieejams: [English version - Report on the environmental impact of the central government budget.pdf](#)
- Government of Nepal et.al., (2011). Climate public expenditure and institutional review (CPEIR). Nepal. Pieejams: [climate_public_expenditure.pdf \(npc.gov.np\)](#).
- Inderst, G., C. Kaminker and F. Stewart (2012), "Defining and measuring green investments: Implications for institutional investors' asset allocations", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 24, OECD Publishing, Paris. Pieejams: [WP_24_Defining_and_Measuring_Green_Investments.pdf \(oecd.org\)](#).
- Institute for Climate Economics (2023), Greener, better, stronger: factors for the successful implementation of green budgeting in EU Member States. Pieejams: [Greener-better-stronger-Factors-for-the-successful-implementation-of-green-budgeting-in-EU-Member-States_a1906.pdf \(europa.eu\)](#).
- Komisijas paziņojums "Tehniskie norādījumi par principa "nenodarīt būtisku kaitējumu" piemērošanu saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānismu regulu" (2021/C 58/01). Pieejams: [EUR-Lex – 52021XC0218\(01\) – EN – EUR-Lex \(europa.eu\)](#).
- Likums "Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Parīzes nolīgumu". Pieejams: [Parīzes nolīgums \(likumi.lv\)](#), 09.02.2017. spēkā stājusies redakcija
- Ministru kabineta informatīvais ziņojums "Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam". Pieejams: [Stratēģija \(likumi.lv\)](#), 28.01.2020. spēkā stājusies redakcija
- Ministru kabineta rīkojums Nr.380 "Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030. gadam" III. sadaļa "Ietekmes novērtējums uz valsts un pašvaldību budžetu". Pieejams: [Pielāgošanās plāns \(likumi.lv\)](#), 17.07.2019. spēkā stājusies redakcija
- Ministru kabineta rīkojums Nr.46 "Par Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.–2030.gadam". Pieejams: [NEKP \(likumi.lv\)](#), 04.02.2020. spēkā stājusies redakcija
- Ministru kabineta rīkojums Nr.583 "Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027.gadam". Pieejams: [Vides pamatnostādnes \(likumi.lv\)](#), 31.08.2022. spēkā stājusies redakcija
- Ministru kabinets. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021. – 2027. gadam. Pieejams: [Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam \(pkc.gov.lv\)](#).

- Ministry of Climate and Enterprise (2021), Sweden's climate policy framework. Pieejams: [Sweden's climate policy framework – Government.se](https://www.government.se/en/2021/04/sweden-s-climate-policy-framework).
- OECD (2020): OECD and European Commission survey on green budgeting practices Glossary. Pieejams: [591912–2020–green–budgeting–survey–glossary.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/dataoecd/12/20/591912-2020-green-budgeting-survey-glossary.pdf).
- OECD (2021) Green Budget Tagging: Introductory Guidance & Principles. Pieejams: [Tables and Graphs | Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/green-budget-tagging-introductory-guidance-principles).
- OECD (2021), *Green budget tagging: Introductory Guidance & Principles*. Pieejams: [Executive summary | Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/green-budget-tagging-introductory-guidance-principles).
- OECD (2021): Green Budgeting in OECD countries. Pieejams: [Executive Summary | Green Budgeting in OECD Countries | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/green-budgeting-in-oecd-countries).
- OECD (2022), OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022, OECD Environmental Performance Reviews. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/59e71c13-en>.
- OECD (2022): Drivers of Trust in Public Institutions in Norway, Building Trust in Public Institutions. Pieejams: [Drivers of Trust in Public Institutions in Norway | Building Trust in Public Institutions | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/drivers-of-trust-in-public-institutions-in-norway).
- OECD (2022): Green budgeting: A way forward. Pieejams: [Green budgeting: A way forward | READ online \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org/green-budgeting-a-way-forward).
- OECD and EC (2020): Joint Survey on Emerging Green Budgeting Practices. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/888934257831>.
- OECD: Green budgeting: Towards Common Principles, 9.lpp. Pieejams: [Green Budgeting: Towards Common Principles \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/e71c13-en).
- Official Journal of the European Union. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council. Pieejams: [EUR-Lex – 32014L0095 – EN – EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/lexuris.do?uri=CELEX:32014L0095-EN).
- Opinion of the European Committee of the regions — The implementation of green budgets at local and regional levels (2022/C 375/07), 30.09.2022., 17. punkts. Pieejams: [Opinion of the European Committee of the regions — The implementation of green budgets at local and regional levels \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/lexuris.do?uri=CELEX:32022C37507-EN) [skat. 07.02.2024.].
- Paris Collaborative on Green Budgeting (2017): OECD Green Budgeting Framework – Highlights. Pieejams: [OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf](https://www.oecd-ilibrary.org/paris-collaborative-on-green-budgeting)
- Regjeringas Klimastatus og –plan (stratēģija Valdības klimata statuss un plāns), Norvēģijas valdība (2023). Pieejams: [Regjeringas klimastatus og –plan – regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/en/press/press-releases/2023/01/10/regjeringas-klimastatus-og-plan).
- Saeimas paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027.gadam (NAP2027)". Pieejams: [NAP2027 \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/384848), 07.07.2020. spēkā stājusies redakcija. Pieejams arī PDF formātā: [NAP2027 PDF \(likumi.lv\)](https://likumi.lv/ta/id/384848)
- Simona Pojar. How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes. European Economy Discussion Paper 196, November 2023, 22.lpp. Pieejams: [How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/how-green-budgeting-is-embedded-in-national-budget-processes)
- Teknisk beregningsutvalg for klima, Om utvalget. Pieejams: [Tehnisk beregningsutvalg for klima \(tbuklima.no\)](https://tbuklima.no/).
- The Guardian (2023), Swedish government faces backlash after slashing climate budget. Pieejams: [Swedish government faces backlash after slashing climate budget | Sweden | The Guardian](https://www.theguardian.com/world/2023/mar/23/swedish-government-faces-backlash-after-slashing-climate-budget).
- UNDP (2019), "Knowing what you spend: A guidance note for governments to track climate finance in their budgets", *Climate Change Financing Framework Technical Note Series*, United Nations Development Programme. Pieejams: [Knowing What You Spend: A guidance note for governments to track climate change finance in their budgets | United Nations Development Programme \(undp.org\)](https://www.undp.org/publications/knowing-what-you-spend)
- United Nations Climate Change: "About the Secretariat". Pieejams: <https://unfccc.int/about-us/about-the-secretariat>
- Valsts kase (2024), Sanāksme "Centralizēts risinājums budžeta plānošanas un finanšu vadības jomā valsts pārvaldes iestādēm". Pieejams: [Sanāksme "Centralizēts risinājums budžeta plānošanas un finanšu vadības jomā valsts pārvaldes iestādēm" | Sanāksme "Centralizēts risinājums budžeta plānošanas un finanšu vadības jomā valsts pārvaldes iestādēm" | Valsts kase](https://www.valsts-kase.lv/sanaiksme-centralizets-risinajums-budzeta-planošanas-un-finanšu-vadības-jomā-valsts-pārvaldes-iestādēm)

1. pielikums Ministriju 2023. gada budžetā klimata politikas īstenošanai novirzītie izdevumi

Programmas, apakšprogrammas kods	Funkciju klasifikācijas kods	Programmas/apakšprogrammas mērķis, ietverot programmas apraksts	Euro		
			2023	2024	2025
Klimata un enerģētikas ministrija					
01.00.00	04.300	Valsts pētījumi klimata un enerģētikas jomā	1 000 000	5 000 000	5 000 000
		Nodrošināt finansējumu pētījumiem un no tiem izrietošo pasākumu īstenošanai klimata un enerģētikas jomā, lai īstenotu ilgtspējīgu, izmaksu efektīvu, inovatīvu, tautsaimniecības vajadzībām un ES regulējumam atbilstošu klimata un enerģētikas politiku.			
02.00.00	05.600	Iemaksas starptautiskajās organizācijās	44 606	44 606	44 606
		Nodrošināt iespēju nozaru speciālistiem pārstāvēt Latvijas valsts intereses starptautiskajās organizācijās.			
33.00.00	05.600	Emisijas kvotu izsoļu ieņēmumu instrumenti	11 142 805	3 862 545	3 862 545
33.01.00	05.600	Emisijas kvotu izsolišanas instrumenta administrācija	3 992 748	3 862 545	3 862 545
33.02.00	05.600	Emisijas kvotu izsolišanas instrumenta projekti	7 150 057	-	-
69.00.00	-	Mērķa "Eiropas teritoriālā sadarbība" pārrobežu sadarbības programmu, projektu un pasākumu īstenošana	70 000	-	-
69.06.00	04.300	Mērķa "Eiropas teritoriālā sadarbība" pārrobežu sadarbības projekti	70 000	-	-
71.00.00	05.600	Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansēto programmu, projektu un pasākumu īstenošana	856 601	-	-
71.06.00	05.600	Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti	856 601	-	-
97.00.00	04.300	Nozaru vadība un politikas plānošana	5 173 984	4 996 874	5 169 085
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija					
21.20.00	05.600	Iemaksas starptautiskajās organizācijās	1 628 855	1 581 824	1 463 261
		Nodrošināt Latvijas Republikas dalībvalsts iemaksu veikšanu starptautiskajās organizācijās.			
70.06.00	05.600	LIFE programmas projekti	8 515 125	8 839 905	6 432 916
		Atbilstoši Vides politikas pamatnostādnēm 2021. – 2027. gadam attīstīt, aprobēt un veicināt inovatīvus un izmaksu efektīvus aktuālu vides, dabas un klimata jomas problēmu risinājumus, piesaistot Eiropas Kopienas LIFE programmas finansējumu un nodrošināt Latvijas līdzdalību Eiropas Kopienas vides finanšu instrumenta LIFE programmā.			
71.06.00	05.600	Norvēģijas finanšu instrumenta finansētās programmas "Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanas tām un vide (LV-CLIMATE)" īstenošana	5 013 971	1 480 084	-
		Mazināt klimata pārmaiņas un uzlabot vides kvalitāti.			
Ekonomikas ministrija					
71.00.00	04.100	Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansēto programmu, projektu un pasākumu īstenošana	3 904 350	4 908 104	-
71.06.00	04.100	Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu finansētie projekti	3 904 350	4 908 104	-
Zemkopības ministrija - prioritārajam pasākumam papildu piešķirtais finansējums no 2023. līdz 2025. gadam					
		Nodrošināt ES tiesību aktos un Eiropas Komisijas rekomendācijās Latvijai saistībā ar Eiropas Zaļo kursu noteiktos rezultātus paaugstinātajām vides un klimata ambīcijām, kā arī lauksaimniecības digitalizācijai	-	19 085 000	38 915 000
Kopējie ministriju izdevumi klimata pasākumiem:			37 350 297	49 798 942	60 887 413

2. pielikums Budžeta cikls un "zaļā budžeta" plānošana, valstu prakse

Valsts	Budžeta posms				
	Plānošana	Sagatavošana (tostarp valdības pārrunas par budžeta projektu)	Apstiprināšana	Izpilde	Uzraudzība
Zviedrija	Klimata likums (spēkā no 2018. gada) reglamentē to, kā jāņem vērā klimats budžeta procesā, tostarp budžeta projektam pievienotajā klimata ziņojumā.	Ierosināto jauno pasākumu saraksts ar to "zaļo iezīmēšanu" un ietekmes novērtējumu, ja nepieciešams. Ziņojums par vides kvalitātes mērķu izstrādi un novērtējums par vispārējā vides mērķa sasniegšanu. Atsevišķs ziņojums par klimata pārmaiņām, kurā aprakstīts progress un novirzes no klimata mērķu sasniegšanas. Ietekmes novērtējums par galvenajiem jaunajiem politikas virzieniem un tiesību aktiem.	Attiecīgā informācija par "zaļā budžeta" plānošanu, kas tiek iesniegta parlamentā kopā ar budžeta projektu.	Mērķorientēta darbības rezultātu novērtēšanas sistēma saistībā ar vides mērķiem – iestrādāta vispārējā darbības rezultātu sistēmā.	Klimata politikas padome, kas novērtē valdības vispārējo "zaļo" politiku un attīstību. Valdības aģentūras, kas novērtē dažas vides politikas jomas.

Valsts	Budžeta posms				
	Plānošana	Sagatavošana (tostarp valdības pārrunas par budžeta projektu)	Apstiprināšana	Izpilde	Uzraudzība
Dānija	Klimata likums (spēkā no 2015. gada un pilnveidots 2020. gadā). Jaunajām iniciatīvām, kuras var ietekmēt klimatu, ir jāveic <i>ex ante</i> ietekmes novērtējumi. Finanšu ministrija sniedz novērtējumu izstrādes vadlīnijas. Nepieciešams izstrādāt ikgadējus novērtējumus par klimata politikas kopējo ietekmi, progresu klimata mērķu sasniegšanā un plāniem mērķu sasniegšanai.	Klimata programma, kas sagatavota un apspriesta paralēli pārrunām par budžeta likumprojektu. <i>Ex ante</i> ietekmes novērtējumi jauniem politikas virzieniem ar skaidru ietekmi uz klimatu.	Attiecīgā informācija par zaļo budžeta plānošanu, kuru iesniedz parlamentā, kad klimata ministrs iepazīstina ar klimata programmu, bet finanšu ministrs paralēli iepazīstina ar budžeta likumprojektu.	Ikgadējais klimata pārraudzības mehānisms / statusa ziņojums, kurā novērtē pašreizējās politikas virzienu progresu, salīdzinot to ar rādītāju kopumu.	Debates parlamentā ar Klimata ministriju par progresu klimata mērķu sasniegšanā. Klimata padome klimata pārmaiņu jautājumos un Vides ekonomikas komiteja izvērtē klimata politiku un progresu klimata mērķu sasniegšanā. Izdevumu pārskati pēc <i>ad hoc</i> principa. Pilsoniskās sabiedrības (<i>Borgetinget</i> un Jauniešu klimata padomes) iesaiste

Valsts	Budžeta posms				
	Plānošana	Sagatavošana (tostarp valdības pārrunas par budžeta projektu)	Apstiprināšana	Izpilde	Uzraudzība
Norvēģija	Klimata likums (spēkā no 2018. gada) nosaka sasniedzamos mērķus (kas laika gaitā paaugstināti), valdības atbildību un ziņošanas kārtību parlamentā. Reizi piecos gados valdība parlamentam iesniedz zinātniskos faktos pamatotus atjauninātus nacionālos klimata mērķus.	Klimata un vides ministrija koordinē Klimata statusa un rīcības plāna jeb Zaļās grāmatas izstrādi. Paralēli valsts budžeta likumprojektā tiek veidota atsevišķa sadaļa visai ar klimata un vides mērķiem saistītajai informācijai.	Valdība parlamentam prezentē ikgadējo Klimata statusu un rīcības plānu "Zaļā budžeta" informācija parlamentā nonāk nevis kā pielikums, bet kā 3. sadaļa valsts budžeta likumprojektam.	Atbildīgā institūcija - Klimata un vides ministrija - koordinē ikgadējam statusa ziņojumam nepieciešamo informāciju.	Debates parlamentā gan Klimata statusa un rīcības plāna kontekstā, kur izvērtēta rīcībpolitika plašākā kontekstā, gan valsts budžeta likumprojekta ietvaros. Ziņošanas metodoloģiju pastāvīgi uzlabo Norvēģijas valdības izveidotā Klimata jomas tehnisko aprēķinu komiteja. Vērtējumu sniedz ekonomistu un citu ekspertu veidotā Klimata pārmaiņu padome 2050.

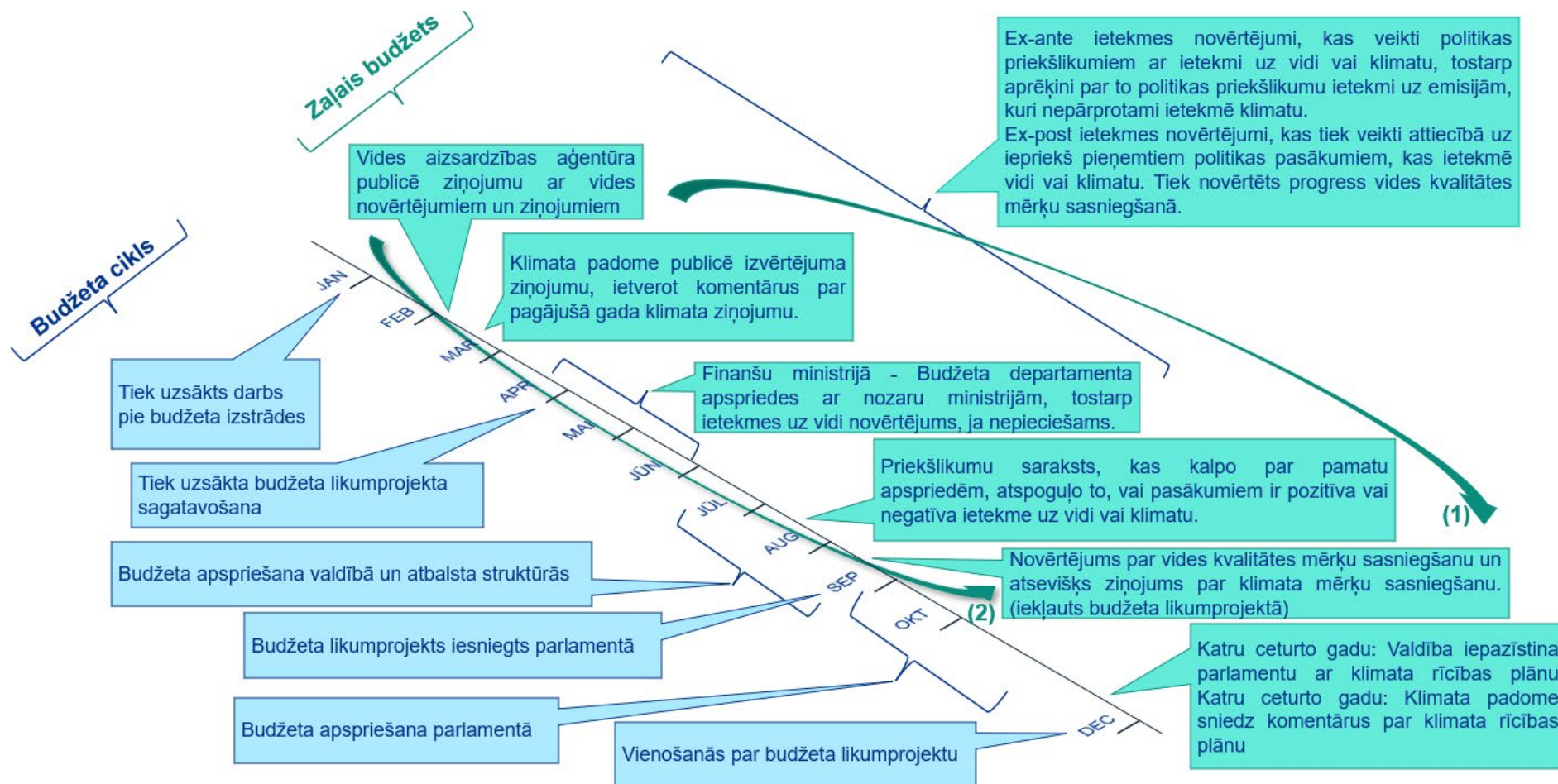
3. pielikums “Zaļā budžeta” plānošanā iesaistītās puses visos budžeta cikla posmos, valstu prakse³¹⁶

Valsts	Budžeta posms				
	Plānošana	Sagatavošana (tostarp valdības pārrunas par budžeta projektu)	Apstiprināšana	Izpilde	Uzraudzība
Zviedrija	Klimata un uzņēmējdarbības ministrija: vadlīnijas par to, kā novērtēt ietekmi uz vidi	Attiecīgās nozaru ministrijas: jauno pasākumu iezīmēšana un to ietekmes uz vidi un klimatu novērtēšana (Klimata un uzņēmējdarbības ministrija palīdz veikt ietekmes novērtējumu). Vides aizsardzības aģentūra (vadošā) un valdības aģentūras: sagatavo ziņojumus par progresu vides mērķu sasniegšanā, tostarp atsevišķu ziņojumu par klimatu. Izmeklēšanas komitejas: attiecībā uz nozīmīgiem tiesību aktu priekšlikumiem.	Parlaments	Vides aizsardzības aģentūra; Valdības aģentūras; Finanšu ministrija; Klimata un uzņēmējdarbības ministrija un attiecīgās nozaru ministrijas	Klimata politikas padome Valdības aģentūras
Dānija	Finanšu ministrija sniedz vadlīnijas un tehniskos norādījumus par klimata un vides ietekmes novērtējumiem	Dānijas Enerģētikas aģentūra (vadošā iestāde) un attiecīgās nozaru ministrijas: atbild par novērtējumiem. Klimata, enerģētikas un apgādes ministrija (klimata programmas vadošā iestāde) un sadarbojas ar valdības departamentiem un (saskaņošanai ar) valdības komitejām, tostarp Zaļo komiteju, Ekonomikas komiteju, Koordinācijas komiteju.	Parlaments	Dānijas Enerģētikas aģentūra: ikgadējais klimata pārskata mehānisms / statusa ziņojums.	Parlaments; Klimata ministrija; Dānijas Enerģētikas aģentūra; Klimata padome klimata pārmaiņām; Neatkarīga ekonomikas komiteja; Nozaru ministrijas (ad-hoc izdevumu pārskatīšana)

³¹⁶ European Commission, Pojar, S. (2023), *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*, sk. https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/c12ebe1d-442f-4ee1-bfae-7bbfe06f9098_en?filename=dp196_en.pdf

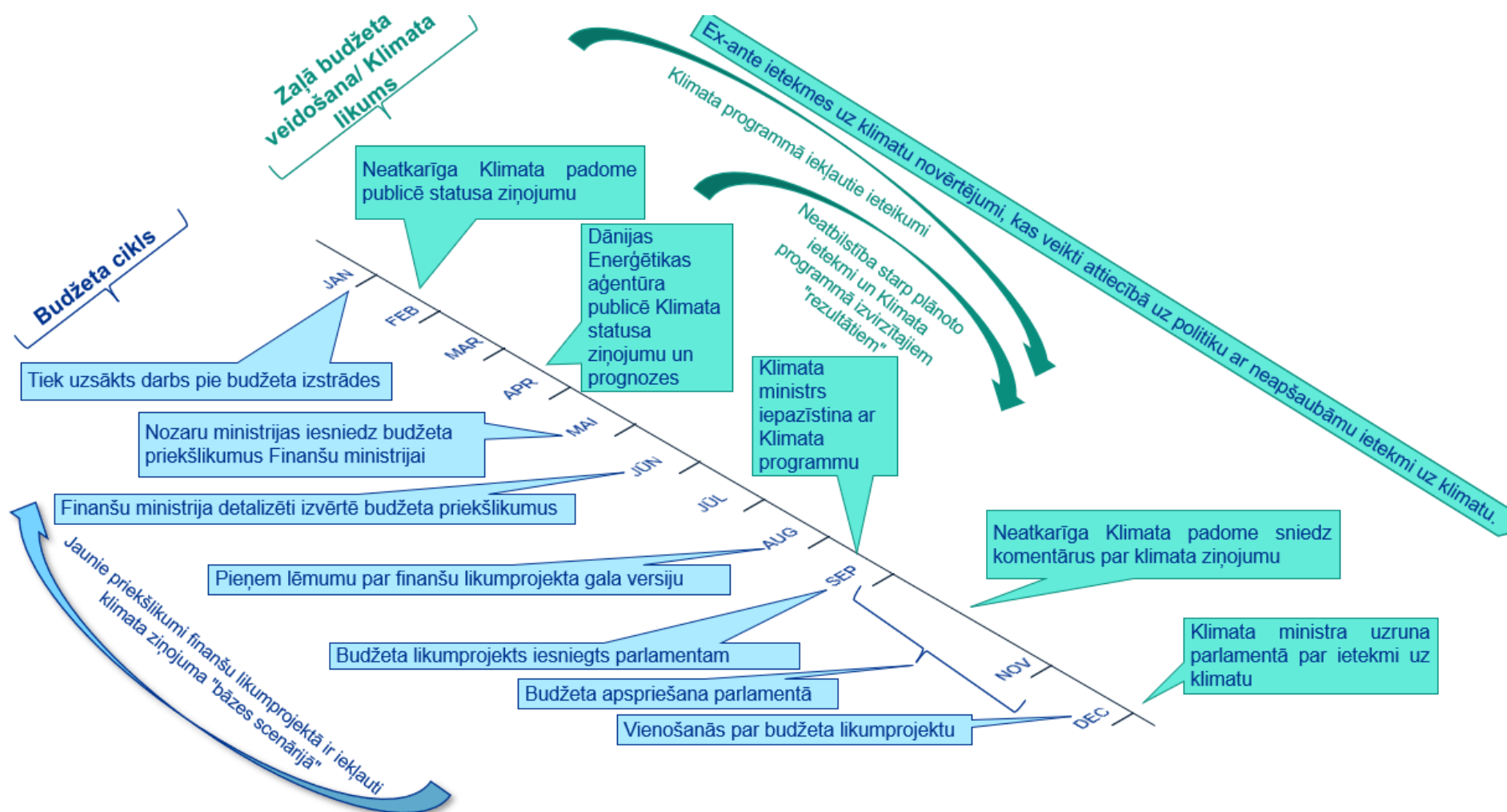
Valsts	Budžeta posms				
	Plānošana	Sagatavošana (tostarp valdības pārrunas par budžeta projektu)	Apstiprināšana	Izpilde	Uzraudzība
Norvēģija	Klimata un vides ministrija sniedz koordinētas vadlīnijas	Klimata un vides ministrija koordinē informācijas apmaiņu ar nozaru ministrijām, izmantojot abas budžeta konferences, lai iestrādātu budžeta likumprojektā iecerēto aktivitāšu ietekmes uz vidi novērtējumu.	Parlaments	Klimata un vides ministrija, Naftas un enerģētikas ministrija, Pašvaldību un reģionālās attīstības ministrija u.c. institūcijas	Parlaments, Klimata un vides ministrija, nozaru ministrijas un saistītās institūcijas, Klimata pārmaiņu padome 2050, Klimata jomas tehnisko aprēķinu komiteja.

4. pielikums Budžeta cikls salīdzinājumā ar zaļo budžeta plānošanu Zviedrijā³¹⁷

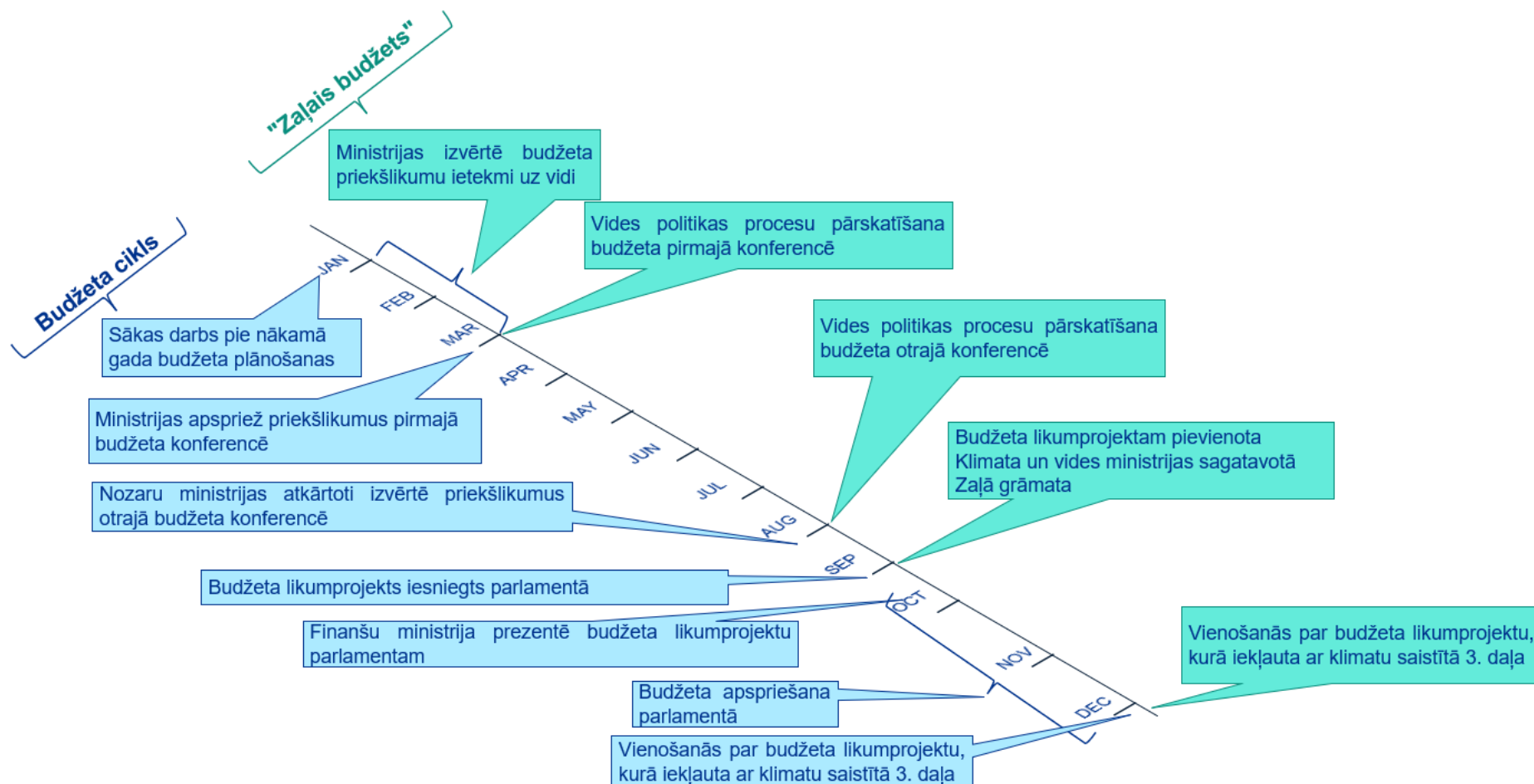

³¹⁷ (1) Ieteikumi ir atspoguļoti klimata ziņojumā, kas ir budžeta likumprojekta daļa. (2) Neatbilstības starp plānoto ietekmi un "rezultātiem" tiek izskatītas progresu novērtējumos attiecībā uz vides kvalitātes mērķu sasniegšanu, kas ir daļa no budžeta likumprojekta.

5. pielikums Budžeta cikls salīdzinājumā ar zaļo budžeta plānošanu Dānijā

6. pielikums Budžeta cikls salīdzinājumā ar zaļo budžeta plānošanu Norvēģijā

7. pielikums ES “zaļā budžeta” veidošanas ietvarstruktūras elementi

ELEMENTI	1. līmenis – Pamata	2. līmenis – Pilnveidotais	3. līmenis – Visaptverošais
Tvērums <i>Vides mērķi</i>	Ar klimatu saistītie	Ar klimatu saistītie Citi mērķi	Visi mērķi
<i>Budžeta posteņi</i>	Pozitīvie izdevumi Pozitīvie ieņēmumi	Pozitīvie posteņi Negatīvie posteņi	Pozitīvie posteņi Negatīvie posteņi Nodokļu izdevumi
<i>Vispārējā pārvalde</i>	Valsts (t.sk. sociālā apdrošināšana)	Valsts (t.sk. sociālā apdrošināšana) Vietējās pašvaldības	Valsts (t.sk. sociālā apdrošināšana) Vietējās pašvaldības Citi (piemēram, valsts uzņēmumi, papildus budžeta līdzekļi)
Metodoloģija	Budžeta iezīmēšanas metodoloģija	Budžeta iezīmēšanas metodoloģija	Budžeta iezīmēšanas metodoloģija <i>Ex ante politikas ietekmes novērtējuma metodoloģija</i> <i>Ex post politikas novērtēšanas metodoloģija</i>
Nodevumi	Identificēšana gada budžetā Budžeta izpildes rezultātu atspoguļošana	Identificēšana gada budžetā Budžeta izpildes rezultātu atspoguļošana Prognozes daudzgadu plānos	Identificēšana gada budžetā Budžeta izpildes rezultātu atspoguļošana Prognozes daudzgadu plānos Ārpusbudžeta izdevumu atskaites
Pārvaldība	Centrālā <i>ad hoc</i> darba grupa Visi nodevumi ir publiski pieejami	Ilgtermiņa centrālā struktūra (ne vienmēr atsevišķa) Visi nodevumi ir publiski pieejami	Ilgtermiņa centrālā struktūra (ne vienmēr atsevišķa) “Zaļā budžeta” veidošanas korespondenti dažādās ministrijās/aģentūrās Visi nodevumi ir publiski pieejami
Pārredzamība un atbildība	Neatkarīgu ekspertu veikts metodikas izvērtējums	Neatkarīgu ekspertu veikts metodikas izvērtējums Neatkarīgs nodevumu izvērtējums Debates Parlamentā	Neatkarīgu ekspertu veikts metodikas izvērtējums Neatkarīgs nodevumu izvērtējums Debates Parlamentā <i>Ex post pārskats</i>

8. pielikums "Zaļās" budžeta pozīcijas: DG ECFIN izstrādātais paraugsaraksts

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
Vispārējie publiskie pakalpojumi	Ārējais ekonomiskais atbalsts	Finansējums, kas saistīts ar vides mērķiem un / vai klimata pasākumiem	
	Zaļais publiskais iepirkums	Piesārņojuma samazināšana, aprites ekonomika, ilgtspējīga ražošana un patēriņš, ilgtspējīga lauksaimniecība, energoefektivitāte, ūdens efektivitāte, materiālu efektivitāte	Otrreizēji pārstrādāta, hloru nesaturoša vai sertificēta papīra, otrreizēji pārstrādātu toneru/kartridžu, energoefektīvu iekārtu iegāde. Bioloģiskā lauksaimniecībā ražotas pārtikas iegāde, pielāgotas ēdienkartes (mazāk gaļas, cukura un vairāk sezonālu pārtikas produktu). Videi draudzīgu tīrīšanas līdzekļu iegāde. Tehniskās apkopes pakalpojumu iepirkums, iekļaujot vides kritērijus
Militārā aizsardzība	Katastrofu riska novēršana un pārvaldība	Katastrofu risku novērtējums	
		Gatavība katastrofām	Atbalsts plūdu novēršanai, aizsardzībai pret mežu ugunsgrēkiem, pielāgošanās pasākumiem, lai mazinātu klimata pārmaiņu ietekmi uz ekosistēmām
		Katastrofu seku likvidēšana	Atbalsts dabisko ekosistēmu (tostarp mitrāju) atjaunošanai
Civilā aizsardzība	Katastrofu riska novēršana un pārvaldība	Katastrofu risku novērtējums	
		Gatavība katastrofām	Atbalsts plūdu novēršanai, aizsardzībai pret mežu ugunsgrēkiem, pretseismiskiem pasākumiem, pielāgošanās pasākumiem, lai mazinātu klimata pārmaiņu ietekmi uz ekosistēmām
		Katastrofu seku likvidēšana	Atbalsts dabisko ekosistēmu (tostarp mitrāju) atjaunošanai.
Sabiedriskā kārtība un drošība	Zaļais publiskais iepirkums	Piesārņojuma samazināšana, aprites ekonomika, ilgtspējīga ražošana un patēriņš, ilgtspējīga lauksaimniecība, energoefektivitāte, ūdens efektivitāte, materiālu efektivitāte	Otrreizēji pārstrādāta, hloru nesaturoša vai sertificēta papīra, otrreizēji pārstrādātu toneru/kartridžu, energoefektīvu iekārtu iegāde. Bioloģiskā lauksaimniecībā ražotas pārtikas iegāde, pielāgotas ēdienkartes (mazāk gaļas, cukura un vairāk sezonālu pārtikas produktu). Videi draudzīgu tīrīšanas līdzekļu iegāde. Tehniskās apkopes pakalpojumu iepirkums, iekļaujot vides kritērijus
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība un medības	Lauksaimniecība un pārtikas apgādes sistēmas	Bioloģiskā lauksaimniecība un agroekoloģija	Atbalsts ilgtspējīgai un bioloģiskai lauksaimniecībai, tostarp agroekoloģijas un agromežsaimniecības daudz kultūru audzēšanai, augsekas ar pākšaugiem/ Atbalsts ilgtspējīgai bioloģiskās lauksaimniecības un agroekoloģiskās prakses pārveidei un uzturēšanai/ Atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības pakalpojumiem
			Atbalsts pesticīdu un minerālmēsļu lietošanas samazināšanai kultūraugu audzēšanā/ Maksa par pesticīdiem/ Maksa par pesticīdu reģistrāciju un kontroli/ Nodoklis par komerciāliem mēslošanas līdzekļiem/ Atbalsts neķīmiskām kaitēkļu apkarošanas metodēm/ Atbalsts kompostēšanai
		Cita bioloģiskā ražošana	Nodevas par ķīmiskajiem produktiem
			Atbalsts uzturvielu (gan nitrātu, gan fosfora) zudumu samazināšanai un ķīmisko mēslošanas līdzekļu izmantošanai
			Nodevas par klimatomkaitīgiem pārtikas produktiem
			Atbalsts lauksaimniecības uzņēmumiem, kas izmanto bioloģisko ražošanu

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
		Ilgtermiņa lauksaimniecības prakse	Atbalsts videi draudzīgai un ilgtspējīgai tehnoloģiju izmantošanai, piemēram, agroekoloģija un agromežsaimniecība, kultūraugu diversifikācija, daudz kultūru audzēšana, augšanas ar pākšaugiem / Atbalsts daudzveidīgu ainavu ieviešanai visās lauksaimniecības zemēs
			Maksa par lauksaimniecības notekūdeņiem un ūdens izmantošanu / Atbalsts ar oglekli bagātu organogēno augšņu pārveidošanai un augsnes sanācijai / Atbalsts augsnes fizikālās, ķīmiskās un bioloģiskās kvalitātes saglabāšanai un uzlabošanai
			Atbrīvojums no nekustamā īpašuma nodokļa par neapbūvētiem īpašumiem par labu ilgtspējīgai lauksaimniecībai paredzētai zemei
			Atbalsts praksei, kas mazina lauksaimniecības zemju putnu un savvaļas apputēkšņtāju skaita samazināšanos
		Ilgtermiņa pārtikas ražošana un dzīvnieku veselība	Nodokļi augstas pievienotās vērtības pārtikas produktiem, kas veicina nelabvēlīgu ietekmi uz klimatu
			Subsīdijas pļavu putnu aizsardzībai/ Akcīzes nodoklis antibiotikām un audzēšanas līdzekļiem
		Ilgtermiņš un veselīgs pārtikas patēriņš	Nodokļi par neilgtspējīgiem patēriņa modeļiem
	Ūdens resursu apsaimniekošana (meliorācija un apūdeņošana)	Ūdens atkārtota izmantošana un taupīšana, ūdens zudumu un noplūžu samazināšana.	Maksa par irigācijas ūdeni/ Maksa par ūdens ņemšanu/ Maksa par lauksaimniecības notekūdeņiem un ūdens izmantošanu
	Mežu apsaimniekošana	Atbalsts mežiem, lai pielāgotos klimata pārmaiņām	Pielāgošanās pasākumi, lai mazinātu klimata pārmaiņu ietekmi uz meža ekosistēmām/ aizsardzība pret meža ugunsgrēkiem
		Mežu apmežošanas, atjaunošanas un saglabāšanas programmas	Subsīdijas ilgtspējīgai mežu ieaudzēšanai vai atjaunošanai (piemēram, izmantojot neeksoģiskas sugas) un ilgtspējīgai mežu apsaimniekošanai / Subsīdijas mežu saglabāšanai
			Maksas par meža zemes izmantošanu
			Nodoklis par neilgtspējīgu koksni un neilgtspējīgas koksnes pārdošanu
	Zivsaimniecība un akvakultūra	Zivsaimniecības un akvakultūras ilgtspējīga attīstība	Maksa par zvejniecību / Maksa par jūras sporta zveju
			Nodoklis par jūras veltēm un akvakultūru
			Subsīdijas zivju resursu saglabāšanai
			Subsīdijas jūras ekosistēmu aizsardzībai un atjaunošanai
			Atbalsts bioloģiskās akvakultūras produktiem
Degviela un enerģija	Energoefektivitāte un pārejas periods	Atjaunojamās enerģijas ražošana un izmantošana	Samazināta PVN likme atjaunojamās enerģijas piegādei / Akcīzes nodokļa kompensācija par atjaunojamo elektroenerģiju / Paātrināta amortizācija iekārtām, kas paredzētas atjaunojamās enerģijas ražošanai
			Atbalsts elektroenerģijas ražošanai un ražošanai no ilgtspējīgiem atjaunojamiem enerģijas avotiem / Atbalsts ilgtspējīgiem atjaunojamiem enerģijas avotiem / Atbalsts sadales tīklam, kas saistīts ar ilgtspējīgu atjaunojamo enerģijas avotu ražošanu, elektroenerģijas pārvadei no ilgtspējīgiem atjaunojamiem enerģijas avotiem

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Atbalsts atjaunojamās siltumenerģijas izmantošanai un enerģijas uzglabāšanai / Atbalsts atjaunojamās siltumenerģijas ražošanai / Atbalsts atjaunojamās siltumenerģijas infrastruktūrai
		Samazināt fosilā kurināmā izmantošanu	Maksa par degvielu, naftas blakusproduktiem, CO ₂ , minerāleļļām un citu veidu naftu, cietā kurināmā oglekli, par sašķidrinātiem ogļūdeņražiem un benzolu, par metānu
			Maksa par naftas un degvielas stratēģisko uzkrājumu veidošanu / Atbalsts siltumenerģijas uzglabāšanas tehnoloģijām / Nodoklis par naftas produktu pārdošanu stratēģiskai uzglabāšanai
			Ceļu nodeva par degvielu / motorizēto transportlīdzekļu nodoklis
			Atbalsts alternatīviem enerģijas resursiem / Atbalsts alternatīviem nefosilajiem enerģijas resursiem gan kurināmā, gan ar kurināmo nesaistītiem izmantošanai (piem., plastmasai)
			Atbalsts elektromobiļu ienākšanai tirgū
		Viedās energosistēmas un enerģijas taupīšana	Atbalsts ieguldījumiem enerģijas taupīšanā, augstas efektivitātes koģenerācijai, efektīvai centralizētai siltumapgādei un dzesēšanai
			Atbalsts energoefektivitātes paaugstināšanai profesionālās darbības jomās / Atbalsts: elektrotīklam, ūdeņraža ražošanai un transportēšanai
			Atbalsts videi nekaitīgākām un klimatam atbilstošām tehnoloģijām / Palielinātas kapitāla atlaides enerģiju taupošām tehnoloģijām
			Paātrinātas kapitāla atlaides energoefektīvām iekārtām
			Paātrināta amortizācija iekārtām, kas paredzētas enerģijas taupīšanai.
		Ēku energoefektivitātes uzlabošana / Energoefektivitātes atjaunošana	Ienākumu nodokļa samazinājums par enerģiju taupošiem izdevumiem mājokļos / Nodokļa samazinājums ieturējuma nodoklim par nekustamo īpašumu enerģiju taupošām ēkām (ar nosacījumu par materiālu efektivitāti)
			Atbalsts ēku energoefektīvai un materiāli efektīvai renovācijai
			Atbalsts ēku siltināšanai, siltumizolācijai, renovācijai, siltumsūkņiem (ar nosacījumu, ka tiek nodrošināta materiālā efektivitāte)
			Ienākumu nodokļa atlaide pasīvajām ēkām
Derīgo izrakteņu ieguve, ražošana un būvniecība	Derīgo izrakteņu ieguve	Ilgspējīga derīgo izrakteņu ieguve	Maksa par derīgo izrakteņu ieguvi / Maksa par derīgo izrakteņu ieguves neatbilstību / Maksājumi par derīgo izrakteņu ieguves teritoriju izmantošanu / Maksa par karjeru izstrādi
			Atbalsts videi nekaitīgām ražošanas tehnoloģijām
	Ražošana	Ilgspējīga ražošana	Atbalsts videi nekaitīgu ražošanas tehnoloģiju ieviešanai un izmantošanai/aizstāšanai ar videi nekaitīgām ražošanas tehnoloģijām
			Bīstamo vielu aizvietošana produktos un ražošanas procesos
			Bīstamo vielu importa aplikšana ar nodokļiem
		Ražojošās ekonomikas aprites princips	Atbalsts ilgtspējīgām vielām, materiāliem un ražojumiem (piemēram, ilgtspējīgāks dizains, lielāka atjaunojamība, izturība)
			Atbalsts rūpniecības simbiozei (piemēram, rūpniecības blakusproduktu, jaudas, enerģijas, siltuma koplietošana/atkārtota izmantošana)
			Atbalsts aprites principam attiecībā uz plastmasām, tekstilizstrādājumiem, būvizstrādājumiem, IKT, baterijām un mēbelēm / Atbalsts mikroplastmasas izmantošanas un izdalīšanās samazināšanai / Atbalsts vienreizlietojamās plastmasas aizstāšanai

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Atbalsts preču, ēku un aktīvu atkārtotai ražošanai, atjaunošanai, remontam un tiešai atkārtotai izmantošanai
			Atbalsts slēgta cikla sistēmām (jo īpaši tērauda, alumīnija un ķīmisko vielu/plastmasas jomā), kas novērš piesārņojumu, kurš ietekmē otrreizēju pārstrādi un vērtības zudumu, un palielina otrreizēji pārstrādāto materiālu īpatsvaru
	Būvniecība	Ēku energoefektivitātes uzlabošana / energoefektivitātes paaugstināšana	Atbalsts ēku izolācijai, siltumizolācijai, siltumenerģijas atjaunošanai, fotoelementu iekārtām
			Ienākumu nodokļa samazinājums par enerģiju taupošiem izdevumiem mājokļos / Ienākumu nodokļa atvieglojums nekustamajam īpašumam par enerģiju taupošām ēkām (ar nosacījumu par materiālu efektivitāti)
			Atbalsts ēku energoefektīvai un materiālu ziņā efektīvai renovācijai (ar nosacījumu, ka tiek nodrošināta materiālu efektivitāte)
			Ienākumu nodokļa atlaide pasīvajām mājām / Atbalsts otrreizēji pārstrādātu materiālu izmantošanai renovācijā
Transports	Transporta infrastruktūra	Videi nekaitīga pilsētas transporta infrastruktūra	Atbalsts videi nekaitīga transporta infrastruktūrai / Nodokļu atlaides elektrisko transportlīdzekļu ("atkārtotas") uzlādes infrastruktūras iegādei un uzstādīšanai / Atbalsts velotransporta infrastruktūrai, velosipēdu novietnēm / Atbalsts augsnes nosēdumu samazināšanai
			Ietvju infrastruktūra gājējiem
			Atbalsts ilgtspējīgai sabiedriskā transporta infrastruktūrai / Transporta infrastruktūras energoefektivitātes atjaunošana / Maksa par videi kaitīgu transporta veidu infrastruktūru
		Ilgtspējīgi dzelzceļi ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni	Atbalsts elektrovilcieniem vai dzelzceļiem TEN-T pamattīkls
			Dzelzceļa transporta infrastruktūras energoefektivitātes atjaunošana
		Videi draudzīgākas ostas	Piestātņu nodevas kuģiem, kas nav "videi draudzīgi"
	Mobilitāte	Videi nekaitīgi / elektriski transporta līdzekļi	Nodevas/nodokļi transportlīdzekļiem, kas nerada nulles oglekļa dioksīda emisijas
			Veco automobiļu nodošanas metāllūžņos shēmas ir atvērtas arī videi draudzīgiem transportlīdzekļiem bez iekšdedzes dzinēja
			Subsīdijas tīram/nulles emisiju pilsētas transporta ritošajam sastāvam/autobusiem (t. i., ar nosacījumu, ka tiek izmantotas videi draudzīgas tehnoloģijas)
			Nodevas kuģiem, kas nav "videi draudzīgi" / Nodoklis par kuģošanas ceļu izmantošanu kuģiem, kas nav "videi draudzīgi"
			Atpūtas kuģu apdrošināšanas nodeva
			Nodoklis par jūras transportu aizsargājamās dabas teritorijās
			Atbalsts videi draudzīgiem kuģiem, laivām vai aprīkojumam
		Multimodālais transports	Atbalsta shēma nokļūšanai uz darbu ar velosipēdu / Pabalsts velosipēdiem, e-velosipēdiem, kravas velosipēdiem
			Velosipēdu un elektrovelosipēdu uzglabāšanas izdevumu atskaitīšana no uzņēmuma izdevumiem / Atbalsts darbinieku kolektīvajam transportam, darba devēja subsidētas sabiedriskā transporta biļetes / Atbalsts un stimuli transporta koplietošanai

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Nodoklis neelektriskiem / neekoloģiskiem uzņēmuma automobiļiem
			Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums sabiedriskajam transportam
		Samazināt satiksmi / satiksmes sastrēgumus	Nodoklis smagajiem transportlīdzekļiem / Ceļu transporta nodevas / Ceļu lietošanas maksa / Autoceļu nodevas par ātrgaitas ceļu izmantošanu
			Maksa par degvielu un CO2 emisijām un stimuli koplietošanai
			Nodoklis par satiksmes sastrēgumiem
Citas nozares		Ilgspēja citās nozarēs	Nodoklis radioaktīvo vielu importam
			Videi draudzīgas tehnoloģijas un inovācijas
		Aprites uzņēmējdarbības modeļi	Atbalsts aprites uzņēmējdarbības modeļiem (resursu nodrošināšanā, ražošanā, pēcpārdošanas pakalpojumos, atkārtotā izmantošanā/atjaunošanā/pārstrādē utt.)
Nozaru pētniecība un izstrāde		Pētniecība un izstrāde ilgtspējīgai lauksaimniecībai	Izpēte: Videi draudzīga lauksaimniecība/organiskā lauksaimniecība/augu ģenētiskie resursi
		Pētniecība un izstrāde ilgtspējīgai mežsaimniecībai	
		Pētniecība un izstrāde ilgtspējīgas zvejniecības un medniecības jomā	
		Pētniecība un izstrāde tīrai degvielai un enerģijai	Analīze un izvērtēšana attiecībā uz jūras vēja enerģijas ražošanas iespējām
			Pētniecības programma atjaunojamās enerģijas, vides un transporta, ekoloģiski ilgtspējīgas enerģijas ražošanas, enerģijas taupīšanas jomā / Atbalsts demonstrējumu projektiem inovatīvām tīras enerģijas un zema oglekļa dioksīda emisiju līmeņa tehnoloģijām (piemēram, peldošas vēja enerģijas, okeānu enerģijas)
		Pētniecība un izstrāde ilgtspējīgai derīgo izrakteņu ieguvei, ražošanai un būvniecībai	Pētniecība un izstrāde, lai ražotu bioproduktus
			Pētniecība un izstrāde pilsētu derīgo izrakteņu ieguves nozarē
		Izpēte darbaspēka jomā saistībā ar ilgtspējīgām darbībām	Darbaspēka pārkvalificēšana, lai nodrošinātu tā adaptāciju videi draudzīgai pārejai, tostarp energoietilpīgās nozarēs (piemēram, ķīmijas, plastmasas, tērauda rūpniecībā)
		Izpēte ilgtspējīga transporta jomā	
		Izpēte ilgtspējības veicināšanai citās nozarēs	
Atkritumu apsaimniekošana		Veicināt šķirošanu, pārstrādi un reģenerāciju	Pārstrādātu materiālu kā izejvielu izmantošanas veicināšana / Samazināts nodoklis pārstrādātiem produktiem, papīram un atkārtoti izmantojamiem maisiņiem / Materiālu reģenerācijas pakalpojumi
			Atbalsts uzņēmumiem atkritumu šķirošanas un apsaimniekošanas jomā
			Atkritumu šķirošanas un pārstrādes centru modernizācija un atkārtota izvērtēšana / Atbalsts sadzīves un rūpniecisko atkritumu pārstrādes iekārtu attīstībai
			Depozīta atmaksas sistēma (par stiklu, svinu un akumulatoriem (baterijām), dzērienu taru, automašīnu korpusiem)
			Maksa par iepakojuma (atkritumiem)/ Maksa par vienreizlietojamiem galda traukiem / Maksa par plastmasas maisiņiem / Citas ar atkritumiem saistītas maksas par produktu iepakojumu

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Nodevas par videi (tostarp klimatam/enerģijai intensīviem) kaitīgiem produktiem un procesiem / Produktu nodeva baterijām, elektriskiem un elektroniskiem produktiem un iekārtām
			Augstas kvalitātes atkritumu šķirošana un bīstamo vielu atdalīšana no atkritumiem
			Atbalsts komponentu ieguvei un pilsētvides derīgo izrakteņu ieguvei
			Atbalsts bīstamo vielu un produktu, kas izgatavoti, izmantojot bīstamās vielas, samazināšanai līdz minimumam
			Maksa par atkritumu apglabāšanu
			Nodokļu atlaides par plastmasas un papīra izstrādājumu atkārtotu izmantošanu
		Atkritumu savākšana, transportēšana un apstrāde	Subsīdijas un nodokļu atvieglojumi tīrakai atkritumu apstrādei, daļētai atkritumu savākšanai
			Atbrīvojums no ienākuma nodokļa uzņēmumam, kas apstrādā bīstamos atkritumus/ Atbalsts (ilgtspējīgai) augstas radioaktivitātes atkritumu savākšanai, transportēšanai un apstrādei
			Nodoklis par atkritumu apglabāšanu poligonos un sadedzināšanu
			Atbalsts automobiļu lūžņu savākšanai, nolietotu automobiļu riepu savākšanai un pārstrādei
			Atbalsts ieguldījumiem vides aizsardzībā saistībā ar rūpniecisko atkritumu apsaimniekošanu
		Atkritumu daudzuma samazināšana	Nodoklis par radioaktīvo atkritumu samazināšanu un uzglabāšanu/ Radioaktīvo atkritumu nodevas
			Nodoklis par materiāliem un precēm, kuru sastāvā ir plastmasas blakusprodukti
			Atkritumu lietotāja nodeva
			Maksa par atkritumu apglabāšanu, maksa par atkritumu noglabāšanu / Maksa par atkritumu apglabāšanu / Maksa par būvniecības atkritumu apglabāšanu
			Nodoklis par radīto atkritumu daudzumu un veidu (piemēram, nodoklis par bīstamiem, toksiskiem atkritumiem) / Ūdens ieguves nodoklis
Notekūdeņu apsaimniekošana		Ilgtspējīga notekūdeņu savākšana un apstrāde	Atbalsts kanalizācijas infrastruktūrai un sistēmām; notekūdeņu attīrīšanas iekārtu būvniecība, rekonstrukcija, modernizācija / Kanalizācijas pakalpojumi: piemēram, notekūdeņu savākšana, transportēšana un attīrīšana; kanalizācijas sistēmu ekspluatācija, uzturēšana un tīrīšana / Atbrīvojums no pievienotās vērtības nodokļa par kanalizācijas pakalpojumiem
			Atbalsts notekūdeņu attīrīšanai un / vai atkārtotai izmantošanai, infrastruktūrai / Kanalizācijas iekārtu modernizācija
			Maksa par notekūdeņiem (rūpniecības uzņēmumiem) / Maksa par atļauto notekūdeņu novadīšanu / Maksa par ūdens aizsardzību / Nodoklis par piekrastes notekūdeņu novadīšanu
Piesārņojuma samazināšana	Gaiss un klimats	Gaisa attīrīšana un piesārņojuma samazināšana	Gaisa transporta nodoklis / Gaisa emisijas nodevas
			Maksa par piesārņojuma neatbilstību / Nodevas par akmeņogļēm, NOX, benzīnu, citām minerālvielām, degvielu, naftas produktiem / Nodevas par visiem vietējiem gaisa piesārņotājiem (NOX, SO2, PM 2,5 utt.)
			Atbalsts piesārņojuma uzraudzībai

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Autoceļu nodoklis/ autotransporta nodoklis/ transportlīdzekļa nodoklis/ transportlīdzekļa reģistrācijas nodoklis/ sodi par nevajadzīgu transportlīdzekļu dīkstāvi
			Nodokļu atskaitījumi vai paātrināta amortizācija par ieguldījumiem gaisa piesārņojuma samazināšanā
			Nodoklis par ozona slāni noārdošām ķīmiskām vielām un vielām.
			Nodoklis par siltumnīcefekta gāzēm un fluorētām siltumnīcefekta gāzēm
			Atkritumu sadedzināšanas radīto emisiju samazināšana
			Gaisa piesārņojuma attīrīšanas un sanācijas pakalpojumi
	Augsne, gruntsūdeņi un avota ūdeņi	Piesārņojošo vielu infiltrācijas novēršana	Nodoklis par pesticīdiem / Maksa par ūdens piesārņojumu / Maksa par neatbilstību / Maksa par pazemes ūdeņu piesārņojumu
			Nodoklis par radioaktīvajiem un bīstamajiem atkritumiem, par hlorētiem šķīdinātājiem
			Nodokļu atskaitījumi vai paātrināta amortizācija par ieguldījumiem ūdens piesārņojuma samazināšanā
			Nodeva par piesārņojošo vielu novadīšanu jūras sauszemes publiskajā teritorijā/ Nodeva par notekūdeņu novadīšanu gruntsūdeņos
			Maksa par naftas produktu noplūdi / Nodeva par naftas ūdeņiem
			Drenāžas ūdeņu savākšanas pakalpojumi, lai novērstu gruntsūdeņu piesārņošanu
		Augsnes un ūdenstilpņu attīrīšana	Atbalsts zemes attīrīšanai no piesārņojuma
			Atbalsts piesārņoto teritoriju sanācijai / Piesārņotās augsnes izpēte un sanācija / Mitrāju atjaunošana / Augsnes un gruntsūdeņu, virszemes ūdeņu sanācijas un attīrīšanas pakalpojumi
	Ķīmikālijas	Samazināt ķīmisko vielu izmantošanu	Nodoklis par bīstamo ķīmisko vielu izmantošanu
			Veicināt inovatīvu, drošu un ilgtspējīgu vielu (ķīmisko vielu) un procesu izmantošanu, lai izvairītos no piesārņojuma
			Atbalsts vielu, kas aizstāj ķīmiski bīstamās vielas, izstrādei.
	Troksnis un vibrācijas	Trokšņa un vibrācijas novēršana un samazināšana	Subsīdijas skaņas līmeņa mērītājiem
			Kompensācijas finansējums mājojku skaņas izolācijai
			Maksa par trokšņa piesārņojuma neatbilstību/ Trokšņa piesārņojuma nodoklis/ Avīācijas trokšņa nodoklis
			Trokšņa mazināšanas nodeva
	Radiācija	Aizsardzība pret radiāciju	Radioaktīvo atkritumu nodoklis
Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība	Bioloģiskā daudzveidība un dabas ekosistēmas	Ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana	Atbalsts dabas, dabas resursu, aizsargājamo un ekoloģisko teritoriju un mežu aizsardzībai/ Aizsargājamo teritoriju aizsardzības pasākumi / Nacionālo parku ieejas maksa
			Atbalsts dabisko ekosistēmu atjaunošanai (piemēram, mitrāju, kūdrāju, mežu, piekrastes)
			Maksa par dabas resursu ieguvī/ Subsīdijas vides rezervātu uzturēšanai/ Maksa par dabas resursu ieguvī (ņemot vērā vietējās ārējās izmaksas)

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Dotācijas upju sistēmu revitalizācijai/ Ūdens ņemšanas nodoklis/ Dotācijas upju atjaunošanai/ Dotācijas mitrāju un dabisko biotopu atjaunošanai/ Ūdens resursu papildināšana
			Atbalsts ilgtspējīgai apmežošanai/ Maksa par koku ciršanas noteikumu neievērošanu/ Ienākumu nodokļa kredīts vai samazinājums par mežu paplašināšanu
		Sugu veselības nodrošināšana un aizsardzība	Atbalsts savvaļas sugu, jo īpaši apdraudēto un/vai aizsargājamo sugu, aizsardzībai un atjaunošanai / Nodoklis par savvaļas dzīvnieku aizsardzību
			Maksa par medību un makšķerēšanas atļaujām
			Atbalsts zivju resursu un savvaļas dzīvnieku saglabāšanai
	Zemes un teritoriju apsaimniekošana	Ciņa pret mākslīgo audzēšanu	Maksa par meža zemes atņemšanu/ Maksa par meža zemes izmantošanu/ Maksa par priekšlaicīgu meža izciršanu
			Atbalsts zemes izpirkšanai īpaši aizsargājamās teritorijās / Atbrīvojums no mantojuma nodokļa par aizsargājamo dabas teritoriju dāvinājumiem
			Atbalsts ainavu, dabas un teritoriju saglabāšanai
			Lauku teritoriju saglabāšana
		Rūpniecisko teritoriju un piesārņotās zemes sanācija	Atbalsts augsnes sanācijai
Pētniecība un izstrāde vides aizsardzībai		Atbalsts ilgtspējīgām izpētes darbībām	Atbalsts videi draudzīgām precēm un pakalpojumiem
			Subsīdijas vai nodokļu atvieglojumi videi draudzīgām tehnoloģijām un produktiem/ vides un tehnoloģiju pētniecībai (siltumnīcefekta gāzes, atkritumu atkārtota izmantošana, gaisa emisiju samazināšana, vides aizsardzība)
			Atbalsts vides un tehnoloģiju pētniecībai (atkritumu atkārtota izmantošana, gaisa emisiju samazināšana, rūpes par vidi) / Atbalsts vides izglītībai; lauksaimnieku apmācība un konsultācijas par agroekoloģisko lauksaimniecības praksi; mežsaimnieku apmācība un konsultācijas par ilgtspējīgu mežsaimniecības praksi / Atbalsts pētniecībai un eksperimentālās izpētes pakalpojumiem dabas un inženierzinātņu jomā
Vides aizsardzība: citi	Administratīvās izmaksas		To darbinieku algas, kas strādā vides aizsardzības jomā
			Darbības izdevumi par videi draudzīgām precēm
			Valsts un sabiedrības ekonomiskās un sociālās politikas pārvaldes pakalpojumi
	Citi		Subsīdijas vides aizsardzības fondiem / Atbalsts vides marķējumam / Nodokļu atbrīvojums ziedojumiem un novēlējumiem, kas piešķirti vides aizsardzības organizācijām / Investīciju subsīdija ekoloģiskai pārstrukturēšanai
Mājokļi un kopienu attīstība	Mājokļu attīstība	Ēku energoefektivitātes uzlabošana/energoefektivitātes paaugstināšana	Subsīdijas māju energo- un materiālo resursu efektīvai renovācijai un veco mājokļu atjaunošanai
			Atbalsts ēku siltināšanai, esošo logu un durvju nomainībai pret energoefektīvākiem (ar nosacījumu par materiālu efektivitāti) / Samazināts PVN nodoklis siltumenerģijas renovācijai / Atbalsts zaļo apkures sistēmu, siltumsūkņu, fotoelementu instalāciju uzstādīšanai / Atbalsts otrreizēji pārstrādātu materiālu izmantošanai renovācijā

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Ienākumu nodokļa atlaide pasīvajām mājām / Zemes nodokļa atvieglojumi mājām ar nulles oglekļa dioksīda emisiju līmeni
			Atbalsts ilgtspējīgu atjaunojamo enerģijas avotu un mikroģenerācijas enerģijas ražošanas iekārtu uzstādīšanai
			Stimuli iedzīvotājiem, lai pakāpeniski izņemtu no ekspluatācijas fosilā kurināmā apkures katlus un aizstātu tos ar atjaunojamo energoresursu apkures sistēmām
			Ienākumu nodokļa samazinājums par mājokļu energotaupības izdevumiem (ar nosacījumu, ka tie ir materiāli efektīvi) / Ienākumu nodokļa ieturējuma samazinājums par nekustamo īpašumu energotaupīgām mājām
	Kopienų attīstība	Pilsētu teritoriju un zaļās infrastruktūras atjaunošana	Nodoklis jaunām un lielām komercdarbības struktūrām dabas teritorijās
			Atbalsts telpu koplietošanai
			Atbalsts videi draudzīgai energoapgādei pašvaldībās
			Stimuli vides zonām pilsētās
			Atbalsts zaļo zonu veicināšanai
			Atbalsts atjaunojamās enerģijas izmantošanai lielpilsētu teritorijās
		Tīra pilsētas transporta infrastruktūra	Atbalsts zaļajiem ceļiem [takas gājējiem, velosipēdistiem un citiem bezmotora transporta veidiem]
	Ūdens apgāde	Ilgspējīgs ūdens un notekūdeņi	Subsīdijas ūdens un ūdens attīrīšanas nozarei / Nodokļu atlaides vides ieguldījumiem ūdens kvalitātes uzlabošanā
			Naudas sodi par ūdens noteikumu neievērošanu
			Lietus ūdeņu apsaimniekošana, infrastruktūra un attīrīšana
		Notekūdeņu attīrīšana	Maksa par sadzīves notekūdeņiem / Maksa par kanalizāciju (mājsaimniecību notekūdeņiem)
			Atbalsts notekūdeņu attīrīšanas iekārtām/infrastruktūrai
			Subsīdijas ilgtspējīgai / tīrakai notekūdeņu apsaimniekošanai
		Ūdens atkārtota izmantošana un taupīšana, ūdens zudumu un noplūžu samazināšana	Maksa par ūdens izmantošanu
			Atbalsts infrastruktūras modernizācijai, noplūžu samazināšanai tīklā / Ūdens tīklu uzturēšanai un remontam / Uzturēšanas un remonta pakalpojumi ūdens zudumu samazināšanai / Atsāļota ūdens un lietuss ūdens savākšana; ūdensvadu uzturēšana ūdens zudumu samazināšanai
	Ielu apgaismojums	Ilgspējīgs ielu apgaismojums	Apgaismojuma sistēmas energoefektivitātes uzlabošana
	Izpēte mājokļu un kopienu uzlabošanai		Atbalsts ilgtspējīgas / zaļas mobilitātes un pilsētu sistēmu izpētei
			Pētniecības pasākumi ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmu attīstības un atjaunošanas jomā
Slimnīcu un veselības aprūpes pakalpojumi	Infrastruktūra	Ēku energoefektivitātes uzlabošana/energoefektivitātes renovācija	Atbalsts slimnīcu energoefektīvai un materiāli efektīvai renovācijai un rehabilitācijai

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
	Zaļais publiskais iepirkums	Piesārņojuma samazināšana, aprites ekonomika, ilgtspējīga ražošana un patēriņš, ķīmisko vielu nekaitīga izmantošana, ilgtspējīga lauksaimniecība, energoefektivitāte, ūdens efektivitāte, materiālu efektivitāte	Pārstrādāta, hlolu nesaturoša vai sertificēta papīra, pārstrādātu toneru/kartridžu, energoefektīvu iekārtu iegāde. Bioloģiskajā lauksaimniecībā ražotas pārtikas iegāde, pielāgotu ēdienkaršu iegāde (lai piedāvātu) (mazāk gaļas, cukura un vairāk sezonālu pārtikas produktu). Videi draudzīgu tīrīšanas līdzekļu iegāde. Tehniskās apkopes pakalpojumu iepirkums, ņemot vērā vides kritērijus
	Citi	Ar vidi un pārtiku saistītu risku novēršana	
Atpūtas, kultūras un reliģiskie pakalpojumi	Tūrisms	Ilgtspējīgs tūrisms	
	Kultūras pakalpojumi	Ēku, kas atrodas ievērojamās mantojuma vietās, restaurācija	
	Atpūta, kultūra un reliģija	Dabas un kultūras mantojuma saglabāšana, aizsardzība, popularizēšana un attīstība	Atbalsts dabas aizsardzībai
	Zaļais publiskais iepirkums	Piesārņojuma samazināšana, aprites ekonomika, ilgtspējīga ražošana un patēriņš, ilgtspējīga lauksaimniecība, energoefektivitāte, ūdens efektivitāte, materiālu efektivitāte	Pārstrādāta, bezhlora vai sertificēta papīra, pārstrādātu toneru/kartridžu, energoefektīvu iekārtu iegāde. Bioloģiskajā lauksaimniecībā ražotas pārtikas iegāde, pielāgotas ēdienkartes (mazāk gaļas, cukura un vairāk sezonālu pārtikas produktu) iegāde (lai tie būtu pieejami). Videi draudzīgu tīrīšanas līdzekļu iegāde. Uzturēšanas pakalpojumu iepirkums, iekļaujot vides kritērijus
Izglītība	Vides izglītība un apmācības		Ar vidi saistīti izglītības kursi; universitāšu centieni integrēt vides apziņu plašākā mērogā
			Vides izglītības, konsultāciju un izpratnes veicināšanas infrastruktūras izveide
			Vides izglītības veicināšanas programma / Citu "zaļo prasmju" veicināšana, t. i., apmācības un profesionālās apmācības programmas energoefektivitātes renovācijas jomā / Izglītības un pārkvalifikācijas programmas strādājošajiem par atjaunojamām tehnoloģijām / Mācību pakalpojumi vides aizsardzības un resursu pārvaldības jomā
	Vides infrastruktūra	Ēku energoefektivitātes uzlabošana/energoefektivitātes renovācija	Atbalsts skolu energoefektīvai un materiāli efektīvai renovācijai un atjaunošanai
	Zaļais publiskais iepirkums	Piesārņojuma samazināšana, aprites ekonomika, ilgtspējīga ražošana un patēriņš, ilgtspējīga lauksaimniecība, energoefektivitāte, ūdens efektivitāte, materiālu efektivitāte	Pārstrādāta, hlolu nesaturoša vai sertificēta papīra, pārstrādātu toneru/kartridžu, energoefektīvu iekārtu iegāde. Bioloģiskajā lauksaimniecībā ražotas pārtikas iegāde, pielāgotu ēdienkaršu iegāde (lai to varētu piedāvāt) (mazāk gaļas, cukura un vairāk sezonālu pārtikas produktu). Videi draudzīgu tīrīšanas līdzekļu iegāde. Tehniskās apkopes pakalpojumu iepirkums, iekļaujot vides kritērijus
Sociālā aizsardzība	Infrastruktūra	Sociālo mājokļu energoefektivitātes atjaunošana un renovācija	Atbalsts zema enerģijas patēriņa un ilgtspējīgiem mājokļiem / Esošās infrastruktūras atjaunošana, izmantojot materiālus ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni, piemēram, ekoloģisku betonu vai cementu (piemēram, betonu vai cementu ar zemu klinkera saturu)

9. pielikums "Brūnās" budžeta pozīcijas: DG ECFIN izstrādātais paraugsaraksts

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
Vispārējie publiskie pakalpojumi: Izpildvara un likumdošanas iestādes, finanšu un nodokļu jautājumi, ārlietas	Ārējais ekonomiskais atbalsts	Finansējums, kas kaitē videi un/vai klimatam	Fosilā kurināmā patēriņš ēkās un transportā
Militārā aizsardzība			Fosilā kurināmā patēriņš ēkām un transportam / Samazinātas nodokļu likmes degvielai smagajiem transportlīdzekļiem un aviācijai / Izdevumi gaisa navigācijai
			Pētniecība un izpēte gaisa / kuģu navigācijas operācijām un inovācijām bez vides uzlabošanas mērķiem
Civilā aizsardzība			Fosilā kurināmā patēriņš ēkām un transportam / Samazinātas nodokļu likmes degvielai smagajiem transportlīdzekļiem un aviācijai / Izdevumi gaisa navigācijai
			Pētniecība un izpēte gaisa / kuģu navigācijas operācijām un inovācijām bez vides uzlabošanas mērķiem
Sabiedriskā kārtība un drošība (policija, ugunsdzēsības un glābšanas dienesti, tiesas, cietumi)			Fosilā kurināmā patēriņš ēkās un transportā
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība un medības	Lauksaimniecība un pārtikas apgādes sistēmas	Neilgtspējīga lauksaimniecība un lauksaimniecības prakse	Atbalsts fosilajai degvielai: Enerģijas nodokļu atvieglojumi lauksaimniecībai / Subsīdijas degvielai lauksaimniecībā, dārzkopībā, zemkopībā / Subsīdijas minerāļūļai, ko izmanto lauksaimniecības tehnikā
			Atbalsts biodegvielas ražošanai, kas izraisa mežu izciršanu un / vai zemes degradāciju, un / vai intensīvu augkopību
			Cits atbalsts lauksaimniekiem: subsīdijas vai mazāks PVN par mēslošanas līdzekļiem un pesticīdiem / PVN atmaksāšana, lauksaimniecības kapitāla nodokļa atvieglojumi, zīmognodevas atvieglojumi par neilgtspējīgu lauksaimniecības praksi
	Mežsaimniecība	Neilgtspējīga pārtikas ražošana	Atbalsts produktu tirdzniecībai un pārstrādei / Subsīdijas neilgtspējīgiem produktiem un ražošanas praksei / Atbalsts intensīvai lauksaimniecībai
			Subsīdijas, ar ko tiek atbalstīta neilgtspējīga mežsaimniecības prakse, piemēram, eksotisku sugu monokultūru plantācijas, pesticīdu un mēslošanas līdzekļu izmantošana, sugu monokultūru audzēšana, nesaglabājot ģenētisko bioloģisko daudzveidību
			Subsīdijas fosilajam kurināmajam, ko izmanto iekšzemes komerciālajā zvejā, iekšzemes zvejniecībā, akvakultūrā / CO2 nodokļa samazinājums zivsaimniecībām
			Cits atbalsts zivsaimniecībai un akvakultūrai: atbalsts pārzvejas jaudai, apjoma palielināšanai un tirgus attīstībai, akvakultūras pārstrādei un komercializācijai, PVN atvieglojumi zvejas kuģiem

Pasākumu apraksts			
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
Degviela un enerģija	Enerģija	Neilgtspējīgas enerģijas ražošana un izmantošana	Atbalsts fosilajai degvielai: Kompensācija par netiešajām izmaksām, kas saistītas ar emisiju tirdzniecību / Valdības regulēta cena izejvielām (nafta, gāze un ogles), kas paredzētas rafinēšanai, pārstrādei un siltuma ražošanai / Nodokļu un autoratlīdzību atbrīvojumi, kas saistīti ar saražotā kurināmā daudzumu / Izdevumi starpsavienojumu un uzglabāšanas infrastruktūrai / Subsīdijas fosilo energoresursu transportēšanai un pārstrādei / Atbalsts fosilā kurināmā ražotņu būvniecībai un rafinēšanai, tīkla infrastruktūra ar fosilo kurināmo darbināmai elektroenerģijai / Subsīdijas gāzei, ko izmanto koģenerācijas elektrostaciju darbībā, elektroenerģijas ražošanai no kūdras / Kūdras uzglabāšanas atbalsta segums / Subsīdijas (fosilā) kurināmā patēriņam transportam un apkurei / Atbalsts fosilo avotu izmantošanai ar kurināmo nesaistītiem mērķiem (piem., plastmasas) / Atbalsts fosilā kurināmā ieguvei, attīrīšanai
			Atbalsts biodegvielas ražošanai rada negatīvu ietekmi uz zemes izmantošanas un bioloģiskās daudzveidības zuduma izmaiņām.
		Priekšrocības fosilā kurināmā patēriņam vai izmantošanai	Atbalsts fosilajai degvielai: Samazināta nodokļa likme dīzeļdegvielai / Subsīdijas metānam, ko izmanto energoietilpīgās iekārtās / Subsīdijas kurināmā piegādātājiem attālos reģionos / (ar fosilo kurināmo darbināmā) elektroenerģija, degvielas atlaides / (fosilā) kurināmā subsīdijas apkures vajadzībām
Derīgo izrakteņu ieguve, ražošana un būvniecība	Derīgo izrakteņu ieguve	Neilgtspējīga derīgo izrakteņu ieguve	Atbalsts fosilajai degvielai: Subsīdijas par elektroenerģiju, ko iegūst no fosilā kurināmā dziļurbumiem / Subsīdijas par minerālūļļu jūras naftas nozarē
		Neilgtspējīga ražošana	Atbalsts fosilajam kurināmajam: Subsīdijas oglekļa dioksīdam, kas paredzēts naftas rafinēšanai, enerģijai energoietilpīgām rūpniecības nozarēm un citiem uzņēmumiem / Subsīdijas minerālūļļai, ko izmanto dzinējos vai mehāniskajos transportlīdzekļos / Subsīdijas degvielai, ko izmanto stacionāros dzinējos un noliktavu transportlīdzekļos, apvidus darba mašīnās
	Ražošana		Darbības, kuru rezultātā palielinās toksisko vielu izmantošana vai izdalīšanās, vai ķīmisko vielu ražošana
		Neilgtspējīga būvniecība	Ceļu būvniecība / Atbalsts, kas izraisa augsnes sablīvēšanos un augsnes virsmas un bioloģiskās daudzveidības samazināšanos
	Būvniecība		Subsīdijas degvielai, ko izmanto apvidus darba mašīnās
Transports	Infrastruktūra	Neilgtspējīga transporta infrastruktūra	Atbalsts ceļu un autoceļu infrastruktūrai / Atbalsts lidostas būvniecībai
	Mobilitāte	Neilgtspējīgs transports un mobilitāte	Atbalsts fosilajai degvielai: Samazināts elektroenerģijas nodoklis dīzeļdegvielai vai citiem degvielas avotiem / Subsīdijas fosilās degvielas patēriņam: taksometriem, dzelzceļa transportam, iekšzemes un piekrastes kuģošanai, prāmjiem un kuģošanai, iekšzemes lidojumiem, komerciālajai aviācijai, pasažieru aviācijai
			Samazinātas / atbrīvotas pilsētas neekoloģisko ceļu cenu shēmas kravu autopārvadājumiem / Samazinātas nodokļu likmes degvielai smagajiem kravas automobiļiem

	Pasākumu apraksts		
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
			Uzņēmumu automobiļu nodokļa atvieglojumi / Atbrīvojumi no transportlīdzekļu reģistrācijas nodokļa / Atbalsts autostāvvietām pilsētu teritorijās, kas nav paredzētas multimodālajam transportam / Nodokļa norakstīšanas pasākumi, kas attiecas uz iekšdedzes dzinēju transportlīdzekļiem
Citas nozares		Neilgtspējība citās nozarēs	Atbalsts fosilajai degvielai: Subsīdijas fosilā kurināmā intensīvām nozarēm / Subsīdijas videi kaitīgām nozarēm
		Neilgtspējīga ķīmisko vielu izmantošana	Atbalsts / subsīdijas iekārtām / procesiem / vielām, kas rada augstu enerģijas patēriņu un lielu piesārņojumu
Nozaru pētniecība		Pētniecība un izstrāde neilgtspējīgām darbībām, kas saistītas ar degvielu un enerģiju	Akmeņogļu, naftas pētniecības un izstrādes finansējums / Tiešie izdevumi fosilā kurināmā pētniecībai un izstrādei / Pētniecības un izstrādes izdevumi fosilā kurināmā izmantošanai
		Pētniecība un izstrāde neilgtspējīgām darbībām derīgo izrakteņu ieguves nozarē	Atbalsts pētniecībai, izstrādei un demonstrējumiem saistībā ar ģeoloģiskās izpētes tehnoloģijām un procesiem, kā arī derīgo izrakteņu ieguves vietām / Atbalsts raktuvju izstrādes pasākumiem / Atbalsts fosilā kurināmā izpētei
Atkritumu apsaimniekošana		Neilgtspējīga atkritumu apsaimniekošana	Nodokļu samazināšana atkritumu apsaimniekošanai, izmantojot sadedzināšanu / Zemāks PVN par atkritumu apglabāšanu poligonos / Ieguldījumi pārmērīgās jaudās, kas kavēs pāreju uz vēlamajiem atkritumu apsaimniekošanas risinājumiem
Piesārņojuma samazināšana	Gaiss un klimats		Atbalsts gaisa navigācijas darbībām / Subsīdijas gaisa transportam
			Iemaksu vai ziedojumu, kas veikti apstiprinātām aviosabiedrībām par gaisa kvalitātes monitoringu, "gaisa emisiju" daļu atskaitīšana no nodokļiem
			Valsts nodrošināta apdrošināšana un atlīdzība par riskiem un zaudējumiem, piemēram, piesārņojumu
			CO2 subsīdijas par dīzeļdegvielu, ko izmanto lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, elektroenerģijas ražošanā un citās nozarēs
	Troksnis un vibrācijas		Atbalsts gaisa navigācijas darbībām / subsīdijas gaisa transportam
Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība		Neilgtspējīga zemes un teritoriju apsaimniekošana	Atbalsts urbanizācijas palielināšanai, neņemot vērā kaitīgo ietekmi uz vidi, piemēram, pārmērīgu pilsētu teritoriju paplašināšanos
Pētniecība un izstrāde vides aizsardzībā		Atbalsts neilgtspējīgām pētniecības un izpētes aktivitātēm	Pētniecība un izpēte gaisa / kuģu navigācijas operāciju un inovāciju jomā bez vides uzlabošanas mērķiem
Mājokļu un kopienu attīstība	Mājokļi	Neilgtspējīga mājokļu attīstība	Atbalsts zemes iegādei būvniecībai
	Kopienas	Neilgtspējīga kopienu attīstība	Atbalsts fosilajai degvielai: Subsīdijas tīkla darbībā izmantotajam fosilajam kurināmajam
	Ūdensapgāde	Neilgtspējīga ūdensapgāde	

	Pasākumu apraksts		
Sektors	Kategorijas	Apakškategorijas	Pasākumu piemēri
Slimnīcu un veselības aprūpes pakalpojumi			Fosilā kurināmā patēriņš ēkām un transportam
			Fosilā kurināmā patēriņš civildienesta ierēdņu transportam
Atpūtas, kultūras un reliģiskie pakalpojumi	Atpūtas un sporta pakalpojumi		Atbalsts neilgtspējīgām tūrisma aktivitātēm (piemēram, slēpošana, aviotūrisms, piekrastes mākslīga izmantošana)
	Reliģiskie un citi sabiedriskie pakalpojumi		Atbalsts enerģijas patēriņam ēkās
Izglītība			Fosilā kurināmā patēriņš ēkās un transportā
Sociālā aizsardzība			Atbalsts fosilajam kurināmajam: pabalsti kurināmajam, apkurei / Atbalsts fosilā kurināmā katliem

10. pielikums Ekspertu vērtējums par “zaļā budžeta” ietvara ieviešanu

Nr.	“Zaļā budžeta” ietvara ieviešana: iemesli un vēlamais ietvars
1	“Zaļā budžeta” veidošana iekļaujas Eiropas zaļā kursa ietvaros, kas Latvijai ir saistoši. Turklāt arī ES Padomē panāktā vienošanās par Fiskālās pārvaldības reformu³¹⁸ [Ekonomikas pārvaldības reforma – red.] ir vēl viens aspekts, kas nozīmē, ka “zaļā budžetēšana” tiks ietverta fiskāli strukturālajā plānā, ko Latvija izstrādās un apstiprinās četru gadu termiņam. Līdz ar šo “zaļā budžeta” jautājums ir stabili iekļuvis ministriju dienaskārtībā. Pievienotā vērtība, ieviešot “zaļā budžeta” praksi, būtu caurskatāmība – pašiem saprast mūsu situāciju, lai fiskāli izvairītos no soda maksāšanas un dubultu izdevumu vietā būtu vienu izdevumu tips. Nesasniedzot klimata mērķus, piemēram, ETS vai energoefektivitātes mērķus, Latvijai būs jāmaksā sods. Ir mulķīgi domāt, ka var neko nedarīt vai turpināt atbalstīt “brūnās” aktivitātes – vienalga, nodokļus vai investīcijas. Vienā brīdī tas kļūs arī par kavējošo aspektu investīciju un investoru piesaistei.
2	ES valstīs “zaļā budžeta” marķēšana plaši kalpo par pamatinstrumentu. Ieteicams sākt ar vienkāršu budžeta marķēšanu atbilstoši kategorijām, kas saskaņotas ar nacionālajiem mērķiem, kā tas ir novērojams Īrijas pieejā. Francijas metodoloģija (sešas asis atbilstoši ES Taksonomijai) Latvijas gadījumā varētu izvēsties pārāk sarežģīti. Nepieciešams sašaurināt mērķus, pret kuriem marķē budžeta pozīcijas.
3	Latvija atbalsta Eiropas zaļo kursu, FM ir finanšu ministru koalīcijā, kur viens no Helsinku principiem ietver “zaļo budžetēšanu”. Eiropas Komisija ES Padomes Ekonomikas un finanšu komitejā mudina dalībvalstis stāstīt par savu pieredzi “zaļās budžetēšanas” ieviešanā, vienlaikus katru reizi uzsverot, ka pagaidām tas ir brīvprātīgs pasākums. Vienlaikus Latvijā arī ir izteikta interese par zaļo obligāciju ieviešanu - šie ir iemesli, kas virza FM iesaisti.
4	Finanšu ministrija “tur” budžetu un FM nenoliedzami “zaļās budžetēšanas” procesā vajadzētu būt vadošajai lomai, taču process paredz ciešu starpministriju sadarbību - ir daudz aktieru, kuru līdziesaiste ir ārkārtīgi svarīga.
5	FM redzējumā pašreizējais mērķis ir budžeta marķēšana pamata līmenī, kur paralēli notiek Klimata likuma saskaņošana un ir ierosināts novērtēt finanšu pietiekamību un būtiskāko fiskālo pasākumu ietekmi uz klimata mērķu sasniegšanu. Laika rāmji budžeta marķēšanas procesam nav precīzi noteikti, bet informācija ir jāsapatavo uz nākamo Fiskālo risku deklarāciju.
6	Par ambiciozu pieeju “zaļā budžeta” ieviešanai Latvijā būtu uzskatāms trešais jeb visaptverošais līmenis. Informācijas netrūkst – Latvijai ir pieejamas EK vadlīnijas, DG ECFIN <i>Excel</i> saraksts, kurā marķētas “zaļās” un “brūnās” pozīcijas, turklāt ne tikai izdevumiem, bet arī ieņēmumiem, piemēram, no dīzeļa nodevas. No vienas puses informācija ir pat pārāk pārsātināta, lai valsts attīstītu pamata pieeju “zaļā budžeta” ieviešanai. No otras puses – ja sāk no nulles, ir saprotamāk izvēlēties pamata līmeni.
Nr.	“Zaļā budžeta” ietvara ieviešana: iemesli un vēlamais ietvars
7	FM iezīmējas kā centrālā, koordinējošā institūcija un process notiek sadarbībā ar Klimata un enerģētikas ministriju (KEM). Būtiska ir arī citu nozaru ministriju loma – VARAM, Ekonomikas ministrijas, Zemkopības ministrijas, Satiksmes ministrijas (procesā noteikti atklāsies vēl plašāks iesaistīto ekspertu loks).

³¹⁸ [Economic governance review: Council agrees on reform of fiscal rules - Consilium \(europa.eu\)](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/03/25/eu-council-agrees-on-reform-of-fiscal-rules/)

8	Atbildību jautājums ir cieši saistīts ar jautājumu par to, vai klimats, vide un daba tiek tverts kā viens. Klimatu no vides un dabas ir sarežģīti nodalīt. Kad Valsts kase emitēja valsts ilgtspējīgās obligācijas, tā iekļāva gan vidi, gan dabu, gan klimatu. Klimats tika nodalīts, lai neveidotos dubultā uzskaitē vienam un tam pašam pasākumam. Tātad viens no izaicinājumiem būtu, lai neveidojas dubultā uzskaitē vienam un tam pašam pasākumam – ja vides un klimata pasākumus skaitītu atsevišķi, bet tie īstenībā ir viens rādītājs. Ja kā pamatu ņem vidi, tad jāizsver iesaistāmās institūcijas – arī VARAM, ZM utt.
9	Pašlaik nav plānots izveidot jaunu institūciju, kas būtu atbildīga par "zaļā budžeta" veidošanu. FM un KEM ir sākušas darbu pie budžetu finansēšanas plānu izvērtēšanas, lai identificētu zaļos un brūnos izdevumus.
10	Apgalvojums, ka Latvija ir "zaļa", neatbilst patiesībai. NAP 2027 necīgi iekļautie makro rādītāji rāda pretēju tendenci – daudzveidības indeksi samazinās, savukārt SEG intensitāte uzlabojās uz IKP pieauguma rēķina, nevis samazinātajām emisijām. Ūdenstilpju kvalitātes rādītājos nav nekādu ambīciju – ievietotas ir mērķvērtības, kas jau sasniegtas. Kad nepieciešams pieteikties uz fondu līdzekļiem, esam visu gatavi sasniegt "uz papīra", bet tiklīdz jādefinē konkrēti darbi, tad iestājas "vājums".

11. pielikums Ekspertu vērtējums par vēlamajiem instrumentiem un metodoloģiju

Nr.	"Zaļā budžeta" ietvara ieviešana: instrumenti un metodoloģija
1	ES valstīs "zaļā budžeta" marķēšana plaši kalpo par pamatinstrumentu. Ieteicams sākt ar vienkāršu budžeta marķēšanu atbilstoši kategorijām, kas saskaņotas ar nacionālajiem mērķiem, kā tas ir novērojams Īrijas pieejā. Francijas metodoloģija (sešas asis atbilstoši ES Taksonomijai) Latvijas gadījumā varētu izvērsties pārāk sarežģīti. Nepieciešams sašaurināt mērķus, pret kuriem marķē budžeta pozīcijas.
2	Salīdzinājumā ar citiem instrumentiem, piemēram, visaptverošu ietekmes novērtējumu vai Dānijas attīstīto ekonomiskās analīzes un modelēšanas pieeju, "zaļā budžeta" marķēšana ir resursu un laika ziņā mazāk ietilpīga.
3	Sākotnējā budžeta marķēšana parasti ir orientēta uz izdevumiem, nevis uz ieņēmumiem. Iesākumā "zaļā budžeta" marķēšanas metodoloģijai nav jābūt nevainojamai, bieži vien tiek sākts marķēšanas process ar izmēģinājuma metodoloģiju, pirms pieeja tiek noslīpēta un pabeigta.
4	"Zaļā budžeta" marķēšana kalpo zaļo obligāciju caurskatāmības un pārvaldības vajadzībām, palīdzot investoriem izsekot attiecīgajiem izdevumiem, taču tā nav paredzēta kā tiešs instruments klimata mērķu sasniegšanai, drīzāk lai palīdzētu izprast izdevumu atbilstību valsts klimata mērķiem.
5	Ja "zaļais budžets" palīdzētu ar zaļo obligāciju izpildi, tad tas būtu pozitīvs blakus efekts. No centrālās bankas pozīcijām redzam – ja mēs gribētu izteikti "zaļināt" savu portfeli, visdrīzāk pietrūktu, ko nopirkt. Taču domāju, ka Latvijai klimata mērķi varētu būt svarīgāki. Ja skatāmies no banku sektora ievainojamības perspektīvas, tad Latvijas banku portfeli ir diezgan daudz nekustamā īpašuma, kuru var apdraudēt plūdi, vētras. Tāpēc es teiktu, ka klimata riski mums varētu būt primārāki, un tikai tad sekotu zaļās obligācijas, bet tas ir diskutējams.
6	Sākotnēji budžeta marķēšana tika plānota kā pamats zaļo obligāciju ieviešanai Latvijā, taču izskatās, ka budžeta izdevumu izskatīšana caur tehniskajiem kritērijiem būtu pārāk liels administratīvais slogs. Tādēļ šis varētu būt risinājums - materiāls, kur Valsts kase var apskatīt zaļos izdevumus, kas veikti pēc regulā 2020/852 [par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai - red.] 10.-15. pantā vispārīgi noteiktajām darbībām, izņemot tehniskās pārbaudes kritērijus.
7	[Nepieciešama precīzāka metodoloģijas izstrāde.] KEM pirmās programmas galvenajās aktivitātēs ir norādīts atbalsts pētījumiem gan fosilā kurināmā, gan zaļās enerģijas jomās. Ja programmā šie pētījumi netiek nodalīti, tad nav iespējams piešķirt marķējumu – zaļš vai brūns, un nākas to marķēt kā jauktu.
Nr.	"Zaļā budžeta" ietvara ieviešana: instrumenti un metodoloģija
8	FM ir uzsākusi konkrētas darbības – FM un KEM budžetu finansēšanas plānu izskatīšanu. Sākotnējā ideja bija tikai finansēšanas plānu izskatīšana, bet informācijas apjoms bija pārāk mazs, tāpēc analīzē iekļauti arī budžeta paskaidrojumi un tāmes. Skaidrojumi ir programmām un apakšprogrammām, bet vienai apakšprogrammai var būt arī vairāki finansēšanas plāni, tādēļ uz atsevišķiem finansēšanas plāniem var rasties grūtības attiecināt konkrētu "apakšprogrammas mērķi" un "galvenās darbības". Šādos gadījumos var rasties nepietiekama informācija, lai novērtētu finansēšanas plāna ietekmi uz vides mērķiem. Gadījumos, kad pieejamā informācija no finansēšanas plāniem un budžetu paskaidrojumiem būs nepietiekama, tiks pieprasīta papildus precizējoša informācija no iestādes, kura ir sastādījusi attiecīgo finansēšanas plānu.

9	Kopumā patlaban finanšu plānu un paskaidrojumu marķēšana vērtējama pozitīvi. KEM ir izdevies aptvert praktiski visus izdevumus, neitrālie izdevumi ir 0,1%, zaļie izdevumi ir 24,2%, jauktie ir 75%, brūnie izdevumi ir 0,7% (saistīti ar amatpersonu lidojumiem). FM pagaidām lielāko daļu veido neitrāli, ar klimatu nesaistīti izdevumi. Zaļie izdevumi veido 1,24%; brūnie – 0,58%, kamēr pārējie ir neitrāli*. Tomēr tiek norādīts, ka konkrētie novērtējumi var būtiski mainīties. Pirmkārt, konkrētie novērtējumi ir veikti 2024. gada finansēšanas plāniem, kuros norādītais finansējums līdz gada beigām var būtiski mainīties. Otrkārt, var gadīties, ka pēc papildus informācijas iegūšanas marķējums finansēšanas plāniem var mainīties vai atsevišķi finansēšanas plāni varētu tikt sadalīti (pārdalot finansējumu, kas paredzēts būs "zaļām" un/vai "brūnām" un/vai "neitrālām" darbībām). Treškārt, marķējums var mainīties pēc apspriešanās ar ekspertiem. Tādēļ, izvērtējot izaicinājumus, kas var ietekmēt budžeta marķēšanas kvalitāti, ir nolemts, ka pašreiz budžeta marķēšana tiks veikta pagājušā gada budžetam nevis tekošā gada budžetam.
10	Pārnēst Francijas pieredzi uz Latviju tiešā veidā nevar. Francijā budžeta struktūra atšķiras, budžets ir sadalīts aktivitātēs, kamēr Latvijā tā nav. Latvijas finansēšanas plāns ir pilnībā kas cits. Latvijā patlaban arī pastāv dažādas sistēmas budžeta procesiem – ir gan IT platformas, gan <i>Excel</i>, savukārt iestāžu līmeņa plānošana ir decentralizēta. Šie procesi ir jāuzlabo – ir jāradā sistēma, kas vienuviet nosedz visus ar budžetu un grāmatvedību saistītos procesus, tāpēc Valsts kase strādā pie Budžeta plānošanas un finanšu vadības centralizēta risinājuma. Drīz sekos iepirkums, taču tas ir garāka termiņa projekts. Šobrīd, lai iegūtu nepieciešamo informāciju, Latvijā patlaban ir jāvērsas pie katras ministrijas, no kurām daļai ir IT sistēma, kas ļauj iegūt informāciju par pašu un par tās pakļautībā esošajām iestādēm, daļai ministriju ir puscentralizēts veids, kā iegūt informāciju, bet pārējām neatliek nekā cits kā vaicāt pēc manuāli apkopotiem datiem. Process ir laikietilpīgs, bet rezultāts – sadrumstalots, jo informācija no visiem avotiem nebūs vienāda, kas apgrūtinās vērtēšanu un klasificēšanu.
11	Marķēšanas precizitāte ir atkarīga no tā, cik lieli ir finanšu apjomi programmai. Ja miljardus vērtos fondos nevar precīzi nodalīt "zaļo" no "brūnā", tad tam ir liela ietekme. Latvijas gadījumā ir daudz "zaļā", teiksim, enerģētikas jomā, un fondos ir marķēti 25% klimata mērķu virzībai, bet jautājums – kā to pēc tam definē, lai datu atspoguļojums būtu pēc būtības.
12	Naudai, kas ieguldīta klimata pasākumos, būtu jāatspoguļojas arī SEG inventarizācijā, lai varētu redzēt SEG emisiju samazinājumus nozaru griezumā. Ja finanses tiek piešķirtas, tad jāredz rezultāts emisiju samazinājumā.
Nr.	"Zaļā budžeta" ietvara ieviešana: instrumenti un metodoloģija
13	Ir finansēšanas plāna izveidoti projekti, kam ir zināms gan nosaukums, gan resursu tērēšanas mērķis, taču vienlaikus ir daudz ārpus budžeta projektu, kuriem netiek sagatavots finansēšanas plāns, piemēram, pārskaitījumi pašvaldību projektu realizācijai. Skatoties TAP portālā ir jāvērtē finansēšanas plānu rezultāti, nevis pašu plāni kā tādi.
14	Metodoloģiski būtu pareizi veidot nākotnes skatījumu – situāciju definēt <i>ex ante</i> pēc informatīvā ziņojuma formāta, kur KEM, balstoties uz konkrētu metodoloģiju, varētu informēt valdību par to, kas ministrijām bijis plānots. Savukārt īstenoto jau vērtētu pēc gada <i>ex post</i> formātā. Pēc 2-3 gadiem būtu iespējams redzēt korelāciju – dinamiku, svārstības.
15	Ieteiktu veidot pilotprojektu budžetēšanai - "Klimata budžeta programma", kuras pamatā būtu vienošanās par konkrētiem pārnozaru rādītājiem (SEG samazināšana, CO2 piesaiste, AER pieaugums, ietaupītās enerģijas apjoms, no AER saražotās siltumenerģijas apjoma īpatsvars utt.) un mērvienībām. Kā obligāts mājasdarbs ir noteikt klimata budžeta programmas nozaru rādītājus (un mērvienības), kas nodrošinātu izsekojamību – ko tieši nozare plāno sasniegt ar klimata budžeta programmu. Nozaru rādītājiem jābūt laikā novērtējamiem. "Zaļā budžeta" uzskaites izsekojamība nodrošināma šādi: a) normatīvo aktu gadījumā, aizpildot normatīvā akta anotāciju, autors TAP portālā norāda nozares klimata budžeta programmas rādītāju. Secīgi, izmantojot TAP portāla atvērto datu funkcionalitāti, varētu veikt nepieciešamo analīzi Excel datnē (budžeta programma /nozare/ nozares rādītājs / finansējums); b) papildu funkcionalitātes izveidošana TAP portālā (budžeta karte), kur autors atsevišķi ielasa datus par budžeta programmas nosaukumu, saistīto klimata nozares rādītāju un finansējumu. Secīgi, dati eksportējami Excel datnē analīzei.

Izaicinājums ir ar rādītājiem no plānošanas dokumentiem (plāni, pamatnostādnes), kuriem netiek veidota anotācija TAP portālā. Tāpat izaicinājums ir plānošanas dokumentos definētie pārnozaru rādītāji, kas "nesadalīti" pa nozarēm nav novērtējami. Turklāt būtiski izveidot mehānismu, kura ietvaros var novērtēt nozaru izvēlēto rādītāju sasniegto progresu.
--

*minētās vērtības attiecināmas uz intervijas laiku (26.01.2024)

12. pielikums Ekspertu vērtējumā un darbseminārā minētie lielākie šķēršļi un izaicinājumi “zaļā budžeta” ieviešanai Latvijā

Nr.	“Zaļā budžeta” ieviešana: lielākie šķēršļi un izaicinājumi
1	Lielākie izaicinājumi “zaļā budžeta” marķēšanā ietver izpratnes trūkumu, nepieciešamību pēc detalizētas informācijas un sadarbības starp daudzām iesaistītajām pusēm, neskaidrības ar metodoloģiju kā arī datu pieejamību, klasifikāciju, jo ir projekti un programmas, kuras nevar skaidri nodalīt, “zaļās” vai “brūnās”.
2	Klimats, vide un daba tiek uzskatīti par vienu kritēriju, bet ir sarežģīti nodalīt klimatu no vides un dabas. Klimata, vides un dabas pasākumus ir sarežģīti nodalīt vienu no otra, taču tas jādara, lai izvairītos no dubultās uzskaites un jānosaka, kura ir atbildīgā institūcija.
3	Veiksmīgai “zaļā budžeta” marķēšanas ieviešanai ir ļoti nozīmīga komunikācija un sadarbība starp nozaru ministrijām, kur bieži vien Klimata ministrijai ir nozīmīga loma. Šī arī tiek saskatīta, kā viena no galvenajām problēmām, tāpat kā datu trūkums, kur kā risinājums ir platformu vai IT rīku izstrādāšana budžeta marķēšanai.
4	Budžeta programmu definēšanas principi ir novecojuši: vispārīgi budžeta programmu nosaukumi nesniedz informāciju par ieguldījumu atdevi noteiktu un aktuālo valsts attīstības mērķu sasniegšanā nozaru līmenī, kā arī ir pamats zaļmaldināšanas riskiem. Nav arī informācijas, vai plānotie individuālie politikas rezultāti ir ar ietekmi un kādu uz noteiktajiem rādītājiem.
5	Atbildības deleģēšana un starpinstitucionālā sadarbība Latvijā ir liels izaicinājums. Tomēr krīzes situācijās, skatoties, piemēram, atbalstu Covid-19 laikā vai atbalstu Ukrainai, varam atrast labus piemērus gan sadarbībai starp dažādām iestādēm, gan raitai lēmumpieņemšanai.
6	Nākamais solis, par ko valstis ierasti domā pēc “zaļā budžeta” marķēšanas uzsākšanas ir esošo IT platformu attīstīšana. Vairums valstu vēl aizvien marķēšanu veic <i>MS Excel</i> , bet sāk arī parādīties piemēri, kur valsts tiecas pielāgot esošās IT sistēmas (Spānija) vai attīstīt jaunas, lai mazinātu manuālu darbu. IT risinājumi ir izaicinājums. To risinās iecerētais Budžeta plānošanas un finanšu vadības centralizētais risinājums, kura virzienā jau tiek sperti pirmie soļi – tiek gatavots iepirkums.
7	Pašlaik Latvijā pastāv dažādas IT sistēmas budžeta procesiem, trīs procesi tiek veikti <i>MS Excel</i> . Iestāžu līmenī plānošana ir decentralizēta, starp ministrijām ir vairākas, kuras savu budžetu joprojām plāno <i>MS Excel</i> . Procesi un sistēmas ir jāuzlabo, lai visiem viss būtu centralizēti pieejams un lai nosegtu visus ar budžetu un grāmatvedību saistītos procesus vienuviet.
Nr.	“Zaļā budžeta” ieviešana: lielākie šķēršļi un izaicinājumi
8	Ieinteresēto pušu iesaiste ir nozīmīga, bet jautājums – kā panākt, lai šī iesaiste būtu produktīva? Latvijā ir prakse ar plaša sociālo partneru loka iesaistīšanu, kas dažkārt nodrošina rezultātu, bet dažkārt bremzē procesa gaitu.
9	Lielākie izaicinājumi – “zaļā budžeta” marķēšanā ir daudz iesaistīto pušu un, lai saņemtu nepieciešamo informāciju, ir jāsaazinās ar daudzām personām. Vairumā gadījumu pašā finansēšanas plānā pieejamā informācija ir virspusēja. Bez papildus informācijas nevar skaidri nodefinēt marķējumu, tādēļ izmantojot tikai finansēšanas plānā pieejamo informāciju, marķējums varētu būt nekorekts.

10	Par lielākajiem izaicinājumiem runājot – datu pieejamība un to klasifikācija. Nav problēmu uzskaitīt vienkāršas lietas, bet ir projekti un programmas, kur nevar skaidri nodalīt, “zaļš” vai “brūns”. Tātad, viens jautājums ir par iespējām datus vienkārši iegūt un klasificēt, savukārt otrs – izpratne par klimata jautājumiem no pārējo ministriju pusēm, citiem ministriju darbiniekiem nav skaidra.
11	Problemātisks varētu būt arī fakts, ka tiek skatīti finansēšanas plāni. Te izaicinājumi varētu būt ministrijām, kurās ir projektu sadaļa infrastruktūrai un notiek pārdales, līdz ar to nav zināms, kurā brīdī miljoni var pāriet no transporta nozares uz, piemēram, veselības pakalpojumiem. Tas notiek bieži, īpaši gada otrajā pusē. Izaicinājums ir arī ar nākotnes darījumiem – ja ir investīciju projekti, tad viss ir zināms, bet jauniem projektiem, piemēram STEM jomā, nav iespējams prognozēt apjomu un nav precīzas atbildes, kā šo labāk risināt.

Sazinieties ar mums

Ilze Garoza

ESG un ilgtspējas pakalpojumu vadītāja

T +371 67038000

E igaroza@kpmg.com

www.kpmg.com/lv

© 2024 KPMG Baltics SIA, Latvijā reģistrēta sabiedrība ar ierobežotu atbildību un KPMG neatkarīgu dalībfirmu, kuras saistītas ar Apvienotajā Karalistē reģistrētu privātu garantiju sabiedrību "KPMG International Limited", globālās organizācijas dalībfirma. Visas tiesības aizsargātas.

Šajā dokumentā apkopotā informācija ir vispārīga un nav paredzēta kādas konkrētas fiziskas vai juridiskas personas situācijas apskatam. Lai arī mūsu mērķis ir sniegt precīzu un savlaicīgu informāciju, nav iespējams garantēt, ka informācijas saņemšanas brīdī tā vēl arvien būs precīza vai ka tā būs precīza nākotnē. Nevienam savā rīcībā nevajadzētu paļauties uz šo informāciju bez atbilstošas profesionālas konsultācijas, rūpīgi izpētot konkrēto situāciju.

KPMG nosaukums un logo ir preču zīmes, kuras KPMG globālās organizācijas neatkarīgās dalībfirmas izmanto saskaņā ar licences noteikumiem.